

**YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI**

**İSTANBUL VE NEVŞEHİR'DE
ALEVİ-SÜNNİ EVLİLİĞİNİN
ANTROPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ**

Gökçen ÇATLI

**Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne Teslim Edilmiştir
Antropoloji Bölümü Yüksek Lisans Tezi İçin
İSTANBUL, 2008**

T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI

İSTANBUL VE NEVSEHİR'DE
ALEVİ-SÜNNİ EVLİLİĞİNİN
ANTROPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Gökçen ÇATLI
264006001-2D

YÜKSEK LİSANS TEZ KURULU VE ONAYI:

Prof. Dr. Akile GÜRİSOY

(Antropoloji Bölümü Başkanı ve Tez Danışmanı)

:

Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ

(Tez Kurulu Başkanı)

:

Prof. Dr. Aykut TOROS

:

Tez Değerlendirme Notu :

Tez Onay Tarihi : 17 / 01 / 2008

İÇİNDEKİLER

KISALTIMA LİSTESİ	6
TABLO LİSTESİ	7
HARİTA LİSTESİ	8
ÖNSÖZ	9
TEŞEKKÜRLER	12
ÖZET	13
ABSTRACT	14
1 GİRİŞ	15
1.1 Araştırmanın Konusu	16
1.2 Tanımlanan Kavramlar	19
1.2.1 Akrabalık ve Soy	19
1.2.2 Farklılaşma, Sınıflaşma ve Gruplaşma Tanımları	20
1.2.3 Aile ve Evlilik Tanımları	21
1.2.3.1 Egzogami ve Endogami Evlilik Tanımları	23
1.2.3.2 Monogami ve Poligami Evlilik Tanımları	24
1.2.3.3 Matrilokal, Patrilokal ve Neolokal Evlilik Tanımları	25
1.3 Alevilik Nedir? Aleviler Kimlerdir?	26
1.3.1 Alevi-Sünni Farklılaşması	30
1.3.2 Selçuklu Devleti, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Aleviler	31
1.4 Alevilikte Dinsel Yapı	37
1.4.1 Alevilikte Dini Kurumlar	40
1.4.1.1 Dedelik / Babalık	40
1.4.1.2 Musahiplik	41
1.4.1.3 Dar Ve Düşkünlük	42
1.4.1.4 Cem Töreni	43
1.5 Aile, Evlilik, Kadın ve Boşanma	44
1.5.1 Alevilerde Aile, Evlilik, Kadın ve Boşanma	46
1.5.2 Sünnilerde Aile, Evlilik, Kadın ve Boşanma	49
1.5.3 Alevilikte Karma Evliliğe Bakış	53
1.5.4 İslamiyet'te Karma Evliliğe Bakış	54
1.6 Genel Olarak Türkiye'deki Aleviler Üzerine Bazı Saptamalar	55

1.6.1	Dini Pratikler ve Cem Töreninde Alevi Kadın	55
1.6.2	Mum Söndü İthamları	57
1.6.3	Alevilerin Siyasal Tercihleri	58
1.6.4	Türkiye’de Alevi Nüfusu İstatistiği	60
1.6.5	Türkiye’de Alevilerin Yerleşim Alanları	61
1.7	Araştırmanın Odak Noktası	62
1.8	Araştırmanın Amacı	63
1.9	Araştırmanın Önemi	65
2	ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	66
2.1	Araştırılacak Grubun Belirlenmesi	66
2.2	Antropolojide Kullanılan Yöntem ve Teknikler	67
2.2.1	Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler	68
2.3	Araştırmanın Etik Boyutu	70
2.3.1	Antropolojide Etik Kurallar	70
2.3.2	Araştırmada Yaşanan Etik Kaygılar	72
2.3.3	Kişisel Tanıtım Bildirisi	74
3	BULGULAR	75
3.1	İncelenen Evli Çiftlerin Genel Özellikleri	75
3.1.1	Yaş Özellikleri	75
3.1.2	Eğitim Durumları	76
3.1.3	Dinleri	76
3.1.4	Evlilik Özellikleri	77
3.1.5	Sosyal-Ekonomik Durumları	77
3.1.6	Çocukların Genel Özellikleri	78
3.2	Evli Çiftlerin Geçmişleri	78
3.2.1	Ailelerinin Evinde Dinin Yeri	79
3.3	Flörtten Evliliğe Geçiş Dönemleri	80
3.3.1	Ailelerinin İlk Tepkileri	80
3.3.2	Ailelerinin Tanışması	82
3.4	Çekirdek Aileye Geçiş	84
3.4.1	Çocukları İçin İsim Seçimi	84
3.4.2	Çiftlerin Yaşamında Din	85
3.4.2.1	Çocuklarının Dinsel Eğitimi Hakkında Tutumları	85
3.4.2.2	Dini Bayramlar ve Özel Günler Kutlamaları	87

3.4.2.3 Çiftlerin Musahiplik, Düşkünlük ve Hacılık Durumları	87
4 BULGULARIN ANALİZİ VE YORUMU	89
4.1 Evli Çiftlerin Bekarken Yaşantılarının Yorumu ve Analizi	89
4.2 Evli Çiftlerin Ailelerinin ve Çevrelerinin Tepkilerinin Yorumu ve Analizi	91
4.3 Evli Çiftlerin Evlilik Yaşantılarının Yorumu ve Analizi	92
4.4 Çiftlerin Çocuklarına Uyguladıkları Dinsel Yönlendirme Yorumu ve Analizi....	95
5 SONUÇLAR, ÖNERİLER VE TARTIŞMA	97
5.1 Sonuçlar	97
5.2 Öneriler ve Tartışma	98
KAYNAKÇA	100
DİZİN	109
EKLER	112
Ek 1. Tablolar	112
Ek 2. Haritalar	116
Ek 3. Görüşme Formu	119
Ek 4. Görüşme Soruları Dökümü	123
Ek 5. Genel Görüşmeci Listesi	159
Ek 6. İstanbul Görüşmeci Listesi	161
Ek 7. Nevşehir Görüşmeci Listesi	162
Ek 8. Görüşülenlerin Profilleri	163
Ek 9. Basında Çıkan Haberlerden Seçmeler	171
Ek 10. Cem'e Davet Broşürleri	174
Ek 11. Alevilik Bildirgesi	175
Ek 12. Fotoğraflar	181
Ek 13. Şiirlerde Alevilik	198
Ek 14. İslam'da Elli Dört Farz	199
Ek 15. Hacı Bektaş Veli'nin Dört Kapı Öğretisi	200
Ek 16. Alevilikte On Altı Farz	201
Ek 17. Araştırmada Kullanılan Kavramların Sözlüğü	202
Ek 18. Derinlemesine Görüşmelerden Seçmeler	205
Ek 19. Araştırma Takvimi (2006-2007)	208
Ek 20. Araştırma Bütçesi (2006-2007)	209
Ek 21. Kişisel Bilgiler	210

KISALTMA LİSTESİ

AAA	: American Anthropological Association
AAD	: Amerikan Antropoloji Derneği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABF	: Alevi Bektaşî Federasyonu
AP	: Adalet Partisi
BP	: Büyük Parti
BŞK	: Beşiktaş Spor Kulübü
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DM	: Demokrat Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
G.	: Görüşmeci
G.K	: Görüşmeye Katılan
GS	: Galatasaray Spor Kulübü
G.Y	: Görüşmeyi Yapan
H.z.	: Hazreti
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
NED	: National Endowment for Democracy (<i>Ulusal Demokrasi Fonu</i>)
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon İstasyonları
Vb.	: Ve bunun gibi
Vs.	: Vesaire

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma Grubunun Cinsiyet Dağılımı	112
Tablo 2. Araştırma Grubunun Mezhebe Göre Cinsiyet Dağılımı	112
Tablo 3. Araştırma Grubunun Yaş Dağılımı	112
Tablo 4. Araştırma Grubunun Evli Oldukları Yıl Dağılımı	113
Tablo 5. Araştırma Grubunun Nikah Durumu	113
Tablo 6. Araştırma Grubunun Eş Durumu	114
Tablo 7. Araştırma Grubunun Çocuk Durumu	114
Tablo 8. Araştırma Grubunun Hane Durumu	114
Tablo 9. Araştırma Grubunun İkametgah Dağılımı	115
Tablo 10. Araştırma Grubunun Mesleklere Göre Dağılımı	115
Tablo 11. Araştırma Grubunun Eğitim Durumu	115
Tablo 12. Genel Görüşmeci Listesi	159
Tablo 13. İstanbul Görüşmeci Listesi	161
Tablo 14. Nevşehir Görüşmeci Listesi	162

HARİTA LİSTESİ

Harita 1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Haritası	116
Harita 2. İstanbul İli Haritası	117
Harita 3. Nevşehir İli Haritası	118

ÖNSÖZ

Sosyal bilimlerin ortak teması insan ve onun davranışları çevresinde meydana gelenler, Sosyal Antropoloji disiplinini doğrudan ilgilendirir. Antropoloji, kültür kavramını ve insanların bağlı oldukları kültürel ortamlarda gösterdikleri sosyal davranış kalıplarını nasıl, neden ifade ettikleriyle ilgilenen bir disiplindir. Antropoloji, bilgiye ulaşmak için etnografik çalışmayla konuyu yerinde, yani kendi doğal ortamında araştırarak, antropologun doğrudan gözlem yapmasını öngörür. Etnografik çalışmanın yöntemi olan nitel araştırmayla, alanda gözlem ve görüşme yaparak gerçekte var olanı anlamaya çalışmaktır, Sosyal Antropoloji. İnsan ve kültür kavramlarının, gerek teknoloji gerekse ilerlemenin koşulu olan değişim ve gelişmeyle farklılık göstermesi, antropologun uzakta olan bir kültürü irdelemesi gibi, kendi çevresinde meydana gelenleri de bilimsel bir merakla araştırması için cazip kılmaktadır.

Bu bağlamda her Cuma Kanal D ekranından izleyiciyi kah güldüren, kah ağlatan, kah düşündürdüren *Yabancı Damat* isimli televizyon dizisi, farklı etnik köken, din ve kültür mensubu iki gencin evlilik serüvenlerini konu edinmişti. Bu diziyle birlikte, yıkılmaz sanılan toplumsal örflerin ve dini yasakların, aşkın karşısında yenik düşmesine hep birlikte şahit olurken, iki farklı kültürden gelen ailelerin, kültürleşmeyle dost olabilecekleri belleklerimizde yer edindi. Bu açıdan çağımızda, televizyon dünyasının toplumların hayatına yön verme gücü gerçekten inanılmaz. Ben de biraz bu diziden hareketle, biraz aday antropolog merakıyla, ulusumuzun bir zenginliği olan Alevi ve Sünnilerin¹ birbirlerine yaklaşımını dış evlilik ekseninde araştırmak istedim.

Alevi ve Sünni demek Türk ve Yunan demek değildi ama aynı da değildi. Benzerlikler ve farklılıklar onları ne derece “biz” ve ne derece “öteki” yapıyordu? Tarihten gelen bir küskünlük, mazide mi kalmıştı? Evlilikler gerçekleştiğine göre, bir orta yol sağlanmıştı diye düşünmeli miydik? Aynı etnik köken ve aynı dinin çatısı altında, farklı bir yaşayışa sahip olan Alevi ve Sünnilerin güncel durumlarını anlayabilmek üzere, karma evlilikleri ele almayı denedim. Bu denemeyle, orada olmak ve anlamak istedim. Çünkü öte yandan Alevi-Sünni denildiğinde hemen hepimizin aklına, 1993 yılında Sivas Madımak Oteli’nin, provokatör ve fanatik kişilerce ateşe verilmesi sonucunda çıkan yangında Alevi vatandaşlarımızın dumandan boğularak can vermesi de geliyordu (Bkz: Ek. 9, Haber 1 ve 3). Büyük bir olay, skandal bir

¹ Sünniliğin diğer yaygın ismi Hanefiliktir. Ancak araştırmada Hanefi kelimesinden ziyade, Sünni kelimesini kullanmayı tercih ettim.

vaka, utanç verici gibi ifadelerle andığımız o günden bu yana her iki kesimin inananları provokasyona cevap vermemiş olacaklar ki, daha büyük bir insanlık skandalı yaşanmadan ulus devlet politikasına kalındığı yerden devam edildi diye umut ediyorum.

Konu üzerine merakım, beş yıl önce başladı. Yüksek lisans eğitimim dolayısıyla gerçekleştirdiğim ilk ödevim uzantısında kendimi Cem Evleri'nde, Alevi Dedeleriyle sohbet edip, Alevilerle anket yaparken bulmuştum. Bu merak haz aldığım bir araştırmaya dönüşünce, konu üzerine tez hazırlamak üzere, Aralık 2006'da kolları sıvadım. Masa başı araştırmalarımda zorlanmam, konu üzerine yazılı kaynakların birçoğunun yanlı, fazla siyasi ve dini olmasıydı. 1980'li yılların başından bu yana, siyasi bir üslup kazanan Alevilikle Sünniliğin subjektif argümanlarla deforme edildiği ve objektif sanılan kanılarla yanlış ifade edildiklerini sanıyorum. Öyle ki okuduğum kaynakların çoğunluğunda Alevi-Sünni zenginliği, büyük bir toplumsal sorun olarak işlenmişti. Etkilendiğim bu kaynaklar dolayısıyla, kanayan bir yaraya şahit olacağımı düşünürken alanda karşılaştığım manzara bunun abartıldığı kadar kompleks bir sorun olmadığını gösterdi. Çünkü karşıma, her evlilikte görülebilecek sorunlar kadar, güzellikler de çıkmıştı. Elbette ben, Sünnilikle harmanlanan Nevşehir Aleviliği (Bektaşiliğini) ile İstanbul metropolitenindeki Aleviliği ele alabilmişim. Bunlar dışa açık toplumlardı. Başka bölgelerdeki kapalı toplumlarda yürütülecek olan Alevi-Sünni dış evliliği araştırması, farklı sonuçlar verebilecektir. Yine de provokasyona açık olan bu konunun kasti çatışmacı yaklaşımlar ve imtina gösterilmeden sarf edilen önyargılı söylemlerle ele alındığını düşünmekteyim. Çünkü Alevi ve Sünniler, bir elmanın iki yarısıdır.

Ağustos ve Eylül aylarına yayılan alan araştırmamı, hem İstanbul hem de Nevşehir'de yürüttüm. Ağustos ayında Nevşehir'de bulundum ve Hacı Bektaş Veli'yi Anma Törenleri'ne¹ katıldım. Muhakkak her araştırmanın kendine has zorlukları vardır ve ben de gerek İstanbul'da gerekse Nevşehir'de yürüttüğüm saha çalışmamda, ne olağanüstü bir engelle karşılaştım, ne de mucizeler yaşadı. Bu açıdan, Alevi-Sünni evliliklerini irdelememin doğru ama zorlu bir seçim olduğunu, kabul edildiğim evlerde ve çay sohbetlerinde daha çok idrak ettim. Çünkü aralarına kabul edilene kadar sorulan sualler, haklı bir güvensizlik ve kaygıdan ileri geliyordu: neler soracaktım, neden soracaktım, isim kullanmamalıydım, fotoğraf

¹ Geleneksel Hacı Bektaş Veli'yi Anma Törenleri, Nevşehir-Hacıbektaş'ta her yıl Ağustos ayında gerçekleşmektedir. Bu yıl törenler 16-19 Ağustos arasında gerçekleşmiştir. Anma töreni ilçenin merkezindeki meydana kurulan sahne etrafında gerçekleşmektedir. Bir yanda şenlik havasında eğlenilirken, diğer yanda Türbeye dini ziyaretler yapılmaktadır.

çekmeye ne hacet vardı... Bazı görüşmecilerimin ortak sorusu, benim nereli olduğum üzerineydi. Suallerinin sebebi araştırdığım konu dolayısıyla, benim Alevi olabileceğimi düşüncelerinden kaynaklanıyordu. Alevi olmadığımı bilen bazı Sünniler de, Alevi olmaya niyetlendiğimi düşünmüş olabilirler. Anlayabiliyordum, bakışları oldukça ipucu veriyordu. Zira sohbet bitimi, benim bir hevesle ve zorlukla derlemeye çalıştığım tez çalışmam ve öğrenci kimliğim karşısında kuşkulu duruşları değişmiş gibi görünüyordu.

Kimine göre Sünnilikten ayrı ve başlı başına bir din olan Alevilik, kimine göre kültürel bir anlayış, kimine göre cemaat görünümündeki bir topluluk, kimine göre siyasi bir argüman yahut bir gelenektir. Sünnilik ise kimine göre, İslamiyet'in tek haklısı, kimine göre en haksız, kimine göre fazla şekilci, kimine göre en adil olanıdır... Evlenme seçimlerinde gösterdikleri *cesaret* ve bazen bir sır gibi saklanmaları dolayısıyla *esaret* olan Alevi-Sünni evlilikleri, bu sıkışmışlığın arasında göz kırpyordu. Aşk, önyargılara karşı açtığı savaşta mağlup mu, galip mi gelmişti? Alevi-Sünni dış evliliğinin kültürel farklılığı kadar benzerliği dolayısıyla, her iki geleneğin kültürel etkileşimlerini ve çiftlerin bu serüvende neler yaşadıklarını irdelemeye çalıştım. Onlar, araştırmacılar için merak uyandıran bir konu iken, yakın *çevrenin göz hapsinde* her şeyden önce insan olmaya çalışıyorlardı aslında.

TEŞEKKÜRLER

Sosyal Antropoloji bilim dalında yüksek lisans yapmayı seçmek beni entelektüel açıdan besleyen verimli bir kaynak oldu. Kendimi geliştirmeme vesile olan Sayın Mütavelli Heyet Başkanımız Bedrettin Dalan'ın hayatımızdaki ve Türk dünyasındaki yeri tartışılmaz. Kendilerini daima şükranla anmak yaptıkları karşısında kafi gelmeyecekse de, nevi şahsına münhasır şahsiyetlerine sonsuz saygılarımı ve sevgilerimi sunarım.

Bölümümüzün Başkanı olan, değerli bilim kadını Sayın Prof. Dr. Akile Gürsoy'u tanımak benim için büyük onurdur. Ayrıca tez danışmanım olarak yol göstericiliği ve yardımları kadar, bilgi deryasını derslerinde benimle de paylaştığı için kendilerine sonsuz şükranlarımı sunar, bir elinin daima üstümde olması sevinciyle ebedi dostane duygularımı, saygımı ve sevgilerimi bildiririm.

Yüksek lisans eğitimim süresince, bilime adanan aşklarını derslerde bizimle paylaşan Prof. Dr. Bozkurt Güvenç, Prof. Dr. Jay Fikes, Doç. Dr. Hande Birkalan-Gedik, Doç. Dr. Belkıs Kümbetoğlu, Doç. Dr. Feza Tansuğ, Doç. Dr. Mari İto-Alptürer, Doç. Dr. Nilüfer Hatemi ve diğer hocalarımıza defalarca teşekkür ederim. Yrd. Doç. Dr. Yaprak Civelek'e son okumalarda beni daha çok yüreklendirip, Prof. Dr. Aykut Toros'la tez kurulu dolayısıyla bana ayırdıkları vakit için teşekkür ederim. Benim için her birinin ayrı bir yeri olan bölümümüzün tüm araştırma görevlilerine sevgilerimi ve dostane sohbetlerimi yinelerim.

Tüm görüşmecilerime bana vakit ayırıp, dünyalarına girmeme müsaade ettikleri için defalarca teşekkür ederim. Dilerim ki bu çalışmayla, onları dile getirmeyi başarmışımdır ve en ufak bir sürçü lisan etmemişimdir.

İstanbul Garip Dede Kültür Merkezi yönetimine ve personeline, kapılarını bana açtıkları için çok teşekkür ederim. Ayrıca Nevşehir Belediyesi, Hacıbektaş Belediyesi ve Hacı Bektaş Türbesi personeline tüm yardımları için çok teşekkür ederim.

Dostlarım Tuba ve Yazbahar'a tüm yardımları için defalarca teşekkür ederim.

Canım annemle, güzel kardeşime araştırma konumu oluştururken gösterdikleri anlayış ve heyecanları dolayısıyla en özel teşekkürlerimi sunarım. Ağabeyime ve enişteme son göz okumaları dolayısıyla; Yeğenim Nadide'ye evvela varlığı için; Nevşehir'deki baba ve anne tarafından olan sevgili akrabalarım da, saha araştırmamdaki uğraşları için teşekkür ederim.

Sevgili eşim Aydın'a, sorumlu olduğum her şeyi en az benim kadar sahiplenip, bu sefer de tezimde beni yüreklendirdiği için ne desem az gelecek. Sadece iyi ki varsın.

En değerli özelim babamla, bu güzel deneyimi de paylaşamamak beni derinden zedeliyor. Aslında her şey, ona layık olmak ve onun yokluğunun sızısını bastırmak için.

ÖZET

‘İSTANBUL VE NEVŞEHİR’DE ALEVİ-SÜNNİ EVLİLİĞİNİN ANTROPOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Araştırma Alevi-Sünni evliliği üzerinedir. Buna göre evli çiftlerin aile yapıları, farklı bir gelenek ve mezhebin evlilik üzerine etkileri, neler yaşadıkları, ailelerden ve çevreden alınan tepkiler, çocukların kültürlemesi gibi soruların merakıyla konu ele alınmıştır. Masa başı kaynak çalışması, yaklaşık iki ay süren bir alan araştırmasıyla tamamlanmıştır. İstanbul ve Nevşehir’de, 15 çiftle yani 30 kişiyle derinlemesine görüşme yöntemiyle, çaprazlama bir araştırma yapılmıştır. Çiftlerden bazıları Alevi erkek-Sünni kadın ve bazıları Alevi kadın-Sünni erkek idi. Bilgi kaynaklarına çevremin yardımları ve kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır.

Araştırma neticesinde dört ana sonuca ulaşılmıştır. İlk olarak dış evliliklerin ve şehir hayatının, Alevi ve Sünnilerin geleneksel yapılarını değişime uğrattığıdır. Bu etkileşimle, farklılıklar değişime uğramıştır. İkincisi, Türkiye’deki yaygınlığı sebebiyle Sünni kimliğin Alevilikten daha çok tercih edildiği ve baskın kimlik özelliğinden diğer kimliklerin ondan kültürlendiği söylenebilir. Ayrıca, erkek egemenliği olarak açıklanan ataerkil yapının evlilik müessesinde baskın bir rol oynadığı ve evliliğin merkezini oluşturduğu söylenebilir. Çünkü ister Alevi erkek-Sünni kadın, ister Sünni erkek-Alevi kadın evliliğinde, erkeğin geleneklerinin daha baskın olduğu gözlemlenmiştir. Son olarak, bazı çiftler anaerkil bir yapıyla kadının gelenekleri üzerine bir evlilik benimsemişlerdi. Kadınların maddi özgürlükleri ve geniş bir sosyal çevreye sahip olmaları dikkat çekmiştir. Ancak tüm bu bulguların iç evliliklerde veya aynı grup evliliklerinde elde edilebileceği muhtemeldir. En nihayetinde denilebilir ki, Alevi-Sünni evlilikleri farklı mezheplerin ve farklı geleneklerin şekillendirdiği bir evlilik olmaktan çok, iki farklı bireyin izdivaçları üzerine kurulmuştur ve her tür evlilikte yaşanan olumlu/olumsuz akıbetler burada da gözlenebilmektedir.

Araştırmanın giriş bölümünde konu hakkındaki temel kavramlar, Alevi ve Sünnilerin Türk tarihi içerisinde geçirdikleri evreler ve aynı zamanda her iki dinin karma evliliğe bakış açılarını ihtiva etmektedir. İkinci bölüm, araştırmanın yöntemi ve araştırmanın etik boyutu hakkındadır. Ardından, derinlemesine görüşmelerden yapılan alıntılar ve bulgular sunulmaktadır. Dördüncü bölümde, bulgular analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Bundan sonra ise, ulaşılan sonuçlar ve öneriler irdelenmiştir. En nihayetinde ekler bölümünde haritalar, alan araştırmasından fotoğraflar, görüşme soruları, basında çıkan haberler, Alevi şiirleri, açıklayıcı sözlük, araştırma takvimi, araştırma bütçesi ve kişisel özgeçmiş bulunmaktadır.

ABSTRACT

AN ANTHROPOLOGICAL RESEARCH OVER ALEVI-SUNNI MARRIAGES IN İSTANBUL AND NEVŞEHİR

My research is about Alevi-Sünni marriages. The topic of the research is about couples opinions, what they experienced through their marriages, the impact of the family structure and environment to an intermarriage between an Alevi and a Sunni, the family's reactions and the religious orientation of the couples from these mixed marriages. The main technique used in the research is in-depth interview and approximately two months observation in field. In-depth interviews were held 15 couples. Some of these couples were Alevi man-Sunni woman, and some were Alevi woman-Sunni man. By this view, I did a crosswise research. My research was applied in two cities: İstanbul and Nevşehir. My family's contact, my own research and snowball procedure were applied to reach the informants.

I reached four main results upon the completion of my research. Firstly, there is a relation between intermarriages and cosmopolitan urban life because of Alevis and Sünnis' traditional structure dissolved. We can say that, due to this change there is an increase in mixed marriages. Secondly, the Sünni identity is more preferred than Alevi one because the first bring more benefit in Turkey. Another result as we are familiar is that, to be a man has got more advantages in our society's taboos due to patriarchy. So we can say that to be a man is a good privilege in intermarriages. Because man's tradition and man's religion could be the center of the marriage. On the other hand, some mixed marriages are centered upon woman's traditions and religion. I think that the power of money is an important fact.

The introduction of the research contains the main concepts about the subject, the Alevi and Sünni events through the Turkish history as well as the view of both religions towards mixed marriages. The second section is about the research's methods and the ethical dimension is discussed. Then I present the findings with quotations from in-depth interviews. In the fourth section, the findings from the in-depth are analyzed and interpreted. After this, I present the issues reached from the interpretations and final suggestions. Finally, the appendix contains maps, photographs from the field, interview questions and samples, press news, Alevi poems, glossary, research calendar, research budget, personal curriculum vitae.

1. GİRİŞ

Endüstri devrimini yaşayan ülkelerde sosyal bilimler son iki asırda hızla gelişmiş, bilgi daracığını ve deneyimlerini arttırmış, bu verileri de kara kutularda muhafaza etmeyi başarmıştır adeta. Sosyal bilimler dallara ayrılmış ve bugün büyük bir ordu olan Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Demografi, Ekonomi, Siyaset, Dilbilim, Uluslararası İlişkiler, Kıyaslamalı Hukuk, Arkeoloji, Tarih, Sözlü Tarih ve Sağlık Bilimleri gibi türlü perspektif ve yöntemlerle ona çok seslilik katmıştır (Gürsoy, 2005: 90). Antropoloji, önceleri ilkel (basit) toplumları ele alarak, toplumsal olgulara cevap bulmaya çalışırdı. Örneğin, Margaret Mead'ın Arapeş kültürü (Mead, 1935), Benedict'in Zuni kültürü (Benedict, 1934), Malinowski'nin Argonaut kültürü (Malinowski, 1922), Morgan'ın İrokuva kültürü (Morgan, 1877) incelemelerinde ele alındığı gibi. Bugün ise antropologlar, yaşayan ve çağdaş çizgideki kültürleri de inceliyor (Tezcan, 1996: 3). Tıpkı geçmişten bugüne süregelen Alevi olgusu gibi.

Alevilik, Hz. Muhammed'in vefat süreciyle gelişen halifelik tartışmalarına dayandırılrsa da, o dönemden Alevilik adına altı çizilecek unsur Hz. Ali ve soyuna karşı yapılan haksızlıkların bir serzenişiyle, ona duyulan sevgidir. Alevilik, Sünnilikten farklılaşan dini biçimleriyle siyasal bir hareket olarak filizlenmiş ve İslamiyet'i kabullenen bazı topluluklarda, kendisine bir yaşam olanağı bulmuştur (Özkırımlı, 1996: 11). Alevilik, kabul edildiği toplulukların kültürel dokularına, etnik kökenlerine, iklim koşulları ve gelenekler birliğine uyum sağlayacak şekilde gerekli değişiklikler yapılarak birbirinden oldukça farklı akımların doğmasına sebep olmuştur. Bu sebeple ortak bir Alevi anlayışının çıkması mümkün olmamıştır. Belki de Aleviliğin, toplumdan topluma bu denli farklı algılanışı, onun yazılı kaynakların azlığı karşısında, sözlü aktarımlara dayalı olmasıdır. Böylece Alevilik, uygulandığı toplulukların gelenekleri altında şekil değiştirmiştir. Türkiye'deki Aleviler (örneğin Sivas Alevilerine karşın Nevşehir Bektaşileri) bile, birbirinden oldukça farklıdır. Hatta Yemen, Kuzey Afrika, Irak, İran, Pakistan Alevileri arasındaki farklılıkları belirlemek bir yana, tek ortak noktalarının Hz. Ali sevgisi, Ehli Beyt inancı ve çok çoğu Cem Ayini olduğu vurgulanmaktadır (Fırlıklı, 1991: 233-234).

Bu denli farklı Alevilik uygulamalarına karşın, Alevilerin merkezden uzak yerleşim alanlarını seçme ortak yönelişleri, Aleviliği "sapkın bir inanç biçimi" olarak algılatmıştır. Selçuklu Devleti'nin ve Osmanlı İmparatorluğu'nun, merkezde Sünniliği hakim din olarak benimsemesi ve çevreye Türkmenleri yani Alevileri serpiştirmesi, Türkiye'deki Alevilerin, devlete ve Sünnilere karşı bir savunma refleksi geliştirmelerine ve saklanmalarına sebep

olmuştur (Yılmaz, 2003: 3-4). Alevilerle Sünniler arasındaki bu duvar, sosyal ilişkilerin gelişimine engel teşkil ettiği için her iki tarafın birbirleriyle evlilik alışverişi yapmalarına da gölge düşürmüştür. Ne var ki, Cumhuriyetin ulus-devlet inşası çerçevesinde, devletin ılıman din ve etnik köken mesajları Alevileri, çevreden merkeze doğru kaydırmayı başarmıştır. Bu sebeple kentleşme dönemiyle mücadele eden Alevilerin, köyden kente taşınmasıyla, kültürlenme ve kültür değişimi yaşadıkları görülmektedir. Ulusal kimlik inşasına girişen toplulukların, bütünleşmiş, türdeş cemaatler olmadığı ve kendi cemaat içlerinde de farklılaşmış güç ilişkileri sergiledikleri bilinir. Özellikle kent hareketiyle kentleşen Anadolu Alevileri, kendi içlerinde de farklılaşmıştır. Alevilik vakıf, dernek, Cem Evi vb. örgütlenişlerin çatısı altında birbirine dahi farklılaşan, çatışan ve çelişen yönelişler göstermiştir (Özbudun, 2005: 60). Aynı oranda, Sünnilerin de Cumhuriyetin laik devlet inşasıyla, geleneklerinde değişimler görülmektedir.

1.1 Araştırmanın Konusu: Türkiye’de Alevi-Sünni Evliliği

Alevilik, Hz. Ali ekseninde özünü bilgeliğe, bilimselliğe ve aşka dayandırma iddiasındadır. Anadolu’da ele, bele ve dile sahip olmayı bireysel bir davranış; bir olmayı, iri olmayı ve diri olmayı toplumsal ilişkiler boyutunda ilkeleştiren; evvela bireyin kendisiyle barışık, sonra da içinde bulunduğu grup ve toplumla bütünlük içinde olmasının önemine atıfta bulunan; dini, birey ve topluma etkisi yönünde değerlendirmeye çalışan; temel gayesi insanı ön plana alan bir inanç sistemi olarak görünüm kazanmaktadır (Cengiz, 2000: I).

Alevi olgusu, Türk kültürünün zengin mozaïği içerisinde Sünnilikten tarihsel sebeplerle ayrılarak, kendisine farklı bir gelenek çizmiştir. Aynı dine yani İslamiyet’e bağlanan Alevilik ve Sünnilik, Hz. Muhammed’in vefatıyla çıkan halifelik tartışması çerçevesinde ilk kıpırdanmasını gerçekleştirmiştir. Hz. Ali’nin halifeliğini destekleyenler ve buna karşı gelenler kesin kutuplaşmayı başlatmasalar da, Ali sevgisi suya atılan taş gibi, halka halka İslamiyet’i benimseyenleri büyüüne kaptırmıştır.

Selçuklular’dan Osmanlı’ya intikal eden *çevre-merkez* modeli olan devlet felsefesi, Türk tarihindeki sorunların kaynağını teşkil etmektedir. Şehir merkezlerinde yaşayanları, Sünni mezhebe dayandırıp Oğuz boyu telakki ederek merkeze alan Selçuklu ve Osmanlı, çevreyi yani daha çok kırsalda veya dağda yaşayanları, Türkmen kabul ederek, Şia dinine

dahil etmişti (Türkdoğan, 2006: 11). Devletin eli, merkeze yakın ve sıcak, çevreye uzak ve mesafeliydi. Bu da, kırsal yani Alevi ve şehir yani Sünni gruplaşmasını siyasal, sosyal, dini ve kültürel boyutlarda pekiştirmeye yetmişti.

Bu kutuplaşma sürerken, Hz. Ali'den 600 yıl sonra yaşayan Sünni mezhepli Hacı Bektaş Veli adında bir dervişin Anadolu'da dolaşarak Türkmenlere hoşgörüden bahsetmesi, kadınları önemsemesi ve hayat üzerine barışçıl öğretileri, çevresinde bir halkanın oluşmasını sağlamıştı. Çevreyi oluşturan Türkmenlere dost eli uzatan Veli, hoşgörü geleneğinin öncüsü olarak ne Sünni mezhebi kopyalamış, ne de ona aykırı olmuştu. İbadet anlayışında Sünniliğe fazlaca benzer ama sosyal hayat tarzında farklılaşarak, özellikle kadınları önemseyen bir yaklaşımla Alevilik, devletin el gibi davranıp Anadolu dağlarına terk ettiği Türkmenlerde, Bektaş gibi olma geleneğinin başlamasına yol açmıştı (Türkdoğan, 2003: 12).

O dönemlerde, adı bile konmamış olan bu yenilik, kendisini kültürel olarak her geçen zamanda zenginleştirmiş ve uygulamada farklılık arz etmekle birlikte sazlı-şirli-ağıtlı-içkili ibadetlerle, cinsiyet tabusu olmaksızın bir dil oluşturmuştu. Oysa bu ibadet ve yaşayış anlayışı, Sünni geleneğe aykırıydı. Bu aykırılık, zaten çevre-merkez felsefesiyle arası açık olan Alevi-Sünni kesimlerini, tam manasıyla karşı karşıya getirmişti. Alevilik aykırı bulunan özelliklerini, artık "ötekiler" olarak addettiği Sünnilerden korumak üzere "sır geleneğini" geliştirince, tüm meraklı bakışlar geceleri gizli yapılan törenlere çevrilmişti. Alevi Türkmenler geceleri toplanıp, neler yapıyorlardı? Kadınlı-erkekli, içkili-yemekli, ağıtlı-rakslı, semahlı-sohbetli törenlerin sırrı, kimi zaman ağır ithamlara sebep oldu, kimi zaman o sır, Alevi geleneği benimsemeyeni Müslüman saymadı. Bu mesele baskılara karşı ayaklanmalarla, kartopu gibi büyümüştü. Cumhuriyet'in ilanı ve Genç Türklerin getirdiği aydınlanmayla, devletin asırlık merkez-çevre kutuplaşması değişmiş ve laik söylemlerle çevre, merkeze davet edilmişti. Yüzyılların toplumsal kutuplaşmasına beyaz bir sayfa açma gayreti, yer yer büyük sorunları da beraberinde getirmişti. Aynı atalara dayanan ama farklı yerleşim bölgelerinde gelişen geleneklerin buluşmasında yaşanan yadırgamalar, bugün Alevi-Sünni tartışmasını oluşturmaktadır. Ulus-devlet yapılanması, toplumsal kaosun yerini barışa ve geleneklerin farklılığını birlikte birleştirmeye çabalarken, bugün Alevi-Sünni evliliklerinden söz edebilir olduk. Ama nasıl, neden, nerede, ne ile ve ne olmadan? Bu sebeple, Alevi ve Sünnileri anlayabilmek için mümkün mertebeye bütüncül (*holistic*) bir yaklaşım izlenmesi gerekmektedir (Türkdoğan, 2003: 12-13). Bu idrakte, Alevi-Sünni evliliği

araştırmasında, toplumsal olgulara yani sosyal örgütlenmelere, bütüncül bir çalışma izlenmeye gayret edilmiştir (Saran, 1996: 143).

Değişmeyen ve doğumundan bugüne saf kalan toplum, dolayısıyla kültür yoktur, hatta bu düşünülemez. Öyle ki değişim, olmazsa olmaz evrensel bir süreç olarak kaçınılmazdır (Gürkan, 1969: 453). Bu açıdan, kültür değişmez ve gelişim göstermezse Kutup Eskimoları, Güney Afrika Buşmanları, Avusturya yerlileri gibi yok olma tehdidiyle yüz yüze kalır. Bu tehditle savaşılan her kültür, değişmek zorundadır, ama sağlıklı bir geçiş için bunu mutlaka süreçlere (*process*) yayarak yapmalıdır. Kültürler, saf olan kültürleme (*enculturation*) süreci ile doğanı yeniden doğup-doğururken, kültürlenme (*culturation*) ile arka bahçesi olan alt-kültürlerden kendisine bir yaşam alanı yaratarak bire bir kopyası olmasa da onun, kendisine uyum sağlamasını ister. Oysa ki, saf kültür ve alt-kültür, kültürleşme (*acculturation*) ve kültürel yayılma (*diffusion*) başka dünya toplumlarından gördükleriyle etkilenir, aynı kalmaz, kalamaz. Belki değişir ve gelişir, belki değişir ve geriler. Bu görüp etkilenme, bunalımlı bir arayış sebebiyle toplumun müracaatına binaen gerçekleşiyorsa kültürel değişim (*cultural change*), zorla kabul ettirmek isteniyorsa kültürel özümseme (*assimilation*) süreçleri yaşanır.

İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla kültürel bir şok yaşayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kutlu ilamıyla olsa da kültürleme sürecini sağlıklı yaşayamayan, genç ama savaşılan yorgun Cumhuriyet, liderinin ölümü, siyasi ve ekonomik buhranlar, ihtilaller, teknolojik geri kalmışlık vb. derken bugüne kadar süregeldi. Türk kültürü, Cumhuriyet hareketi çerçevesinde kültürel değişimle kendini onarmaya çalışırken, Osmanlı İmparatorluğu'nun mezhebe dayanan bir yaklaşımla çevreye serpiştirdiği Alevi Türkler, büyük bir proje olan ulus-devlet yapılanmasıyla merkeze taşıma gayretine tabi tutuldu. Bu yeniden yapılanmanın köşesinde göz kırpan Alevi-Sünni Türk toplumu, kaynaşmanın yıktığı merkez-çevre sınıf ayrımını evliliklerle kutlar görünüyorlardı. İşin neresinde olduğumuz ancak Antropolojik bir saptamayla anlaşılabilirdi. Çünkü Antropoloji, bireyin sosyal davranışlarını, sosyal grupların organizasyonunu ve kültürün evrimini; kültürün teşekkülüne ve değişimine hakim olan kanunları saptayarak bir izah bulmaya çalışır (Saran, 1971: 16). Bu yüzden eşlerle ayrı ayrı görüşerek, otuz kişiye aklıma takılan sualleri sordum: Aynı etnik köken ve aynı din ama farklı mezhep ve gelenekler birliğinden¹ meydana gelen bu karma evlilikler, yani dış evlilikler kültürel süreçleri nasıl tolere etmişlerdi? Alevi-Sünni evlilikleri tatlı bir sevda izahı mı, yoksa

¹ Gelenekler birliği: Örf, adet, gelenek ve görenek.

kültürel farklar dolayısıyla acı bir birliktelik izahı mıydı? Küreselleşmeyle de etkilenen Türk kültürünün Alevi-Sünni evlilikleri, din ve gelenekler birliği tabusuyla karşı karşıya geldiğinde neler yaşanmıştı? Evlilik hazırlıkları yapılırken, hangi gelenek esas alınmıştı? Eşler, birbirlerinin mezhebi hakkında neler düşünüyorlardı? Mezhep değiştirme konusu hakkında bir diyecekleri var mıydı? Çocuklarını hangi mezhebin geleneğine göre yetiştiriliyorlardı? Çocuklarının bu tarz bir evlilik yapmaları durumunda tepkileri ne olabilirdi? Ve daha birçok sualle, toplumsal bir olguyu araştırmak üzere on beş evliliğin çatısı altına girdim.

1.2 Tanımlanan Kavramalar

1.2.1 Akrabalık ve Soy

Başlıca amacı kültürü incelemek olan Antropoloji, evlilik ve aile kurumunu ele almak üzere, öncelikle akrabalık sistemini irdelemeyi, kültürün bir parçası olarak görmüş ve bunları incelemeyi gelenek edinmiştir (Güvenç, 1996: 241). Çünkü toplumların sosyal organizasyonunu, evlilik ve akrabalık dolayısıyla inşa edilen sistem belirlemektedir. Antropologlar da bu bilinçten hareketle diğer konulardan çok, özellikle ve çoğunlukla evlilik ve akrabalık üzerine eğilmişlerdir (Kırımlı, 1998: 2). Bu açıdan kendi benzetmemle denilebilir ki akrabalık sistemi ailenin, dolayısıyla evliliğin ve en nihayetinde bireyin evrimini ele veren kültürel bir kara kutudur ve bu kültürel kara kutu tıpkı bir holdinge benzemektedir. Holdingin genel merkezi akrabalıktır. Evlilik ve aile, genel merkezin şubeleridir. Holdingin, genel merkezin ve şubelerin tanıtım bürosu da bireydir diye düşünmekteyim.

Evliliği anlamak için aileyi, ikisini anlamak için akrabalık sistemini araştırmak gereklidir. En nihayetinde kültür içi veya kültürler arası yapılan evliliklerden, benzer veya farklı akrabalıklar doğmuştur. Bu sebeptendir ki, akrabalık aynı soya veya evlilik yoluyla birleşen farklı soylara uzanan bir göstergedir. Evlilik ve ailenin bağlı olduğu akrabalık sistemini incelemek, topluluğa has kültürü incelemeye eş değerdir. Örneğin Robin Fox, akrabalığın Antropoloji için önemini, mantığın Felsefedeki vazgeçilmezliğine benzetmektedir (Fox, 1967: 10). Her ne kadar akrabalık ilişkileri, çağdaş toplumlar için önemini yitiriyor olsa da, geleneksel toplumların incelenmesi için hala önemini idame ettirmektedir. Çünkü akrabalık sistemi, sınırlı bir anlamda da olsa sosyal yapıyı ele vermektedir (Güvenç, 1996: 271).

Akrabalık, en basit anlamıyla soy birlikteliği demektir. Antropolojide kişinin soyu, üç farklı akrabalık kaynağına indirgenir. Bunlar tek soylu akrabalık, çift soylu akrabalık ve

değişik sapmalı akrabalık düzlemleridir. Bu üç akrabalık düzleminde kişinin soyu, ana soyu ve/veya baba soyu arasından seçilir. Bunlardan ilki olan tek soylu akrabalıkta çocuğun soyu, ana soyu akrabalıklar veya baba soyu akrabalıklara geleneksel olarak dayandırılır. Her iki soy arasında yapılan seçimin açıklaması, hangi soyun bir diğerine göre daha ağır basmasıyla ilintilidir. Bu seçimle çocuk, o soya dahil edilir. Örneğin baba soyu akrabalıkta, baba tarafındaki akrabalık esas alınır ve buna önem verilirse, burada baba yanlı ilişkiden bahsedilir. Ya da ana soyu akrabalıkta, çocuğun ana soyuna dayandırılıp ana yanlı ilişkiden bahsedileceği gibi (Balaman, 2002: 4-5). İkinci tür soy seçiminde yani çift soylu akrabalık düzleminde, ana soyu ve baba soyu arasından bir seçim yapılmaz. Çocuk her iki soydan sayılırken, ana soyu kadar baba soyu da aynı oranda önemlidir. Tek soylu akrabalık düzleminde olduğu gibi, birinin diğeri üzerinde ezici gücünden bahsedilmez. Güvenç, aynı zamanda çift soylu terimini iki yandanlık olarak da ele almaktadır (Güvenç, 1996: 255). Üçüncü tip soyda ise, kişi ana soyu ile baba soyu arasından bir seçim yapar ve o bağ üzerindeki ilişkilere önem verir. Örneğin çocuk yahut birey, ana soyu ve baba soyu arasından ana soyunu seçerse, ana soyu sistem geçerli olur ve kişi onunla harmanlanır (Balaman, 2002: 5-6). Böylece akrabalık saptaması yapılarak kişinin kültürel açıdan, hangi soya/soylara dahil olduğu daha kolay anlaşılabilir. Bu da bir düğüme benzettiğim insan ve onu çevreleyen kültür bütünü tek tek çözerek, gerçekçi bir araştırma yapmak demektir.

1.2.2 Farklılaşma, Sınıflaşma ve Gruplaşmanın Tanımları

Her ne kadar insanların doğumdan ölüme eşit oldukları söylene de bu, kulağa hoş gelmekten öteye gitmez. Kız çocuğa pembe, erkek çocuğa mavi renkli giysilerin giydirilmesiyle başlayan cinsiyet farklılaşması, binlerce isim arasından seçilen bir ön ismin soyadına eklenmesiyle diğeri insanlardan büyük ölçüde ayrılmış olur, insan. Böylece daha hayatının ilk saatlerinde olan çocuk, tüm hayatı boyunca sürecek olan farklılaşma, sınıflaşma ve gruplaşmalara girdirilmiş bulunur. Bu açıdan her farklılaşma çabası aslında bir gruplaşma, her gruplaşma özünde bir farklılaşma denemesidir.

Bütün bu genel izahlardan sonra konuya odaklanmak üzere, farklılaşmaya eğilmekte fayda var. Farklılaşma iki türdür. Birincisi, Biyolojik ve Sosyal-Kültürel farklılaşmadır. Biyolojik kökenli farklılaşma veya gruplaşmada ırk, cinsiyet, renk, boy boy ve yaş özellikleri insanı ötekinden ayırırken, kendisiyle aynı olanla da gruplar. İkincisi, Sosyal-kültürel kökenli farklılaşma veya gruplaşmadır. Burada, yine cinsiyet, rütbe-kıdem-soyluluk, sosyal sınıf

(maddi geliri belirler), yeni sınıf (devlet gücünü eline alan elitler: bürokrasi, teknokrasi), kültürel yarımalar, kapalı dernek ve örgütler, soy sop grupları insanı ötekiyle ayıran veya bir araya getiren ilk akla gelenlerdir. Örneğin kültürel yarımaları oluşturan dinsel yarımalar (Alevi-Sünni, Protestan-Katolik), politik yarımalar (MHP-DTP) ve sportif yarımalar (GS-BŞK) hep karşıt ikililik üzerine kurulmuştur (Güvenç, 1996: 232-233).

Sosyal bilim açısından grup, belli bir ortak özelliği veya özellikler dizini paylaşan iki ya da daha fazla sayıda kişiden oluşur. İçerisindeki kişi sayısına göre küçük veya büyük gruplardan bahsedilirken, örneğin dil ve din grupları genellikle büyük grup özelliği taşır. Öte yandan dil (argo) ve mezhep grupları, küçük grup özelliğindedir. Cinsiyet ve ırk grupları dışındaki gruplar yaş, sosyal sınıf gibi hayat süresince değişiklik gösterebilmektedir. Bunlardan kimi miras yoluyla aileden gelir, kimi kişinin kendi çabalarıyla elde edilir, kimi de toplumsal örgütlenmeler, töreler, değerler doğrultusunda kişinin nerede, ne yapacağını ve ne olacağını büyük ölçüde belirlemektedir. Çünkü toplumun ya da kültürün özelliğine ve değerlerine göre, farklılaştırma ölçütleri de değişir (Güvenç, 1996: 219-223).

Kişileri gruplamak ve farklılaştırmak için kullanılan en önemli ölçüt cinsiyettir: kadın ve erkek cinsiyetleri. Geleneksel yapıdaki toplumlarda ve gruplarda kadın erkek farklılaşması hayatın tümünde hissedilirken, çağdaş toplumlarda bu farklılaşma azalmakta olsa da tümüyle ortadan kalkmamıştır. Margaret Mead (Mead, 1935) Arapeşli kültürünü araştırırken sahada elde ettiği bulgular doğrultusunda, kadın-erkek farklılaşmasının biyolojik-fizyolojik kökenli değil, sosyal-kültürel şartlanmayla (enkültürasyon) oluştuğunu literatüre kazandırmıştır. Bozkurt Güvenç'te, kadın-erkek ayırımında birincisinde görülen korkaklığın ve ikincisinde ortaya çıkan cesaretin birer kültürel öğretiler olduğu saptamasını yapar (Güvenç, 1970 a: 54-91).

Mead ve Güvenç'in saptamalarının ışığında denilebilir ki, ilkel ya da çağdaş, insanoğlu ilelebet kendini ötekilerden ayırmak için araçlar bulacak ve örgütler kuracaktır.

1.2.3 Aile ve Evlilik Tanımları

Her kültürel sistemde, kadın erkek ilişkisini düzenleyen ve bu ilişkiden meydana gelen çocuğun sorumluluğunu taşıyan bir aile kurumu vardır. Ailenin taşıdığı sorumluluk büyüktür, çünkü çocuğa aktarılacak kültürel öğeler, yeni kuşakların biçimlenmesini de oluşturacaktır. En nihayetinde toplum aileyi değil, aile biçimleri toplumsal değişmeyi tetiklemektedir (Güvenç, 1996: 106). Aile, toplumun temelini oluşturan en küçük toplumsal kurum olmakla

birlikte kültürel, psikolojik ve ekonomik gibi pek çok konuda devasal işlevselliği bulunmaktadır. Aile kavramının geniş kapsamlı olması araştırmacıların, ailenin toplum üzerindeki çoklu fonksiyonlarını çeşitli alanlara ayırarak tetkik etmelerini gerektirmiştir. Bunlar otoriteyi sağlama yönünden ataerkil veya anaerkil; üye sayısına göre geniş veya çekirdek; yaşanılan coğrafyanın etkisi üzerine, kırsal veya kentsel aile biçimleridir.

Türkiye’de aile araştırmaları, 1950’lerden itibaren bilimsel yönde gelişme göstermiştir. Devlet Planlama Teşkilatı ailenin ne derece önemli olduğunun temellerini atarken, yerli ve yabancı sosyologlar Türk toplumunun aile yapısını araştırarak pek çok çalışmalar ortaya koymuşlardır. Yapılan ilk araştırmalar neticesinde, Türk ailesinin yapısı ataerkil ve geleneksel yani geniş aile olarak belirlenmiştir. 1950’lerle birlikte kırsal bölge ailesinin kentlere göç etmesiyle, geniş aile yapısı gerek kırsalda gerek kentte değişime uğrayarak yerine, çekirdek aile uygulanmaya gelmiştir (Türkdoğan, 2003: 605).

Evlilik, bireyin aile içinde gelişip, sosyalleşmesi ve kültürel bir kimlik kazanmasıyla ortaya çıkan bir bilgi mozaiğidir (Dönmezer, 1994: 195). En basit anlatımla evlilik, bir kadınla bir erkeğin aile kurmak üzere, kanunların uygun gördüğü yasal düzenlemelerle bir araya gelmesidir (Meydan Larousse, 1990: 451). Evlilik sözleşmesiyle bir araya gelen çiftler, evrensel geçerliliğe diğer kurumlara nazaran en yoğun sahip olan aile kurumunu oluşturmuş olurlar (Tezcan, 2000: 14). Evlilik, sade bir nikah veya kutlamalı bir tören aracılığıyla çevreye duyurusu yapılan bir birliktelik ve aynı zamanda yeni bir bireyin doğumuna izin istenen bir geçiştir aslında (Güvenç, 1996: 243). Günümüzde evlilik, genelden-özele indirgenmiştir. Şöyle ki, teknolojik ilerleme ve sosyal değişimler bireyleri daha bilinçli evlilik yapmaya yöneltir olmuştur. Çünkü günümüzden 30-40 yıl önce, toplumumuzda bireylerin evlenme aşamalarını, aile büyükleri karar verirken, günümüzde bu değişikliğe uğramıştır. Evlenecek bireylerin seçimi ön plana çıkmıştır. Ama yine de, görücü usulü ile yapılan evlilikler tamamen ortadan kalkmamakla birlikte, genel olarak daha az müracaat edilen bir eş seçme yolu olmuştur. Geçmişten günümüze değin, değişen yeniliklere evlenme yaşı da dahil olmuştur. Çünkü meslek edinme ve kariyer planları bireyleri, erken yaşta evlenmekten alıkoymaktadır (Merter, 1990: 40). Ama yine de, basmakalıp olarak uygulanan tek bir evlilik türü yoktur. Evlilik, genellikle yeni bir bireyin doğumu için gerçekleştirilen bir paktır. Bu paktın sağlıklı ve bilinçli olması, toplumun geleceğini oluşturacak olan yeni bireyler dolayısıyla büyük önem taşımaktadır.

Dünyaya getirilen her çocuğun iyi yetişmiş birer birey olması önce annesinden gördüğü ilgi, sevgi ve şefkatle; daha sonra ise aile eğitimiyle sağlanmaktadır. Bu bağlamda topluma yararlı birey yetiştirmek için özellikle kadının, çocuğun eğitimindeki rolü önemlidir.

Bu görevleri en iyi şekilde yerine getirebilmeleri için kadınların iyi yetişmiş ve eğitim almış olmaları gerekmektedir (Erkol, 1993: 371).

Kısa bir izahını yaptığım evliliğin neye göre şekillendiğini aşağıda, en sık görünen evlilik türleri başlığı altında ele almaya çalıştım.

1.2.3.1 Egzogami ve Endogami Evlilik Tanımları

Toplumlar var olma savaşlarını verirken, bunu örgütlendikleri küçük veya büyük gruplar üzerinden yaparlar. Küçük örgütlenmeler, yoksulluğu; büyük örgütlenmeler, güçlü oluşu ifade eder. Küçük örgüt, genişlemek ve büyümek için çevreyle “alışveriş” veya “değiş tokuş” yaparak başkalarıyla ilişkiye geçmiş olur. Bu temas ancak üç şekilde yapılabilir: maddi alışverişle (mal alışverişi), kültürleşmeyle (kültür alışverişi) veya egzogami yani dış evlilik (gelin-güvey alışverişi) töresiyle. Buna göre Antropolojide ana ve babanın ayrı soylardan gelmesine egzogami, yani dış evlilik töresi denmektedir (Güvenç, 1996: 264).

Her toplum, kadın-erkek ilişkilerini belli kültürel normlara göre düzenler. Bunun için ünlü antropolog Margaret Mead’ın, Arapeşli bir yerliyle arasında geçen konuşma örnek verilebilir:

Mead: “Kız kardeşinizle yatar mısınız?”

Yerli: “Hayır! Niçin yatalım? Onu başka bir erkeğe verir, o erkeğin kız kardeşini alırız. Kız kardeşlerimizi değiştirirsek, en azından bir tane eniştem, bir de kayınbiraderim olur. Oysa kız kardeşimle evlenirsem, ikisinden de yoksun kalırım” (Mead, 1935: 84).

Yukarıdaki örnekte, ailenin ekonomik, sosyal ve psikolojik bir birlik olduğunu ve her toplumun kadın-erkek ilişkisini türlü sebeplerle farklı ele aldığı berrak bir şekilde vurgulanmıştır. Egzogami yani dış evlilik, klan veya akraba grubu dışında gerçekleştirilen ve en yaygın olan evlilik türüdür. Egzogaminin, toplumların genişlemesi için bir yol olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü dış evlilik dolayısıyla genişleyen soy, mekanik ilişkilerden çıkıp, karmaşık ilişkiler düzeyine bir geçiş yapmaktadır (Güvenç, 1996: 265).

Antropolojide ana ve babanın aynı soydan gelmesine de endogami, yani iç evlilik töresi deniliyor. Dış evlilik kuralının, tam manasıyla evrensel olmaması, diğer evlilik türü olan endogaminin de belli oranda geçerliliği olduğu içindir (Güvenç, 1996: 256). Endogami,

içeriden yani soydan gelen biriyle yapılan evliliktir. Endogami, iki sebepten mütevellit tercih edilir: Aileler, mallarını başkalarıyla paylaşmak istemedikleri için kendi aralarında gerçekleşen iç evliliğe başvururlar. Ayrıca kişiler, fiziksel ve sosyal-kültürel açıdan birbirine benzeyenlerle gruplaşmayı da tercih ederek, genetik hazineyi değiştirmemeye aksine korumaya çalışırlar. Yalnız iç evlilikte, evlenecek çiftlerin soy bakımından birbirlerine çok yakın olmamaları gerekir ki, fiziksel ve akli dengesi bozuk veya engelli çocuklar doğmasın. Burada tabii, örneğin kuzenlerin evlenmesiyle gerçekleşen iç evlilik ile ana-babanın kendi çocuklarıyla yahut kardeşlerin birbirleriyle evlenmeleri sonucu gerçekleşen ensest (fücur) tipi evliliği birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü ensest evlilik, neredeyse bütün toplumlarda hukuktan, dine ve kültüre kadar aykırıyken, iç evlilik olağandır. Yani ensest evlilik yasağı kimlerle evlenilmeyeceğini belirlerken, iç ve dış evlilik kuralı kimlerle evlenilebileceğini belirlemektedir (Güvenç, 1996: 264).

Özetlemek gerekirse; egzogamide/dış evlilikte, soy dışı evlilikle kültürel hazine yeni niteliklerle zenginleştirilmeye çalışılır. Onun tezadındaki endogamide/iç evlilikte, soy içi evlilikle fiziksel özellikler esas alınıp, durağanlık tercih edilir (Güvenç, 1996: 44). Dış evlilik, gruplar arası ilişkiyi artırır ve toplumsal örgütlenmeyi dışarıya yönelterek, grupların kaynaklarını birleştirir. İç evlilikte ise grup aynı kaldığından, bir değişim olmaz (Kottak, 2002: 423).

1.2.3.2 Monogami ve Poligami Evlilik Tanımları

Evliliğin akraba içinden veya akraba dışından gerçekleştiği kadar, evlenen eşlerin sayıları da önem arz eden bir töredir. Buna göre, karşıt cinsten olan iki kişiyle gerçekleşen evliliğe monogami evlilik töresi denmektedir. Bu evlilik, tek eşlilik ilkesine dayanır. Onun tezadında ise, poligami evlilik töresi bulunur. Poligamide, birden fazla kişiyle yapılan evlilik paktı gerçekleşir. Buna aynı zamanda çok eşlilik de denmektedir. Poligamide, iki tür evlilik vardır: Erkeğin birden fazla kadınla evlenme durumunda polijinik töreden, kadının birden fazla erkekle evlenme durumunda poliandrik töreden bahsedilir.

Polijinik evliliğin sebeplerinden ilki, dini gelenekler dolayısıyla tercih edilmesidir. Bu yüzden birden fazla evlilik yapmak isteyenler, İslamiyet'in imam nikahı dolayısıyla sunduğu iddia edilen olanağı kullanmaktadırlar. İmam nikahı ile gerçekleşen poligami tipi polijinik törede erkek tekil, kadın çoğul durumdadır. Aslında Kur'an-ı Kerim'de çok eşlilik için

“zorunlu” durumlarda müracaat edilmeli diye vurgu yapılmıştır. Yani Kur’an-ı Kerim’de çok eşlilik, keyfe keder değildir. Ancak kimi erkekler, bunu yanlış anlamış, abüze etmiş, deforme etmiştir. Öte yandan, eskiden bu tip evlilikler yanlış anlaşılan din bahane edilerek değil, savaşta ölen erkek sayısı baz alındığında, sağ kalanların kadın nüfusunu karşılama ihtimali olmadığından toplum kendini idame ettirebilmek için çok eşliliğe müracaat etmekteydi. Ülkemizde bu tip evlilikler azalsa da, T.C. Medeni Kanunu resmi nikahta tek eşe izin vermesine rağmen hala geçerli olan bir meseledir. Ayrıca Güvenç, “*Kültür Konusu ve Sorunlarımız*” adlı araştırmasında, Whiting’den yola çıkarak süt veren kadının tekrar hamile kalması durumunda, sütü kesileceği için karı-koca ilişkisi yaşamaktan sakındıklarını ve bu surette erkeğin, başka eşlere yöneldiğini vurgulanmaktadır (Güvenç, 1985: 90). Geleneksel toplumlarda bu duruma ayrıca *süt koruması* da denmektedir (Güvenç, 1996: 301).

Buna karşıt olarak da, kadının tekil, erkeğin çoğul olduğu poliandrik evlilik töresinin ülkemizde ne resmi, ne de dini açıdan geçerliliği bulunmamaktadır.

Ne var ki, her evlilikte çiftlerin birliktelikleri yaşamları boyunca devam etmemektedir. Çiftler arasındaki anlaşmazlık ve ekonomik sorunlar, evlilik birliğinin sona ermesi manasına gelen boşanmayı tetiklemektedir. Günümüzde artan boşanma oranının diğer bir nedeni ise erken yaşta ve aynı zamanda bilinçsiz yapılan evliliklerin doğurduğu sonuçlardır. Ayrıca kadınların sosyal statü değişimi de, boşanmayı arttıran bir faktördür. Çünkü günümüz kent yaşamındaki kadınlar, kendi refahlarını sağlama olanağıyla özgüven kazandıklarından, anlaşmazlıklarda evliliği sonlandırmayı tercih etmektedirler (Vergin, 1991: 411). Kent yaşamına oranla boşanma ekonomik, dinsel ve eğitsel bağların güçlü olduğu geleneksel yapıya sahip toplumlarda daha az görülmektedir. Çünkü geleneksel bağlarda ortak mal-mülk, aile kurumunu kutsallaştıran ve koruyan dini normlar, sosyalleşme ve eğitimin ağırlıklı olarak ailenin tekelinde bulunması, kadın-erkek arasında rol çatışmasının bulunmaması yani toplumun statik bir yapıda olması, boşanmanın önünde bir tampon kurabilmektedir. Kent yaşamında bu otokontrol, sadece evli çiftlerin veya çok çoğu yakın ailelerin tekelindedir (Tolan, 1975: 217-218).

1.2.3.3 Matrilokal, Patrilokal ve Neolokal Evlilik Tanımları

Evlilik, iki karşıt cinsin aynı çatı altında hayatlarını birleştirmesiyle aile kavramını teşkil eden uygulamadır. Buna göre evli çiftlerin, birlikteliklerini paylaştıkları mekanlar da

çeşitlilik göstermektedir. Buna göre, matrilokal, patrilokal ve neolokal evliliklerden bahsedilmektedir.

Matrilokal evlilik töresinde evli çift, kadının anne-babasıyla birlikte otururlar. Geleneksel bazı toplumlarda bu evlilik türü görülmekle birlikte, toplumumuzda az da olsa matrilokal evliliklere rastlanılır. Toplumumuzda bu tarz bir mekan evliliği yapmış olan güveye, iç güvey denir.

Patrilokal evlilik töresinde eşler, erkeğin ailesiyle birlikte oturmaktadırlar. Patrilokal evlilik, gelişmemiş toplumlarda veya kırsal bölgelerde görülen bir evlilik türüdür. Toplumumuzda bu tarz bir mekan evliliğine daha çok geleneksel aile yapılarında veya kırsal kesimde ikametgah edenlerde rastlamaktayız.

En yaygın olan uygulama ise, neolokal evlilik töresi yani eşlerin ailelerinden ayrı bir evde oturma şeklidir. Toplumun çağdaşlaşmasıyla birlikte, geniş aile modelleri olan matrilokal ve patrilokal evlilik töreleri daha az uygulanır olmuş, neolokal evlilik töresiyle çekirdek aile (anne-baba ve varsa çocuklar) yani küçük aile yapısı yaygın hale gelmiştir. Öyle ki, kentleşme ile birlikte birey ön plana çıkmıştır (Dönmezer, 1994: 200).

Morgan'ın da saptadığı üzere, sosyal evrim geçiren bugünün çağdaş toplumları dünün ilkel toplumlardı (Morgan, 1870 ve 1877). O sebeple, evliliğin de evrim geçirerek değişeceği, bu evrimin yarın da devam edeceğinin altı çizilir. Git gide küçülen, daralan soy-akrabalık-aile kavramlarının, hak ve görevler açısından evrim geçirerek, soya bağlı olan hak ve görevler, bireye bağlı olan hak ve görevlere yerini vererek evrim geçirmiştir (Maine, 1861). Çünkü sanayileşmenin gelişmesi ve eğitim olanaklarının artması, bireyin ve ailenin gelişimini önemli oranda değiştirmekle beraber, toplumun modernleşme yolunda ilerlemesini sağlamaktadır. Evli çiftlerin, anne-babalarıyla aynı evde oturmama nedenleri arasında, iki kuşak arasında hızlı toplumsal değişimin yol açtığı kültürel, toplumsal ve siyasal inanç ayrılıklarının bulunmasıdır. Kentlerde, çekirdek aile sayısını arttıran bu olgu, nüfus yoğunluğuna da neden olmaktadır. (Kongar, 1978: 424). Bireysel haklar, bireysel haksızlıklar yaratmadığı sürece ailenin, dolayısıyla toplumsal kültürün evrim geçirmesi dilerim, gelişerek daha çağdaş bir hal alır.

1.3 Alevilik Nedir? Aleviler Kimlerdir?

Alevilik, İslami inanca bağlı Müslüman bir grup olan Alevilerin, bağlı oldukları dini inancın adıdır. Alevilik, İslamiyet'in diğer üç inanç sistemi olan Sünnilik, Şafilik ve

Dürzilikten çeşitli sebeplerle ayrılarak, kendine has yapısıyla dünyada milyonlarca kişiyi kendine bağlamıştır. İslamiyet şemsiyesi altında yer alan iki mezhep Sünnilik ve Şafilik, İslamiyet'e bağlı sekteler olan Alevilik ve Dürzilik'le, Müslüman toplumların kültürünü şekillendiren sistemleri oluşturmaktadır (Müller, 2001: 157). Türkiye'de, genel hatlarıyla günümüz Alevi anlayışını şu şekilde özetlemek mümkündür: Alevilik, şeriata karşı olan Müslüman bir tarikattır (Eyüboğlu, 1980: 36).

İslam kültür tarihinde, "Hz. Ali'ye mensup olan, onun soyundan gelenler" manası taşıyan Alevilik, Hz. Ali çevresinde şekillenen inançlarla ilintilidir (Aktaş, 1994: 719-724). Alevi tabiri, İslam mezhepleri tarihinde Hz. Ali'yi saymak, düşünsel bir bağ ile ona bağlanmak ve sevmekle beraber onu, Hz. Muhammed'den sonra en üstün kişi gören ve diğer üç halifeden önce ilk halife olması gerektiğini düşünen Şia terimi ile aynı manada kullanılmıştır (Fığlalı, 1996: 7). Ancak bugün sayıları dört yüze varan tarikatların çoğu Ali'ye dayandırılrsa da, bu tarikatların Ali'ye bağlanmakla Alevi oldukları söylenemeyeceği gibi, gerçek manada Aleviliğin ne olduğunu söylemek de kolay gözükmemektedir. Bu sebeple, Aleviliğin tarifinde bugüne değin tam bir birlik sağlanamamıştır (Eyüboğlu, 1980: 33). Bu kısıtlamanın sebebi, türlü Alevi tarikatların ibadet uygulamasında birbirinden oldukça farklı gelenekler benimsemelerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Alevilik, kabul edildiği toplum ve toplulukların kültürel dokularına, etnik kökenlerine, iklim koşullarına, gelenekler birliğine uyum sağlayacak şekilde, gerekli değişiklikler yapılarak birbirinden farklı Alevilik akımlarının ve uygulamalarının doğmasına sebep olmuştur.

Türkiye içindeki ve dünyadaki Aleviler de birbirine benzememekle birlikte, genel açıdan ortak noktaları ancak bu hususlar olabilir: Ehli Beyt inancı çerçevesinde aynı Allah'a ve O'nun gönderdiği Kur'an-ı Kerim'e inanmak, aynı peygamber Hz. Muhammed'i saymak, aynı halife Hz. Ali'yi sevmek ve belki de Cem Ayini yapmaktır (Fığlalı, 1991: 233-234). Ancak bu hususlar bile, her Alevi için geçerli değildir. Hz. Muhammed'in yeğeni ve damadı olan Arap ırkından gelen Ali, farklı Alevi topluluklarının atfettikleri değer sonucunda ırk, zaman ve mekan boyutlarını aşan bir kimliğe bürünerek o toplulukların kültürünün bir parçası haline gelmiştir (Aktaş, 1998: 88-91). Dolayısıyla da, Alevi topluluklarının yaşam tarzları ve ibadet biçimleri ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Farklı toplumlarda, farklı gelenek anlayışlarıyla ibadet dilini geliştiren Alevilik, birbirinden farklılık arz ederek Yemen'de "Zeydiyye", Hindistan'da "İsmâiliyye" ve Türkiye'deki diğer kullanımlarıyla "Tahtacılar", "Nalcılar", "Sıraçlar", "Kızılbaşlar", "Amucalılar", "Bektaşiler", "Babailer", "Kalenderiler", "Haydariler", "Cavlakiler", "Torlaklar", "Çepniler" ve "Işıklar" gibi isimlerle evrenselliğini korumaktadır (Yılmaz, 2003: 4).

Aynı zamanda yazılı kaynakların azlığı karşısında, sözlü aktarımlara dayalı olan Alevilik, ortak bir anlayışın oluşmasına engel teşkil etmiştir. Bu denli farklı Alevilik uygulamalarına karşın, merkezden uzak yerleşim alanlarını seçmeleri sebebiyle de Alevilik, “sapkın bir inanç biçimi” olarak algılanmaya başlamıştır (Yılmaz, 2003: 4).

Alevilik, Hz. Ali dönemine dayandırılrsa da, Hz. Ali döneminden Alevilik adına altı çizilecek unsur sancılı geçen halifelik süreçleri ardından, Hz. Ali ve soyuna karşı yapılan haksızlıkların bir serzenişiyse, ona duyulan sevgidir. Aleviliğin siyasal bir hareket olarak filizlenmesi ardından Sünnilikten farklılaşan dini biçimleriyle, İslamiyet’i kabullenen bazı toplumlarda ve topluluklarda, kendisine bir yaşam olanağı bulmuştur (Özkırımlı, 1996: 11). Bu yüzden Alevilik, Hz. Ali hayattayken mezhep ve töresini kurmuş değildir. Bu tümceye binaen Aydın’a göre Alevilik, zamanla özünden farklılaşmış ve Hz. Ali’ye mitolojik bir kimlik kazandırmıştır (Aydın, 1997: 27-61). Öyle ki Alevilik, Hz. Ali’nin vefatından yaklaşık 600 yıl sonra, XIII. Yüzyıl ortalarında Sünni bir Türk olan Hacı Bektaş Veli’nin Kırşehir’de kurduğu tekkede, etrafına toplananlarla dost sohbeti şeklinde gelişen konuşmalarla filizlenmiştir. Konya merkezli Selçuklu Devleti’nin halkı kendi haline terk etmişti. Böyle bir hengamenin içerisinde, halkın arasında dolaşan, Türkçe konuşan ve güzel nasihatler veren, mucizeler gerçekleştiren Veli, Türkmenlerin sevgisini kazanmıştı. Hatta Hacı Bektaş Veli’nin ilk müritlerinin Türk oymağından Çepniler olduğu söylenir (Sümer, 1972: 327-335). Hacı Bektaş Veli öldüğünde (1210-1271), çevresinde binlerce Batıni Anadolu Dervişleri odaklanmıştı ve onlar vesilesiyle Aleviliğin, Türkiye’de yaygınlaştığı düşünülmektedir (Candan, 2002: 335).

Eski Türklerin ilk dini Gök-Tanrı dinidir. Bu dinde gök, göğün kendisi değil onun simgelediği kutsallıktır. Daha sonra Şamanizm’i benimseyen Türklerin dini geleneğinde, hep tek Tanrılı dinler vardır (Candan, 2002: 24). Selçuklu Devleti (1041-1308) Şaman geleneğini terk edip İslamiyet’i, kendisine sonradan bağlanan Oğuz boyuyla birlikte kabul etmiştir. Selçuklu Devleti, İslamiyet’in Sünni mezhebin savunucuları olmuş ve İmam Gazali’nin önderliğinde Batıni-Tasavvufi çalışmalara uzak duran bir devlet geleneği anlayışı benimsemişlerdir. Türkçeyi geri plana itmişler ve Farsçayı resmi dil, Arapçayı da dini dil olarak kullanmışlardır (Candan, 2002: 195-196). Aynı gelenek, Osmanlı İmparatorluğu’nda da sürmüştür (Candan, 2002: 335). Bu sebeple halkın dilini yani Türkçeyi kullanarak felsefesini yayan Veli, Türkmenlerce kolayca anlaşılabilmiştir.

Aslında Veli sağlığında da, Bektaşilik adında bir tarikat kurmamıştır. Ölümünden sonra, Hacı Bektaş Veli öğretisinin etkisi devam etmiş ve onun izinden gidenlerin değiştirerek ve

geliştirerek oluşturdukları düşünce bugün karşımıza Alevilik olarak çıkmaktadır. Öyle ki Osmanlı İmparatorluğu'nun Yeniçerilerini ölümünden 90 yıl sonra bile etkilemeyi başaran Hacı Bektaş Veli'nin öğretileri, akınlar dolayısıyla Balkanlara oradan da etkisini başka toprak ve toplumlara taşımıştır (Uzunçarşılı, 1972: 512). 1363 yılında oluşturulmuş olan Yeniçerilerin, Müslümanlaştırılan Hıristiyan çocukları olduğu yani devşirme oldukları dikkate alınmalıdır. Aleviliğin ikinci piri sayılan Balum Sultan (öl. 1516), Hacı Bektaş Veli türbesine geçerek, tarikata yeni düzenlemeler getirmiş Aleviliği kurumsallaştırmış, *mücerred derviş*¹ örgütünü kurmuştur (Eyüboğlu, 1980: 138, 187).

Yukarıdaki izahlara binaen Aleviliğin ilk temsilcisi olarak kabul görülen Hacı Bektaş Veli, kimilerince tasvip edilmemekte ve bu surette Alevilik de kabul görülmemektedir. Örneğin Veli'nin kişiliğinin, bir tarikatın fikir liderliğini yapmaya elverişli olmadığını iddia eden Prof. Dr. Köprülü şöyle demektedir:

“...Hacı Bektaş Osmanlı'ların kuruluşundan önce Anadolu'ya gelip yerleşmiş meczup bir dervişi ve hiçbir veçhile böyle bir tarikat kurmamıştı; esasen şahsiyeti de, böyle büyük bir târik te'sis edebilmesine mâni idi...” (Köprülü, 1966: 94).

Hacı Bektaş Veli, hayattayken günümüzde geçerli olabilecek her hangi bir yazılı kaynak tutmamıştır. Bu sebeple, zaten tartışmalı bir mesele olan Alevilik, Hacı Bektaş Veli hakkındaki ithamlarla mesele iyice kompleks bir hal almıştır. Bu yüzden Türkiye'deki Aleviliğin yolculuğu, Veli'nin yaşadığı döneme tanıklık eden sözlü kaynaklara rağmen, günümüzde güveni sağlamaya yetmemiştir. Her sözlü kaynağın güvenilirliği tartışılarsun, yine de Hacı Bektaş Veli hakkında bulunan yazılı kaynaklara örnek vermekte fayda var. Veli'nin ölümünden yaklaşık seksen yıl sonra yazılan Ariflerin Menkıbeleri'nde (Eflâkî, 1973: 370-371, 450) ve iki yüz yıl sonra yazılan Velâyetname'de (Gölpınarlı, 1958: XXV) onun yaşadığı çağa tanık olanlar, Veli'nin bir tarikat kurucusu olarak özelliklerinden, izinden gidenlerden, nasihatlerinden, mucizelerinden bahsetmişlerdir.

¹ Mücerred kurallarına göre, örgüte giren dervişler evlenemez ve dünya nimetlerinden vazgeçerek inzivaya çekilip, tekkelerde ibadet ederler.

1.3.1 Alevi-Sünni Farklılaşması

Alevi Sünni ayrımını iki başlık altında değerlendirmek gerekiyor. İlki, siyasi-sosyal-dini argümandır. Diğeri, ibadet-inanç geleneğidir.

İlkinde göre, Sünni-Alevi ayrımını tetikleyen sebep Hz. Muhammed'in vefatından sonra özellikle ilk halifenin kim olacağı çerçevesinde cereyan eden olaylar zinciri diye çokça kez belirtmiştim. Buna göre İslamiyet'i kabul eden Müslümanların bir bölümü Hz. Muhammed'in Veda Haccı'nda Hz. Ebubekir'i ilk halife seçtiğine inanmış, Ali taraftarları olarak gruplaşan bazı Müslümanlar da Hz. Ali'nin seçildiğini iddia etmiştir. Yapılan seçimle Hz. Ebubekir ilk halife olsa da, Ali taraftarları tartışmayı bitirmemiştir (Türkdoğan, 1993: 20-29).

Hz. Ali, Hz. Muhammed dolayısıyla İslamiyet'i benimseyen ilk on kişi arasındadır ve Peygamber Efendimizin ölümüne kadar onun yanından hiç ayrılmamıştır. Hatta Hz. Ali, Hz. Ebubekir gibi diğer iki halifeye de biat etse, Ali taraftarları onun makamının gasp edildiği inancıyla diğer üç halifeyi tanımamış ve farklılaşma başlamıştır. Alevilik ve Sünnilik, Ehli Beyt inancı yani Kur'an-ı Kerim-Allah-Hz. Muhammed üçlemesiyle temelde bir inanç benzerliği oluştursa da, aşağıda bahsedeceğim üzere aralarındaki farklılık ayrıntılardadır (Türkdoğan, 2005: 640). Aleviler için ilk imam Hz. Ali olmak koşuluyla toplamda On İki İmam¹ bulunmaktadır. Alevi geleneğinde, Pençe-i Al-i Aba yani Muhammed-Ali-Fatıma-Hasan-Hüseyin en kutsal mertebededir ve İmamiye Ehli Beyt yani Muhammed-Ali-Fatıma-On İki İmam inançlarının merkezindedir. Bu yüzden Aleviliğin temelini oluşturan ve onu bir inanç yapan imamlardır. İmamlar insanüstü nitelikler taşıyan, Allah'a yakınlığı bulunan ve insanlara en doğru yolu göstermekle görevli olan örnek kişilerdir. Onlar Allah'la kul arasında, insanların günahlarını bağışlaması için aracılırlar ve bu sebeple imamların buyruklarını yerine getirmek bir din görevidir. Aslında imamlar, Alevi geleneğinin kabul etmediği ama Sünniliğin kabul gördüğü üç halife yerine de geçmektedir. Öte yandan Sünniler, On İki İmam'a halifelik özelliği katmazlar. Çünkü Sünniler sırasıyla Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin halifeliğini baz alırlar. Nitekim Alevi-Sünni grupları arasındaki halife sıralaması ve farklı halifeler sürüncemesi yüzyıllardan bugüne değin devam etmektedir (Eyüboğlu, 1980: 87-88).

¹ On İki İmam: **Ali** (Hz. Muhammed'in kuzeni ve damadı); **Hasan** (Hz. Ali'nin oğlu); **Hüseyin** (Hz. Ali'nin oğlu); **Zeynelâbidin** (Hz. Ali'nin torunu, Hüseyin'in oğlu); **Muhammed Bâkir** (Hz. Ali'nin torunu, Zeynelâbidin'in oğlu); **Ca'fer-i Sâdık** (Hz. Ali'nin torunu, Muhammed Bâkir'in oğlu); **Musa Kâzım** (Ca'fer-i Sâdık'ın oğlu); **Ali Rıza** (Musa Kâzım'ın oğlu); **Muhammed Takî** (Ali Rıza'nın oğlu); **Ali Nakî** (Muhammed Takî'nin oğlu); **Hasan Askeri** (Ali Nakî'nin oğlu); **Muhammed Mehdi** (Hasan Askeri'nin oğlu).

Alevilerle Sünniler arasında türlü etkenlerle yükselen bu duvar, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde benimsenen hilafet (devlet) ve ümmet (millet) kimliği dolayısıyla, sosyal ilişkilerin kurulmasına ve evlilik alışverişinin olgunlaşmasına de engel olmuştur. Ne var ki çok sonra, Cumhuriyetin ulus-devlet inşası çerçevesinde, devletin ılıman din ve etnik köken mesajları Alevileri çevreden, merkeze doğru kaydırmayı başarmıştır. Bunun paralelinde, kentleşme dönemiyle mücadele eden Alevilerin, köyden kente taşınmasıyla, kültürlenme ve kültür değişimi yaşadıkları görülmektedir. Aynı oranda, Sünnilerin de Cumhuriyetin laik devlet inşasıyla, geleneklerinde değişimler görülmektedir.

Diğer bir farklılaşma etkeni, İslam'ın bazı şartlarının (örneğin namaz-oruç-zekat-abdest gibi) Aleviler tarafınca uygulanmamasıyla ilintilidir. Ancak bu, tüm Aleviler için geçerli olmamakla birlikte, İslam'ın şartlara bağlı kalan veya tümüyle bağlı kalmayanları, İslam dışı bir anlayışla değerlendirmek doğru değildir. Çünkü bilindiği üzere Alevilerin ataları Türk/Türkmenlerdi ve onlar dağlık bölgenin konar göçerleriydi. İslamiyet'in tüm gereklerini, dağlık arazide yerine getirmekte zorlanan Türkmenler, bu buyrukları kendi yaşam şartlarına göre uyarlamışlardı. Bu geleneğin mirasçıları olan bugünün Alevilerini “inkarcı” “dinsiz” sayanların kaçırdıkları veya anlamak istemedikleri detay budur. Elbette Alevi-Sünni farklılaşmasını destekleyen “bilinçli” ayrımcılar güncel bir istisnadır ama tarihi bir hakikati örselemektedirler. Bu kısa açıklamanın daha detaylı hali, aşağıda irdelenmeye çalışılmıştır.

1.3.2 Selçuklu Devleti, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Aleviler

Alevilerin, Türk Devletleri içerisindeki konumlarını anlayabilmek için bütüncül (*holistic*) bir yaklaşım izlenmesi gerekmektedir. Türk Devletlerinin Alevi zümreyle ilişkileri Sünniliğin kabul edilmesiyle, eski geleneklere bağlı kalan Alevi Türklerin, yeni toplumsal yaşayışa ayak uydurmak istememeleri çerçevesinde çığ gibi büyüyen bir meseledir. Bu sebeple, bütüncül bir bakış açısıyla konuya odaklanmak gereklidir diye vurgulanmaktadır (Türkdoğan, 2003: 12-13).

Evvelce de bahsettiğim üzere Selçuklulardan Osmanlı'ya intikal eden çevre-merkez modeli olan devlet felsefesi, Türk tarihindeki toplumsal sorunların kaynağını teşkil etmektedir. Merkezi Oğuz boyu ve Sünni olarak gören ve kendisini oraya yerleştiren Selçuklu ve Osmanlı, çevreyi yani daha çok kırsalda veya dağda yaşayanları, Türkmen kabul etmiş ve

Şia dinine dahil etmişti (Türkdoğan, 2006: 11). Selçuklu Devleti idaresindeki göçebe Aleviler daha sonra köylere yerleşerek tarım hayatına geçmişlerse de, İslamlaşma süreçlerini Sünni kesim gibi yaşayamamış, tamamlayamamış ve farklı bir İslami yorum benimsemişlerdir. Bu sebeple, Selçuklu idaresindeki Türkmenlerin istenmeyen vatandaş gibi muamele gördükleri ve merkez görüşten dışladıkları tarihi bir gerçektir (Ocak, 2002 a: 43).

Selçuklu idaresindeki Türkmenlerin devletle olan kötü diyalogları sadece din/gelenek eksenli değil, aynı zamanda yerleşim alanı dolayısıyla da gerginleşebiliyordu. Öyle ki, XIII. yüzyılda Anadolu topraklarının Türkmenler tarafından yurt edinmesine karşın, bu arazinin kalabalık nüfus için yetersiz olması dolayısıyla bölgede bir hengame yaşanıyor, bu da devlet yönetimini zora sokuyordu. Yazın başka, kışın başka arazide geçimini arayan ve kendini iklim şartlarından korumaya çalışan Türkmenler, bu mevsimlik taşınmalar sırasında Selçuklu Devletinin baskısıyla karşı karşıya geliyordu (Ocak, 2002 a: 41). Ayrıca devletin onları ağır vergiye tabi tutması da, Türkmenlerin merkez yönetime karşı olumsuz düşünceler beslemesini tetikliyordu. Bu gibi sebeplerle 1240 yılındaki Babailer İsyanı'nın neden gerçekleştiği daha iyi anlaşılacaktır (Ocak, 2002 a: 40).

Türkler, İslamiyet'i kabul etmeden evvel değişik inanç ve geleneklere tabi olmuş ve X. yüzyılda İslamiyet'i kabul etmişlerdi. İslamiyet'i seçen Türklerle, Müslüman olmayanları birbirinden ayırt etmek için kullanılmaya başlayan Türkmen kelimesinin XIII. yüzyılda kullanımı yaygınlaşmış ve Oğuz kelimesinin yerini almıştır. Türkmen ile Türk arasındaki fark, birincisinin konar-göçer oluşu ve İslamiyet'i benimsemesi, diğersinin yerleşik oluşu veya az bir kitleye yönelik söylene de İslamiyet'i benimsememeleri üzerine söylenen ayırt edici bir söylemdir (Üzüm, 1997: 5). Türk boylarının İslamiyet'i kabul etmeden önce de muhtelif dinlere girdikleri ve eski inançları ile benimsedikleri yeni inançları çatıştığında, çatışan unsurları yeni dinden aldıkları motiflerle besleyerek yaşadıkları görülmüştür (Ocak, 2002 b: 53). İslam dinini kabul eden Türkler, Şamanizm, Budizm, Mazdekizm ve etkilendikleri diğer dinlerin tesiriyle Anadolu'ya girmişlerdir. Özetlemek gerekirse, konar-göçer Türkmen zümre, bugünkü Alevi-Bektaşî çevrelerinin atalarıdır (Üzüm, 1997: 5).

Bugün İslamiyet'i benimseyen Sünnilerle Alevilerin farklı ibadet uygulamalarının olmasının sebebi, o dönemde Türkmenlerle yerleşik halkın dini algılayışlarındaki fark idi. Şehirli halk, medreselerde (okullarda) öğretilen Kur'an-ı Kerim'le Sünniliğe dayalı İslam'la yoğunlaşırken, konar-göçer Türkmenler önce İranlı ardından Türk Sufiler tarafından getirilen tasavvuf ağırlıklı mistik bir İslami anlayışı benimsemişti. Bu ayrışmanın altında yatan sebep Türkmenlerin büyük bir çoğunluğunun okuma-yazma bilmemeleri ve göçebe hayat şartlarında

kolay uygulanmayan abdest, namaz, oruç gibi ibadetleri fazla önemseyememeleridir (Ocak, 2002 a: 45).

Osmanlı İmparatorluğu tıpkı Selçuklu Devleti gibi, İran sempatzanı oldukları gerekçesiyle Alevileri, diğer sosyal tabakayı etkilememeleri için olabildiğince az etkileşim kurabilecekleri kırsal ve dağlık bölgelerde tutmaya devam ediyorlardı (Bruinessen, 2001: 12). Osmanlı Devleti'nin Alevi kesimi ulaşılması zor yerleşim bölgelerinde muhafaza etmesi, onun Sünniliği hakim din anlayışı olarak görmesinden ve İslam'a karşı tehlike arz eden tüm düşünceleri ondan ve dolayısıyla imparatorluğun bulunduğu şehir merkezinden uzak tutmak istemesiyle açıklanabilir (Mardin, 1993: 41). Aleviler de, merkezin Sünniliği hakim din olarak benimsemesi ve merkezde odaklanan Sünnilere karşı savunma refleksi geliştirmek üzere, çevreyi yerleşim alanı olarak kullanmaya devam etmişlerdir. Ancak bu inziva, Aleviliği "sapkın bir inanç biçimi" olarak algılatmıştır (Yılmaz, 2003: 3-4). Alevilerle Sünniler arasında örülen bu duvar, sosyal ilişkilerin kurulmasına, dolayısıyla her iki tarafın evliliklerine de engel teşkil etmiştir.

Merkez-çevre arasındaki bu soğuk gerilim, beraberinde çeşitli ayaklanmaları da beraberinde getirmiştir. 1511'de Şah İsmail taraftarı olarak II. Beyazıd yönetimine yapılan Şahkulu İsyanı oldukça geniş yankılara sebep olmuştur. Hatta iddialara göre Yavuz Sultan Selim, Şah İsmail taraftarı kırk bin Kızılbaş öldürmüştür. Benzer iddialar, Dördüncü Murat ve Yavuz Sultan Selim için de ortaya atılmaktadır (Ekinci, 2002: 164). Osmanlı Devleti'nde din görevlisi olan Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin verdiği fetva dikkat çekicidir:

"Kızılbaş topluluğundan öldürülmesi helaldir, öldüren gazi, Kızılbaş topluluğunun elinde kalıp öldürülenler şehit olur mu? Evet, olur din yolunda en büyük savaştır. Tanrı yolunda en büyük şehitliktir" (Düzdağ, 1972: 109-110).

Bunun hemen akabinde sırasıyla Nur Ali, Bozoklu Celal, Süklüm Koca, Baba Zünnun ayaklanmaları görülmüştür. Osmanlı Devleti döneminde cereyan eden ve en büyük köylü-çiftçi ayaklanması olarak nitelendirilen Kalenderoğlu Ayaklanması (1527) elbette merkezin-çevreyle, çevrenin de merkezle hoşnutsuzluğu sebebiyle cereyan eden sosyal olaylardır. Belki de bu kadar çok ayaklanma neticesinde II. Mahmud, Hacı Bektaş'a yakınlık besleyen Yeniçeri Ocağı ve Bektaşî Tekkelerini 1826 yılında kapatmıştı (Üzüm, 1997: 1). Aleviler, Kureyşan Aşireti önderliğinde (27 Mart 1916) bir ayaklanma daha gerçekleştirmiş ve Koçgiri İsyanı (8 Mart 1921) ile Osmanlı

İmparatorluğu dönemindeki son serzenişlerini meydana getirmişlerdir (Sevgen, 1999: 73-79).

Yeni devletin kuruluş aşamasında Atatürk'ü desteklemek ve benimsetmek üzere Alevi önderlerin, Alevi halkını uyardıklarını hatta Atatürk'e destek vermeyenlerin Alevilikten çıkmış olacağını söyleyerek, yeni devlet yapılanması içerisinde bir yer edinmek için çaba sarf ettikleri görülür (Zelyut, 1993: 56). Atatürk'e ve Cumhuriyetin kuruluşuna destek veren Aleviler, yeni sistemin tüm toplumu kucaklamasıyla kendilerine bir yaşam alanı bulmuş ve Cumhuriyet'in imtiyazlarıyla bir kimlik, bir benlik kazanmayı başarmışlardı (Erdoğan, 2000: 126). Atatürk, Kurtuluş Şavaşı sırasında hem İttihat ve Terakki Cemiyeti'ndeki subaylarca destek almış, hem de kendisi 25 Aralık 1919'da Hacı Bektaş Tekkesi'ni ziyaret ederek laik sistem inşasından bahsetmiş ve Alevilerin desteğini istemişti. Batını gelenekten gelen Aleviler, Osmanlı İmparatorluğu'nun Sünni mezhep anlayışında, itilmiş bir gelenek olduklarından Atatürk'ün yanında Kuva-i Milliye'de tam destek vermişlerdir. TBMM'de milletvekili olan kimi Aleviler, halifeliğin kaldırılmasında da büyük önem arz etmişlerdi (Candan, 2002: 335). Böylece Cumhuriyet dönemiyle birlikte ve özellikle Genç Türklerin getirdiği aydınlanmalarla, devletin merkez-çevre kutuplaşması değişmiş ve laik söylemlerle çevre, merkeze davet edilmişti. Cumhuriyet'in başarılı toplumsal yapılanmasıyla, merkez-çevre kutuplaşması yıkılmış ve Aleviler merkezde yerlerini almışlardı. Cumhuriyet kurulduktan sonra 1937-38 yıllarında vuku bulan ayaklanmalar süregelse de, bunların sadece daha iyi şartlarda yaşamak için gerçekleştirildiği düşünülmelidir (Sevgen, 1999: 227).

Türklüğü yücelten bir kavram geliştiren Cumhuriyet'in ilk yılları, devletin yapı taşları olarak köylü-halk-ulus kavramlarını aynı paralelde ele alıyordu. "Köylü milletin efendisidir" sözüyle amaç, köylü-kentli arasındaki sınıflaşma-farklılaşma-gruplaşmayı minimize etmeye çalışmaktı (Birkalan, 2000: 13-14). Kentleşme dönemiyle mücadele eden Alevilerin, geleneklerinin köyden kente taşınmasıyla, kültürlenme ve kültür değişimi yaşamalarıyla, Sünni kesimle nispeten daha ılıman diyaloglar kurdu muşt u. Bu olumlu diyalog, hem Alevilerin hem de Sünnilerin Cumhuriyetin laik devlet inşasıyla, geleneklerindeki değişimlere olumlu cevap vermeleri ve buna uyum sağlamalarıyla açıklanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin, Cumhuriyet projesi çerçevesinde ele aldığı köy-kent barışması sonucu, köy ailesinin kapalı toplum geleneklerinde değişme meydana gelmiştir. 1950-1986 yılları arasında tarımla ilişkisini kesen köy ailesinin oranı yedi kat artarak 27 milyona ulaşmıştır. Bu da, ülke genelinde kentlere yoğun göçün ifadesidir. Çünkü Cumhuriyetin ilk yıllarında, toplam

nüfusun % 75'i kırsal alandayken, günümüzde bu oran % 35 olmuştur (Stirling, 1993: 9). Öte yandan kente göç, günümüzün çarpık yapılaşmasını ve Arabesk kültürünü de doğurmuştur.

Her ne kadar Aleviler ve Sünniler, Cumhuriyetin demokratik ve laik söylemleriyle buluşturulmuş olsalar da, buna sekte vuran olaylar tümüyle bitmiş değildir. Alevilik konusuna sadece dini açıdan yaklaşanlar, 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas Madımak Otel'ini ateşe vermişlerdir. O skandal günde, içlerinde Alevilerin de bulunduğu 37 kişi dumandan zehirlenerek can vermiştir (Fığlalı, 1994: 25). Bu propagandanın sebebini şu şekilde açıklamak mümkün: Cumhuriyet'in, üst kimlik "Türk milleti" ile kaynaştırmaya çalıştığı diğer alt kimliklere yani Kürtlere, Alevilere, Zazalara vb. yönelik devlet projesi, başlangıçta başarı elde etse de, projenin devamında kopukluk olduğu görülmektedir. Türk devleti, çalkantılı geçen 1960 yıllarında, askeri ihtilalle birlikte sosyal konulara vermesi gereken ehemmiyeti esirger olmuştur. Yarım kalan toplumsal kimliğin oluşumunu devam etmek bir yana, sosyal konuların araştırılması dahi sakıncalı bulunarak, sadece Türkiye'de sosyal bilimlerin gelişmesine engel olunmamış, aydınlanacak sosyal konuların topluma yön vermesini de sekteye uğratmıştı (Birkalan, 2000: 13-14). Bu açıdan Mustafa Kemal Atatürk'ün, barıştırmaya-bütünleştirmeye çabaladığı "devlet-millet" projesi, ondan sonra ülkeyi yöneten kimi zihniyetlerce kah dini argümanlarla, kah Batı'lı öğütler gölgesinde kalmıştır. Ulus devlet projesi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde doğumunu gerçekleştirmiş ancak ergenlik dönemine ulaşmadan yolu kesilmiştir. Bu sebeple Alevilerin, "*takıyye*" yani mezheplerini toplum içerisinde gizleme doğrultusunda Altıncı İmam Cafer-i Sadık'tan aldıkları "*yolunu, altınını, mezhebini gizli tut*" buyruğu, Sivas Katliamı gibi olayların cereyan etmesiyle tekrar gündeme gelmiştir. Aleviler, buldukları toplumun kültürel anlayışına göre *Alevi olmak sırrını* yani saklanma-gizlenme eğilimini sürdürmeye devam ettikleri de görülmektedir (Eyüboğlu, 1980: 161-162).

Çevre-Merkez ayrılığı üzerine kurulu olan Alevi-Sünni meselesini toparlamak gerekirse: Merkezi oluşturan ve güçlü konumda olan Sünni yani Türk-Oğuz anlayışı ile Çevreyi oluşturan ve güçlüye nazaran hem sayı bakımından hem de güç bakımından daha zayıf olan Alevi yani Türk-Türkmen anlayışı çerçevesinde ele alınması gereken bir Türkiye Alevileri ve Sünnileri meselesidir (Türkdoğan, 2006: 624). Merkezin giderek güçlenmesi ve Çevreyi hem gerçek, hem de mecaz anlamda ücra köşelere itmesiyle, Robert Redfield'in modern antropolojiye kazandırdığı Büyük Toplum-Küçük Toplum örneğine de uymaktadır, bu mesele. Büyük Toplum yani Sünni kesim karşısında daha fazla yara almamak ve aynı

zamanda kimliklerini korumak üzere, Alevilerin içe dönüşle sır gibi kalıp, gizli cemaat anlayışı ile kendisini korumaya aldıkları görülür (Redfield, 1956). Bu bakımdan Türkiye'deki Aleviler küçük toplumu, Sünniler de büyük toplumu temsil etmektedirler.

Türkiye'deki Alevileri bir etnik kimlik adı altında ele almak da doğru olmaz. Çünkü etnik grup, hakim kültürle varlığı asimile edilmeye çalışan ve dışlanan bir gruptur. Cumhuriyet Türkiye'sinde bunu söylemek olanaksızdır. Her ne kadar, Andrewes gibi araştırmacılar Türkiye'deki etnik gruplar adı altında Yahudiler, Ermeniler, Rumlar ve bazı Alevi gruplarını (Yörükler, Çepniler ve Tahtacılar) aynı sınıflamaya tabi tutsa da (Andrewes, 1992), Türkdoğan'ın vurguladığı gibi Aleviler dil, kültür, yaşayış biçimi ve aile yapılarıyla Türk milletinin belirgin bir yapısını ortaya koymaktadır (Türkdoğan, 2005: 627).

Türkiye'deki Aleviler, Türk toplumunu oluşturan bir parçadır. Türkiye'deki Aleviler için etnik oluş hakkında söylenecek şey, Alevi cemaatlerin Cumhuriyet öncesi hakim Sünni görüş tepkisi karşısında yer yer geliştirdikleri bir tutum, bir korunma ürünü olarak algılanmalıdır. Çünkü Alevilik, İslam dinine bağlı bir gelenektir. Aleviliğin ayrı bir din, Alevilerin Türklerden ayrı bir toplum olmadıkları gibi, etnik grubu oluşturmadıkları da vurgulanmalıdır. Büyük toplumun oluşmasında ve varlığını idame ettirmesinde payı yadsınamayacak olan bu küçük toplum, Türk geleneğinin zengin mozaiğini oluşturmaktadır (Türkdoğan, 2005: 628).

Alevi-Bektaşilerin geleneksel inanç ve ritüellere, mitolojik unsurlara ve geniş bir tarihi yelpaze içinde bu unsurların ortaya koyduğu irfana sadık yaşadıkları bilinmektedir. Hatta Türkiye'de önceleri Kızılbaşlar sonra da Alevi-Bektaşiler olarak nitelendirilen bu grubun, Şaman geleneklerine ve Orta Asya anılarına bakıldığında, onların tarihsel derinliğinin inanç ve ritüellerinin Türk kültür gelenekleriyle renklenmiş olduğu görülecektir (Roux, 1995: 243). Aleviler, ana cemaatten büyük ölçüde ayrılarak kendine özgü düşünce, ritüel ve örgütlenmeye bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Zaten mezhepler, siyasi iktidarların ani değişikliğe uğradığı yerleşik düzenin devrimsel bir karakterle yıkılmaya yüz tuttuğu bir zamanda, toplumsal çatışmayı artırıcı olmak yerine, bütünleşmeyi sağlamaya yönelik ortaya çıkmaktadırlar. İslam dünyasında “Hanefi” yani Sünni, “Şia” yani Alevi, ve “Maliki” mezhepleri de bu sebeple ortaya çıkmıştır (Günay, 1988; 280).

1.4 Alevilikte Dinsel Yapı

İnsanoğlu, asırlardır inanma açlığıyla, mantığını fazla irdelemeden ama inancından da fazla ödün vermeden bir şeylere inanç bağlayarak, kendini meydana getirenin izinde devasal dünyadaki devasal yalnızlığını ve korkularını en üst merciden almak istediği ilahi bir önseziyle aradı durdu. Bu yüzden kah kendi tanrısını elleriyle yaptı ve ona taptı, kah doğadan esinlendikleriyle tanrılar zincirini oluşturdu (Yardımcı, 1989: 267). Kendi yarattığını zamanla yıkan insan, tanrılarının sayılarını azaltırken, yine de geleneklerini kolay terk etmedi, edemedi ve tanrılar, bağlı buldukları insan kültürünün fiziksel özelliklerine göre şekillendiler. Çin Buda'sı Çinliye, Hint Buda'sı Hintliğe, Göktürk Buda'sı Türk'e benzetilmişti (Güvenç, 1996: 317). Büyük dört dinin kutlu gelişiyile, putlar vitrinlere taşınırken, doğa ananın marifetleri bilimle açıklandı. İslamiyet, Hz. Muhammed'in elçiliğinde, ölümlü insan eşref-i mahlukatı¹ onu Yaratana benzetmeyi ortadan kaldırarak, görsel tasvirleri yasak etmişti. Tek yasak, görselliğe getirilmemiş, geleneklerin izleri de acil bir toparlanmaya çağırılmıştı. Kılık kıyafet, hal hareket, yaşayış, düşünüş ve sistematik ibadet anlayışları insanı sorumluluğa davet ediyordu. Kimi bu davete icabet etti ve inandı, kimi etmedi ve yeniden bir şeyler tasarladı. Wallace, bazı savunma mekanizmalarının dini inanç ve davranışta etkili olduğunu vurgular. Din, insanın hayatta kendi sorunları ile başa çıkmak konusunda başvurduğu, kültürel olarak inşa edilmiş bir savunma mekanizmasıdır çünkü (Wallace, 1983: 183).

Dinler, tıpkı gelenekler gibi topluluklar aracılığıyla yaşama geçirilir, paylaşılır ve sürekliliğini korur. Bu açıdan dinler, içinde hayat bulduğu topluluğun yaşam biçimine göre özünden tamamen ayrı, ya da bazı noktalarda farklılıklar gösteren yapısal özellikler kazanabilir. Bu yapısal özellikler inanç, tören ve ibadetlerle hayata geçirilerek, onun kurumsallaşmasına ve yaygınlık kazanmasına yardımcı olmaktadır. Alevilik de, İslam dini çıkışlı olmasına rağmen, kendine has bazı yapısal özellikler göstermektedir. Alevi inancının temeli "Allah-Muhammed-Ali" üçlemesine dayanır diye belirtmiştim. Yani Allah birdir, Muhammed onun elçisidir, Ali ilk halifedir. Bununla beraber Aleviliği kurumsallaştıran ve sistemin özünü oluşturup ona toplumsal, kültürel ve inançsal bir değer kazandıran On İki İmam ve Cem Ayinidir diye de belirtmiştim (Eyüboğlu, 1980: 111). Elbette bu bilgiler son derece geneldir. Mümkün merteye, teferruata inmek için aşağıda Aleviliği ve Sünniliği dini açıdan ele almaya gayet ettim.

¹ Yaratılmış olanların en onurlusu manası taşıyan bu ifade, İslamiyet'te sadece insanlar için kullanılmaktadır.

İslam'ın elli dört farzı (Bkz: Ek.14) Sünni mezhepçe benimsenirken, Alevi geleneğinde hepsi uygulanmaz. İslamiyet'teki imanın altı şartı yani Allah'ın birliğine, meleklerle, kitaplara, Peygamberlere, öldükten sonra dirilmeye ve hayır ile şerrin Allah'tan geldiğine inanmak Alevilerce de benimsenmektedir. Tüm Aleviler için geçerli olmamakla birlikte kimi Alevi, İslam'ın beş şartını (namaz kılmak, oruç tutmak, zekat vermek, Hacca gitmek, Kelimeyi Şahadet getirmek) tümüyle uygulamamaktadır (Oytan, 1979: 270). Yine de, Kur'an-ı Kerim ve Hadislere inansalar da, oruç ve namaz konusunda Alevilikte kesin bir yargı olmadığı görülür (Eyüboğlu, 1980: 111). Dinler, toplumun algılayışına göre şekil bulmakla birlikte, Alevi geleneğinin oruç anlayışı, Hz. Hüseyin'in Kerbela'da aç ve susuz ölüme terk edilmesine atıfta bulunarak, on iki gün su içmeden tutulan özel oruçtur (Birdoğan, 1995: 324-326). Örneğin Alevi yazarlardan Zelyut, Hacca yani Mekke'ye gitmenin şart olmadığını ve önemli olanın insanları memnun etmekte yattığını savunur. Çünkü Zelyut'a göre, Hac insanın gönlüdür. Buna göre Aleviler, dinin dış yüzüyle değil özüyle ilgilenirler. Aleviler, abdest ve namazı sadece fiziksel bir uygulama gördüklerinden, doğru yoldan çıkmamayı ve iyi gönüllü bir insan olmayı ibadet sayarlar (Zelyut, 1993: 231). Oysa Sünniler için Hac, abdest, namaz ve oruç dinin temelidir. Bazı Aleviler, Kur'an-ı Kerim'de namazın bugünkü haliyle uygulandığı üzere dile getirilmediğini ve namaz kılmakla ilgili bir ifade bulunmadığını, söz konusu olan ibadetin Salat olduğuna inanırlar. Salat da namaz değil, Tanrıyı içten anıp selamlamaktır (Zelyut, 1993: 71). Sünniler için namaz bir farzdır ve günde beş kere secde edilir. Bu sebeple ezanla, tüm Müslümanlar ibadete çağrılır. Zekat konusunda da Aleviler genel İslami yorumdan farklı bir anlayış geliştirmiştir. Aleviler, malın belli bir oranının her yıl muhtaçlara dağıtılması şeklindeki genel İslami yorum yerine, zekatı iki farklı şekilde yorumlamaktadır: Kişinin kendi canını Alevi tarikatı mensupları için kurban sayması ve maddi durumu iyi olanların yoksullara belli etmeden maddi kaynak sunmasıdır zekat anlayışından kasıt edilen (Birdoğan, 1995: 327).

Aslında Aleviliğin, İslam'ın bir ölçüde tasavvufi kolunu oluşturduğu düşünüldüğünde, inançlardan ziyade usul ve erkandan bahsetmek gerekir (Üzüm, 1997: 67). Alevi geleneği, Ortodoks (Sünni) dinsel inanç sistemlerinden farklı olarak, Allah kavramını kendi merkezine koyduğu gözlemlenir (Çamuroğlu, 1994: 122). Sünni anlayışta yaratan-yaratılan ikilemi varken, Anadolu Aleviliğinde monist bir tanrı anlayışı vardır. Sufi kökenli bu anlayışa göre, Allah bir öz, bir cevherdir. Tekliğe dayanan bu anlayışa göre, yer ve gök, tüm evren Tanrı'nın görünümleridir. Hatta, Tanrı'nın yeryüzündeki görüntüsü Hz. Ali'dir (Öktem, 1995: 256-257). Alevi inanç sisteminin kaynaklarından biri olan tasavvuf, vahdet-i vücud ilkesine

dayanır. Buna göre Allah, evrende ve insanda suret gibi görünür. Bundan çıkarılacak mana, insanın tanrı olması değildir (Bal, 1997: 76-77). Noyan, vahdet-i vücut ilkesini şöyle açıklar: “İnsan Allah olamaz, içi ilahi aşk ile dolarsa Tanrısallaşır. Tanrı külli bir mefhumdur. Bir hal’dir. Hallerin halidir. Bu hale gelen insanda, Tanrı zat ve sıfatları iyice tecelli eder” (Noyan, 1985: 266). Birdoğan’a göre, Muhammed ve Ali, Allah’tır anlamına gelmesi de tanrısal kişilik, Muhammed ve Ali’de oluşmuş ve kişiselleşmiştir. Ancak her insanda yücelme ve tanrısallaşma yetisi vardır. Fakat kısmeti olanlar bu gerçeğe ulaşabilir (Birdoğan, 1995: 302-303). Sünnilikte, ilahi kişileştirmeler yoktur. Allah, her alemde “bir” dir. Allah’a, ilahi kişiler aracılığıyla ulaşılmaz.

Alevi inanç sisteminde ayrıca hayatın bir devir sisteminde işlediği kuramına inanılır. Bu kurama göre madde alemine düşen varlık sırasıyla cansız, bitki, hayvan ve insana dönüşür. Ancak devir burada bitmez. İnsan gerçeğin kaynağını öğrenince ona ulaşmak ister. Belirli aşamalardan geçerek yükselir ve tanrıya yaklaşır. Son aşamada ise, insan-ı kamil olur ve aslına döner (Özkırımlı, 1977: 207). Bu anlayışa göre Tanrı bir “erek”tir. İnsan-ı kamil ise, tanrıya ulaşmakta bir köprüdür (Çamuroğlu, 1994: 123). Hacı Bektaş Veli’nin Dört Kapı Öğretisi (Bkz: Ek.15) yukarıdaki tümceye binaen, insanları anlayış seviyelerine göre dört grupta tırmanılacak bir kurum olduğunu da göstermektedir (Candan, 2002: 336-338). Sünnilikte ise, hayat bir devir sisteminde işlemez. İnsan hayatı, Hz. Adem ve Hz. Havva ile başlamıştır.

Veli’nin Dört Kapı Öğretisi dışında, altıncı imam olan Cafer-i Sadık’ın koyduğu kurallar da Alevi geleneğinde benimsenmiştir. Buna göre Yedi Farz uygulamasıyla tarikata giren kişi, Alevilik yolu hakkında bilgilenecek arınmalı, musahip olmalı, başına taç giymeli, sır saklamayı bilmeli, dost ile dost olmalı, özünü ulu kılmalı, Hak’la sohbet etmelidir (İslam Ansiklopedisi, Cilt 2, 129). Ayrıca Üç Sünnete göre kişi gönlünü kötülüklerden arındırmalı, başkalarına düşmanlık beslememeli ve alçak gönüllü olmalıdır (İslam Ansiklopedisi, Cilt 2, 129). Bunlar dışında ona bir inanç şekli veren 16 farzın tümü (Bkz: Ek.16), her Alevi tarafınca uyulmasa da, yine de önemli bir yere sahiptir (Güzel, 1995: 95-98). Ancak tüm Alevilerce kabul edilen Üç Büyük Yasak şayet çiğnenirse bu, kişinin Alevilikten çıkarak düşkün, yani cezalı olmasına sebep teşkil eder. Bu yasaklar harama yani kişiye ait olmayana el sürmek, gıybet gibi dedikodu yapmak veya başkasının sırrını açıklamak ve zina yapmaktır. Alevilikte, yasaklardan sakınmak için Allah’a ve tarikata adanarak, dünyanın geçici tutkularından sıyrılmak gereklidir. Bu da Üç Terk Kuralı ile mümkün olabilmektedir. Bunlar Terk-i Dünya ile dünyanın geçici olmasından dolayı ona bağlanmamayı, Terk-i Ukba ile

cennete gitme sevincinin olgunluk olmadığı ama esas mutluluğun Allah'a kavuşmak olduğunu anlamayı ve Terk-i Terk ile bu dünya ve öbür dünya kaygısını atlatanın ululuğa eriştiği için, kendi özünde Allah'ı görmesidir. Sünnilik kendini İslam'la özleştirmektedir. Buna göre, İslam'da şartların genel mantığı, aslında dört dinin temelinde var olan “iyi insan” oluşturma gayesidir. Sünnilik için Alevilikte yer alan bazı kurallar ve yasaklar, ayrı başlıklar altında verilmemiş, genelin detayı veya alt başlığı olarak emredilmiştir.

Bu yüzden, gerek Sünnilikte gerek Alevilikte, okunacak en büyük kitap insandır ve tüm bu kurallar güzel insan oluşturmak amacıyla konulmuştur. Çünkü onun varlığı yüceltildiği takdirde, toplumsal hoşgörü oluşabilecektir.

1.4.1 Alevilikte Dini Kurumlar

1.4.1.1 Dedelik/Babalık¹

Her inanç sisteminde bir önder, topluma kılavuzluk eden bir lider, sorulara yanıt veren bir bilgin vardır. Bu kişi gerek yaşayışı, gerek aktardıklarıyla inancın bir vitrini gibidir ve diğer inananlar için örnek teşkil etmektedir. Alevilikte bu dini önder, dedelik/babalık makamıyla öne çıkan kişidir. Öyle ki, eski Türklerin dini önderi olan Kamların yerini Alevilikte Babalar ve Dedeler almıştır (Yaman, 2001: 96). Alevilikte babalar, Bektaşilikte dedeler olarak isimlendiren bu inanç önderleri, toplumsal düzeni ve dini kuralların uygulanışını sağlamakla büyük sorumluluklar almışlardır. Aleviler üzerinde yaptırım gücü sonsuz olan babalık makamı, Alevilerin kontrol mekanizmasını oluşturmaktadır (Yaman, 2001: 90). Bu kurumun üstlendiği temel görevler, toplumu aydınlatmak, yönlendirmek ve bir model ortaya koyabilmektir. Onlar aynı zamanda dini törenleri de yöneten liderlerdir (Yalçınkaya, 1996: 93). Dedeliğin bu denli saygın bir makam olması, onun eğitimle elde edilmediği düşüncesidir. Dedelik, genelde soya bağlı olarak kazanılan bir haktır ve yaygın inanişe göre dedeliğin soy ağacı Hz. Muhammed'in kızı Fatma ile damadı Hz. Ali'nin soy zincirine dayanmaktadır. Dedelere bu sebeple Ocakzedeler denir ve onların peygamber soyundan oldukları düşünülerek Evlad-ı Resul oldukları kabul edilir (Yaman, 2001: 91). Bu yaygın inanın tezadında Birdoğan, soy zincirinin güvenilirliğini tartışmalı bulmaktadır, çünkü dede terimi çok eski belgelerde bulunmayıp, ilk soyağacı Ebül Vefa'dan² kalmadır (1017). İlk resmi dedelik makamı da, 1232 yılında Konya Sultanı Alaattin Keykubat tarafından

¹ Çalışmamda, ben daha çok dede söylemini kullanmayı tercih ettim.

² İran asıllı İslam matematikçisidir. Tanjantı ilk o bulmuştur.

onaylanmıştır. Bu sebeple, Hz. Ali'den Ebül Vefa'ya kadar bulunan yaklaşık 400 yılı kapsayan soy ağacının yazıya dökülmemesi, dedelerin soy ağaçlarını şaibeye sokmaktadır (Birdoğan, 1995: 165-174).

Günümüz Alevi toplumunda, modernleşmenin etkisiyle dede ile talip arasındaki bağ, yer yer zedelenmiş ve dedeler geçmişteki otoritesinin ve fonksiyonlarının bir kısmını yitirmiş olmalarına rağmen, Alevi geleneğinde yine de önemli bir yerleri vardır (Bozkurt, 1998: 171). Günümüzde, dedeler Cem Evleri'nde yani kültür merkezlerinde görevlerini ifşa etmektedirler.

1.4.1.2 Musahiplik

Alevilikte musahiplik, yol ve ahiret kardeşliği demektir. Ancak bu uygulama, Alevilerin aksine Bektaşilerde yoktur. Musahiplik, bir dedenin kan bağı taşımayan iki Alevi erkeği kardeş ilan etmesiyle ortaya çıkan bir durumdur. Musahiplik, her Alevi için uyması gerekli yedi farzdan birisidir. Musahibi olmayan, cem törenlerine katılamaz ve bu törenlere katılmayan tam anlamıyla yola girmiş sayılmaz (Kehl-Bodrogi, 1997: 62). Ayrıca, musahip olabilmek için kişilerin, evli olması şarttır. Çünkü musahiplik iki Alevi aile arasında kurulan bir dayanışma bağıdır (Bal, 1997: 52). Bu durumu Pir Sultan Abdal, dört canın bir beden olması olarak tasvir etmektedir ve bu yüzden musahip kardeşliğine niyetlenen dört kişinin (eşlerin), birbiriyle anlaşması çok önemlidir. Çünkü musahiplik sadece erkekler arasındaki dayanışmayı değil, aileler arasındaki kardeşliği de ifade etmektedir (Yalçınkaya, 1996: 67). Musahiplik bir anlamda Turner'in "*liminality*" (eşiklik) olarak kavramsallaştırdığı, topluma kabul törenidir. Alevilerde ancak musahip tutulduktan sonra toplumun gerçek anlamda bir üyesi haline gelinir. Sosyal ilişkiler ağına dahil olmak açısından bu derece önemli bir kurum olan musahiplik, toplumun ancak erkek üyeleri üzerinden kurulan bir bağıdır ve toplumun kadın bireyleri eşlerinden bağımsız bir şekilde musahip tutamazlar; ancak onlar da eşleri üzerinden bu kardeşliğin bir parçası olurlar (Turner, 1977: 37).

Musahiplik geleneğinin neden oluştuğu ve ne zamandan gelenek kaldığı hakkında fazlaca iddia bulunmakla birlikte bunun, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'den kaldığı görüşü hakimdir (Buyruk, 1998: 44). Musahiplik, köken olarak göçer veya yarı göçer toplumlara özgü dayanışma güden bir adettir. Melikoff, musahipliğin eski Türklere dayandığını söyler: Türk-Moğol arasında kan bağı olmaksızın oluşturulan dayanışma anlaşması bu söyleme dayandırılır. Melikoff'a göre, Aleviler de bunu, dini bir törene dönüştürmüşlerdir (Melikoff,

1983: 90-91). Birdoğan'a göre musahiplik, Oğuzlardan Ahilere onlardan da Alevilere geçmiştir. Alevilerde bu uygulamayı, dinsel-sosyal bir gelenek edinmişlerdir (Birdoğan, 1995: 166).

Musahip olmak için konulan başka kurallar da vardır. Bu kurallar doğrultusunda, isteyen istediği kişiyle musahip olamaz. Musahiplerin gerek yaş, gerek sosyal statülerinin (bilgi, erdem) birbirine denk olması gerekmektedir (Buyruk, 1998: 58). Musahiplerin, oturdukları yerlerin de birbirine yakın olması gerekmektedir (Buyruk, 1998: 60). Ayrıca musahiplerin aralarında kan bağı olmamasına rağmen, musahip ailelerin çocukları birbiriyle evlenemezler. Musahip, diğerinin eşini, bacı veya kardeş olarak görür; birbirlerinin ailelerine sahip çıkmak ve her hangi bir maddi sıkıntıda yardımcı olmak zorundadırlar (z, 1999: 121-122). Musahiplik, bu bakımdan sadece din kardeşliği değildir. Hayat arkadaşı, zor gün destekçisidir. Bu kurumun varlığı, Alevilerin birbirine bağlı olduklarının da bir göstergesidir. Yahut Aleviliğin bu kurum aracılığıyla, sürekliliğinin kontrolü amaçlanmıştır denilebilir. Ancak yine modernleşmenin etkisiyle, bu uygulamanın azaldığı görülmektedir.

1.4.1.3 Dar ve Düşkünlük

Her inanç sisteminin bir denetleyicisi, ya da kuralların ihlali durumunda cezaların verildiği bir başvuru kurumu vardır. Alevilikte bu kurumun dedelik olduğuna değinmiştim. Aleviliğin yol terbiyesini ihlal eden, dedelerin kararıyla düşkün ilan edilmektedir. Bu yüzden Alevi geleneğinde Dar ve Düşkünlük bir hukuk düzenidir. Kişinin işlediği suçun mahiyetine göre, düşkünlük geçici veya sonsuza dek uygulanabilmektedir. Yol dşknne uygulanan ceza, onun diğer Alevilerce dışlanmasından, onunla konuşulmaması gibi adeta psikolojik bir karantinaya alınmasına dayanır (Bal, 1997: 97). Hatta aile fertleri bile onunla konuşmaz (z, 1999: 126-127). Kişinin yol düşkünü olmasını gerektiren küçük suçlar dışında, üç Büyük Yasađın¹ iğnenmesiyle büyük suç işleyenin düşkünlüğü, ölümüyle dahi ortadan kalkmaz. Onun cenazesini yıkanmaz, namazını kılınmaz (Birdoğan, 1995: 361). Bu uygulama, küçük yerleşim bölgelerinde halen uygulansa da tıpkı musahiplik gibi dar ve düşkünlük de, günümüz kent hayatında kaybolan gelenekler arasındadır. Sünnilikte, cezayı ancak Allah bilmekte ve vermektedir. Örneğin Diyanet İşleri, çok çoğu nelerin olması gerektiğini belirleyebilmektedir.

¹  Büyük Yasak: harama el sürmek, dedikodu yapmak veya başkasının sırrını açıklamak ve zina yapmaktır. Bunlar ihlal edilirse, kişi Alevilikten çıkarılarak düşkün yani cezalı olur.

1.4.1.4 Cem Töreni

Cem Törenin gayesi, vuslat içindir. Vuslatta amaç, Allah'a yakın olmak içindir. İbadet yönü ağır basan Cem Töreni'nin, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin Kırklar Cemi sembolize edilerek ortaya çıktığı düşünülmektedir. Anadolu Alevilerine göre, çeşitli aşamalardan geçtikten sonra gelenekselleşerek kurumsallaşan cemlerin asıl amacı, Alevi ibadetlerinin biçimsel olarak yerine getirilmesidir (Öz, 1999: 122). Sünniler bu iddialara inanmazlar ve bu yüzden Cem törenleri, Aleviliği Sünnilikten ayıran en önemli göstergedir (Zelyut, 1993: 183).

Cemleri genel olarak dörde ayırmak mümkündür. Bunlar; Bir kişinin yola alınması için yapılan İkrar Cemi; İki ailenin yol ve ahiret kardeşliğini oluşturmak için yapılan Musahiplik Cemi; Genellikle perşembeyi cumaya bağlayan akşam yapılan Abdal Musa Cemi; Erginlik çağına gelen gençlerin yıl içerisinde yaptıklarının sorgulandığı ve genel olarak toplumsal düzenin ele alındığı Görgü Cemi'dir (Öz, 1999: 122).

Posta oturup cemi yöneten dede kılavuzluğunda, diğer yol Alevilerine de roller yüklenilerek yerine getirilen bu tören, Sünni geleneğin bireysel ibadet anlayışında bulunmadığını belirtmişim.

Soyyer, yaptığı bir mülakatta Alevilikte Cem Töreni'nin şu şekilde algılandığını elde etmiştir:

Soyyer: "Namaz kılıyor musunuz?"

Mülakata katılan Alevi: "İbadet etmeyen şeytandır. Herkesin kendine has ibadeti vardır. Bizim ibadetimiz cemdir, niyazdır. Bizde önemli olan 24 saat Hakkın huzurunda olmaktır" (Soyyer, 1996: 147)

Ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye farklılık arz etmekle kimi grup Cem Töreni yapmamakta, kimi yapmakta ama içki içmemekte ve sadece dini ibadetini ifşa etmekte, kim de hem ibadetini yapıp, hem de içki içmektedir. Cem Töreninin isim kökeninin, içkiyi icat eden İran kralı Cemşid'den esinlenerek alındığı düşünülmektedir. Ayin-i Cem'de içki içmenin kaynağı, Hz. Muhammed'in Kırklar Cemi toplantısında üzüm tanelerini ezerek, suyunu kırk kişiye ikram etmesi ve bu kişilerin bundan sarhoş olup eğlenmesine de dayandırılır. Ancak belirttiğim üzere bu içki geleneğini, tüm Aleviler uygulamamaktadır (Eyüboğlu, 1972: 323). Zaten Sünnilikte içki yasaktır ve Kırklar Cemi'ne inanılmamaktadır.

Genel olarak Cem Töreni, "toplanma" demektir. Ve bu toplanmanın içkili şekli, şu şekilde tasvir edilir: Toplanma törenlerin amacı dua okumak, geçmişte olanları anmak, tarikat kurallarını konuşmak ve dünyanın sıkıntılarında dertlerinden kurtulup içki içip, çalgı

eşliğinde eğlenmektir. Tören için genellikle uzun kış geceleri seçilir. Törene, yabancıların girmesini engellemek için öğle vaktinden başlayarak “*paspan*” denen gözcüler uyarılır. Ortalık kararınca, törene katılma yetkisi olanlar yani “*ikrar*” veren evli olan kadınlı erkekli gruplar, tören yerine alınırlar. Evli olmayanlar bu törene alınmazlar. Baba, yükseğe konmuş bir minderde kollarını yanlara doğru açarak, ellerini dizlerine koyar. Tören yerine kapıdan giren önce kapıda durur, “*boyun keser*” (boyun eğmek saygının ifadesidir) ve babadan “*destur*” (girmeye onay almak) alınca, onun avucunun içi öper, geri çekilir, peymançeye geçilir (ayakta durulur), yeniden destur çıkınca oturur. Herkes geldikten sonra “*dem alınır*” yani içkiler içilir. Törende, düzenini koruyan (yüksek sesle konuşmayı ve taşkınlıkları önleyen) ve tören esnasında yapılacak ikramları dağıtan “*yasacı*” bulunur. Baba’dan onay alınırsa, kadınlar da yasacı gibi “*sakilik*” denen içki dağıtma işini yapabilirler. İçki dağıtacak kişi, önce ellerini “*dem tablasının*” (içki tepsisi) kıyılarına koyar, boyun keser, babanın önüne gider, yine boyun keser, dönüp sırayla “*dem sunar*” yani içkileri dağıtır. Nefesler, ağıtlar, ilahiler okunur, çalgılar çalınır ve tarikat düzeniyle örneğin Kerbela hakkında konuşulur. Gün ağarmaya yakın tören biter. Ayin-i Cem bittikten sonra, önceden pişirilmiş yemekler yenir ve Sofra Gülbankı çekilir. Ayin-i Cem’e katılamayan hastalara da bu yemeklerden gönderilir.

1.5 Aile, Evlilik, Kadın ve Boşanma

Evlilik genel olarak, her toplumda en sık görülen ve her toplumun saygıyla karşıladığı, iki kişinin aynı mekanda yaşayacaklarını beyan eden bir birleşmedir. Bu birleşme dolayısıyla aile kurularak, toplumun sürekliliğini oluşturacak olan yeni fertlerin doğumunu sağlayan bir kurumdur. Her toplumun kendine özgü bir evlilik yapısı vardır. Bu yapı toplumsal örf ve adetlerle oluşturulurken, o toplum da bu uygulamalarla kendisini diğerlerinden farklılaştırmış olur (Yılmaz, 2003: 68). Toplumlar aileye kurumsal bir değer kazandırmak için, evlilikle ilgili çeşitli örf ve adetler aracılığıyla ona fonksiyonel bir nitelik kazandırır. Böylece evlenilecek kişinin belirlenmesi, evlenme yaşı, evlenme yapılış biçimi, ev düzeninin nasıl kurulacağı, nerede oturulacağı, birbirlerine ve yakınlarına karşı tutum ve davranışların nasıl olacağı ve boşanmanın koşulları gibi birçok konuda yaptırım gücü olan kurallar belirlenmiş olur. Geleneksel köy ailesinin oluşumuna ve özelliklerine baktığımızda, evlenme ile ilgili olarak şu özellikleri sıralamak mümkündür: Babanın özellikle kız çocuğunun kiminle evleneceği konusunda belirleyici bir etkisi olmakla birlikte, kız çocuğunun anne ve babanın ortak kararıyla evlendirildiği daha sık karşılaşılan bir durumdur. Genellikle önce büyük çocuğun

evlendirilmesine önem verilir ve evlenmeler daha çok köy içinden yapılır. Kız çocuklar genellikle küçük yaşta (15-20) evlendirilmekte, erkekler ise kız çocuklara göre daha geç evlendirilmektedir. Evliliklerin töreye uygun olması için dini nikah yeterli sayılmakta, resmi nikah ise, devlet ve resmi kurumlarla olan gerekli hallerde kısılmaktadır. Yeni evlenen çiftin oturma yeri genellikle erkeğin baba evidir (Ozankaya, 1977: 221-224). Kırsaldan kente göç, modernleşme ve bireylerin kendi gelirlerini ailelerinden bağımsız elde etmeleriyle, evlilik töresindeki geleneksel yapının değiştiği görülmektedir. Kariyer ve eğitim dolayısıyla evlilik yaşı artmış, Medeni Kanun'un kabul edilmesi ve hukuk düzeninde meydana gelen değişmelerle, evlilik kuralı yasalarla sınırlandırılmış, tek eşle evlilik yaygınlaşmıştır ve gerek evlilik öncesi süreç, gerekse evliliği oluşturma tekeli aileden, çiftlere el değiştirmiştir.

Cinsiyet kavramı erkek ve kadın arasındaki biyolojik farklılıklardan yola çıkarak iki cins arasındaki ayrımı ortaya koyarken toplumsal cinsiyet (gender) kavramı erkekle kadın arasındaki biyolojik farklılıklara paralel olarak gelişen toplumsal düzlemdeki eşitsizlikleri vurgulayan bir terimdir. Ataerkil kavramı ise babanın, yani erkeğin hakim olduğu toplumsal sistemleri tarif etmek için kullanılır. Geleneksel toplumlarda, toplumsal cinsiyet ataerkil bir yapıyla erkeğe nazaran kadına, sosyal ve dini açıdan daha kısıtlı bir yaşam olanağı tanımaktadır (Marshall, 1999: 47-98). Modernleşmenin etkisiyle, toplumsal cinsiyet arasındaki eşitsizlikler her ne kadar reforma uğradıysa da, kadına atfedilen eksik değer, günümüzde hale bahsedilen bir konudur.

Taraflardan birini ya da her ikisinin birden iradesini kullanarak toplumda geçerli olan geleneklere veya hukuka göre evlilik birliğinin sona ermesi manası taşıyan boşanma ekonomik, dinsel, eğitsel bağların güçlü olduğu toplumlarda daha az görülmektedir. Geleneksel yapıya sahip olan bu toplumlarda, ortak mal-mülk, aile kurumunu kutsallaştıran ve koruyan dini normlar, sosyalleşme ve eğitimin ağırlıklı olarak ailenin tekelinde bulunması, kadın ve erkek arasında rol çatışmasının bulunmaması yani toplumun statik bir yapıya sahip olması bakımından en son aşamada başvurulmuş bir olaydır (Tolan, 1975: 217-218). Ne var ki, modernleşme de kadının sosyal açıdan bir statü kazanmasıyla, boşanma vakaları eskiye nazaran artmış durumdadır. Özellikle de dış evlilikle oluşan ailelerin, farklı gelenekler dolayısıyla çatışma yaşadıkları için boşanmaya daha çok müracaat ettikleri görülmektedir.

1.5.1 Alevilerde Aile, Evlilik, Kadın ve Boşanma

Geleneklerine bağlı olan ve geniş aile biçiminde yaşayan kimi Alevi aileler, kadına ve evlilik kurumuna verdikleri önemle de eski Türk geleneklerini sürdürmeyi başarmışlardır. İç göç (kentleşme) evresine kadar daha çok kırsal kesimde ve köylerde yaşayan Alevilerin aile yapılarıyla, köy Sünnilerinin aile yapıları, klasik köy aile yapısını oluşturarak, benzerlik taşısa da, ayrıştığı noktalar da vardır.

Çoğunlukla geleneksel Alevi aile kurumunda, eş seçiminde başta anne baba olmak üzere, aile büyükleri oldukça etkilidir. Genellikle anne-babanın uygun gördüğü eş, çocuk tarafından da kabul edilmektedir. Özellikle kız çocuklarının evlendirilmesinde eşini seçme hakkı zayıftır (Yaman, 2001: 69). Alevilerin evlenmesinde de Türkiye'deki genel karakteristiğe uygun bir biçimde evlenme yaşı, evlendikten sonra oturulacak yer, resmi ve dini nikahın uygulanışı gibi konularda ortak özellikler görülür. Elbette ki kentleşmeyle, geleneksel yapı da değişime uğrayarak, evlenecek çiftler, ailelerinden nispeten bağımsız olarak bireysel kararlar verebilmektedirler. Ancak bu, aile kararlarının evlenecek çift üzerinde etkisi olmadığı manası da taşımamaktadır.

Alevi-Bektaşî söyleminde kadınların yüceltilişine ve buna bağlı olarak kadın-erkek ayrımcılığının kınanmasına rastlarız. Söz konusu söylemde cinsiyet ayrımcılığı yapılmadığı ve insana sırf insan olduğundan dolayı değer verildiği sürekli yinelenen bir prensiptir. Alevi-Bektaşî kozmolojisinde her insan bir can olarak, eşit haklara ve yükümlülüklerle sahiptir (Hacı Bektaş Belediyesi Yayınları, 2004: 28). Kadın ve erkeğin konumlarına ilişkin bu prensipler, Alevi-Bektaşî edebiyatında da değişik vesilelerle dile getirilmiştir. Mesela Hacı Bektaş Veli'ye atfedilen bir özdeyişte, "kadınlarınızı okutunuz" ibaresine rastlarız (T.C. Kültür Bakanlığı, 2004: 11). Hacı Bektaş Veli, kadınların erkeklere kıyasla eksik varlıklar olarak değerlendirilmesini şöyle eleştirmektedir:

Erkek dişi sorulmaz muhabbetin dilinde

Hakk'ın yarattığı her şey yerli yerinde

Bizim nazarımızda kadın-erkek farkı yok

Noksanlıkla eksiklik senin görüşlerinde (Hacı Bektaş Belediyesi Yayınları, 2004: 28).

Son dönemde ise Alevilikte kadın konusu üzerinde fikir yürüten ve Aleviliğin sosyal gerçekliğiyle birebir örtüşmeyen bir kadın söyleminin üretilmesine katkıda bulunan eserlerin büyük bir kısmı, 1990'ların başından itibaren başlayan ve büyük bir kısmı yazılı medyada yer alan yayın furyasının bir parçasını teşkil eden popüler yayınlardır. Bu dönemde Alevilik üzerine yazılan eserlerin sayısında önemli ölçüde bir artış göze çarpmakta ise de bu yayınların içeriklerinin bilimselliği ve objektifliği konusunda mesafeli olmakta yarar vardır. Zaman zaman söz konusu eserlerin yazarlarını yönlendiren temel motivasyon kaynağı akademik kaygılardan daha çok, kendi dünya görüşleri ve değer yargıları olabilmektedir. Genel olarak popüler başlığı altında toplayabileceğimiz bu eserler, konuya normatif yaklaşabilmekte ve Alevi-Bektaşî edebiyatından veya Hacı Bektaş Veli'nin yukarıda zikredilen bir kısım sözlerinden yola çıkıp, bu sözlerin Aleviliğin sosyal gerçekliğiyle tam olarak örtüştüğü yanılgısına düşebilmektedirler. Buradan hareketle günümüz Alevi toplumu tarihsel arka plan ve mirasın etkisinde de kalınarak, Sünni gruplarla kıyaslanmakta ve kadın hakları, kadın özgürlükleri anlamında problemlerden azade bir yapıdaymış gibi sunulabilmektedir.

Ataerkil toplumların tümünde olduğu gibi günümüz Alevilerinin de, kadın hakları ve özgürlükleri konusunda yüzleşmek zorunda olduğu yığınla problem bulunmaktadır. Ayrıca Alevilerde kadının konumunu, İslam'ın diğer bazı başka yorumlarıyla kıyaslamak sorunların tespiti noktasında yanıltıcı olabilmektedir. İslam'ın Alevi ve Sünni yorumları arasındaki kadının yeri ve statüsü söz konusu olduğunda karşımıza çıkan bazı farklılıklar vardır. İslam'ın ortodoks yorumu olarak da adlandırabileceğimiz Sünni gelenekte kadın ve erkeğin etkileşimi, toplumsal ilişkiler ağı içerisindeki birlikteliği hatta aynı ortamı paylaşmaları sınırlandırılarak katı kurallara bağlanmışken, İslam'ın heterodoks yorumu olarak adlandırabileceğimiz Alevi-Bektaşî gelenekte durum farklıdır. Türklerin İslamiyet'ten önceki dönemlerde uyguladıkları kadınlı erkekli dini törenler, İslam'ın kabulünden sonra da özellikle Müslüman Türkler arasında devam ettirilmiştir. Ancak yukarıda belirttiğim gibi kadının hakları ve statüsü konusunda İslam'ın Sünni yorumundan daha özgürlükçü olması Aleviliği ve Alevileri bu konudaki sorunlardan tamamen azade kılmamaktadır.

Alevilikte kadının üç durumu vardır: Kadın anadır, yani bütün canlar onu ana görmektedir; Kadın eştir, yani kocasının yanında yer almaktadır; Kadın bacıdır, yani eşinin dışındakilerle kardeştir (Eyüboğlu, 1980: 334-340). Alevi inancında kadınlara yönelik bir ayrımcılıktan bahsetmek zor olmasına rağmen, günlük yaşamda her zaman inanca göre hareket edilmediği sosyal bir gerçektir. Kimi bölgelerde kadınlara yönelik kısıtlayıcı davranışların sebebi inançtan değil, sosyal yaşamdaki bazı olumsuzluklardan olduğu da

düşünülebilir. Mesela Çorum’da 1930’lu yıllarda, Alevi bir kızın Sünni bir Çerkez tarafından tarladan zorla kaçırılması, çevre köylerin tepkisiyle karşılanmış, bu olay kadınların uzun süre tek başlarına tarlaya gitmelerine engel teşkil etmiştir. Ötekini küçümseyip aşağılayarak kendi kültürünü, kendi toplumunu yüceltme çabasında kadının bir sembol olarak kullanılması özellikle Akdenizli ve Ortadoğulu toplumlarda önemli bir silah haline gelmiştir. Türkiye toplumunun geleneksel kültürel değerlerinde bireysel namus anlayışı değil, erkeğin kadından sorumlu olduğu, erkeğe bağlı bir namus anlayışının hakim oluşu kadınları korumak için kimi haklardan ve özgürlüklerden mahrum etmiştir. Bu durum başta Aleviler olmak üzere birçok grup için geçerlidir (Varhoff, 1999: 253). Bütün bu olumsuzluklara rağmen Alevi inancının kadına yönelik bir kısıtlama getirdiğini söylemek zor olup, sosyal yaşamdaki bazı olumsuzlukların meşrulaştırılmasında inançtan herhangi bir destek bulmak mümkün değildir (Ocak, 1983: 113).

Alevi Türklerde, kadınla erkeğin eşit görülmesinde eski Türklerden devam edilen aile yapısının önemi gibi, Aleviliğin ilk önderi Hacı Bektaş Veli’nin kadınlara karşı tutumu da bir örnek teşkil etmiştir. Hacı Bektaş Veli, kadınlar arasına karışıyor, onlarla sohbet ediyor, dolayısıyla kadının sosyal rolü üzerinde olumlu bir etki bırakıyordu.

Özellikle günümüzde, Alevi-Bektaşiliğin modernleşme ve sekülerleşme sürecinde öncü ve entelektüel bir yaklaşım içinde olduğu düşünülürse, “kadın haklarını” ön plana çıkarması ve önemsemesi, kadının, mirastan pay almasını, haklı bir talep olarak görme eğilimini artırdığını/artıracağını söylemek mümkündür.

Alevilerde, Hz. Ali gibi tek eşlilik esastır (Eyüboğlu, 1972: 148). Büyük ihtimalle, bundan da hareketle Alevilerde tek eşlilik benimsenmiştir.

Alevilerde, boşanmanın oldukça zor gerçekleştiği görülmektedir (Bal, 1997: 109). Evlenme, iki kişinin karşılıklı ikrar vermesi yani ağır toplumsal yükümlülükleri kabul etmesi sayıldığından, sürekli olarak toplumsal iradenin kontrolü altında tutulur. Evlenilerek kabul edilen yükümlülüklerin bir sebepten hiçe sayılması -yani ikrarın bozulması- ağır yaptırımları da beraberinde getirir. Aile kurumunu korumayı hedef alan bu yaptırımlar ile boşanan kişiler, düşkün ilan edilerek toplum dışına itilirler (Yaman, 2001: 70). Böylece Alevilerde boşanma zorlaştırılarak, adeta yasaklanmış bir hale sokulmuştur. İmam Cafer-i Sadık “Evleniniz, fakat boşanmayınız. Zira boşanma, gökteki melekleri ve arş-ı ilahide oturanları titretir, sarsar” diyerek ailenin parçalanmasına neden olan boşanmayı yasaklamıştır (Zelyut, 1993: 62). Ancak Alevilikte mutlak bir boşanma yasağının varlığından söz etmek mümkün değildir.

Boşanmayı gerektiren bazı durumlar mevcuttur. Örneğin taraflardan birinin zina etmesi, boşanma sebebi olarak kabul görülür. Zina dışında, kadının ısrarla boşanmayı talep etmesi boşanma sebebi olarak da kabul edilmektedir. Fakat erkeğe kadından boşanmayı talep etme hakkı verilmemiştir. Erkek istediği zaman, dini açıdan kadını boşayamaz (Yalçınkaya, 1996: 65). Alevilikte, yalan söylemek, hırsızlık yapmak, zina etmek, başkasının malına göz dikmek ve tutkulara kalıp aşırı istekli olmak töre kurallarına aykırıdır (Eyüboğlu, 1980: 81). Bu sebeple, karısını aldatan yani zina yapan erkeğe katı cezalar verilir. Erkek “düşkün” duruma düşer. Benakay’a göre de, Kızılbaşlarda boşanma yoktur ve evlenmeyi tarikat yoluna almazlar (Benakay, 1967: 108-109).

Kentleşme dolayısıyla, Alevi gruplarının birbirinden uzak yerleşim bölgelerinde oturmalarından töre denetimi zayıflamış ve evlilik süreci geleneği modernleşmiştir. Bu sebeple, kent ortamındaki Alevi evlilik töresinden bahsetmektense, kent ortamındaki şu Alevi ailenin, bu Alevi ailenin uyguladığı töreden bahsedilebilir ancak.

1.5.2 Sünnilerde Aile, Evlilik, Kadın ve Boşanma

Diğer kültürlerde olduğu üzere, Türk kültürünün Sünni mezhebinde kadın-erkek ikililiğiyle cinsiyet sınıflaşması oldukça belirgin bir boyuttadır. Sünnilikte, erkek cinsiyetinin egemenliği tüm toplumsal yapılanmalar üzerinde etkili olup, aile kurumunda ataerkil bir yapı benimsenmiştir. Miras konusunda oldukça detaya değinen İslamiyet’e göre, miras adil olarak dağıtılmalı ve evvela zayıfın hakları korunmalı, ona daha cömert olunmalıdır:

“Allah size, çocuklarınızın alacağı miras hakkında, erkeğe kadının payının iki mislini tavsiye eder. Çocuklar ikiden fazla kadın iseler, ölenin geriye bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer çocuk yalnız bir kadınsa mirasın yarısı onundur. Ölenin ana ve babası ile birlikte çocukları da varsa, ana babasından her birinin altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana babası ona varis oluyorsa, anasına üçte bir düşer. Eğer kardeşleri varsa, anasının payı altıda birdir. Bu hükümler, ölenin yapacağı vasiyetten ya da borcundan sonra hak sahiplerine verilir. Babalarınız veya oğullarınızdan, hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah’ın koyduğu farzlardır. Şüphesiz Allah bilendir, hikmet sahibidir” (Kur’an-ı Kerim. Nisâ Suresi Sure: 4-Cüz: 4-Ayet: 11).

Türk aile yapısını inceleyen Gökalp'a göre, eski Türklerde ana soyu ve baba soyu eşit görülürdü. Bu sebeple, kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğu geniş aile yapıları vardı. "Pederi" zümrenin benimsemesiyle, soy parçalanarak küçülse de cinsiyetler arası eşitlik korunmuştu. Erkek bu cumhuriyetin reisi, kadın da reisesi durumdaydı. Çocukların hukukunun da korunduğu pederi yapıda, aile içi bir demokrasi anlayışı hakimdi (Gökalp, 1980: 123). Bu sebeple Türkler için ailenin kutsallığı, İslamiyet'in kabul edilmesiyle oluşmuş bir kavram değildir. Ailenin bütünlüğünü ve devamlığını korumaya çalışan Göktürk'lerin ahlaki konularda oldukça sert töre anlayışları göze çarpmaktadır. Öyle ki eşini aldatan ve ahlaksızlık yapan kadın veya erkek ölümle cezalandırılmaktaydı. Aynı durum Oğuzlar için geçerli olmakla birlikte, zina eyleminin büyük bir suç olduğu ve suça iştirak eden kadın ve erkeklerin işkenceyle öldürülürdü. Zinanın bu denli ağır yaptırımlara tabi olması ve caydırıcı cezalarla engellenmeye çalışılması, muhtemelen sosyal yapıyı korumak üzere geliştirdikleri bir savunma refleksi idi (Fazlan, 31, 34, 57).

Kentleşmenin başladığı dönemlere kadar Türklerde, üç tip aile modelinden bahsedilmektedir: köy, kasaba, kent ailesi. Adı üstünde köy ailesi, kırsal kesimde bulunan ve geniş aile özelliğiyle anne-baba-çocuklar-evli çocuklar-kardeşler-akrabalar bütününden oluşmaktadır. Bu gelenekçi aile tipinde, çocuklara tanınan demokrasi önce babanın sonra annenin tekeli altındadır. Buradan da anlaşılacağı üzere, kadın-erkek eşitliği yoktur. Erkek, kadından üstündür. Örneğin, erkek çocuklarına tanınan mirastan yararlanma hakkı, kız çocuklarına ya tanınmaz ya da diğerine göre daha eksik haklar verilir (Ozankaya, 1977: 221-227). Köy ailesi, geçimini kendi karşılamak suretiyle bunu tarım kaynağından elde etmektedir. Bu da iş gücü ihtiyacı dolayısıyla, erkekten-kadına, büyükten-küçüğe bireyleri bir sosyal statü sıralamasına sokar. Hatta yaş hiyerarşisi, erkekler arasında da mevcuttur (Bal, 1997: 104-105). Kentleşme dönemine değin, kırsalda yaşayan Sünni ve Alevilerin, köy ailesi modelini oluşturduğu görülmektedir. Alevilerin köy ailesiyle, Sünnilerin köy ailesi arasındaki fark evlilik anlayışı çerçevesinde yaşanmaktadır. Sünnilerde, sosyal ve dini hayatta kabul görülen bir bekar, Alevilerde kabul görülmemektedir (Yalçınkaya, 1996: 60). Türklerin benimsedikleri en son aile şekli olan "izdivaci aile" de, evlenen çift anne-baba evinden ayrılarak yeni bir ev kurmaktadır. Ailenin tarımdan elde ettikleri karşısında, eğitim ve hayat reformuyla yeni iş sektörlerinin çıkması, köyden-kente göçü tetiklemiştir ve ailenin birey üzerindeki yaptırım gücü zayıflamıştır (Gökalp, 1980: 123).

Nisâ Suresi'ndeki bazı cüzlerle, İslamiyet'in evliliğe bakış açısını ele almakta fayda var. Aşağıdaki Ayet'te, İslamiyet'in erkeğe tanıdığı çok eşlilik (poligami evlilik) hakkında bilgiler verilmektedir. Düz bir bakış açısıyla, İslamiyet'in kadın hakkındaki hükümleri katı gelse de, dönemin şartları gözden geçirildiği vakit, poligaminin kadını korumak, barındırmak ve başkalarının kötü emellerinden sakınmak üzere, erkeğe tavsiye edilen ve erkeğe yüklenen bir öğüt olarak da düşünülmesi gerekir. İslamiyet, adil olan evliliğin tek eşlilik olduğu üzerinde durmakta ve keyfe keder kurulan birliktelikleri tasvip etmemektedir:

“Eğer yetim kızlarla evlendiğinizde onlara karşı adaletli davranmamaktan korkarsanız, hoşunuza giden diğer kadınlardan iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz. Eğer adaleti gözetememekten korkarsanız, o zaman bir tane ile veya elinizin altındaki ile yetinin. Doğruluktan ayrılmamak için bu daha elverişlidir” (Kur'an-ı Kerim. Nisâ Suresi, Sure: 4-Cüz: 4-Ayet: 3).

Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'de, başta Nisâ Sûresi'nde kadının İslamiyet'teki konumu hakkında bilgiler verilmektedir. Örneğin buna göre kadının, mirastan faydalanma hakkı üçte bir, veya dörtte bir oranındadır. Tanıklık etmesi gerektiği durumlarda, iki kadının tanıklığı bir erkeğin tanıklığına eşit görülür. Kadın halife olmayacağı gibi, ondan imam olmaz, minarede ezan okuyamaz. Evlenme paktında, dinen kocasına tanınan çok eşlilik hakkı karşısında, boşama yetkisi yoktur ama erkeğin isteklerini yerine getirmediği ve onu hoş tutmadığı takdirde erkeğin kadını boşama yetkisi vardır. Sünni kesimde, boşanma hakkı erkeğin tekelindedir. Erkeğin kadını boşama yetkisi, üç kez söylenen “boş ol” ibaresiyle gerçekleşir. Ancak bu söylemin, keyfe keder söylenmemesi gerekir.

İslamiyet'te erkek, ailesini koruyan ve aşını temin eden bir görevdedir. Bu sebeple söz hakkı ve üstünlük ona verilmiştir. Aşağıdaki Ayet'te, erkeğin kadın üzerindeki sınırsız haklarından bahsedilmektedir. Ancak yine de, kadının erkekten daha zayıf olduğu bilinerek, onun haklarının korunması hususunda, ilahi gücün varlığı hatırlatılarak, uyarıda bulunulmuştur:

“Erkekler, kadın üzerine idarici ve hakimdirler. Çünkü Allah erkekleri cihad, imamlık, miras gibi işlerde diğerinden üstün yaratmıştır. Bir de erkekler

mallarından aile fertlerine harcamaktadırlar. İyi kadınlar, itaatkar olanlar ve Allah'ın korunmasını emrettiği şeyleri kocalarının bulunmadığı zamanlarda da koruyanlardır. Fenalık ve geçimsizliklerinden korktuğunuz kadınlara önce öğüt verin, yataklarından ayrılın. Bunlar da fayda vermezse dövün. Eğer size itaat ederlerse kendilerini incitmeye başka bir bahane aramayın. Çünkü Allah çok yücedir, çok büyüktür” (Kur'an-ı Kerim. Nisâ Suresi, Sure: 4-Cüz: 4-Ayet: 34).

İslam dininde, kadının saygınlığından da bahsedilir ve bu değer kadının doğurganlık özelliğiyle, ana olmasından gelmektedir. Ayrıca İslamiyet, Arapların Cahiliye¹ dönemindeki infanticide² anlayışını yasaklayarak, kaldırmıştır. Bu sebeple İslamiyet'in kadına bakış açısını ele alırken, dönemin yaşayışına dikkat buyurmadan, gerçekçi bir yaklaşım elde edilemez. Örneğin İslamiyet'in yayıldığı dönemde, Mısır'da Nil'e kurban edilen kadınları; Babil'lilerin Gılgamış Destanı'nda, erkeğin gücünü tüketen bir varlık olarak görülen kadınların toplumdan dışlanmalarını; Lut topluluğu'nun, erdemsiz ve uğursuz addettikleri kadınlardan kaçmalarını göz ardı etmemek gerekir. Eski Hint'de, Veda'larda kadın kasırgadan, ölümden, zehirden ve yılandan daha kötü bir varlık olarak tasvir edilmektedir (Bolay, 1996: 177). Eski Çinlilerde ise kadın insan sayılmayan, isim verilmeyen bir varlık olarak algılanmaktaydı (Cevizci, 1997: 648). Aynı şekilde, İsrail hukukunda kız çocukları babalarının evinde bir hizmetçi gibi işlev görmekte, ancak başka bir varis bulunmadığı durumlarda babalarının mirasına sahip olabilmekteydiler. Yine eski Yunan ve Roma'da kadın, hiç bir hakka sahip değildir. İngiltere'de, M.S. 5.yy.dan 11.yy.a kadar kocalar, karılarını bir eşya gibi satabilme hakkına sahiptiler (Sıvacıoğlu, 1991: 6). İslam öğretilerinde ise Nisâ suresi yedinci ayette bir örneği sunulan hüküm çerçevesinde de belirtildiği üzere, aile içinde çocuklar cinsiyetleri ne olursa olsun, ailenin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmekte, ana-babaların, kız ve erkek çocuklarını mirastan mahrum etme, birini diğerine tercih etme hakkı da bulunmamaktadır. Ateş, İslamiyet'teki miras konusunu şöyle yorumlar: “Ana babanın ve akrabasının bıraktıklarından erkeklere pay vardır. Ana babanın ve akrabasının bıraktıklarından kadına pay vardır gerek azından gerek çoğundan” (Ateş, 1980: 75).

Türklerin İslam'ı kabulü ile birlikte, özellikle Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde evlenme, boşanma ve miras konularında İslam medeni hukukunun uygulanması ile birlikte,

¹ Arapların Cahiliye döneminde, çoktanrılı bir inanç hakimiydi. Ailenin ilk çocuğu erkek olursa bunun uğuruna inanılır, kız çocuk olursa uğursuzluğu gidermek için kız bebek diri diri toprak altına gömülürdü.

² Kız çocuklarını diri diri gömmek.

Türk kadınının hayatında bir dizi değişiklikler gerçekleşmiştir. Öyle ki, eşinden istenmeyen davranışlara maruz kalan kadınlar, gerektiğinde, sadrazama kadar giderek, sorunlarının çözümü için talepte bulunabilmişlerdir (Donuk, 1991: 287-301).

Kentleşme ve laik söylem dolayısıyla, Sünni anlayışın özellikle kadına yönelik katı anlayışı ve denetimi hafifleyerek, evlilik geleneği modernleşmiştir.

1.5.3 Alevilikte Karma Evliliğe Bakış

Alevi geleneğinin bağlı olduğu İslam'ın kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in Mâide suresinde bahsedildiği üzere Müslümanların, kitabı olmayan din mensuplarıyla evlenmeleri yasaktır. Yani ister Sünni olsun, ister Alevi olsun hepsi İslamiyet'e bağlı oldukları için Mâide Suresi'nin yasağı Alevilerce de benimsenmiştir. Hatta Alevi geleneğinde, kitabı olmayanla evlenmek, kişinin yol düşkünü olmasını gerektiren bir suçtur (Birdoğan, 1995: 361).

Ancak Alevilikte yine de, Sünnilerle evliliğin yasağı hususunda çeşitli geleneklerin olduğunu da görmek mümkün. İsmet Zeki Eyüboğlu, Tahtacılar da ve köy Bektaşilerinde kadınların Sünni erkeklerden kaçındıklarını, onları kirli saydıklarını ve onlarla ilişki kurmanın toplum dışında kalmayı gerektirecek bir suç olarak algılandığını söyler. Bundan mütevellit, kimi Alevilerin Sünnilerle kız alıp verme yasağı uyguladıklarını görölür (Eyüboğlu, 1980: 148, 341).

Alevilikte “*teberra*” yani “Ali'yi sevmeyenler, onun ilk halifeliğine inanmayanlar ve onun soyundan gelenlere zulüm edenler” uzak durulması ve sevilmemesi gereken kişiler olarak belirlendiği için, kimi Aleviler Sünni kesimi teberraya aykırı bularak, Sünni-Alevi evliliğinin töreye aykırı olduğunu düşünmektedirler (Eyüboğlu 1980: 161). Öte yandan bazı Kızılbaşlarda, Sünnilerle evlilik yapmanın yasak olduğu görölmüştür. Kızılbaşların bu hususta katı kurallar benimsemelerinin sebebi, tarihte yaşanan çevre-merkez kutuplaşması döneminde gergin olan Alevi-Sünni ilişkilerine dayanmaktadır (Eyüboğlu, 1972: 400).

Geleneksel Alevi evliliklerinde görölen bir diğer ayırt edici özellik, eşlerin aynı guruba bağlı olmaları zorunluluğudur (Tolan, 1975: 216). Evlenecek tarafların her ikisinin de Alevi olma şartı, Alevi topluluk içerisine Sünni veya yabancı grupların girmesini önlemek için alınan bir önlemdir. Bunu daha önceki Safalarda irdelemiştım (Yalçınkaya, 1996: 64).

Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli'nin tarikat yoluna bağlı olan ve sonradan Alevi olmak isteyen herkese açık bir yol iken, Alevilik, Ali soyuna dayalı bir gelenektir. Alevi geleneğinde, anası babası Alevi olmayan Alevi topluluğu içine giremez. Yani Bektaşilikte

olduğu üzere, burada “*dönme*” geleneği yoktur. Alevi olmayandan (yabancıdan) kız almak kız vermek, bu açıdan ele alınırsa yasaktır (Gölpınarlı, 1967: 277-278).

Geleneklerin şekillendirdiği karma evlilik anlayışının, günümüzde değişime uğradığı görülmektedir. Alevi geleneğinde görünen karma evlilik yasağı, kentleşme ve bireylerin kendi geçimlerini sağlamaya başlamalarıyla birlikte daha ılıman bir anlayışın gelişmesine olanak olmuştur. Bu sebeple geleneklerin gölgesindeki evlilik yasaklarının, giderek delindiği ve uygulanmadığı söylenebilir.

1.5.4 İslamiyet’te Karma Evliliğe Bakış

İslam dininde Müslüman erkeğin, hangi dinden olursa olsun Müslüman olmayan bir kadınla evlenmesi yasak değildir. Evlilik hususunda Müslüman erkeğe koyulan yasak, kitabı olmayan dinlere inanan kadınlarla evlenmemeleri üzerinedir. Bu da Mâide Suresi’nde şöyle açıklanmaktadır:

“Bugün size temiz olanlar helal kılındı. Kitap verilmiş olanların yemeği size helaldir. Ve mü’minlerden iffetli hür kadınlar ve sizden önce kendilerine Kitap verilenlerden namuslu hür kadınlar, zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın, namuslu bir şekilde mehirlerini ödediğiniz takdirde, size helaldir. Her kim İslami hükümlere inanmayı kabul etmezse onun emeli boşa gitmiştir. O ahirette de ziyana uğrayanlardandır” (Kur’an-ı Kerim, Mâide Suresi, Sure: 5-Cüz: 6-Ayet: 5).

İslamiyet’te Müslüman erkekle evlenen, Müslüman olmayan kadının din değiştirmesi dini bir kural değildir. Ancak doğacak olan çocuk -İslamiyet’in ortaya çıktığı dönemlerdeki baskıcı ataerkil yapı da dayanak alınarak- baba soyu akrabalıktan sayılacağı için Müslüman olması esas alınır. Öte yandan İslami gelenek, Müslüman kadının Müslüman olmayan erkekle evlenmesini doğru bulmamaktadır. Bunun altında yatan etken, kadının erkek egemenliği altında olacağı varsayılmasından, olası bir baskıyla din değiştirmek zorunda kalmasının önlenmesi için alınan bir tedbirdir.

İslamiyet’te Sünnilerin Alevilerle evlenmesi yasak değildir. Yalnız toplumsal baskılar ve geleneklerle oluşan çeşitli önyargılar dolayısıyla, bu karma evliliklere iyi bakılmadığı görülmektedir. Bunun altında, Alevilerin boy abdesti almadıklarına dair söylem yatmaktadır. Nitekim, görüşmecilerimin çoğu çevrelerinden Aleviler ve abdest üzerine sorularla muhatap olduklarını vurgulamışlardır.

1.6 Genel Olarak Türkiye'deki Aleviler Üzerine Bazı Saptamalar

1.6.1 Dini Pratikler ve Cem Töreninde Alevi Kadın

Alevilikte, en azından teoride bireyler, cinsiyete göre değil dini hiyerarşi doğrultusunda şekillenir. Bu yaklaşımın sonucu olarak, Aleviler cemlerde belirli bir cinsiyet ayrımı yapılmadan, kadın erkek birlikte toplu şekilde ibadet ederler. Çünkü Alevi inancında Tanrı herkese karşı eşit mesafede olup, ibadet herkese açıktır. Tanrı'nın karşısında insanlar, kadın ya da erkek değil *can* olarak bulunmaktadır (Temren, 1998: 317) Bu yüzden Alevi inancında, cemaate bağlı insanlar can kavramıyla tanımlanır. Kadın-erkek candır ve cinsiyet ayrımı yoktur. Can, içteki ruhtur ama o, beden elbisesi olan ten değildir. Çünkü dünyevi bir mana taşıyan tenin tezadında can, hak katına gidip gelen cinsiyetsiz bir ruhtur (Melikof, 1993: 62). Alevilikte ibadetin kadınlı-erkekli yapılmasının sebebi, cana atfedilen cinsiyetsizlikten kaynaklanmaktadır. Örneğin Melikof, Deliorman ve Sarıkamış bölgelerinde, Üryanlar yani Çıplaklar Semahı yapıldığını ve katılanların tamamen çıplak olmasalar da ince bir peştamalla sarındıklarını ifade eder (Melikof, 1993: 149). Yukarıdaki izaha binaen, Çıplaklar Semahına katılanları çıplak erkek-çıplak kadın değil de, can kavramı çerçevesinde ele alırsak, bu durumun esas mahiyeti daha iyi anlaşılacaktır.

Bazı bölgelerde farklılıklar arz etmesine rağmen, cemlerdeki görevlerin birçoğunda kadınların da görev aldığı görülüyor. Kadınlar cem esnasında erkeklerle birlikte posta oturmak ve cemin yürütülmesini sağlamak dahil, bütün görevleri yerine getirebilmektedir. Ancak erkeklerinki kadar çok örnek yoktur. Bu konuda Hacı Bektaş'tan sonra posta oturan Kadıncık Ana iyi bir örnektir (Noyan, 1976: 67). Hatta Kadıncık Ana, Alevilikte önder olan Abdal Musa'yı yetiştirmiştir (Melikof, 1995: 200). Dede Hüseyin Gazi Metin, büyükannesi olan Fatma Ana'nın ceme geldiğinde, dedelerin postu ona bıraktıkları gibi, Hüseyin Abdal ocağından İsaf Ana (İnsaf) ve Ela Ana'nın posta oturarak cemi yürüttükleri bilinmektedir. Bu örnekler git gide azalsa da, geleneğin halen sürmekte olduğu görülmektedir. Günümüzde, görevini devam ettiren Sultan Battal (Denizli'de) ve Zebra (Adıyaman'da) posta oturarak hizmet yürütmektedir (<http://www.haberciler.com> Bahadır). Ömer Lütfi Barkan'ın yayınladığı belgeler arasında 6 posta oturan kadından bahsedilmektedir (Barkan, 1942: 322-365). Bu açıklamalar doğrultusunda, Alevilikte kadının dini bir otorite olarak görüldüğü az da olsa ve kısıtlı örnekler ışığında düşünülebilir.

Ne var ki, karşıt görüşle Alevi geleneğinde kadın-erkek eşitliğinin olmadığını savunanlardan Uludağ, şöyle demektedir:

“Bektaşiliğin diğer tarikatlara nazaran kadınlara daha çok değer verdiği sık sık ifade edilir, ama bu doğru değildir. Bektaşilikte tarikata giren kadın, erkeklerden sonra meydana girer ve onların arkasında oturur cem ayini icra edilirken erkekler önde, kadınlar erkeklerin arkasında oturur. Ayrıca bir kadının Bektaşiliğe girebilmesi için kocasından veya velisinden izin alması veyahut iş göremez bir halde bulunması gerekir... Bektaşilerde kadın derviş, baba ve dede baba olamaz, tarikat önderliği erkeklerle özgüdür. Görüldüğü gibi hakiki Bektaşilikte hiçbir şekilde kadın erkekle eşit değildir. Bu bakımdan bu tarikatın diğer tarikatlardan farkı yoktur” (Uludağ, 2003: 115).

Varhoff’a göre, Alevi İslam anlayışında kadına atfedildiği söylenen değer, gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Dini törenlerde, kadının kutsallığından ziyade, ona yaptırılan hizmetler vardır:

“Cemlerde cinsiyet ayrımını ön planda tutan bir iş bölümü ile kadın aşçı, sofracı ya da süpürgeci olarak görevlendirilir. Ama bir zakir ya da rehber asla olamaz. Dede hakka yürüdüğünde onun yerini bir kadın değil erkek alır” (Varhoff, 1999: 251-264).

Tasavvufa giren birçok kişinin nefesine karşı mücadele ettiği bilinmektedir. Cemlerde yapılan işler hizmettir ve amaç benlikten, büyüklükten uzaklaşmaktır. İnanca göre 12 hizmette yapılan işlerin hiçbirisi, bir diğerinden aşağı ya da yüksek değildir. Bu 12 hizmet şunlardır: dede, rehber, zakir, farraş, çırağcı, pervane, gözcü, sofradar, meydancı, saka, ibrikçi, izinci. Bu görevler dede tarafından, daha çok erkek talipler arasından belirlenir ama kadınlara da yer yer görev verilir. Kadınların, özellikle cem töreninde yapılan, *lokma* (cem töreni sırasında yenen yemek) hazırlamak gibi mutfak işleriyle uğraştıkları bilinir (Shankland, 2003: 83). Kırsal kesimde yaşayan Aleviler üzerinde yaptığı antropolojik çalışmalarıyla tanınan Shankland, bu anlamda Alevi kadına eşit davranılmadığını tartışmaya açmaktadır. Bu durum kimilerine göre Alevi toplumunun erkek egemen karakterini yansıtmaktadır (Çakır, 1998).

Kentleşme öncesinde, köylerde birbirini tanıyan insanlar cemlerde kadın-erkek karışık şekilde oturup ibadet ederken, günümüz kent ortamında aynı mekanda bir tarafa kadınlar, bir tarafa erkekler de oturabilmektedir. Bu durumun inançla ilgisi olmayıp, günlük pratik bir çözüm olarak uygulanmaktadır (Bahadır, <http://www.haberciler.com/14.05.2007>).

Günümüzde, kırsaldan kente yaşanan göç ve modernleşmenin aşındırıcı etkisiyle, önemi ve etkisini eskiye oranla yitirmiş olan Ayin-i Cemler yine de, önemli bir yere sahip olup, topluluğun üyeleri arasında dayanışma bağlarını canlı tutmak ve Aleviliği yeni kuşaklara aktarmak için direnmektedir. Bu gayeyle günümüzdeki Cemlere, kadın-çocuk-erkek

hep birlikte katılabilmektedirler. Bu da Ayin-i Cemlerin özgün yanlarından birini teşkil eder (Melikoff, 1999: 35-89).

1.6.2 Mum Söndü İthamları

Kadın, İslam dinine göre yaratılış bakımından erkekten sonra gelen sınırlı bir varlıktır. Allah balçıktan yoğurup, kendi ruhundan üfleyerek yarattığı Adem'in, yalnızlığını gidermek için onun kaburga kemiğinden Havva'yı yaratmıştır. Adem'in yasak elmayı yemesine vesile olan Havva, Adem'e nazaran hem fiziksel, hem de manevi açıdan daha güçsüz bir özelliktedir. Ne var ki Adem'in erdemi, Şeytana yenik düşürülmelerine ve böylece Cennetten kovulmalarına engel olamamıştır. Yasak elma yasağına uyamayan, yani nefislerini terbiye edemeyen Havva-Adem çifti, soylarını oluşturacak olanların kaderine, daha yaratılışlarının başında bir kara leke çalmışlardır. Buna göre, hayata sıfır iki geride başlayan insanın, dünyadaki mücadelesi kolay olmayacaktı. Bu mitolojik veya dini sebepten, erkek olmak kolay değildir ama erkek egemenliğinin baskın olduğu toplumlarda kadın olmak daha da zordur. Türkiye'de kadın olmanın yanı sıra, Alevi bir kadın olmanın iki kat bir zorluk taşıdığını yadsınmamak gerekir. Buradaki zorluk Alevi geleneğinden kaynaklanan bir zorluktan ziyade, "mum söndü" ithamıyla özellikle Alevi kadınının ahlaki bakımdan yargılanıyor oluşudur.

Alevilerin kadın erkek birlikte ibadet edip, şölen etmeleri, Sünni geleneğe aykırı olmakla birlikte, Alevilerin "mum söndü" yaptıkları suçlamaları onları hedef haline getirmiştir (Bahadır, <http://www.haberciler.com/14.05.2007>). Cinsellikle ilgili yasaklara sahip her toplumda, cinsellik iftirası etkili bir saldırı olagelmıştır (Adorján, 1987: 58-57, 61). Ahlaki değerleri yerle bir eden mum söndü iddiasından etkilenen ve Alevileri dışlayan bir zümrenin varlığı, Cumhuriyet döneminde bile yadsınamayacak boyuttadır. Propaganda maksadlı gibi görünen bu iddialar dolayısıyla, Alevilerin hedef gösterilmesi ve tehdit edilmeleri de yadsınamayacak bir gerçektir (Erseven, 1990: 120). Baskı ve takip altındaki Alevilerin kendilerinden olmayanları ibadetlerine almaması ve bu ibadetlerini gizli yapmaları suçlayıcılara daha fazla olanak sağladığı düşünülebilir (Bahadır, <http://www.haberciler.com/14.05.2007>).

Alevilerle ilgili, bu iddianın kaynağı eski tarihlere dayanmaktadır: İslamiyet gelmeden önce, Dersim çevresinde yaşayan yerli halkın kadın-erkek bir arada ibadet etmeleri üzerine çıktığı düşünülmektedir. Bugün de, Orta Asya'daki Ahmet Yesevi müritleri için de benzer suçlamalar devam etmektedir (Varhoff, 1999: 253). Alevilere yönelik bu iddianın

gelişmesinde medresenin bir kurum olarak doğup gelişmesinin büyük rolü olduğunu düşünenler de var (Köprülü, 1966: 34). Bilindiği üzere, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Türkmenler yer yer durumlarından memnun olmayarak çeşitli ayaklanmalar gerçekleştiriyorlardı. Devlete karşı yapılan ayaklanmalar bastırılrsa da, ayaklanmacıların güçlenmesini önlemek ve toplumda bunlara yönelik bir tiksinti yaratmak için suçlayıcı iftiralar atılarak, zayıflatmak düşüncesi güdülmüş olunabileceği iddia edilmektedir (Bahadır, <http://www.haberciler.com/14.05.2007>). Osmanlı İmparatorluğu, XVIII. yüzyıl ile ulemayı savunarak, onun karşısında olan tarikatlar ile mücadele etmekteydi (Bahadır, 2002: 103). Tarikat mensuplarını etkilemeye çalışarak onları, Ortodoks İslam'a çekmeye çalıştığı düşünülebilir (Kara, 1998: 325). 1571 tarihli Kastamonu beyine gönderilen bir emirnamede, Kastamonu ve Taşköprü'deki Kızılbaşların geceleri toplanıp, saz çalıp, mum söndü yaptıkları (birbirlerinin eşleriyle cinsel ilişkiye girdikleri) bildirilmekteydi (Refik, 1994: 84). Hemen ardından 1583'te çıkarılan ve bazı bölgelere (Amasya, Çorum, İskilip, Osmancık, Alaca ve Mecitözü) gönderilen fermanla, Kızılbaşların geceleri toplanıp, birbirlerinin eşlerini infial ettikleri belirtilmekteydi (Refik, 1994: 112). Katip Çelebi¹, Kızılbaşlara yönelik gönderilen fetvaların mahiyetini şöyle açıklar:

“... Fetvaların aslı, çoklarının saltanat tarafını korumak istemesindedir, çünkü geçmişte Sufilerden çok zulüm ve kötülükler görülmüştür. Hele Şalar Devleti (Safeviler) Sufilik yolundan ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı sert ve sıkı davranılarak mürşitleri çoğaltmaya ve yığılıp toplanmalarına yol açacak olan işin kızışmasına biraz gevşeklik gelmek maslahatı düşünülmüştür, dediler” (Erseven, 1990: 104).

Cumhuriyet'in ilamı, kentleşme ve modernleşmeyle birlikte, laik düzeni daha iyi tolere eden Türkiye, azınlıklara, etnik gruplara, farklı din, mezhep ve geleneklere daha hoşgörülü davranmayı öğrenmeye çabalamaktadır. Bu sebeple, mum söndü ithamına artık daha kısıtlı bir zümre inanmaktadır.

1.6.3 Alevilerin Siyasal Tercihleri

Alevilerin günümüzdeki siyasal tercihlerinin daha çok sol meyilli olması, Osmanlı İmparatorluğu ardından Cumhuriyet'in ilamında Aleviler'in Atatürk'e destek vermeleri ve

¹ 1609-1657. Osmanlı İmparatorluğunu batı bilimini yönelmesini deneyen ilk Türk bilgidir (Meydan Larousse, 1990: Cilt 7, 83).

Ulu Önder'in kurduğu partinin o gün laik düzeni savunmakla birlikte, tarihi süreçlerden geçerek ve zamanla kutuplaşarak bugün solu temsil ediyor oluşudur.

Yeni devletin kuruluş aşamasında Atatürk'ü desteklemek ve benimsetmek üzere Alevi önderlerin, Alevi halkını uyardıklarını hatta Atatürk'e destek vermeyenlerin Alevilikten çıkmış olacağını söylemişlerdir (Zelyut, 1993: 56). Atatürk'e ve Cumhuriyetin kuruluşuna destek veren Aleviler, yeni sistemin tüm toplumu kucaklamasıyla kendilerine bir yaşam alanı bularak, Cumhuriyet'in imtiyazlarıyla bir kimlik, bir benlik kazanmışlardı (Erdoğan, 2000: 126). Atatürk'ün kurduğu parti olan CHP'de böylece Aleviler'in partisi olmuştu. Atatürk'ün vefatı ardından, CHP her ne kadar maneviyatını korusa da, 1946'da Türk siyasi hayatında bir dönüm noktası olan tek partili sistemden çok partili sisteme geçişle kurulan DP, Aleviler için ikinci bir seçenek olarak, siyasi tarihte yerini almıştı. Bilindiği üzere DP, CHP'ye bağlı milletvekillerinin (Celal Bayar ve Adnan Menderes gibi) partiden memnun olmayarak ayrılmaları akabinde 1946 yılında kuruldu ve daha kuruluşunun dördüncü yılında, 1950 seçimlerinde hükümet seçildi. Aleviler'in, CHP'den DP'ye geçişlerini DP'nin köylüğe arka çıkan politikası sebebiyle olduğu düşünülebilir (Şubaşı, 2001: 154). DP köylü politikasına ilaveten, milletvekili adayı gösterdiği dedeler ve bazı Aleviler sebebiyle de onların desteğini almış bulunmaktaydı (Şahhüseyinoğlu, 2001: 70-72). Ne var ki Alevilerin DP'ye desteği fazla sürmedi ve Aleviler DP'den koparak, 1960 İhtilali ardından tekrar CHP'ye yöneldiler. Bu yöneliş için, bazı DP'li bakanların Nurcu'larla yakınlaşmaları gibi Adnan Menderes (DP kurucusu ve dönemin Başbakanı) ile Celal Bayar'ın (DP kurucusu ve dönemin Cumhurbaşkanı) 1957 yılı itibariyle Saidi Nursi hareketine yakınlaşmaları işaret edilmektedir (Aydın, 2000: 76).

1960 Askeri darbesi ardından gerçekleşen ilk genel seçimlerde (1965) boy gösteren TİP'in, solu benimseyen parti tüzüğüyle, Alevilerin yoğunlukta yaşadığı bölgelerden (Tunceli, Kars ve Yozgat) 15 milletvekili çıkararak (Bu sayı, %100'lük ülke diliminde % 3'e tekabül etmektedir) Alevilerden destek gördüğü düşünülmektedir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 1983: 1815). Aleviler için 1966 yılında kurulan BP'nin, parti amblemindeki 12 yıldızın ortasında olan aslanın (Aslan Hz. Ali'yi, 12 yıldız da On İki İmamı temsil etmektedir) da etkisiyle Alevilerin dikkatini çekmiş olacak ki, 1969 genel seçimlerde, % 2.8'lik oy oranıyla sekiz milletvekili çıkarmıştır. Ne var ki BP, milletvekillerinin sağı temsil eden AP genel başkanı Süleyman Demirel'i desteklemesiyle inandırıcılığını kısa sürede kaybetmiş ve 1977 seçimlerinde büyük bir düşüşle, % 0.4'lük bir oy almış ve 1980'de son çöküşünü gerçekleştirmişti (Dumont, 1997: 152-154). Genel olarak denilebilir ki, 1970'lerde Ecevit başkanlığında olan CHP'ye geri dönüş yapan Aleviler, ana partilerinin siyasi sol

fikirlerine bağı kalmakla birlikte, zamanla DSP gibi diğ er sol partilere de kaymışlardır (Bkz: Ek 12. Fotoğ raf 6).

1.6.4 Türkiye’de Alevi Nüfusu İstatistiğ i

Alevi nüfusun, istatistiksel bilgileri hakkında net bir rakam söylenememektedir. Ülkemizdeki genel nüfus sayımlarında etnik köken, din ve mezhep benzeri sınıflayıcı soruların sorulmaması dolayısıyla, Alevi nüfusu ancak tahmini ve farklı kaynaklarda farklı rakamlarla belirlenmeye çalışılabilir ancak. Öyle ki, 4 milyon ile 20 milyon arasında resmi olmayan ve tamamen tahmini bir rakamdan bahsedilmektedir (Yılmaz, 2003: 55-57). Bu birbirinden farklı kaynakları örneklendirmek gerekirse Andrews¹, Alevilerin toplam Türkiye nüfusu içerisinde %30 ile %40 oranında bir yere sahip olduğunu söyler. Cemal Şener (Şener, 1998: 138-140), Rıza Zelyut (Zelyut, 1993: 9) gibi Alevi yazarlar da Andrews’u onaylayan rakamlarla, Türkiye nüfusunun üçte birlik bir bölümünü Alevilerin oluşturduğunu ve buna göre rakamın 20 milyon olduğunu söylerler. Harald Schüller’e göre Türkiye nüfusunun dörtte biri Alevilerden oluşmaktadır (Schüller, 1999: 172). İlyas Üzüm, 1950 genel nüfus sayımı rakamları ölçüt alınarak, Alevilerin Türkiye’deki nüfus oranlarıyla ilintili gerçeğe yakın bir tahmin yapılabileceğini söylemektedir. Üzüm’e göre, 1950 yılına kadar Türkiye’de iç göç hareketi fazla değildi ve resmi kaynaklarda yer almasa da, Alevilerin yoğunlukta olduğu bölgeler bilinmekle birlikte Alevi nüfusunun 4-5 milyon kadar olduğunu iddia etmektedir (Üzüm, 1998: 20-23). Bruinessen’de tıpkı Üzüm gibi 4-5 milyon bir Alevi nüfusundan bahseder (Bruinessen, 2001: 13). Bruinessen ve Üzüm’ün iç göç öncesi durum tespiti, diğ er iddialara nazaran daha ciddi gelmektedir.

Alevi nüfusu hakkında resmi bir araştırma olmaması sebebiyle, yukarıda iddia edilen rakamlar tamamen tahmini söylemlerdir. Esasında genel nüfus sayımlarında sorulacak birkaç soru ile bu istatistiğ i saptamak mümkün. Ancak politik ve dini endişeler dolayısıyla bu ibareler araştırılmaya –haklı veya haksız isnatlarla- çekinilmektedir diye düşünmekteyim. İddia edilen alt ve üst rakamlardan 4 milyon ile 20 milyonu kıstas alıp, bunun ortalamasını yaparsak, Türkiye’deki Alevilerin tahmini olarak 12 milyon olduğunu, varsayımsal olarak söyleyebiliriz (Yılmaz, 2003: 56).

¹ Andrews’un verdiği bu tahmini rakamda,1965 genel nüfus sayımı baz alınmıştır. 1965 genel nüfus sayımında Türkiye nüfusu 60 milyondur.

Bu tahmini rakamlar, Alevilik Bildirgesi'nde (Bkz: Ek 11.) iddia edilen açıklamaya yakın olmamakla birlikte zıt da düşmemektedir. Buna göre, Türkiye nüfusunun üçte biri Alevi kabul edilmektedir. Alevilik Bildirgesi, 1990 yılına tekabül ettiğine göre o dönemde Türkiye nüfusunun 60 milyon olmasından, Alevi nüfusu da 20 milyondur. Alevilik Bildirgesi'ne düşülen ibare şöyledir:

“... 20 milyonluk Alevi kitlesi yok sayılıyor, görmezlikten geliniyor. Bunun en canlı kanıtı, devlet yetkililerin yaptıkları açıklamalarda, Türkiye'nin tümünü “Sünni” göstermeye çalışmaları, “Biz Sünniyiz” demeleridir. Halbuki Türkiye nüfusunun 3'te 1'i Alevidir...” (Massicard, 2002: 712-717).

1.6.5 Türkiye'de Alevilerin Yerleşim Alanları

Alevilerin, Türkiye'deki nüfus bilgileri resmi bir rakam oluşturmadığı gibi Alevilerin yerleşim alanları hakkında da resmi olmayan tahminler yürütülmektedir. Bu tahmini yerleşim alanlarını da, tıpkı Alevi nüfus istatistiğinde baz alındığı üzere 1950'li yıllara dayanarak ele almak gerekmektedir. Çünkü 1950'li kadar yoğunlukta olmayan iç göç hareketi dolayısıyla, Alevilerin yoğunlukta yaşadığı yerleşim alanları sözlü kaynaklarda belirtilmektedir (Yılmaz, 2003: 57).

Alevilerin ocaklara bağlı yaşadıklarını ve ocakların bulunduğu yerlerde Alevilerin yoğunlaştıklarını düşünen Birdoğan, Alevilerin yerleşim yerlerini Adıyaman, Afyon, Ankara, Antalya, Antep, Amasya, Aydın, Balıkesir, Burdur, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Erzincan, Erzurum, Giresun, Hatay, Isparta, İzmir, Kars, Kırklareli, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Maraş, Muğla, Ordu, Rize, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon ve Tunceli olarak belirtmektedir (Birdoğan, 1995: 207-227).

Zelyut ise Türkiye'nin geneline dağılmış olan Alevilerin, Doğu Karadeniz'in kıyılarında az sayıda olmalarına karşılık Karadeniz'in dağlık alanlarında ve iç bölgelerinde (özellikle Yeşilirmak havzasında) yoğunlaştıklarını belirtmektedir. Zelyut, Alevilerin ayrıca Erzincan, Gaziantep, Kars, Malatya, Tunceli, Urfa'da yoğunlukta olduklarını ve Edirne, İzmir, Samsun'da ise nüfusun üçte birinin veya dörtte birinin Alevi nüfustan olduğu iddia edilmektedir (Zelyut: 1993: 9).

Üzüm, Alevi üyelerce kurulan ve desteklenen Birlik Partisi'nin katıldığı 1969 milletvekili sonuçlarına bakılarak, BP'nin aldığı oy oranlarına göre o bölgede bir Alevi nüfus yoğunluğundan bahsedilebileceğini vurgular. Bunun için oy oranlarına göre bölgeleri üçe

ayırır. % 10'dan fazla oy oranı alan iller: Amasya (%23.6), Çorum (%16.9), Erzincan (%13.1), Malatya (%11.7), Sivas (%17.0), Tokat (%17.7). % 5'den fazla oy alan iller: İçel (%5.3), Maraş (%6.2), Tunceli (%5.9), Yozgat (%5.0). %5'in altında oy alan iller: Adana, Ankara, Antalya, Balıkesir, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, Ordu ve Samsun'dur. Üzüm'ün bu yaklaşımı bir ölçüt olarak alınabilirdi ancak BP'nin 1969 milletvekili seçimlerinde 38 ilde seçimlere katılmadığı dikkate alınmalıdır (Üzüm, İstanbul: 23-28).

Şahkulu Dergahı'nın (Yaman, 2001: 80) yaptırdığı bir alan araştırmasına göre ise, Alevilerin yoğunlukta bulunduğu bölgeler şunlardır: Doğu Anadolu (Erzincan, Malatya, Tunceli, Elazığ, Bingöl, Muş, Kars, Erzurum), İç Anadolu (Sivas, Yozgat, Kırşehir, Ankara, Kırklareli), Ege (İzmir, Manisa, Aydın, Afyon, Denizli, Kütahya, Muğla), Akdeniz (Kahramanmaraş, Mersin, Adana, Hatay, Isparta, Burdur, Antalya), Karadeniz (Tokat, Çorum, Amasya, Samsun, Ordu, Kastamonu), Marmara (Edirne, Tekirdağ, Kırklareli, Balıkesir, Bursa, Bilecik), Güney Anadolu (Adıyaman, Gaziantep, Diyarbakır, Şanlıurfa).

Görüldüğü üzere, Alevilerin Türkiye'deki yerleşim bölgeleri oldukça dağınık bir yapı göstermektedir. Kentleşme hareketi öncesinde yapılabilecek ciddi bir nüfus sayımı veya alan araştırmasıyla hem nüfusları, hem de yerleşim bölgeleri hakkında daha berrak bir sonuç elde edilebilirdi. Kentleşme süreciyle bu çalışmanın yapılması da türlü etkenlerle güçleşmiş gözükmektedir. Ancak yine de Alevilerin tüm Türkiye'ye yayıldıklarını söyleyerek, özellikle Doğu Anadolu ve İç Anadolu'da yoğunlaştıkları ifade edilebilir (Yılmaz, 2003: 60-61).

1.7 Araştırmanın Odak Noktası: “Alevi-Sünni Evliliği”

Bilimin gereği olan etik, bir araştırmacının en çok titizlik göstermesi gereken kuralları içerir ve araştırmanın dahilinde olanların hakkını koruyarak güvenilir, prensipli ve adil yaklaşımları amaçlar. Bu bağlamda, görüşmecilerimin tümüne, bilimsel bir araştırmanın sorularını kapsayan mülakatta, kimlik bilgilerinin saklı tutulabileceği gibi, verecekleri cevapların da izin alınmaksızın hiçbir yerde kullanılmayacağını açıkladım. Çünkü Antropoloji etiğine göre mülakata katılmayı kabul edenler, “bilgilendirilmiş rızası” (*informed consent*) alınmış görüşmeciler olmadıkları (*American Anthropological Association* (Amerikan Antropoloji Birliği), 2000a: 2000b; Spradley, 1979: 34-39).

Tez çalışmamın genel konusu, karma evlilik yapısı gösteren Alevi-Sünni evlilikleridir. Evlilik araştırmasında, çaprazlama bir çalışma yürüttüm. Yani, araştırma Alevi kadın-Sünni erkek çiftleri ve Sünni kadın-Alevi erkek çiftlerini kapsamaktadır. Bu evliliklerin

derinlemesine irdeleyebilmek için özellikle “kadın” kavramı üzerinde durmaya itina gösterdim. Derinlemesine görüşmeleri hem kadınlarla, hem de erkeklerle ayrı ayrı gerçekleştirdim. Görüşmecilerimin yaş aralığı, 24 ile 67 yaş arasındadır ve hepsi kentte yani İstanbul ve Nevşehir’de ikametgah etmektedirler. Görüşmecilerimi tek bir bağlantıdan değil hem kendi çabalarım, hem yakınlarımla bana güven tanıklığı etmeleriyle, hem de bu görüşmeyi kabul edenlerin kartopu yöntemiyle bana başka görüşmeci bulmalarıyla oluşturdum. Araştırma grubunun güçlükle bulunması dolayısıyla, başka bir ortak nokta aranmamıştır.

Araştırmanın odak noktası her ne kadar Alevi-Sünni evliliğini irdelemek olsa da, başta da söylediğim üzere bütüncül yaklaşımı sağlayabilmek için evlilik geleneği dışında başka kurumları da irdeledim. Dini geleneği, kurum ve işlevleriyle ele alırken her iki mezhebin özelliklerini kıyaslamaya çalıştım. Bu izahların ışığında, evlilik tanımını irdeledim. Karma evliliklerin yapıyor oluşu gelenekten kopmayı mı, yoksa bir kültürel değişimi ifade edip etmediği ancak bu konuların ele alınmasıyla anlaşılabilirdi çünkü. Alevilik ve Sünnilik denilince elbette “tarihte ne olmuştu” sorusuna yanıt alınmadan açıklanamazdı. Bu sebeple, Hz. Muhammed’le başlayan İslam din tarihi, Hz. Ali ile devam eden Halifelik tartışmaları, Hacı Bektaş Veli ile ilk filizlenmesini gerçekleştiren Aleviliği, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Alevi-Sünni kutuplaşmasını ve Cumhuriyetin ilamıyla laik söylemle özgürlüğünü kazanan Aleviliği anlamak ancak mümkün olabilirdi. Ve elbette günümüzde, toplumun çoğunluğunu oluşturan Sünnilerle, alt kültür sayılan Alevilerin ayrı yerleşim bölgelerinden, aynı sokağı paylaşıyor olma değişimin sebeplerini anlatmaya çalıştım.

Sonuç olarak, araştırmamın odak noktasını Alevi-Sünni dış evliliği kapsamaktadır. Bu dış evlilik çevresinde, onu etkileyen diğer kurumlar da ele alınmıştır. Aksi halde, araştırma konumu irdelemem eksik kalabilirdi.

1.8 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, araştırılan grubun görüş açısını, hayatla olan ilişkilerini, kendi dünyasını, kendisini nasıl gördüğünü anlayarak etnografyayı oluşturmaktır. Etnografya, sosyal bilimcinin bir toplumun içine girerek ve o toplumun yaşamına katılarak, bilgi toplama tekniğiyle bu bilgilerin yayımlanmasına verilen addır. Toplumun tasviriyle ortaya çıkan yazılı ve görsel malzemelerin derlendiği çalışmadır (Güvenç, 1996: 72). Bu derlemenin gayesi, ülkemizde bulunan birçok farklı kültür, din, kimlik, mezhep ve gelenekler içerisinde biri

olan ve alt kültür olarak tanımlanan Alevi geleneğini daha yakından tanımaya çalışarak, Alevi-Sünni evliliğinde farklılıklardan ve benzerliklerden çıkan etkileri büyüteç altına almaktır. Alevi ve Sünnilerin dünya görüşlerini, kültürel norm ve değerlerini yansıtmayı amaç edinerek, bir dönem dışlanan bu insanların günümüzdeki durumunu, Sünnilerle gerçekleştirdikleri evlilik kurumu uzantısıyla anlamaya çalıştım. Bu anlamda, karşılaştıkları zorluklar, evlilik ve aile yaşantıları ve çevreyle etkileşimleri irdelenmiştir. Ayrıca Alevi ve Sünni geleneğinde kadına bakış açısı kıyaslanarak, yakın çevrelerinde Alevi-Sünni bir evlilik yapmış olarak nelerle karşılaştıklarına bakılmıştır. Araştırmada irdelediğim soru başlıklarına örnek vermem gerekirse: “Evlilik arifesinde bu karara karşı çıkanlar oldu mu?”, olduysa “Bu engelle nasıl mücadele ettiler?”, “Alevi-Sünni evliliğinde yaşanan sorunlar nelerdir?”, “Yakın çevreyle yaşadıkları kültür çatışmaları nelerdir?”, “Alevi kimdir, neler yapar?”, “Karma evlilik yapmadan önce dini görevlerini nasıl yerine getiriyorlardı?”, “Şimdi bir farklılık var mı?”, “Çocuklar hangi geleneğin özelliklerine göre yetiştiriliyor?”, “Sünni olarak, Aleviliği nasıl değerlendiriyorlar?”, “Alevi olarak, Sünniliği nasıl değerlendiriyorlar?” vb.

Amacım ne Aleviliği sevdirmek, ne de Alevileri incitmek. Tıpkı, ne Sünniliği sevdirmek veya ondan uzaklaştırmayı düşünemeyeceğim gibi. Evvela birinci amacım, Alevi-Sünni dış evliliğini antropolojik açıdan inceleyebilmektir. Ayrıca, yanlış anlaşılan bir geleneğin mirasçıları olarak Alevilerin “kadın ve namus” hususunda rencide edildiğini görerek, ben de antropolojik bir satır eklemek istedim. Ya da sadece bu yanlış söyleme ortak olmak istemeyen Sünnileri düşünerek, ben de araştırmamı yapmaya karar verdim. Belki de benim anlamaya çalıştığım, neden toplumun bir kesiminin bu konuyu anlamama direncini sorgulamaktı. Bu hasarın, doğru saptamalarla onarılması ve gerçeğin deklare edilmesi gerektiğini bilerek, hakkına uygun ve dürüst bir çalışma yapmayı amaçladım.

1925 yılında tıp fakültesi çatısı altında kurulan Türkiye Antropoloji Enstitüsü aslında yeni devletçe bir amacın gözetilerek açılması ardından Köy Enstitüleri ve Halk Evleri, devletin Halka Doğru inme politikasını belirlemiş (Aydın, 2000: 19) ve bugüne değin sosyal çalışmalarla antropoloji, buna katkıda bulunmaya çalışmıştır. Ancak dönem dönem sekteye uğrayan sosyal araştırmalar, Aleviler üzerine de uzun bir dönem araştırma yapılmasını olanaklı kılmamıştır. Bu sebeple, yerli antropolojik araştırmalar yeni yeni ivme kazanmıştır. Tüm yönleriyle, Alevi ve Sünni konusunu ele almak son derece kapsamlı bir antropolojik araştırmayı gerektirse de, kendi payıma düşeni elimden geldiğince irdelemek istedim. Eksik kalan yönler elbette bulunmakta.

1.9 Araştırmanın Önemi

Çoğu araştırma, gölgede kalan bir konuyu aydınlatmak ve başkalarına bu deneyimi aktarmak için yapılır. Bu tezle de, aynı etnik kökene dayalı ama farklı geleneklerden olan Alevi ve Sünni toplumlarında gerçekleşen karma evlilikleri bütüncül (*holistic*) bir yaklaşım ele alıp, evlilik kurumunun süreçlerini, geleneklerini ve kadına bakış açısını araştırdım.

Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu, merkez-çevre kutuplaşmasıyla çevreye koyduğu Türkmen-Şia topluluğunu ve merkeze aldığı Oğuz-Sünni topluluğunu, aynı toplumdan iken iki topluluğa bölerek kültürel kurumları da ayrı işletmişti. Her iki topluluğun gelenekleri, birbirine benzer ama birbirinden ayrı gelişim göstererek aynı denizden farklı göllere akmışlardı. Cumhuriyetin, çevreyi merkeze almasıyla bir araya gelen iki toplumun kaynaşması, gerçekleştirilen karma evliliklerden anlaşılmaktadır. Araştırmanın önemi burada başlayarak, Alevilerde ve Sünnilerde kadına atfedilen değerlerin uyuşmasını ve çatışmasını büyüteç altına alarak, bu evliliklerden doğan çocuğun hangi geleneğe göre kültürlenme gördüğü merak edilmiştir. Çünkü kültürel değerlerin yeni kuşaklara aşılmasında ve iletilmesinde, aile büyük bir sorumluluk taşımaktadır (Güvenç, 1996: 106). İç evliliklerde, çocuk genelde baba soyu geleneğine göre yetiştirilirken, dış evliliklerde çocuk ana soyu ve/veya baba soyu geleneklerine göre yetiştirilebilmektedir. Karma evliliklerden doğan çocuklar, baskın olan soy doğrultusunda yetiştirilebilmektedir. Veya eşler, uyumlu bir evlilik geçirmek adına çocuğa, diğer evliliklerde olduğu üzere din geleneğini eksik aktarabilmektedirler. Karma evliliklerden doğan çocukların diğer düz evliliklerden olan çocuklara nazaran, muhtemel kimlik yabancılaşması çekme olasılıkları daha fazladır. Günümüzdeki Alevi-Sünni ilişkilerinin geldiği aşamayı anlayarak, evlilik sürecini irdeleyip, kadına bakış açısı ışığında önem kazanan bir çalışmayı önemsedim.

2 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1 Araştırılacak Grubun Belirlenmesi

Araştırmanın odak noktasının anlatıldığı bölümde değinildiği üzere, grubun belirlenmesinde din ve evlilik ölçütleri temel alındı. Bu bağlamda İslam dininin, Alevi ve Sünni mezhep mensuplarının, birbirleriyle gerçekleştirdikleri karma evlilikler irdelenmiştir. İlk etapta bu karma evlilikleri hangi gruba göre araştıracağımı belirleyemedim. Bunun başlıca sebebi, araştırmamda elimden geldiğince biraz her şeye değinerek, bütüncül bir yaklaşımı hedefliyor oluşumdu. Mümkün ölçütler çerçevesinde, ben de bu araştırmayı sadece kadınlar veya sadece erkekler üzerine değil de, her ikisi üzerinden çalıştım. Bu sebeple araştırma çaprazlama bir özellik taşımaktadır. Buna göre, görüşmeci sayımı geniş tutma eğilimiyle, daha çok veriye ulaşmayı hedefledim. Görüşmecilerim, on beş kadın ve on beş erkek olmak üzere, toplam otuz kişiden oluşmaktadır. Bu sayıyı genişletmeye niyetlensem de maalesef olanaklarım buna müsaade etmedi (Bkz: Ek 1. Tablo 1).

Görüşmeci çiftleri hem Nevşehir, hem de İstanbul'dan oluşturdum (Bkz: Ek 1. Tablo 9). Nevşehir, İç Anadolu'da bulunmakta olup tarihi ve turistik açıdan önemli bir ildir. Özellikle Kapadokya bölgesine has peri bacaları, Bizanslılardan kalma kilise ve mabetler ile el sanatları (örneğin inoks taşından yapılan Hacıbektaş heykelleri) ona ün katan zenginliklerdir. Türkiye'nin yedi bölgesinden biri olan Marmara'da bulunan İstanbul, ülkenin en büyük şehri olarak ticaret, sanayi, sanat ve kültür merkezi özelliğiyle çağdaş bir toplumsal yapı göstermektedir. Bizanslılardan, 1453 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından kuşatılan şehir, bugün Türkiye'nin Batı ve Doğu'ya açılan penceresidir.

Çevremin ve görüşmeci çiftlerin bana yardımcı olmalarıyla, toplam otuz kişiyle derinlemesine görüşme gerçekleştirdim. Kimi görüşmecilerimi de kartopu tekniğiyle bulabildim. Bu teknik, derinlemesine görüşmelerde ele alınan küçük ölçekli grup görüşmecilerinin yardımıyla bulunan başka görüşmecilere ulaşmak için kullanılan bir tekniktir. Derinlemesine görüşmeler, antropolojik etik ilkeler doğrultusunda kendimi, çalışmamı, amacımı izah ettikten sonra mülakata katılmayı isteyenlerle birlikte gerçekleştirilmiştir.

2.2 Antropolojide Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Antropoloji, insanbilimi anlamına gelen anthropos (Yunan dilinde insan) ve logos (Yunan dilinde bilim) sözcüklerinin türemesiyle oluşan bir kelimedir. İnsanların ve toplumların neden birbirine benzediğini, benzemediğini ve neden ve nasıl değiştiklerini merak ederek, bu suallere güvenilir ve doğru cevabı arayan bir bilimdir (Güvenç, 1996: 67). Şahsi düşüncemle de antropoloji, sosyal bilimlerin dervişidir.

Sosyal bilimler, yirminci yüzyılın başlarında, fen bilimlerinin pozitivist/akılcı paradigmanın, nicel (sayısal) araştırma yöntemleriyle insan, toplum ve kültürü anlamaya çalışarak kendisini idame ettiriyordu. Buna göre sosyal bilimciler, tıpkı bir kimyacı gibi, laboratuvar ortamında elde edilen sayısal bulguların analizini yapmayı benimsemişlerdi. Aksi halde sosyal bilim bulguları, fen bilimlerinin pozitivist anlayışına uygun bulunmayacak ve bilimsel kabul edilmeyecekti. Örneğin bu anlayışa göre, nedensellik biliniyorsa o halde A B'ye neden olur olarak kabul ediliyordu. Fen bilimlerinin, sosyal bilimler üzerindeki etkisi öyle büyüktü ki Auguste Comte, bugünün sosyoloji bilim dalını, ilkin sosyal fizik bilim dalı olarak adlandırmıştı. Ne var ki, pozitivism ötesi/yorumlamacı anlayışın benimsemesiyle, “bilginin örgütlenmesi ve sunulmasında tek, en doğru bir biçim yoktur” düşüncesinden hareketle, sosyal bilimler, fen bilimlerin kavram ve yöntemleri yanında, kendi doğasına özgü araştırma yöntemleri geliştirmeye başladı. Nitel/durumsal (qualitative/case) çalışmalarla nedensellikten çok, perspektif ön plan alındı. Olaylar ve olgular bir laboratuvar ortamında değil, kendi doğal ortamında ayrıntılı ve derinlemesine açıklanmaya ve yorumlanmaya başlandı. Buna göre de, tek bir gerçeğin olamayacağı ve katı kurullarla genelleme oluşturulamayacağını benimsedi (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 9-11).

Endüstri devrimini yaşayan ülkelerde, sosyal bilimler de hızla gelişmiş ve son iki yüz yılda yoğun bir bilgi birikimine sahip olmuştur (Gürsoy, 2005: 90). Bir bütün olarak sosyal bilimin çocukları olan sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, demografi, ekonomi, siyaset, dilbilim, uluslar arası ilişkiler, kıyaslamalı hukuk, arkeoloji, tarih, sözlü tarih ve hatta sağlık bilimi gibi kapsamlı alanın dalları, ona farklı farklı perspektif kazandırmış, hem de yöntem olarak katkıda bulunmuştur. Antropoloji, sosyolojiden aldığı temellerle kültürü ve insanların kültürel ortamlarda sosyal davranış kalıplarını nasıl algıladıklarını ve bu kalıplara nasıl uyum sağladıklarını konu edinen bir disiplindir. Etnografik araştırmalar onun temelini oluşturur ve alan çalışmasını ön plana çıkararak, araştırmacının alanda bizzat bulunup, gözlem yapmasını öngörür (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 14). Etnografi, kültürü tanımlamaktan ibarettir. Bu tanımlı yapabilmek üzere, araştırmacı alanda ve katılarak gözlem yaparak, olayları yerli halkın bakış

açısıyla yakalamaya çalışır (Spradley, 1980: 3). Bu sebeple antropoloji, sadece masa başında gerçekleştirilen araştırmalarla sınırlı tutulamaz. Araştırmacı, alan araştırması (*field work*) yöntemiyle, grup içinde belli bir süre (3 ay ile 1 yıl arasında) yaşayarak hatta bazı araştırmalarda uzun yıllar süren araştırmalarla konusunu irdeler (Stockard, 2002: 2). Alanda bulunmakla, kendi bakış açısını değil (etik yaklaşım), grubun kendini yorumlamasını (emik yaklaşım) elde etmiş olur. Bu noktada gözlem (*observation*) ve görüşme (*interview*) teknikleriyle, alıntı (*borrowing*) bir araştırma olmaktan kendini kurtarır. Antropoloji, insan davranışını, içinde bulunduğu ortam içinde ve çok yönlü olarak anlamaya çalışırken, bunu mutlaka kültür ekseninde değerlendirir. Bu sebeple araştırma sahada da devam eder ve araştırılan konu hakkında bilgi verenlerin değerlendirmelerine de başvurulur. Bu gayeyle araştırmanı seyri, daha net bir şekilde belirlenir (Spradley, 1980: 22).

Niteliksel araştırma yöntemleri, insan ve toplum davranışlarını irdelememize yardımcı olurken, daha analitik ve sosyal meseleyi derinlemesine bir şekilde irdelememize olanak veriyor. Katılarak gözlem, anket, derinlemesine mülakat, sözlü tarih çalışmaları ve odak grup görüşmeleri tekniğiyle yürütülen araştırmada katılarak gözlem yapmak antropolojinin biricikliğini sağlamaktadır. Çünkü amaç, tüm resimleri bir araya getirerek, gerçekte olanı anlamaya çalışmaktır (Kottak, 2002: 28).

2.2.1 Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Literatür ve kaynak taraması akabinde, topladığım tüm verileri sınıflandırmaya çalışarak, sadece yazılı kaynaklar değil (kitap, dergi, makale, tez, örümce ağ), görsel kaynaklardan da (resim, düşün, tören, belgesel) faydalanılmıştır. Tüm bu ön çalışmalar, antropolojinin “orada olmak” ilkesiyle örtüşmediği için, sahaya çıkmak ve orada olmam gerekiyordu. Çünkü Antropoloji, insan davranışını içinde bulunduğu ortam içinde ve çok yönlü olarak anlamaya çalışır. Bunun için, esnek ve bütüncül bir yaklaşımla araştırmaya dahil olan kişinin ve grubun/grupların düşünceleri önemlidir. Katılarak gözlem yapmak üzere, iki ay süresince Nevşehir’de bulundum. Hacı Bektaş Veli Anma Törenleri dolayısıyla dört gün boyunca, Türkiye’nin dört bir yanından gelen Alevilerin arasında o havaya teneffüs ettim. Diğer gözlemlerim, günü birlik hatta saati birlik gözlemler olmuştur. Bu aşamalarda, görüşmecilerimin evlerine konuk oldum ve aynı zamanda Cem Evleri’ne kısa ziyaretler gerçekleştirdim.

Kendi görüşmecilerimden elde edeceğim verileri almak üzere izledim araştırma yöntemi, bir rehber görüşme formu kılavuzluğunda, açık uçlu sorularla derinlemesine görüşme yani mülakat (*informal interviewing*) yapmak ve katılarak gözlemde (*participant observation*) bulunmak oldu (Bulmer, 1984: 7). Bu tekniği seçmemin yegane sebebi, mülakat sırasında çıkması muhtemel sorunlar karşısında, sorularda oynama yapabilmek -soru ekleme, çıkarma, sırasını değiştirme- ve olabildiğince kişinin iç dünyasına derinlemesine girebilmek içindi (Kümbetoğlu, 2005: 73-78). Konunun, hadiselerin özüne inmeyi gerektiren bir araştırma olması sebebiyle benim mutlaka bütüncül bir yaklaşımla konuya odaklanmam gerekiyordu. Bu da yüzeysel olmayan ve konunun özüne inme olanağı sağlayan, derinlemesine görüşme yöntemiyle elde edilebilirdi (Kümbetoğlu, 2005: 72).

Çobanoğlu bu hususa değinmektedir:

“Gözlem çeşitlerinin en çok kullanılanları katılarak ya da katılmayarak, sistemli ya da gelişigüzel açık ya da gizli gözlem’dir. Ancak bu çeşitlemeleri, esas itibarıyla “katılımcı” ve “katılımsız” olarak ikiye indirgemektedir. Sosyal bilim araştırmacıları, mülakat tekniklerini çok geliştirmişlerdir. Bugün aralarında çok küçük farklarla iki esas metod vardır: Yönlendirilmemiş görüşmede ortaya konan bir konu üzerinde kaynak kişinin neredeyse tamamen serbest bir şekilde genel olarak konuşmasıdır. Araştırmacı, kaynak kişinin düşünce ve sözlerini etkilemeden konuşmasına izin verir. Yönlendirilmiş görüşmede ise bir seri soru ile belirli konular, fikirler veya malzemeler hakkında çok özel bilgiler elde edilebilir. Araştırmacı mülakatın gidişine göre, mümkün olduğunca sorulara bakmadan sorularla oynayarak çok küçük değişiklikler yapabilir. Kaynak kişi serbest olarak konuşturulur ancak konudan sapma durumunda küçük yönlendirmeler yapılır” (Çobanoğlu, 1999: 63-64).

Derinlemesine görüşme sırasında, gözlem yapabilmek ve verilen cevapları harfiyen verilemek için ses kaydı yapılmıştır. Kayıt, mümkün mertebe aynı gün içerisinde tarafıma yazıya dökülmüştür. Araştırmamın görselliğini oluşturmak için kamera kullanılmış ve fotoğraf çekilmiştir. Elbette, ses kaydının ve görüntünün alınması için görüşmecilerimden müsaade istenmiştir.

Derinlemesine mülakatlar süresince, araştırmacı kimliğimle görüşmeci arasındaki mesafe ölçülü bir şekilde korunmuştur. Ne istediğini bilerek orada olmak, araştırma süresince en dikkat ettiğim husustur. Kişinin anlattıklarını sadece gerekli gördüğüm yerde bölerek ve daha detaylı bir açıklama isteyerek, görüşmelerimi sohbet havasında gerçekleştirmeye çalıştım. Elbette görüşmecimin benim neden orada olduğumu da unutmaması için araştırmacı kimliğimi gerek arada not tutarak, gerek ses kayıt cihazının varlığını hatırlatarak belli ettim.

(Bulmer, 1984: 7). Her daim alaylı davranabilip, mektepli oluşumu görüşmecilerime hissettirememiş de olabilirim.

Benedict'in "Bir antropolog olarak onlara başlarından geçen olayları sorabilir ve bu olaylar karşısında nasıl bir hükme vardıklarını anlayabilirdim ve bir antropolog olarak herhangi bir kültürü anlayabilmek için lüzumlu olduğuna inandığım bilgiyi elde edebilirdim" (Benedict, 1966: 4) tümcesinin mantığı çerçevesinde, ben de bir antropolog adayı olarak araştırma konumu, olayı bizzat yaşayanlarca anlamaya ve yorumlamaya gayret ettim.

2.3 Araştırmanın Etik Boyutu

2.3.1 Antropolojide Etik Kurallar

Bilimsel çalışmayı sınırlayan kurallar, onun güvenilirliğini idame ettirmek için alınan önlemleri içerir. Sosyal bilimlerin güvenilirliğini hiçbir şekilde zedelememek üzere, araştırmacının, araştırma süresince takip edeceği prensipler, aslında tüm disiplinin ciddiyetini pekiştiren ve ona eklenen bir halkadır. Sosyal araştırmacı ve araştırmanın odak grubunu oluşturan görüşmeciler arasında kurulan bağ, verilen bilgilere binaen, bir işbirliğine ve güvene dayalı olmalıdır (Sarantakos, 1993: 21). Alan araştırması çerçevesinde, konuyla ilintili uygun görüşmecilerin bulunması ve onlar tarafından kabul edilebilir bir kimlikle içlerinde bulunarak gözlem yapması ve sorularına yanıt alması için kabul edilebilir ölçülerde olunmak kadar, onlara hiçbir şekilde zarar vermemeyi de gerektirmektedir (Çobanoğlu, 1999: 45). Aksi halde, antropolojinin etik kuralları ihlal edilmiş olur. Elbette antropolojinin etik ilkelerini çoğaltmak mümkündür, ama daha derli toplu bir bakış açısı için bir etik kılavuz baz alınmıştır. Buna göre; Türkiye'deki çoğu üniversitede olduğu üzere, Yeditepe Üniversitesi de bilimsel çalışmalarda Amerikan ekolünün prensiplerini uygulamaktadır. Buna göre, 1971 yılında AAA (*American Anthropological Association*) yani Türkçe adıyla Amerikan Antropoloji Derneği (AAD) tarafından belirlenen "Mesleki Sorumluluğun Prensipleri" ilkeleri doğrultusunda bir etik anlayış takip ettim ve alan araştırmamı bu ilkeler doğrultusunda gerçekleştirdim. Buna göre, araştırma yürüten antropologun bazı sorumlulukları vardır. Araştırmayı sınırlayan etik kuralların içeriği ve antropologun sorumluluğunda olan kişiler ve kuruluşlar aşağıda belirtilmiştir.

Verilerin elde edildiği görüşmecilere karşı sorumlulukta, araştırma süresince onlara açık davranarak ve araştırma bitiminde onların saygınlığını ve mahremiyetlerini zedelememek üzere her türlü önlem alınmalıdır. Bu açıdan antropolog bilgi aldığı kişiye ve onun bir ferdi

olduğu topluma saygılı olmalıdır. Bu saygı görüşmeciye, araştırmanın içeriğini, amacını ve sonuçlarının neler olabileceğini anlatarak onun “gönüllü rızasını” almaktır. Ayrıca onun izni alınmadan kimliğinin açıklanmayacağını belirtmek gereklidir. Fotoğraf makinesi, ses kayıt cihazı ve kameranın araştırmaya bilgi toplamak için kullanılabileceğini ancak izni olmaksızın bunun araştırmada kullanılmayacağını, şayet isminin açıklanması dahil bu görsel malzemelerin alınmasına izin verirse, bunun sonucunda kendisinin deşifre olması sebebiyle neler olabileceğiyle ilgili bilgi verilmelidir. Antropolog, görüşmecilerinden aldığı bilgileri kendi şahsi kazanımları için kullanıp onları sömürmemelidir. Görüşmecinin kişilik haklarına saygılı olmak aynı zamanda, onların cevaplamak istemedikleri sorularda araştırmacının ısrarcı olmamasını da gerektirir (Sarantakos, 1993: 24). Bu husus, AAA tarafından aşağıda da belirtildiği üzere:

“Araştırma esnasında görüşme yapılan şahısla çıkarların çatışacağı anlar olacaktır. Bu durumda birey öncelikli olmalıdır. Antropolog görüşme yaptığı kişilerin fiziksel, ruhsal ve sosyal durumlarını korumalı, şeref ve mahremiyetlerine saygı duymalıdır” (*American Anthropological Association* (Amerikan Antropoloji Derneği), 2000a ve 2000b).

Bildiklerini herkesle paylaşma açısından kamuya karşı sorumlulukta, elde edilen bilgilerin kamuyla paylaşılması gerekmektedir. Bu bilgiler gizli tutulmamalıdır ve herkesin kolaylıkla ulaşabilmesi gerekmektedir; Süregelen zamanlarda, başka çalışmaların yapılabilmesi için antropolog saha araştırması süresince etiğe uydun davranışlar sergilemeli ve çalışma sahalarını yıpratabilecek durumlardan kaçınmalıdır; Öğretim görevlisi olan antropologlar, öğrencilerine yol gösterici olmalı ve onların iyi yetişmeleri için alanda çıkacak muhtemel sorunlarla ilgili bilgilendirmelidirler; Mesleki etiğe zarar verebilecek araştırmalar kabul edilmemelidir. Araştırmada karşılaşılabilecek etik sorunların yaşanması durumunda, araştırmadan geri çekilme hakkı olmalıdır. Sponsorlara karşı bu sebeple sorumluluk vardır; Resmi makamlara karşı bir sorumlulukla, onları zedelemeyecek şekilde bir araştırma yapılmalıdır. Aynı zamanda, bu resmi makamların antropologa araştırma için verecekleri izin karşılığında, etik kurallardan feragat etmeyeceği açık bir şekilde söylenmelidir; Araştırmanın amacı sosyal dengeyi bozmak değil, toplumsal refaha olumlu katkı sağlamak olmalıdır; Antropolog edindiği bilgilerin olası toplumsal, hukuksal ve politik sonuçlarının sorumluluğunu bilmelidir; Antropolog, doğru bilgiler sunmalı ve başka kaynaklardan edindiği bilgilerin kaynağını belirtmeli, bunu kendi çalışması gibi sunmamalıdır (*American Anthropological Association* (Amerikan Antropoloji Derneği), 2000a ve 2000b).

Antropologun disipline ve bu disiplin içerisinde olanlara karşı sorumluluğu büyüktür. Antropolog araştırma yaptığı alanı, alanda ona bilgi verenleri, disiplini, disipline çalışanları ve kendisini tehlikeye atmadan bir çalışma gütmek durumundadır (Kottak, 2002: 572-573).

2.3.2 Araştırmada Yaşanan Etik Kaygılar

Araştırma süresince yaşadığım sorunları iki ana başlıkta toplayacak olursam;

1- Literatür taraması süresince: Araştırma konumuyla alakalı güncel eserlerin yetersizliği, benim türlü türlü kaynaklarda cımbızla bilgi toplamamı gerektirdi. Bu, her ne kadar benim bilgi daracığımı geliştirip araştırmamı zenginleştirdiyse de, enerjimin bölündüğü hissine çokça kez kapıldım. Özellikle son yirmi yılda, konumuyla ilgili birçok kitap yazıldığını ancak bunlardan kimisinin savunmacı, kimisinin karalayıcı, kimisinin ise akademik olmayışı aslında her araştırmada yaşanabilecek bir sorun olduğu gibi, beni de kaygıya düşürdü. AAD'nin etik kural olarak altını çizdiği kaynakların belirtilmesi hususunda, bazı araştırmalar her ne kadar akademik gibi görünse de, buna bilinçli-bilinçsiz itina gösterilmediği gözlemlenmiş ve bilgiler defalarca kontrol edilmek zorunda kalınmıştır.

2- Derinlemesine Görüşme Süresince: En önemli sorun doğru görüşmecileri bulmak oldu. Araştırmamın bel kemiği olan bulgular bölümünü, görüşmecilerimden elde edeceğim verilerle sağladığım düşünülürse, Güvenç'in dediği üzere bilgi hem doğru, hem de yararlı olmalıydı (Güvenç, 1996: 129). Doğru ve yararlı bilgi verebilecek kişileri bulduktan sonra yaşadığım kaygı, onları araştırmaya dahil etmeye ikna etmek oldu. Görüşmecilerimin eşleriyle birlikte araştırmaya katılmalarını sağlamak, gerçekten özel çaba istedi. Kimi bu talebime olumlu cevap verirken, kimi net bir cevap vermek için beni epey oyaladı, kimiye buna yanaşmadı. Mesela kardeşim vasıtasıyla bulduğum bir Alevi erkek ilk görüşmemizde sorularıma çift olarak yanıt verebileceklerini söylerken, görüşme günü Sünni olan eşinin bu durumdan rahatsız olduğunu söyleyerek talebimi geri çevirdi. Komşuları onun Alevi olduğunu bilmiyormuş ve bunun ortaya çıkmasını da istemiyormuş. Elbette anlayışla karşılamak durumunda kaldım. Toplam üç kez randevumuzu iptal ettikten sonra, dördüncü randevumuza karı-koca katılabildiler. Alan süresince her şey elbette planladığım gibi gitmedi. Görüntü vermek istemeyen ve ses kaydına karşı olanlar çalışmamın çeşitliliğini kısıtladığı gibi, gereğinden fazla yorulmama ve motivasyonumun düşmesine sebep oldu.

Görüşmecilerimden sözlü olarak "gönüllü rızası" mutlaka alındı ve isimlerinin izinleri olmadan açıklanmayacağı belirtildi. Olası bir aksilik için yazılı izin almak belki daha makul

olurdu, ama benim için bunca zorluktan sonra sözlü izin de yeterliydi. Ayrıca görsel verilerde kullanmak istediğim fotoğraf ve kamera için kendilerinden çekim izni istendi. İsimleri ve görüntülerinin araştırmamda kullanılması durumunda doğabilecek olumlu-olumsuz sonuçlar aktarıldı. Görüşme sırasında notlar almak ve onu daha iyi dinleyebilmek için ses kayıt cihazı için ayrıca izin istendi. Bütün izahlar yapıp, izinlerin alındığı çerçevede görüşmelere başlandı. Araştırma konum aile-evlilik gibi özel hayatı ve din gibi kişinin mahremiyetiyle alakalı olduğundan, görüşmecilerimin cevap vermek istemedikleri veya rahatsız oldukları soruların üstünde durmam doğru olmayacağından hemen bir diğer soruya geçtiğim görüşmeler oldu. Bu hususta Sarantakos'un belirttiği üzere, kişilerin mahremiyetine saygılı davranmak ve cevaplamak istemedikleri sorularda ısrarcı davranmamak veya rahatsız oldukları durumlarda bu durumu bertaraf etmek gerekliydi (Sarantakos, 1993: 24). Görüşmenin başında söylediklerimin tarafımca yerine getirilmesi belki bir artı güven vermiş olacak ki, bazı derinlemesine görüşme bitiminde eksik cevap verdiklerini düşündükleri soruları biraz daha yanıtlamaya çalışanlar oldu.

Alana, kendi kişisel duygu ve düşüncelerimden sıyrılarak gittim ve bu tarafsızlığımı, araştırmacı hüviyetimi daima ön planda tutarak görüşmelerimi gerçekleştirdim. Çünkü araştırmacının gözünde, tüm insanlar ve o insanların bağlı oldukları tüm düşünceler, diğerlerine göre eşit olmalıdır ve araştırmacının ayırıcı bir gözle alanda bulunmaması gerekir (Spradley, 1980: 15). Aksi halde görüşmecilerden alınacak cevapların doğruluğu da tehlikeye atılmış olunur. Alan süresince, öyle sanıyorum ve öyle umuyorum ki araştırmacı olarak kimseye bir rahatsızlık vermemiş ve kimseyi rencide edici bir tutum izlememişimdir. Bu hassas dengeye tüm katılarak gözlem döneminde ve derinlemesine görüşmeler süresince itina gösterdim. Gittiğim her görüşmede veya gözlem yaptığım alanlarda, öğrenci-araştırmacı kimliğimi açıklayarak kendimi şeffaf hale getirdim. Görüşmecilerimin kişisel haklarını ihlal etmeden ve duygularını rencide etmeden, tamamen onların rahatını gözeterek çalışmamı sürdürdüm (Spradley, 1980: 24). Görüşmecilerin isimleri, onların izni alınarak araştırmada kullanılmıştır. Fotoğraf çekimine izin verenler gibi, buna sıcak bakmayanlar da kesinlikle ikinci bir istekle rahatsız edilmemişlerdir. Bu noktadan hareketle, araştırmada görüşmecilere dayalı tüm yazılı ve görsel veriler, onların izni doğrultusunda kullanılmıştır. Hatta Kümbetoğlu'nun belirttiği üzere, kişiye vereceği bilgilerin kayıt dışı tutulabileceği söylenmiş ve bu güven onlara verilmiştir (Kümbetoğlu, 2005: 176).

2.3.3 Kişisel Tanıtım Bildirisi

Kişisel tanıtım bilgilerim, her görüşme öncesinde muhtemel görüşme adayıma mutlaka okunmuş ve ilk intibada güvenilir bir etki bırakmak amacıyla, öğrenci kimliğim sunularak amacımın geniş çaplı ve iyi araştırılmış bir üniversite ödevi yani tez hazırlamak olduğu söylenmiştir. Görüşmeleri gerçekleştirdiğim kişilerden aldığım bilgilendirilmiş rızasıyla, izinleri olmaksızın kimlik bilgilerinin açıklanmayacağı vurgulanmıştır.

Merhaba ismim Gökçen Çatlı. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Antropoloji Bölümü'nde öğrenciyim ve yüksek lisans bitirme tez konusu olarak günümüzde Alevi-Sünni evliliğini araştırıyorum. Doğru saptamalar yapmak amacıyla, bu tarz karma bir evlilik yapmış olanlarla görüşme yapmam gerekiyor. İzin vermezseniz, kimlik bilgileriniz gizli tutulacak, ses kaydı yapılmayacak ve görsel çekim alınmayacak. Görüşmeyi kabul ederseniz, memnun olurum. Aksi halde bana vakit ayırıp, dinlediğiniz için de teşekkür ederim.

3 BULGULAR

3.1 İncelenen Evli Çiftlerin Genel Özellikleri

Görüşmecilerim, on beş kadın ve on beş erkek olmak üzere, toplam otuz kişiden oluşmaktadır. Bu sayıyı genişletmeye niyetlensem de maalesef olanaklarım buna müsaade etmedi (Bkz: Ek 1. Tablo 1). On beş kadından on kişi Alevi, diğer beş kişi Sünni olarak belirlendi. On beş erkekten beş kişi Alevi, diğer on beş kişi Sünni olarak belirlendi. Bu farklı ve birbirine çaprazlama karma evliliklerin daha eşit olması için çabalasam da, görüşmecilerimi bulup, görüşmeye çift olarak ikna etmem kolay olmadığından, sanırım araştırmamın değerlendirmesinde çok da gayri dengesiz bir durum yaratmamıştır (Bkz: Ek 1. Tablo 2).

Bu çiftlerden yedi evlilik yani on dört kişi Nevşehir’de; bu çiftlerden sekiz evlilik yani on altı kişi İstanbul’da ikametgah etmektedir. Bu çiftler, her ne kadar kent yaşamında ikamet etseler de, İstanbul’un kozmopolit karma nüfusuyla, Nevşehir’in nispeten geleneklerine bağlı geleneksel bir kent olması, karma evliliklerin sosyal etkileşimi açısından farklı etkilere yol açmıştır. Çünkü Nevşehir’de artık dış evlilikler yapıldığı kadar, yine de geleneksel ölçütlerde iç evliliklerin önemli bir uygulama alanı bulunmaktadır. Edindiğim gözlemlere göre, iç evlilik geleneğinin Nevşehir’de uygulamasının sebebi, izdivaç sorunlarının daha kolay çözülebileceği kanısındır. Şahit olduğum bir olay da bunu doğrulamaktadır: Akraba evliliği yapan bir kadın, kocasının yıllardır işsiz olmasından, onu horlamasından ve içki bağımlısı olmasından yakınıyordu. Bu duruma neden daha fazla ses çıkarmadığını sorduğumda, bana akrabası olduğunu söyledi. Yani akraba olmak, sorunları kambur gibi taşıma yükünü veriyor ve alın yazısını bir yastıkta kocamakla yazmış oluyordu.

Ağustos ve Eylül aylarında İstanbul’da ve Nevşehir’de toplam 30 kişi yani 15 çift ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde, erkeklerle ve kadınlarla ayrı ayrı görüşülmüştür. Araştırmada bu çiftlerin farklı geleneklerden gelmeleri dolayısıyla, evliliklerinde yaşadıkları yaşamadıkları sorunlar büyüteç altına alınmıştır. Görüşülen çiftlerin demografik bakımdan genel özelliklerini “yaş”, “eğitim”, “din”, “evlilik”, “sosyal-ekonomik durumları” ve “çocuklarının eğitimi” başlığı altında toplayabiliriz (Bkz: Ek 1. Tablo 9).

3.1.1 Yaş Özellikleri

Yine benzer zorluktan mütevellit, görüşmecilerime güçlükle ulaştıktan sonra mülakata karı-koca olarak dahil etmek isteyip, onları ikna etmek kolay olmadı. Görüşmecilerimin yaş aralığında da bir sınırlama getiremedim ve yaş aralığını tamamen özgür bıraktım. 24 ile 67 yaş arasında değişen çiftlerin yaş aralığının açık olması, verilen cevapların değerlendirmesinde kıyaslama yapmama olanak sağlamıştır. Farklı yaş gruplarının oluşturulmasının, yaşa bağlı da olarak, çiftlerin evliliklerinde geçirdikleri evrelerin ele alınmasında bir örneklem oluşturmuştur (Bkz: Ek 1 Tablo 3).

Görüşmeci bulmakta zorlanmam dolayısıyla, görüşmecilerimin yaş ortalamasında araştırmamı kısıtlayamadım. Buna göre tüm grup içerisindeki çiftlerin birbirlerine oranla yaş dağılımı oldukça geniştir. İstanbul ve Nevşehir'deki çiftlerin doğum tarihleri 1940 ile 1983 aralığında değişmektedir. Yani en genç görüşmecim 24 yaşında iken, en yaşlısı 67 yaşındadır. İstanbul'daki kadın görüşmecimin en genci 1982 doğumlu, en yaşlısı 1958 doğumludur. İstanbul'daki erkek görüşmecimin en genci 1979 doğumlu, en yaşlısı 1950 doğumludur. Nevşehir'deki kadın görüşmecimin en genci 1983 doğumlu, en yaşlısı 1945 doğumludur. Nevşehir'deki erkek görüşmecimin en genci 1982 doğumlu, en yaşlısı 1940 doğumludur. Kadın eşlerle, erkek eşlerin yaşları aşağı yukarı birbirine yakındır. Yalnız bir çiftin arasındaki 20 yaş farkı dikkat çekmiştir (Bkz: Ek 1. Tablo 3).

3.1.2 Eğitim Durumları

Araştırmama dahil olan görüşmecilerimin eğitim durumu da dikkat çekicidir. Zira okuma-yazma bilmeyen veya ilkokulu bitirmeyen yoktur. Genel ağırlık lise ve üniversite düzeyindedir. Hatta yüksek lisans ve doktora yapmış olan toplam dört görüşmecim olmuştur. Derinlemesine görüşme yapılan çiftlerin eğitim durumları genel olarak birbirine benzerlik göstermektedir. Görüşmeciler içerisinde 2 kişi doktorasını yapmıştır, 2 kişi de yüksek lisansını bitirmiştir. Görüşmeciler içerisinde 10 kişi üniversite mezunudur. Bunlar dışında 4 kişi üniversiteden terktir. Buna göre üniversiteye giriş yapan toplam 18 kişi bulunmaktadır. Görüşmeciler içerisinde 8 kişi lise mezunuyken, 1 kişi lise eğitimini tamamlamamıştır. Görüşmeciler içerisinde 2 kişi, eski sisteme göre ortaokulu bitirmiştir ve 1 kişi ilkokul beşten sonra eğitimine devam etmemiştir.

Alevi görüşmeciler ile Sünni görüşmeciler arasında bir eğitim farkı saptanmamıştır. Aynı şekilde kadınlarla erkekler arasında da bu fark yoktur. Yani bu araştırmaya dahil olanlara göre, mezhebe veya cinsiyete dayalı olan bir eğitim farklılığından bahsedemeyiz (Bkz: Ek 1. Tablo 11).

Araştırma grubuma dahil olan görüşmecilerimin çoğu meslek sahibidir. Çeşitli iş alanlarında faaliyet gösteren görüşmecilerim, işçi, memur, esnaf, ev kadını, özel sektör çalışanı, iş adamı ve iş kadını, emekli ve işsiz dağılımıyla saptanmıştır (Bkz: Ek 1. Tablo 10)

3.1.3 Dinleri

Görüşülen on beş çiftin dinleri ile ilgili çıkan bulguları şu şekilde özetlemek mümkün: on beş çiftin tümü İslam dinine bağlı olup, Müslüman'dırlar. Çiftlerin ortak özelliği, hepsinin Alevi-Sünni karma evliliği yapmış olmalarıdır. Bu çiftlerden on evlilik yani yirmi kişi, Alevi kadın-Sünni erkek evliliği özelliğindedir. Bu çiftlerden beş evlilik yani on kişi, Alevi erkek-Sünni kadın evliliği özelliğindedir. Alevi kadın-Sünni erkek evliliğinde, erkeğin mezhebinin daha ağır bastığı ve kadının zamanla Alevi geleneklerini uygulamadığı saptanmıştır. Hatta Nevşehir'deki 5 ve 10 numaralı çiftlerde ve İstanbul'daki 2 numaralı ve 13 numaralı çiftlerde, Sünni erkeklerin Alevi kadınlar üzerinde uyguladıkları yoğun bir mezhep baskısı olduğu saptanmıştır. Bu kadınlar artık kendilerini Alevi görmemektedirler. Diğer Alevi kadınlar, mezheplerini nispeten uygulamaktadırlar ve mezhep değiştirmemişlerdir. Öte yandan Sünni kadın-Alevi erkek evliliğinde, nispeten bir orta yol bulunmuştur. Kimse mezhebini değiştirmemiştir. Hatta dini görevlerin yerine getirilmesi hususunda Alevi erkeklerin, Sünni kadınlardan daha titiz davrandıkları saptanmıştır. Mesela Nevşehir'deki 6 numaralı çift bu örneğe uymaktadır (Bkz: Ek 1. Tablo 1).

3.1.4 Evlilik Özellikleri

Görüşmecilerimden iki çift dışında diğerlerinin birinci nikahıdır (Bkz: Ek 1. Tablo 5). Ayrıca, görüşmecilerden evli bir çift sadece dini nikahlıdır, diğerlerinde resmi nikah vardır (Bkz: Ek 1. Tablo 6). İki evli çiftin ise ikinci evlilikleridir. Bunlar, İstanbul Yeniköy'deki 2 numaralı Sünni erkek ve İstanbul Silivri'deki 12 numaralı çiftten Sünni kadındır. On üç çiftin

ilk evlilikleridir ve irili ufaklı sorunlarla izdivaçları sürmektedir. Ancak İstanbul'daki 13 numaralı çiftin, mezhep farklılığı dolayısıyla çeşitli sorunlar yaşadıkları saptanmıştır. Alevi kadın, Sünni olan eşinden ve eşinin ailesinden baskılar görmektedir. Ancak bu sorun, kendi aralarında çözülecek gibi görünmektedir. Ayrıca İstanbul'daki 2 numaralı çiftin resmi nikah altında birlikte olmadıkları öğrenilmiştir. Çünkü Sünni erkek henüz birinci eşinden resmi olarak boşanmamıştır ve bu evlilikten beş çocuğu vardır. Ayrıca bu çiftin arasındaki yirmi yaş farkı dolayısıyla, çocuk sahibi olmaktan çekindikleri öğrenilmiştir.

3.1.5 Sosyal-Ekonomik Durumları

Görüşülen çiftlerin sosyal-ekonomik durumları genelleme yapacak olursam ortalama civarında veya ortalamanın üstündedir. Örneğin İstanbul'daki 1, 12 ve 13 numaralı çift haricinde, diğerlerinin en az bir arabaları veya bir evleri var. Bunların maddi durumları iyidir. Hatta İstanbul'daki 2, 3 ve 4 numaralı çiftin maddi durumları oldukça yüksektir. Ayrıca yine İstanbul'daki 14 ve 15 numaralı çiftin durumları yüksektir. Nevşehir'de ise 8 ve 11 numaralı çiftler ekonomik sorunlar yaşamaktadır. Nevşehir'de emlak fiyatları, İstanbul'a oranla çok düşük olduğundan çoğu çiftin arabası olmasa da, kooperatifle veya banka kredisıyla evleri vardır. Zira, Nevşehir'de ev sahibi olmak herkesin ortak amacıdır. Ancak aynı amaç, araba için geçerli değildir. Nevşehir'de emlak fiyatları 50.000 YTL ile 150.000 YTL arasında değişmektedir.

Görüşmecii grubumun hane durumu da çeşitlilik göstermektedir. Çoğu görüşmecii çift, hane içinde çekirdek aile olarak yaşasalar da, dört çiftim geniş aile özelliğindedir (Bkz: Ek 1. Tablo 8)

3.1.6 Çocukların Genel Özellikleri

Bu araştırma evli çiftler üzerine yapıldığından, çocuklarla beraber derinlemesine görüşme gerçekleştirilmemiştir. Çocukların genel özellikleri “cinsiyet ve yaşları” ve “nüfus kağıdında yazan din” şeklinde toplanmıştır. Çiftlerden hepsinin olmasa da on çiftin çocukları (çocuğu) var. Çocuğu olan on çiftten beşi İstanbul'da, beşi Nevşehir'de ikametgah etmeler. Alevi kadın-Sünni erkek evliliğindeki çocuk sayısı, Alevi erkek-Sünni kadın evliliğine

nazaran daha yüksektir. Birinci evlilik şeklinde on yedi çocuk varken, diğerinde sekiz çocuk vardır (Bkz: Ek 1. Tablo 7).

Daha önceki sayfalarda da belirttiğim üzere, çocuk sahibi olan on bir çiftten Alevi kadın-Sünni erkek evliliğindeki çocuk sayısı, Alevi erkek-Sünni kadın evliliğine nazaran daha yüksektir. Birinci evlilik şeklinde on yedi çocuk varken, diğerinde altı çocuk vardır (Bkz: Ek 1. Tablo 7). Görüşmecilerimin bazılarının yaşı büyük olduğundan, kimi çocuklarını evlendirip torun sahibi bile olmuştur. Görüşülen çiftlerin sayı bakımından çokluğu doğrultusunda, ekler bölümündeki görüşmeci listelerine bakılması daha doğru olacaktır. Ancak bir saptama yapmak gerekirse, görüştüğüm çiftlerin en küçük yaştaki çocuk iki aylık iken, en büyük yaştaki çocuk kırk yaşındadır.

Görüştüğüm çiftlerden toplam yirmi altı çocuktan tümünün nüfus kağıdının din bölümünde “İslam” yazmaktadır. Ancak bazı görüşmecilerim, nüfus kağıdında “mezhep bölümü” bulunmadığı için serzenişte bulunmuşlardır. Bu serzeniş Alevi erkeklerden gelmiştir. Örneğin Nevşehir’deki 5 ve 6 numaralı Alevi erkekler, çocuklarının nüfus kağıdında yazan “İslam” ibaresi yanına şayet mezhep ibaresi olsaydı “Alevi” yazdırabileceklerini ifade etmişlerdir. Eşleri ise, çocuklarının on sekiz yaşına gelince istedikleri mezhebi seçebileceklerini ifade etmişlerdir. Görüştüğüm hiçbir çiftin çocuklarının nüfus kağıdında, din bölümü boş değildir.

3.2 Evli Çiftlerin Geçmişleri

3.2.1 Ailelerinin Evinde Dinin Yeri

Görüşülen çiftlerin, evlilik öncesi dönemde kendi ailelerinin evlerinde gördükleri dinle, evliliklerinde oluşturdukları din anlayışı hem çeşitlilik göstermektedir, hem de paralel değildir. Bu saptamaya göre, büyük toplumun dini, küçük toplumun dini karşısında daha güçlü yaptırımlara sahiptir. Yani büyük toplumu oluşturan Sünni kesimin dini geleneği, küçük toplumu oluşturan Alevi kesimin dini geleneğinden baskın olduğu için, Alevi-Sünni evliliklerinde Sünnilik baz alınmıştır. Yahut kadının Sünni veya Alevi, erkeğin Alevi veya Sünni olduğu evliliklerde, ağırlık Sünnilikte olmak koşuluyla bir orta yol sağlanmıştır. Bu konuda verilen cevaplar birbirine benzediği için aşağıdaki ilk iki cevap iki Alevi erkek tarafından, sonraki cevap bir Sünni tarafından verilmiştir.

“...Ben bekarken babamın Ramazan’da içtiğini bilirim. Annem, gören olmasın diye çöpe iyice saklayıp atardı. Tabi komşulardan çekince hissettiğinden, belli etmezdik. Yani tabi oruç tuttuklarını, hani ben hiç görmedim bizim ailede. Dinle ilgili bir açıklama pek yapılmazdı. İşte Alevi miyiz, evet Aleviyiz. Ali’den miyiz, evet Ali’deniz o kadar. Ama evde Kuran’da bulunurdu. Açılıp okunmadı. Rahat bir aileydik, kim ne isterse yapabilir, içebilir ama evin iç huzuru bozulmadan, yapılırdı. Şimdi kurallar esnek değildi ama koyulanlar az olduğundan ne yapsan oluyordu” (Erkek, Alevi, yaş 33, İstanbul. Çift 14, Görüşme 27).

“...Evet, bizim aile Bektaşî’dir. Yani Alevilik ikiye ayrılıyor. Kızılbaş ve Bektaşîler. İslamiyet’in farzlarını yerine getirmeyenlere biz Kızılbaş deriz. Bizim köyde de vardı. Rahat adamlardı yani. Bizim akrabalar ya da diğer komşular bunlarla pek anlaşamazdı. Tabi konuşulur, gelinir gidilirdi ama ne bileyim ben biraz garipserdik işte. Biz Bektaşîler, Türklüğün merkezindeyiz çünkü. Mesela, bizde oruç tutulur. Namaz kılınır. Aslında artık bunları yapmayanlar daha çok. Arguvan’da da değişiklik var. Her yerde var değil mi? Gelenekler değişiyor, insan değişiyor... Mesela daha önceden Cem yapılırdı. Şimdi yılda bir yapılıyor. Katılım da azaldı. İnsanların cem yapmanın anlamını yitirmiş. Cem demek, özünü anlamak demektir. Kendini bulan adam, başkasına zarar vermez, kendisine iyi bakar” (Erkek, Alevi, yaş 33, Nevşehir. Çift 6, Görüşme 12).

“...Annemlen babam bazen dine düşerlerdi, para yok pul yok namaz kurban unutulurdu. Kaç çocuk, iyi kötü sofraya kurulur, ona koş, buna bak bizi mahallede Kur’an kursuna gönderdiler, hoca anlattı biz duyduk. Biri ölünce yedinci gün duası, kırk gün duası yapılırdı. Dedem ölünce çok okundu. Ama dedemler, anamlar namazını hiç kaçırmaz, hep ağzı kapalı olurdu. Onlar üç ayın tamamını oruçla geçirirlerdi” (Kadın, Sünni, yaş 35, İstanbul. Çift 12, Görüşme 23).

3.3 Flörtten Evliliğe Geçiş Dönemleri

3.3.1 Ailelerinin İlk Tepkileri

Mülakat yapılan çiftlerin büyük bir bölümü, evlilik kararlarını aileleriyle paylaştıklarında olumsuz tepkilerle karşılaşmışlar. Bu bulgu, özellikle kız tarafı için geçerli olmakla birlikte, erkek tarafından da nispeten olumsuz tepkiler gelmiş. Derinlemesine görüşme yaptığım otuz kişiden toplam on yedi kişi aileleriyle sorun yaşamıştır. Görüşmecilerimden aldığım cevaplardan bazıları aşağıdadır.

Birinci cevapta, tüm aile Sünni kızın, Alevi erkekle evlenmesine karşı çıkmıştır. Sünni kızın annesi sayesinde, durum zorla düzelmiştir.

“...Büyük olay oldu. Önce küçük abime söyler gibi yaptım. Tabi teferruatını annemden almışlar. O demiş, çıkıyor geziyor biri evden alıyor diye. Beni ellerinden gelse boğarlardı. Annem, biriyle görüştüğümü biliyordu ama bu aleni olarak

konusulmamıştı. Belki de benim bir gün evlenebileceğimi kendilerine kabul ettirememişlerdi çünkü bizim evde kim hastaysa ben doktora koşarım, kim paraya düştüyse ben kredi açarım, gerçekten de isteyerek yaparım. İşte ben ondan daha küçüğüm, o amcan diye yapmadım. Aileye bu kadar sahip çıkınca, bir gün oldu ben artık ben de varım dedim ve kıyamet koştu. Bizim aile geniş, herkes duydu sanki evden kaçtım başıma kötülük geldi gibi telefonlar susmuyor. Büyük abim aradı, sarhoş içmiş ama deli gibi. Bana resmen hain muamelesi yaptı. Suçum ne? Alevi bir çocuğa aşık olmak. Ayrılacaksınız dediler, başka çare yok. Yoksa şunu yaparız, onu döveriz. Onlar, beni kaybedeceklerini sanıyorlar çünkü farklı mezhep evliliklerinin sadece Allah'a karşı değil, bizi çevreleyen topluma karşı da döneklik olduğunu koymuşlar akıllarına. Eşim öyle biri ki, annemi ikna etti. Ben kızını değiştirmem ona uyum sağlarım diye. Annem de sırasıyla herkese resmen rest çekti ama en fazla beş ay sonra herkes eşime hayran oldu” (Kadın, Sünni, 31, İstanbul. Çift 14, Görüşme 28).

Sünni erkek, ailesine Alevi bir kızla evlenmek istediğini söylediğinde özellikle annesi tarafından onay alamamıştır. Anne uzun dönem bu ilişkinin bitmesi için baskı kurmuştur. Oğlunun, Alevi kızı tanıştırmayla Sünni anne gelin adayını kabul etmiştir.

“...Annem duyunca nereye oturacağını bilmedi. Bana bağırdı, nereden buldun diye çıkıştı. Annem aslında çok katı bir kadın değildir ve benim istediğimi yapar ama evlenmeyi düşündüğümde ilkin karşı koydu. Eşim Alevi olduğu için özellikle akrabaların tepkisinden çekindi tabi ama ona Aleviliğin de bildiği gibi olmadığını anlattım, kız camiyi Kur-an'ı bilir dedim. Görmek istedi, sonra sevdi, içi rahatladı tabi ama kaç kez bilerek telefonu yüzüne kapatmış, oğlumun peşini bırak diye” (Erkek, Sünni, yaş 33, Nevşehir. Çift 8, Görüşme 15).

Aşağıdaki cevapta da İstanbul'da ikametgah eden Alevi kız, Sünni erkekle evlenmek istediğini ailesine söyleyince, ailenin çoğu buna karşı çıkmışlar. Alevi ailenin çekincesi, kızlarının mezhep farklılığı dolayısıyla yanlış bir evlilik yapmasınaymış.

“İlk anneme söyledik kardeşimle. Doğrudan söyledim, biri benimle evlenmek istiyor telefonlaştık bir iki kez dedim. Tabi yalan. Annem önce işini sordu, ailesini sordu. Aleviler değiller deyince yüzü bozuldu. Tabi para da fazla yok. Sünni olması, güvencesiz bir işte olması, yaşının benden üç yaş büyük olması, gözü, boyu her şey sorun oldu ama konu sadece Alevi olmaması değildi. Annem işte bu elden, bu elden gideceksin pişman olacaksın diye, ondan sonra beni onunla görüştürmedi. Babama söylemiş, ben babamla konuşamazdım hemen. Babam, eve yüzü çok asık gelince ben anladım tabi niye olduğunu. Bana o serseriyle bir daha görüşmek yok dedi, evden çıkmama yasak koydu. Ne telefon, ne arkadaş. Babam, bana demediğini bırakmadı. Beni hor görmüş ailesi, bu kapıdan çıkınca son pişmanlık fayda etmez sakın dönemezsin” (Kadın, Alevi, yaş 26, İstanbul. Çift 1, Görüşme 1).

Öte yandan, ailelerinden tepki almayanlar da bulunmaktadır. Derinlemesine görüşme yaptığım otuz kişiden on üç kişi, ailelerinden olumsuz tepki görmemişlerdir. Bunun sebebi, maddi imkanların iyi olmasıyla da ilintilidir. Aşağıdaki cevap buna bir örnektir.

“...Eşimle görüştüğümüzü kardeşlerim ve ablam biliyordu. Hepsi ona hayrandı. Anneme konuyu açtım. Hiç çekinmedim çünkü iş ciddi ve benim ilk görüştüğüm kişi. Annem bana çok güvenirdi. Hemen tahsilini sordu, boyunu sordu çünkü ben uzunum. Kardeşlerim eşime zaten enişte diyorlardı kendi aralarında, anneme de hemen enişte çok yakışıklı diye güldüler. Ben utandım ama mecbur istemeye gelecekler babam, annem bilmeli. Tabi aslında bizim de durumumuz kötü değil ama bana talip olan ailenin oğlu daha iyi durumda. Anneme maddi açıdan olanaklar iyi dedim. Babana ben sorayım sen içeriye gel dedi. Onlar kısık sesle konuşuyorlardı, babam su istedi. Annem bana suyun yanına kahve yap dedi. O anı hiç unutmam çünkü çok utandım ve mutluydum. Yaptım, elim ayrı titrer, fincan ayrı. Babamın yüzü ciddi, bana ne zamandan beri o oğlan seni rahatsız ediyor dedi. Ben de hiç konuşmadık, diye lafı ağızımda döndürdüm. Onlar bana ailenin Sünni olup olmadığını sormadılar. Ben babama söyledim. İyi bir aileymiş, bizim oradan Amasyalılar ama Sünniler dedim o kadar. Babam da Amasya’dan zarar olmaz, sen oğlanı gördüysen, gönlün olursa, ben de bir bakayım dedi” (Kadın, Alevi, yaş 50, İstanbul. Çift 4, Görüşme7).

3.3.2 Ailelerinin Tanışması

Derinlemesine görüşme gerçekleştirdiğim bazı çiftler görücü usulüyle evlenmişlerdir. Yani evlenecek adaylar, başkalarının onlara evlenmek niyetiyle aracı olmasıyla tanışmış ve evlenmişlerdir. Bu sebeple evlilik arifesinde sorun yaşanmamıştır.

“...İlk annemle, halamlar gördü galiba. Ben sonra gördüm tabi. Met etmişler, onlar da bana kız geziyorlardı. Kayınpederimi, babam Demokrat Parti dolayısıyla tanıyormuş zaten. Tanışıklık da olunca, kayınpederim Necla’ya çok düşküdü. Bizim aileye Elazığ’dan gelin gelmek tabi zor. Babası ilkin çok sıcak bakmamıştı. Kalabalık aile, büyük bir ev, ama Necla onaylayınca o da tamam dedi. İşte gidildi, istendi. Aileler istemeseydi, birbirini beğenmeseydi olmazdı. Babamla işim bir, akrabalar aynı ürünü kaldırıp yediğimiz için kavga dövüş çıkmazdı. Çıkar, beklenti aynı olunca, dünürleri herkes kabullendi. Necla’yla bana da evlenmek düştü” (Erkek, Sünni, yaş 68, Nevşehir. Çift 5, Görüşme 10).

“...Beni istemeye geldiklerinde annemlerle görüştüler. Şimdi, akrabalar birbirini bilince, iyi deyince onlar bizi bilerek geldi, biz onları bilerek istedik. Annemler hemen kaynaştı biliyor musun? Ben önce bir kere, yengemlerde görmüştüm, olur demiştim ya zaten babamlar hemen olur deyiverdi. Demeyecekler de napacaklar, ilkine onların zoruyla vardım, bunda ses etmediler, beğendiler. İsteme akşamı hemen yüzük takıldı, beklemeye hacet yok biliyor musun şimdi adam iyi, ben de çoluk çocuk yok vallaha öyle Aleviymiş değilmiş, lafını bile etmedik” (Kadın, Sünni, yaş 35, İstanbul. Çift 12, Görüşme 23).

Aşağıdaki derinlemesine görüşmede, aileler mezhep farklılığı dolayısıyla çiftlerin dış evliliğinde sorun çıkarmışlar ve birbirleriyle tanışmak dahi istememişlerdir.

“...Bizim evliliğimizde her şey bir kumardı. Olacak mı, olmayacak mı inanın annemle, eşimin ailesinin tanıştığı ilk gün bile ne olacağı belli değildi. Ben, kardeşim, anneannem ve annem, eşimin ailesini bizim eve davet ettik. Hazırlandık tabi ama bundan kimsenin haberi olmadı. Babamlar şehir dışındaydı, buna denk getirdik. Onlar da tüm aile ellerinde çok güzel beyaz seramik içerisinde yapma çiçek buketi ve gümüş tepside çikolatayla geldiler. Annem aslında benim zorumla bunu kabul etmişti. Şimdi annem, eşimin annesine nazaran çok daha genç. Kayınvalidem, neredeyse anneannemle yaşıt olduğu için anneme aile çok da cazip gelmemiştir. Mesela annem, muhabbet edebileceği, çevremizde dolaşabileceği bir kadın olmasını isterdi bence. Kayınpederim de oldukça yaşlı olunca, o akşam daha çok ben ortamı rahatlatmaya çalıştım. Ailelerin arasında bir kültür farklılığı olduğu kıyafetlerden, konuşma becerisinden, çatal tutuşundan anlaşılıyordu. Annemler bu detaylardan dolayı rahatsız oldular, belki küçümsediler ama eşimin duruşu son derece asildi. Annem bence esas olarak eşimin kibarlığını beğendiği için bana destek verir gibiydi. Tüm ailenin yani en azından yakın ailenin birbirleriyle tanışmaları kına gecesinde oldu. Düğünde ise, ağabeylerim eşimin ailesini ilk kez gördü. Onlar beni annemden isteyebildiler çünkü. Babamlar bu evliliğe tamamen karşıydı. Alevi biriyle evlenebileceğime inanmadılar ve ağabeylerimle imam nikahı olduğu gün barıştık. Ama onlar hala eşimi kabul etseler de, ailesiyle görüşmezler. O yüzden ilk tanışma diye bir durum olmadı. Düğünde el sıkıştılar o kadar” (Kadın, Sünni, yaş 31, İstanbul. Çift 14, Görüşme 28).

Derinlemesine görüşmelerde en çok alınan cevap, ailenin sorun çıkararak da olsa birbirleriyle tanıştıklarıdır. İlk tanışmada göze çarpan ailelerin mezhep farklılığı dolayısıyla, ortak bir bağ kuramamalarıdır. Elbette bu aşamada ilk tanışma çok sıcak geçmemiştir.

“...Kayınvalidemler bizim eve girerken, herkesle selamlaştılar. Ben ellerini öptüm, eşim annemle babamla elini öptü. Daha evin girişindeydik. Kayınvalidem babamla uzaktan selamlaşınca, annem de mesafeli durdu tabi. Şimdi herkes tedirgindi zaten. Babam onları salona buyur ederken, kayınvalidem bana oturma odasını sordu. İlk anlamadım ve gösterdim. Onlar da oturma odasına geçtiler. Erkekler salonda. Babam var, kayınpederim var... Ama annemler başka odada. Annem mecbur onlara uydu. Erkeklerle birlikte rahat oturulmazmış, o sebeple yanlarında olmak alışkanlığı değilmiş. Annem tepki verdi! Normal bir gün değil çünkü. Buyurun biraz burada sohbet edip, beylerin yanına gidelim. Betül’de servisi oraya hazırladı dedi galiba. Hepimizin morali bozuldu. Ben neye uğradığımı şaşırđım. Evet ama tüm keyfimiz kaçmıştı. Babam, kayınpederime sıcak davranmadı ama soğuk da değildi (Kadın, Alevi, yaş 28, İstanbul. Çift 13, Görüşme 25).

Ailelerin ilk tanışmasında sorun yaşamayan çiftler de ağırlıktadır. İlk örnekte, aileler daha evvelinden birbirlerini tanıdıklarından, çocuklarının evlenmeleri üzere tekrar bir araya gelmelerinde sıcak bir hava sağlanabilmiştir.

“...Babam eşimi tanıyordu. Hatta ben eşimle gizli gizli arkadaşlık ederken, evde eşimin sözünü bile etmişti. İşte iyi esnaf, iyi bir genç diye ama tabi bizi bilmiyordu babam. Nevşehir küçük olduğundan herkesin dört duvar arasında yaşadığını, öte mahalledeki bilir. Ailenin temiz olduğunu biliyordu annemler, o yüzden içleri rahattı. Kayınpederim rahmetli olduğuna, Afyon’dan amcaları, yengeleri, annem

geldi babamın evine. İki aile tekrar tanıştı derken takıların, düğünün pazarlığı bile yapılmadı. Buralarda adettir çünkü. Erkek eviyle kız evi birbirlerine neler yapacaklarını sıralarlar. Bizde bu bile olmadı, her şey imkanların ölçüsüne göre yapılsın dedi babam. Amcamlarla babam iyi anlaştılar, annemler zaten günlerden birbirlerini bilirlerdi... Sanki akraba gibi kaynaşıldı ilk günden çok şükür. O gün isteme de oldu, amcaları gidecek diye. Alevi, Sünni konusu da açılmadı. Aileler birbirlerini biliyordu çünkü. Dediğim gibi burası küçük bir yer, kabahat hemen duyulurdu. N'oldu, aileler birbirlerini met ettiler, sohbet ettiler, bir ara yüzükler takıldı, amcaları set taktı. Annem iki metrelik zincir taktı. Bunlar bize değer verdikleri içindir. Babamlar da memnun oldu tabi. İçleri benden yana rahattı, o akşam daha da rahatladı. Annemler mutfağa geçip, sohbet ettiler, kayınvalidem çok iyidir hemen orada evin bir katını bana yapacaklarını söylediler. Annem memnun oldu” (Kadın, Sünni, yaş 25, Nevşehir. Çift 9, Görüşme 18).

3.4 Çekirdek Aileye Geçiş

3.4.1 Çocukları İçin İsim Seçimi

Çocukların isim seçiminde, evlilik paktında baskın olan kültürün isteği uygulanmaktadır. Çocukların cinsiyeti erkekse, isimlerinin Sünni erkek tarafından seçildiği dikkat çekmektedir. Bu konuda verilen cevaplar birbirine benzemektedir. Bu sebeple, aşağıdaki cevaplar verilen diğer cevaplarla aynı doğrultudadır.

“...Rahmetli babamın ismini koyduk. Eşimin de bir itirazı olmadı, ama olsaydı onunla konuşur ikna ederdim çünkü babam vefat etmiş ve oğlum onun anısını yaşatacak. Bu benim için manevi bir olay, karım karşı çıkmazdı, biliyor hala üzülüğümü. Biz de diğer çocuğumun ismini eşimin babaannesinin ismi koyduk. Buna da ben bir şey demedim. Güzel de bir isim Merve” (Erkek, Sünni, yaş 49, Nevşehir. Çift 10, Görüşme 20).

Kadınların anne olma özelliğinden olsa gerek, çocukların isim seçiminde onların isteğinin de ağır bastığı görülmektedir.

“...Kızımın ismini eşim buldu, ben de beğenince hem fikir olduk. Erkek çocuğumuz olsaydı, kayınpederimin ismini koyabilirdik tabi. Hem güzel bir isim, hem de neden olmasın. Ama ben istemezsem, eşim asla ikiletmez, benim sözümü asla çiğnemez” (Erkek, Alevi, yaş 33, İstanbul. Çift 14, Görüşme 27).

“...Oğlumun ismini babamın ismini olmasını istedim ama olmadı. Eşim Burak adında diretince, babamın ismini göbek adı yaptık. Bir değil, uygun olması aslına bakarsanız. Babam böyle olmasına içerledi çünkü Burak ilk erkek torunuydu ve soyun ismini o devam ettirecek. Annem, babamın ismini modern bulmadığı için torunu için ne uygunsa o olsun dedi ama bence o da eğer gelini kabul etseydi bundan memnun olurdu. Bizim ailede, erkek evlattan olan ilk erkek torunun ismi dedenin ismi olur. Aslında bu tartışılmaz bile. Tabi şimdi eski isimler demode görülüyor” (Kadın, Alevi, yaş 40, Nevşehir. Çift 7, Görüşme 14).

Çocukların isim seçiminde evli çiftlerden ziyade, ailelerin de etkili olduğu görülmektedir.

“...Oğlumun ismini, dedesi koydu. Bana da danıştılar, müsaade alındı aslında. Benim itirazım olmadı zaten, uygun olan buydu çünkü. Diğer çocuğuma da benim babamın ismini koyarız diye sözleştik eşimle. Oğlum şimdi kayınpederimle aynı isimde. Aynı isimi koyduk. Konuşurken çok karışıyor, sağlık olsun” (Kadın, Sünni, yaş 26, Nevşehir. Çift 11, Görüşme 21).

“...Oğlumun ismine babam karar verdi. Onun ismini koyduk. Eşim de istemişti. Kızların isimlerini yine ailece karar verdik. Büyük kızın ismi annemin ismidir. Küçük kızın ismi kayıinvalidemin ismidir” (Erkek, Sünni, yaş 68, Nevşehir. Çift 5, Görüşme 10).

3.4.2 Çiftlerin Yaşamında Din

Bulguların bu aşamasında, çiftlerin yaşamında din konusu sadece çekirdek aile eksenine sınırlandırılmamıştır. Buna göre görüşmecilerimden alınan cevaplar üç bulgu adı altında değerlendirilmiştir. Bunlar “Çocuklarının Dinsel Eğitimi Hakkında Tutumları”, “Dini Bayramlar ve Özel Günler Kutlamaları” ve “Çiftlerin Musahiplik, Düşkünlük ve Hacılık Durumları” başlığı altında irdelenmiştir.

3.4.2.1 Çocuklarının Dinsel Eğitimi Hakkında Tutumları

Görüştüğüm çiftlerin çoğunluğu, çocuklarına Sünniliğe dayalı bir din eğitimi vermektedir. Bu dönem dönem eşler arasında sıkıntılar yaratsa da, çocukların baskın dini anlayış çerçevesinde eğitildikleri görülmektedir. Aşağıdaki cevaplarda, erkeğin Sünni olduğu evliliklerde, Sünni anlayışın daha baskın durumda olduğu söylenebilir.

“...Özellikle kız çocukları ihtimam ister, benim kızlarım elhamdürillah Müslüman’lar ve öyle yetiştirildiler. Benim annem de, ablalarım da kapalıdır. Babam dini bütündür, keza çevrem de. Eşim değil ama evliliğin ilk dönemlerinde, açıkçası biraz da cahillik var tabii, kıskanıyorsun kapanması için baskı kurdum ama kızlarıma bunu yapmadım. Devir değişiyor... Büyük kız, dualara çok meraklıdır. Annem onu küçükken, kızıyla çok ilgilendi. Kızım başucunda bir el kitabı işte dua kitabı hep vardır. Kabus görür okur, ben evden çıkarken bizde adettir dua okunur. Muskası eksik olmaz. Kabus fazla gördüğü için bana seslenir gece, bir bakarım elinde Kur-an, muska ağlar. Kızları ne oruca, ne namaza zorlamadım. İçlerinden geldiği gibi olsun istedim. Ancak aksi bir duruş görseydim, baskımı kurardım. Ne verirsene, onu alırsın evlattan. Onlar da gayet ileri görüşlü evlatlar. Her kız gibiler ama camiye gidileceği zaman ne

giyileceğini annelerini ikiletmeden bilirler. Küçük kız bir ara fazla açık giyordu. Kulağını çektim, eşim dostum görse uygunsuz bir davranış onun yaptığı! Şimdi biraz olgunlaştı, ablası da örnek oldu çok şükür... Biz Müslüman ve Hanefi bir aileyiz. Kızlarımın çocukları da öyle olacak, bu konuda benim müsamam yok! Bana Alevi bir damat getirdiler diyelim, ben vermem kesinlikle olmaz. Oğlan Alevi çıkacak ama Sünni olacak, beni inandıracak buna yine vermem. Çünkü evliliklerde, erkek daha baskın olur. Bana bunun aksini düşündüremez kimse. Kızlarım derse ki, direktirse o başka. O zaman ne haliniz varsa görün derim. Çıktığı bu kapıdan içeri gözü yaşlı girince de, ben ona kapıyı gösteririm” (Erkek, Sünni, yaş 49, İstanbul. Çift 4, Görüşme 8).

“...Kızımı hiç sıkımam ama babası onu elinden gelse kapatır. İnanın çocuk koca arasında kalmak zor. Hani eşim bana yaptı etti, sevdim diye katlanırım ama çocuk baskıya gelmez. Bizde dini baskıdan çok, gezme tozma baskısı çok fazla. Oğlana bile karışırdı. Kocaman adam olmuş, Ürgüp faal yer, oğlan gitmek ister, kocam içki içer diye yollamaz. Çok sorun yaşadık, yaşanmaz mı! Kızım halası İstanbul’da yazları oraya gidince görüyor tabi serbestliği, aynısını burada yapamıyor. Açık giydirmez, mutlaka iç atlet olacak. Bakar da! Annem de babam da hacılar ya, evde ister istemez bir baskı var yani. Hacı torunu olunca herkes daha dikkat eder diye, laf söz olmasın diye inanın bu evden bile çıkmak istemeyiz. Bu balkon benim çarşımdır, ne laf var ne söz. Yani sorduğunuz soruya verilecek tek cevap var. Çocuklarımızın Sünni olmaması gibi bir durum söz konusu bile olmaz. Kocam bu evi başımıza yıkar, siz bakmayın sakın durduğuna. Kızım hasta diyelim, bana orucu yiyeceğini söyledi. Bunu babasına kesinlikle söylemez. Saklarız. Hastaysa bile, elaleme kötü olur der çünkü. Oğlanın zaten yeme şansı yok. Hep bana anlatırlar sıkıntılarını, baba kızar, dede bilmez bile mümkün değil. Annem de iyidir tabi, torunlarıyla dertleşir, kendinizi sıkımadan isteyerek yapın ibadetinizi der ama esas içlerinde olanı ben biliyorum çünkü. Çocukların kendi evlerinde öyle babaları, dedeleri gibi olmasını istemem, olmazlar da. Şimdilik böyle işte” (Kadın, Alevi, yaş 51, Nevşehir. Çift 10, Görüşme 19).

Aşağıdaki cevaplarda, erkeğin Sünni olduğu evliliklerde, Sünni anlayışın daha baskın durumda olduğu söylenebilir.

“...Kocamla bu konuyu pek konuşmadık aslında. Öyle oldu, baktım ben de ses etmedim. Çocuklar Hanefi gibi büyüyor. Hani kocamın Alevi olduğuna inanmak zaten zor, hani senin benim gibi. Çevreye bakarak Hanefilik iyidir” (Kadın, Sünni, yaş 35, İstanbul. Çift 12, Görüşme 23).

“...Eşim benimle evlenirken her şeyi göze aldı. Elbette benden bazı istekleri de oldu. Çocukların dini Sünni olacak dedi, işine karışmamı istemedi. Ben sözümü tutuyorum, kızım annesi gibi. Sülalesi benim bu tutumuma inanmasalar da ben bu konuda samimiyim elbette. Ben zaten Alevi-Sünni ayırımını anlayamadım. Bazen eşim oruç tutmaz, ben hiç aksatmam. Namazını nadiren kılar” (Erkek, Alevi, yaş 33, İstanbul. Çift 14, Görüşme 27).

Kimi çift, çocukların dini eğitiminde Alevi mezhebi aşlamaktadırlar. Bu konuda, özellikle Alevi erkeklerin daha baskın olduğu anlaşılmaktadır.

“...Şimdi bu konuda eşimle açık açık konuştuk. Ben çocuklarımın hem Alevi, hem de Sünni kültürünü özümsemelerini istiyorum. Alevilik gönül dinidir. Gerçek bir Alevi asla gönül kırmaz, yalan konuşmaz. Çocuklarım böyle olsun isterim. Ayrıca Müslüman olarak, ibadetlerini yerine getirmelerini isterim ama abartman yani benim gibi” (Erkek, Alevi, yaş 33, Nevşehir. Çift 6, Görüşme 12).

“...Ben Aleviyim diyemem, ben Bektaşiyim. Çocuklarım da öyle oldu tabi. Pirimizin tekkesinin olduğu memlekette farklı olmak töremize ters çünkü biliyor musun? Çocuklarım yol nedir bilecek, eşimle de sorunumuz yok anlaştık aslında. Tabi ben Bektaşî değil de, Kızılbaş Alevi olsaydım iş farklı olurdu, o da karşı çıkardı bence” (Erkek, Alevi, yaş 26, Nevşehir. Çift 11, Görüşme 22).

3.4.2.2 Dini Bayramlar ve Özel Günler Kutlamaları

Dini bayramların, tüm görüşmecilerimin için ayrı bir önemi olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle Şeker ve Kurban bayramları istisnasız her çift tarafından kutlanmaktadır.

“...Şeker bayramını, kurban bayramını ve kandilleri tabi kutlarız. Bir kere ailesi, Eskişehir’e gelmişti. O zaman onları bizim ailece gittiğimiz Cem Evi’ne götürdük. Çok merak ediyor gibiydiler ve bence şaşırıyorlardı. Artık akıllarında ne varsa... Yemekler yendi ve geldik. O kadar (Kadın, Alevi, yaş 28, İstanbul. Çift 13, Görüşme 25).

“...Alevi kültürüne özgü bayramları kutlamayız. Hz. Ali başımın tacıdır, pirimdir elbette ama Kadir Gecesi gibi, Miraç Kandili gibi, Ramazan’ı, Şeker Bayramı’nı dualarla anmak, kutlamak gerekiyor. Şimdi bir de çocuklar var. Onların eğitimi için milli değerlerimize daha çok sarılıyoruz” (Erkek, Alevi, yaş 33, Nevşehir. Çift 6, Görüşme 12).

3.4.2.3 Çiftlerin Musahiplik, Düşkünlük ve Hacılık Durumları

Görüştüğüm hiçbir çiftin musahip kardeşliği yoktur. Bu konuda verilen cevaplar benzer olduğundan aşağıda iki örneği ele aldım. Hepsi de Alevi eşler tarafından verilen cevaplardır.

“...Ben dinimi yalnız yaşıyorum. Yani u bir yol kılavuzdur bu. Şimdiye dek böyle bir gereksinim duymadım... Doğru, ahlaklı ve Kur-an’a inanan kadınla evlenen düşkün olmaz bizde. Kızılbaşlar der bunu. Bektaşilerde bu yoktur. Aleviliğe göre Hac zorunlu değil, giden de fazla değildir bence ama ben görmek isterim tabi (Erkek, Alevi, yaş 33, Nevşehir. Çift 6, Görüşme 12).

“...Bizim evliliğimizde musahiplik olsun, Cem olsun yani bu tarz dini yani Alevi bağlar yoktur. Eşim katılmaz. Benim düşkün olduğuma gelince... Mezhebimi reddetmedim ki! Sünni bir adamla evlendim. Evet çocuğum Sünni oldu ama benim gönlümde de, eşimle konuşmalarında da hala Alevilik yolunu savunurum. Tabi kızlığım gibi olamaz, dirensem de etkilenme oluyor... Hacca gitmeyi aramızda konuştuk. Ben isterim tabi” (Kadın, Alevi, yaş 28, İstanbul. Çift 15, Görüşme 29)

Sünni eşlerin düşkünlük ve musahip kardeşliği hakkındaki görüşleri benzer cevaplar içermektedir. Çoğu görüşmecim, bazı dini adetlerin zaman-mekan mefhumu dolayısıyla uygulama bulamadığını düşünmekteler.

“...Ailesi çok meraklıdır bu işlere tabi saygı duyarım ama ben evimde bunlardan ziyade eşimle hayat dostu olmayı yeğlerim. Düşkünlüğün işleme için, Alevinin kuralları hep uygulaması sonra da grup tarafından cezalandırılmasını denetleyen bir dede gerekir. Şimdi eşime ceza verilse, ben varım. Kim ceza vermiş, niye vermiş... Bunlar ancak Alevi evliliklerinde, grupla içli dışlı olanlar için geçerlidir artık... Hacca gitmeye kafamda bir tarih belirledim. Bakalım çocuk doğsun önce sağlıklı, eşimle gideriz önümüzde yıllarda” (Erkek, Sünni, yaş 37, İstanbul. Çift 15, Görüşme 30)

“...Ailemizin, musahiplik gibi ıı böyle bir bağı yoktur. Zamanla da olacağını sanmam. Eşim çok diretirse elbette onun için olur ama... Düşkünlük için, bana eşim bahsetti, annesi yakın akrabalarının onunla görüşmediğini söylemiş. Şimdi cezalı görüyorlarmış çünkü onu. Ama bunu kim karar verdi, inanın ilgilenmedim bile. Neyin düşkününü, kime göre! Hac için ben giderim tabi. Eşim isterse onunla giderim. İstemezse tek başıma da gidebilirim” (Erkek, Sünni, yaş 31, İstanbul. Çift 13, Görüşme 26).

İslamiyet’te Hac görevini yerine getirmek bir farzdır. Görüşmeci çiftler arasında Hac’a giden sadece üç kişi vardır. Bunlar elli yaşın üstünde olan iki Sünni erkek ve bir Alevi kadındır.

“...Hacca gittim tabi. İki kez gittim. Yine kısmet olursa niyetim var. Orası başka bir şey, dünya. Ben otuzumdaydım. Şimdi gençler Haccın yaşlılıkta yapılmasını düşünüyorlar da orda gencecik bir sürü grup gelmişti. Türk’ü de vardı tabi. Zaten orada millet değil, din var ya...” (Erkek, Sünni, yaş 58, İstanbul. Çift 2, Görüşme 3).

“...Hacı oldum tabi. Herkes gitsin görsün, ben çocuklara da söylüyorum...” (Erkek, Sünni, yaş 68, Nevşehir. Çift 5, Görüşme 10)

4 BULGULARIN ANALİZİ VE YORUMU

Bu bölümde, İstanbul ve Nevşehir’de toplam otuz görüşmeci yani on beş çift ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşme ve gözlem sonucunda elde edilen bulguların tarafımda analiz edilip, yorumlanması ele alınmıştır. Araştırmanın odak noktası, farklı mezheplerden gelen çiftlerin dış evlilikleri olduğuna göre, bulguların analizinde de “din” endeksli bir yorum getirilmiştir. Bulgular dört yönden değerlendirilmiştir: çiftlerin bekarken yaşantıları; çiftlerin ailelerinin ve çevrelerinin Alevi-Sünni evliliğine karşı tepkileri; çiftlerin evlendikten sonra yaşantıları; çiftlerin çocuklarına uyguladıkları kültürel ve dini eğitimin analizi. Bulguların analizini daha iyi kavrayabilmek için, Alevi ve Sünnileri yer yer ayrı bir değerlendirmeye ele aldım.

4.1 Evli Çiftlerin Bekarken Yaşantılarının Yorumu ve Analizi

Görüşmecilerimin tümü, İslami bir dokuya sahip olan ailelerden gelmektedir. Görüşmecilerime dinle alakalı pratiklerini sorduğumda hepsinin ortak söyleminde beş değer göze çarpmaktadır: Allah’a inanmak, Hz. Muhammed’i Peygamber olarak kabul etmek, Kur-an’ı Kerim’e inanmak, namaz ve oruç ibadetleri herkesçe ifşa edilmese de, bunlara karşı olmamak olmuştur. Hepsinin evinde okunsun-okunmasın bir Kur-an’ı Kerim mevcuttur ve irili-ufaklı dini bilgilerle harmanlanan bir çocukluk ve gençlik dönemi yaşamışlardır. Dolayısıyla görüşmecilerimin tümü, Türk toplumuna has genel değerleri ihtiva eden geleneksel ailelerden gelmektedirler. Bu sebeple görüşülen kişilerin din söylemleri, birbirine benzerlik göstermektedir. Örneğin bayramların hem Alevi hem de Sünni görüşmecilerimin ailelerince önem taşıdığı saptanmıştır. Konuya daha iyi hakim olmak üzere, Alevi ve Sünni bireyleri ayrı bir değerlendirmeye ele aldım. Çünkü bu hususta, beş tür aile göze çarpmaktadır: Alevi olup Alevi geleneğini koyu bir şekilde yaşayan aileler, Alevi olup ne Alevi ne Sünni geleneği tam manasıyla yaşamayan aileler, Alevi olup Bektaşî öğretilerle harmanlanan hem Alevi hem de Sünni gelenekleri yaşayan aileler. Aynı durum Sünni aileler için de geçerli olup, Sünniliği koyu bir şekilde yaşayan aileler ve Sünniliğin gereklerini dönem dönem yerine getiren ailelerden bahsedebiliriz.

Alevi bir ailenin anlayışıyla kültürel süreci yaşayan görüşmecilerim ailelerini, Türk-Müslüman-Alevi olarak sınıflandırmaktadırlar. Alevi olup da, bekarlık döneminde

ailesini Sünni gören bir görüşmecim olmamıştır. Alevi aileyi, Sünni aileden farklı kılan en önemli kıstaslar, Hz. Ali'nin birinci halifelğine inanmakla, diğer üç halifenin onun hakkını gasp ettikleri inancı ve Cem Törenine iştirak etmelidir. Alevi görüşmecilerimden dört erkek (Çift 6, Görüşme 12; Çift 9, Görüşme 17; Çift 11, Görüşme 22; Çift 12, Görüşme 24), ailelerini Alevi görmekten ziyade Bektaşî olarak sınıflandırmışlardır. Bu şekilde sınıflandırmalarının yegane sebebi, ailelerinin aksatmadan yerine getirdikleri namaz ve oruç gibi Sünni ibadet anlayışlarından mütevellittir. Bu görüşmecilerimin, Alevi geleneklerinin Sünni ibadet anlayışıyla harmanlanan bir kültürleşme süreci yaşadıkları söylenebilir. Diğer Alevi aileler de, bu Sünni ibadetlere karşı olmamakla birlikte birinci aşamada Alevi gelenekleri uygulayan ailelerdir. Hepsî olmasa da büyük bir bölümünün bağılı oldukları bir Alevi dede vardır.

Ayrıca ailenin kutsallığı ve babanın ailenin reisi oluşu, Alevi görüşmecilerimin bekarlık hayatlarına dair söyledikleri ortak bir söylemdir. Ancak annenin veya kadının da, erkek kadar olmasa da ailede belli bir yeri bulunmaktadır.

Çekirdek aile özelliğinden gelen ve tek eşlilik üzerine kurulu olan anne ve babalarının evliliklerinde genel olarak akrabalık bütünlüğüne dayalı olan iç evlilikler hakimdir. Buna göre, Alevi görüşmecilerimin ailelerinde akrabalık kavramı önemli bir yerde olmakla birlikte kimi dış evliliğe karşı olan ailelerdir. Bu tip aileden gelen görüşmecilerimin büyük bir kısmı, okul hayatı, iş ortamı ve kentleşmeyle birlikte, Sünni kesimleme kültürleşme yaşadıkları için bu tabuyu kırmış olan kişilerdir.

Sünni mezhepli ailelerden gelen görüşmecilerim için Sünnilik yine Alevi anlayışa benzer bir yaklaşımla namaz ve oruç ekseninde şekillenmektedir. Çoğunun ailesi bu ibadetleri yerine getirmekle birlikte, özellikle Sünni bir erkek görüşmecimin (Çift 13, Görüşme 26) ailesi “sofu” denilebilecek bir aile yapısındadır. Buna göre kadın-erkek ayrı mekanlarda oturmakta, kadınların örtünmesinde “kara çarşaf” tercih edilmektedir.

Sünni görüşmecilerimin ailelerinde de, ailenin kutsallığı, babanın evin reisi oluşu ve yine de annenin de bir söz hakkı olduğu saptanmıştır.

Kimi çekirdek aile özelliğinden gelen Sünni görüşmecilerim kadar, geniş aile biçimini ihtiva edenler de vardır. Ancak tümünün anne ve babası, tek eşlilik evlilik töresinden gelmektedir. Yine bu paralel olarak akrabalık mefhumu, Sünni aileler için önemli olmakla birlikte tümü Sünni eşlerle izdivaç yapmışlardır.

4.2 Evli Çiftlerin Ailelerinin ve Çevrelerinin Tepkilerinin Yorumu ve Analizi

Aynı din de olsa, farklı mezheplerin evlilik yoluyla aynı ortak payede buluşmaları, çiftlerin ailelerinin ve yakın çevrelerinin verdikleri tepkiler dolayısıyla sosyal bir vaka olarak göze çarpmaktadır. Alevi kadın-Sünni erkek evliliğinde, ağırlıklı olarak Alevi ailelerinin tepkileri dikkat çekmiştir. Alevi kıza sahip ailelerin tepkileri, sülaleye bir yabancı etkenin girmesiyle duyulan endişe, çocuklarının kültür farklılığı dolayısıyla mutsuz bir evlilik geçirebilme önyargısı, karma evlilik ile örflere sadakatsizlik yapıldığı inancı ve doğacak çocuğun Alevi olmayacağı düşüncesidir. Bunlar dolayısıyla, çoğu Alevi ailenin ilk tepkileri sert ve olumsuz olmuştur. Özellikle Alevi babalarının ilk tepkileri, Alevi annelere nazaran daha sert gözükmektedir. Kimi Alevi görüşmecim, halen aileleriyle sıcak bir diyalog içerisinde değillerdir. Örneğin Nevşehir’de görüştüğüm Sünni kadın-Alevi erkek evliliğinde (Çift 6, Görüşme 11 ve 12), Sünni kadının ailesi bu evliliğe karşı çıkarak, nikah merasimine katılmamışlardır. Hatta Sünni kadının babası, kızının evlilik kararını öğrendiğinde onu evden kovmuştur. Bu görüşmecimin, ailesiyle arası halen çok iyi değildir. İstanbul’daki bir başka çift (Çift 1, Görüşme 1 ve 2), Alevi kadının ailesinin “sert” tepkileriyle karşılaşmışlardır. Alevi aile, akrabaya bir yabancı unsur girmesinden rahatsız olmuş ve kızlarının Alevi kimliğinden zamanla uzaklaşacağını düşünmüşlerdir. Nevşehir’de görüştüğüm Sünni erkeğin (Çift 8, Görüşme 16) annesi, Alevi bir gelin fikrine ilk etapta sert bir tepki göstermiş ancak sonra onu kabullenmiştir. Hatta şimdi birbirlerinden son derece memnunlarmış. Yine İstanbul’daki iki Alevi kadın görüşmecimin aileleri (Çift 14, Görüşme 27 ve Çift 15, Görüşme 29), kızlarının Sünni erkekle evlenmeleri durumunda Alevi geleneklerinin Sünni gelenekleri karşısında pasif kalacağını düşünmüş ve bu karma evliliğe sıcak bakmamışlardır. Şimdi Alevi ailelerin bu evliliğe bakış açıları biraz yumuşamış gibi dursa da, görüşmecilerim yine de tepkili olduklarını ifade ettiler. Yine İstanbul’da görüştüğüm Sünni bir kadının ailesi, ilkin bu evliliğe oldukça sert bir tepki vermişlerdir. Öyle ki Alevi aileyle, Sünni ailenin yakın tüm fertleri ancak düğün töreninde yüzeysel bir tanışma yaşamışlardır ve iki aile birbirleriyle halen görüşmemektedirler.

Alevi-Sünni evliliğinde, kimi Alevi ailenin hiçbir şekilde karşı bu ilişkiye karşı çıkmaması muhtemelen Sünni tarafın maddi kaynaklarının yüksek olmasıyla ilintili olabilir diye saptanmıştır. Maddi durumu çok iyi olan bazı görüşmecilerimin (Çift 2, Görüşme 3 ve 4; Çift 3, Görüşme 5 ve 6; Çift 4, Görüşme 7 ve 8) ailelerinin bu karma evliliğe karşı çıkmamaları dikkat çeken bir ayrıntı olmuştur.

Ayrıca görücü usulü evlenen görüşmecilerimin (Çift 5, Görüşme 9 ve 10; Çift 7, Görüşme 13 ve 14; Çift 12, Görüşme 23 ve 24) aileleri de olumlu tepkiler vermişlerdir. Burada maddi bir refahlıktan söz edilmese de, aileler çocuklarına uygun eş olarak gördükleri Alevi veya Sünni gelinin/damadın mezhebine bakmaksızın bu karma evliliğe onay vermişlerdir diye düşünülebilir.

4.3 Evli Çiftlerin Evlilik Yaşantılarının Yorumu ve Analizi

Derinlemesine görüşme yaptığım çiftlerin evlenme yaşları birbirine benzerlik göstermektedir. Çoğu 19 ile 30 yaş arasında evlenmişlerdir. Ayrıca evli çiftlerin yaşları da eşleriyle aşağı yukarı aynı yaş aralığındadır. Yani çiftler arasında büyük yaş farkı yoktur. Yalnız bir çiftin (Çift 2, Görüşme 3 ve 4) evlilik yaşı genellemeye nazaran farklılık göstermektedir. Alevi kadın 35 yaşında ve Sünni erkek 55 yaşındayken evlenmişleridir. Aralarındaki 20 yaş farkı, çocuk sahibi olmak/olmamak bakımından sorun yaratmaktadır. Çünkü kadının çocuğu yoktur ve ilk evliliğidir. Erkeğin ikinci evliliğidir ve çocukları vardır. Konuyu erkek görüşmecimin kendi cümleleriyle ele almakta fayda var.

“...Çocuklarım olduğu için ıı açıkçası şimdi bunu istemek doğru değil. Bakın ben olgun bir yaştayım, çocuk üniversiteye ben seksen yaşında olunca gidecek değil mi? Bu çocuğu da haksızlık, bana da ama eşime de haksızlık olduğu aşikar. İkimizde doğru olanı en kısa zamanda kararlaştırmalıyız... Aslında yıllardır konuşuruz, eskiden istemiyordu da annem (kayınvalidesini kast ediyor) ondan daha çok hevesli olunca, o da bunun burukluğunu mu yaşadı dersiniz” (Erkek, Sünni, yaş 58, İstanbul. Çift 2, Görüşme 3).

Ayrıca, evliliklerde hanede bulunan kişilerin durumları da önemlidir. Çünkü bu, çekirdek aile ve geniş aile özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Görüşmecilerim çoğu çekirdek aile şeklinde iken, Nevşehir’de üç aile geniş aile özelliğiyle dikkat çekmiştir (Bkz: Ek 1. Tablo 8). Nevşehir’de hala “gelin” kavramı sosyal bir gerçektir. Nevşehir’de, erkeğin ailesiyle birlikte aynı evde oturan üç çift dikkat çekerken, İstanbul’da kadının ailesiyle birlikte oturan bir görüşmecim bulunmaktadır. Ancak burada “güvey” ilişkisinden bahsetmek doğru değildir. Çünkü Sünni erkeğin, maddi durumu çok iyidir ve aynı evde kalmalarının tek sebebi ailenin birbirlerine karşı duydukları sevgidir (Bkz: Ek 1. Tablo 8).

Görüşmecilerimin hepsi en az iki, en çok kırk iki yıldır evlidir. Evli oldukları yıl ölçüt alınarak, örneğin kırk iki yıl evvel gerçekleşen karma evliliğin etkileriyle, iki yıl önce gerçekleşmiş olan kıyaslanarak bu seçimin üzerinde birçok bulguyu değerlendirmeme olanak olmuştur. Örneğin Alevi-Sünni dış evliliğinde bir artış olduğu saptanmıştır (Bkz: Ek 1. Tablo 4).

Araştırmama dahil olan çiftlerde en çok dikkatimi çeken husus, resmi nikah birlikteliğiyle kurulan evliliklerdir. Öte yandan sadece bir çiftin, resmi nikahları mevcut değildir ve dini nikahla birlikte yaşamaktadırlar. Buna paralel olarak resmi nikahı bulunan tüm görüşmecilerimin aynı zamanda hoca nikahına da önem verdikleri saptanmıştır (Bkz: Ek 1. Tablo 5).

Görüşmeci çiftlerin evlilik aşamaları üzerinde durduğum diğer konu, kaçınıcı evliliklerini yaptıkları üzerineydi. Saptamama göre iki çift dışında, diğer on üç çift ilk evliliklerini yapmışlardır. Bir görüşmecim, resmi yoldan birinci eşinden boşanarak ikinci evliliğini yine resmi nikahla onaylatırken, bir görüşmecim henüz birinci evliliğini resmi yollardan bitirmeyi arzu etmeyip, görüşmecim olan eşiyile bir birliktelik yaşamaktadır. Bu bağlamda tüm evliliklerin tek eşliliğe dayandığı söylenebilir (Bkz: Ek 1. Tablo 6).

Görüşmeci çiftlerin eğitim durumları da uyumludur. Genel olarak erkek görüşmecilerimin eğitim durumları eşlerine nazaran daha yüksek olsa da, özellikle iki çift bu saptamaya uymamaktadır. İstanbul'da görüştüğüm Alevi bir kadın doktora düşünürken, eşi üniversite mezunudur (Çift 13, Görüşme 25 ve 26). Bu eğitim farkının, evliliklerinde bir sorun oluşturduğu düşünülebilir. Kadın görüşmecim kendisini daha iyi ifade edip, olayları daha iyi analiz ederken, erkek görüşmecim biraz da yetmiş olduğu katı aile disiplin dolayısıyla aynı beceriyi gösterememiştir. Yine İstanbul'da görüştüğüm ve son derece uyumlu çift olan görüşmecilerimden Sünni kadın doktorasını bitirmişken, Alevi erkek üniversite eğitimini yarıda bırakmıştır (Çift 14, Görüşme 27 ve 28). Zira başka çiftlerde benzer bir durum olsa da, iş hayatı bu eğitim farkını nispeten kapatmış gözükmektedir.

Bütün bunların ekseninde ve kimi ailenin gösterdiği sert tepkiye rağmen, çoğu görüşmecim uyumlu bir evlilik geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Yani genel olarak dört duvar arasında sorun gözükmemektedir. Yalnız bir çift (Çift 13, Görüşme 25 ve 26), özellikle de Alevi kadının ifadesiyle, boşanmayı gerektirecek büyük sorunlar yaşamaktadırlar. Benim Alevi kadın görüşmecime, evliliklerinde sorun yaşayıp yaşamadıklarını sorduğumda aşağıdaki ifadeleri sarf etti.

“...Ay bunu duymaya hiç hazırlıklı değildim (Gözleri doldu). Yani var. Ben çok sosyalim. Arkadaşlarımla gezmeyi, yeni insanlarla tanışmayı severim. Eşim içine çok kapanık. Biriyle tanışacak diye köşe bucak kaçır. Ev-iş arasında gider gelir, o kadar. Ben derim ki, çıkalım gezelim. Asla... Evde açıkçası eşim kendi hayatını yaşıyor, ben kendi hayatımı. Birlikte yaptığımız tek şey şu günlerde birlikte iftar yapmak, sahura kalkmak... Evet tabi ama aynı zamanda bizim sorunumuz kişisel. Eşimle çok farklıyız. O kendi başına büyümüş. İlgisiz yani. O yüzden gelişmeye açık değil. Mesela evin camı kırıldı. İnsan kırık camla evde nasıl oturur! Ben günlerce bekledim ki gitsin birini bulsun getirsin. En sonunda ben gittim, bir sürü adamla konuştum ve camı yaptırdım... Artık vazgeçtim. Bir yemeğe gidecektik. Üstelik polis evine. Arkadaşlarımla yer ayırtacaktık. Ona söyledim polis olduğu için kartı var. Yapamadı. Yani şu telefonu çevirip bir rezervasyon yapamadı. Ona bana da kart çıkarmasını istedim, polis yakınlarına veriliyor ya. Onu da yapmadı tam üç yıl oldu! Ben de polis bir arkadaşımı aradım ondan rica ettim. Rezervasyonu hemen beş dakikada yaptı. Budur, yani. Ben tez canlıyım, o olabildiğince yavaş. Dedğim gibi fazla aceleci davrandım. Evde kalmış gibi” (Kadın, Alevi, yaş 28, İstanbul. Çift 13, Görüşmecisi 25).

Yaptığım diğer derinlemesine görüşmelerde, çiftlerin evlilik yaşantılarında kadın-erkek arasında belli bir demokrasi kurulmuşsa da yine de erkek endeksli yani ataerkil bir aile biçiminden söz etmek doğru olacaktır. Buna göre erkeğin mezhebi, ikametgah ettiği şehir ve maddi durumu her ne olursa olsun, evlilikte kadından daha etkin bir rolde olduğu saptanmıştır. Ancak bu saptamaya uymayan görüşmecilerim de olmuştur. Örneğin Nevşehir’deki görüşmecilerim (Çift 6, Görüşme 11 ve 12) son derece demokratik ve eşit haklara sahip bir evlilik yaşamaktalar. Bektaşî olan erkek görüşmecimin hassaslığı, Bektaşî öğretisinin insan sevgisine dayalı olan özelliğinden de kaynaklanmaktadır. Sünni kadın görüşmecimin üniversite eğitimi ve iş hayatı dolayısıyla, belli bir eğitim ve kimlik kazandığı için bireysel haklarını iyi muhafaza ettiği gözlemlenmiştir. Bu evlilikte, hakkı verilerek alınmış bir eğitimin, özellikle uyumlu bir evlilik hayatında ne denli önemli olduğu hatırlanmalıdır. Öte yandan İstanbul’da ikametgah eden Alevi erkek ve Sünni kadın görüşmecim (Çift 14, Görüşme 27 ve 28) arasında eşit olmayan bir eğitim hayatı olsa da, eşlerin birbirlerine hissettikleri sevgi dolayısıyla özellikle de erkeğin kadına daha uyum gösterdiği saptanmıştır. Kadının gerek eğitim hayatıyla, gerek iş hayatında başarılı olması, evlilikte de onun önemli bir yerde olmasını beraberinde getirmiştir.

Derinlemesine görüşme yaptığım çiftlerin ortak söyleminde, mezhepler arası evliliğin gelişen ve değişen hayat şartları dolayısıyla daha konuşulur bir hale geldiği vurgulanmıştır. Görüşmecilerim ayrıca mezhepler arası evliliği, dinler arası evlilikten ayrı tutmuşlardır. Buna göre birincisinde iki benzerin buluşmasından söz edilirken, ikincisinde iki farklılığın birlikteliği vardır. Buna rağmen toplumun bu tip evlilikleri eskisi kadar eleştirmediği ve köyden kente

göçün etkisiyle, bazı katı geleneklerin değişmek zorunda kaldığı aşikardır. Özellikle de bazı görüşmecilerimin köylerde değil de gelişmiş şehirlerde veya okul hayatında tanıştığı düşünülürse, kozmopolit şehir hayatı bireylerin ve sosyal grupların geleneklerinde değişimi tetiklediği söylenebilir. Bu sebeple geleneksel yapı, şehir hayatıyla endeksli olarak Alevilerin, Sünni kültürle kültürleşmesini sağlamış ve Sünnileri Alevileri daha yakından tanıma ve kabul etme olanağı yaratmıştır. Böylece Alevi-Sünni dış evliliği de artmıştır (Yaman, 2006: 177-178). Örneğin geleneksel yapının hakim olduğu bazı Alevi-Sünni köylerinde halen bu iki cemaatin birbirleriyle dış evlilik bağı kurmaları geleneklere aykırıdır.

4.4 Çiftlerin Çocuklarına Uyguladıkları Dinsel Yönlendirmenin Yorumu ve Analizi

Farklı mezheplerden gelen bireylerin oluşturdukları bu evliliklerde, eşlerin birbirine karşı gösterdikleri anlayış, mevzu çocuklar olunca farklılaştığı görülmüştür. Bazı kadın eşler, yerine göre kendi geleneklerini bireysel manada uygulasa da, erkek eş aynı toleransı çocuğu için göstermemekte ve çocukların kültürlemede erkeğin etkisinden bahsedilebilmektedir. Bu bağlamda, neredeyse tüm görüşmecilerimin evliliklerinde çocukların kültürlemediği, babanın mezhebine göre yapılmaktadır. Nevşehir'deki Bektaşî erkek görüşmecim (Çift 11, Görüşme 22), eşinin mezhebine karşı anlayışlı olsa da oğlunun bir Bektaşî olduğunu ifade etmiştir. Aynı şekilde İstanbul'da görüştüğüm Sünni erkek (Çift 15, Görüşme 30) kızlarının tartışmasız Sünni olduğunu ifade etmiştir.

“...Daha kızım bebek ama oğluma işte Allah'ı öğrettik. Ezan okunurken mesela ellerini yumuk yumuk yapar, dua eder kendince. Bu tabii babasından gördükleriyle etkilendiği için. Babası namaz kılarken, asla önünden geçmez yani çocuk ama anlıyor artık. Biz onları Müslüman olarak büyüteceğiz ama illa Sünni, illa Alevi diye değil. Metin'le bu konuda konuştuk... Aleviliğin iyi yönleri, Sünniliğin iyi yönleri onlara aşılınca zaten iyi bir insan olur. Bu konuda babalarının mezhebi, biraz daha ön planda olabilir benim hiçbir engelim olmaz” (Kadın, Sünni, yaş 32, Nevşehir. Çift 6, Görüşme 11).

“...Şimdi bu konuda eşimle açık açık konuştuk. Ben çocuklarımla hem Alevi, hem de Sünni kültürünü özümsemelerini istiyorum. Alevilik gönül dinidir. Gerçek bir Alevi asla gönül kırmaz, yalan konuşmaz. Çocuklarımla böyle olsun isterim. Ayrıca Müslüman olarak, ibadetlerini yerine getirmelerini isterim ama abartman yani benim gibi... Hayır. Eşim bu konuda bana güveniyor, ben de ona... Şu an ne desem yanlış olur aslında ama ben Alevi kültürü ağırlıklı yetiştiriyorum. Reşit yaşa gelince onlar ne isterlerse onu seçsinler. Ben onlara her iki mezhebi anlatırım,

vazife olarak. Hangisi gönüllerine hitap ediyorsa, onu uygularlar” (Erkek, Alevi, yaş 33, Nevşehir. Çift 6, Görüşme 12).

Elbette çocukların yetiştirilmesinde, erkeğin mezhebinin baz alınmadığı evlilikler de saptanmıştır. İstanbul’da yaşayan görüşmecilerim, Sünni kadının mezhebine göre çocuklarını yetiştirdiklerini söylemişlerdir. Alevi erkek görüşmecim bu hususta bir rahatsızlık da hissetmemektedir.

“...Kızım Sünni, bunu 11 bilahare ben de istedim... Eşime kızımız Alevi olacak dese ydim muhtemelen sorunlar yaşardık çünkü bunu benimle evlenmeden önce açık açık konuştu. Makul olan da bu bence. Toplumun en büyük bölümü Sünni. Ben ileride kızımın sosyal açıdan sorun yaşamasını istemiyorum” (Erkek, Alevi, yaş 33, İstanbul. Çift 14, Görüşme 28).

İstanbul’da görüştüğüm diğer bir aile de (Çift 12, Görüşme 23 ve 24), çocuklarını kadının mezhebine göre yetiştirmekteler. Bu konuda, çevrenin de bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Çünkü erkeğin Alevi olduğunu, bu çift çalıştıkları sitede dışlanmak korkusuyla ve işlerini kaybetme endişesiyle çevrelerinden saklamaktadırlar.

5 SONUÇLAR, ÖNERİLER VE TARTIŞMA

5.1 Sonuçlar

Alevi-Sünni evlilikleri üzerine tek bir sonuçtan bahsetmek mümkün değildir. Araştırmama dahil olan dış evliliklerde, son derece uyumlu olan evlilikler olduğu gibi, çeşitli sorunlar yaşayan çiftler de vardır.

Araştırmamın konusu olan Alevi-Sünni evlilikleri hakkında ilkin elde ettiğim kaynak taramaları, son derece farklı ve iki uç geleneklerden olan sancılı evlilikleri konu edindiğim bilgisine ulaştırmıştı. Ancak saha araştırmamda ve gözlemlerimde, bu dış evliliklerin yazıldığı kadar sorunlu olmadığı analizine ulaştım. Alevi ve Sünni çiftlerin evliliklerini sürdürebilir kılan, çiftlerin benzer Türk aile geleneğinden oluşları, aynı din çıkışlı benzer mezheplerin varlığı ve kent yaşamının her iki mezhebi dönüştürerek, kültürleşmesidir. Alevilerin geleneksel mekanlarından iş-egitim-göç dolayısıyla kente gelmeleri, Sünni cemaatle temas kurmalarını sağladığından, Alevilerin kapalı grup psikolojisinden çıktıkları varılabilecek bir sonuçtur. Kent yaşamında, Aleviler ibadetlerini çok fazla yerine getirmemektedir. Örneğin araştırmama dahil olan Alevi görüşmecilerde Cem Töreni'ne gidenler, gitmeyenlerden azdır. On iki günlük orucu tutanlar, tutmayanlardan azdır. Araştırmama dahil olan Sünnilerin de, İslamiyet'in bazı görsel ibadet gereklerini belli bir disiplin içerisinde yerine getirmediği görülmüştür. Buna göre, görüşmeci çiftlerin en azından dini açıdan iki farklı mezhebe dayanmalarından çok, iki farklı birey oldukları görülmüştür. Bu dış evlilikleri meydana getiren Alevi ve Sünnileri, birbirinden farklı yapan din maddi göstergeler çok fazla uygulanmadığı için, ilk intibada bireylerin birbirlerine fazlaca benzerlik gösterdikleri görülmüştür. Hatta olağan bir sohbetle, kimin Alevi, kimin Sünni olduğunu anlamak bence kolay değildir. Bu ancak derinlemesine bir sohbetle mümkün olur kanısındayım.

Aleviler ve Sünniler arasındaki farklılaşma, sosyal-kültürel kökenlidir. Türk toplumunun dinsel kültürel yarımları olan Alevi ve Sünniler, karşıt ikililik üzerindedir. Büyük grup özelliğindeki Aleviler ve küçük grup özelliğindeki Aleviler, bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Aleviler, azınlık değillerdir.

Dış evlilik yapmış olan çiftlerin, kendi özellerinde aslında büyük sorunlar yaşamadıkları ancak ailelerin konuya müdahil olmalarıyla ilişkilerin zorlaştığı görülmüştür. Buna göre aşkın, dış evlilikte galip geldiği ancak geleneklerin her zaman bu dış evlilikleri özümsemediği düşünülebilir. Elbette burada aileler, akraba zincirine katılan “yabancıyı” kendilerinden farklı gördüklerinden, çocuklarının ata geleneklerinden uzaklaşma endişesiyle, tepkilerini bu dış evliliğe karşı çıkararak göstermişlerdir. Ayrıca bazı aileler, çocuklarının

mezhepler arası yaptıkları bu evlilik dolayısıyla, mezheplerine karşı geldiklerini düşünürken, bazı görüşmecilerim buna katılmamışlardır.

Genel olarak erkeklerin mezhepleri dış evliliklerde baskın din olarak göze çarpmıştır. Bunu tek bir sebebe dayandırmak olanaksızdır. Kadın-erkek eşitliği hoş bir toplumsal söylem olsa da, çoğu görüşmeci çiftler dış evlilikleri erkek merkezli kurulmuştur. Bunun başlıca sebebi, erkeğin ailenin geçimini sağlamasıdır. Görüştüğüm on beş çiftten iki çift, kadın merkezli bir evlilik sürdürmektedirler. Bu evliliklerde kadınlar, erkeklerden sosyal olarak daha geniş bir aileye sahiptir ve maddi kazançları eşlerine kıyasla üstündür. Bu evliliklerde çocuklar, kadının mezhebi doğrultusunda yetiştirilmektedir. Dolayısıyla maddi ve sosyal üstünlük, dış evliliklerin etkileşimini etkileyebilmektedir.

Araştırma sonucunda dört kanıya varılmıştır. Birincisi, şehir hayatının Alevi ve Sünnilerin geleneksel yapılarını değişime uğratarak, farklılaşmayı ortadan kaldırdığıdır. İkincisi, Sünni mezhebin Türkiye’de daha yaygın olması bakımından, Alevilik gibi diğer kimliklerin de ondan kültürlendiği söylenebilir. Çünkü Alevilik, Sünniliğe kıyasla bir alt kültürdür. Üçüncü husus, ataerkil yapının evlilik müessesinde olduğu gibi dış evlilikte de baskın bir rol oynadığı görülmüştür. Elbette bu genel söyleme tezat, bazı çiftler anaerkil bir yapıyla kadının gelenekleri üzerine bir dış evlilik benimsemişlerdir. Bu evliliklerde, kadının maddi özgürlüğü muhtemelen etkili olmuştur. Ancak tüm bu bulguların iç evliliklerde veya aynı grup evliliklerinde elde edilebileceği muhtemeldir. En nihayetinde denilebilir ki, Alevi-Sünni evlilikleri farklı mezheplerin ve farklı geleneklerin şekillendirdiği bir evlilik olmaktan çok, iki farklı bireyin izdivaçları üzerine kurulmuştur ve her tür evlilikte yaşanan olumlu/olumsuz akıbetler burada da gözlenebilmektedir.

5.2 Öneriler ve Tartışma

Araştırmamın özelliği, çaprazlama bulduğum görüşmecilerim sayesinde derinlik kazanmıştır. Yani araştırmamda sadece Alevi kadınların, Sünni erkeklerle dış evliliği üzerinde bir kısıtlama yapılmamıştır. Ya da tersi. Hatta daha kolay görüşmeci bulmak üzere de, iki farklı ilde derinlemesine gözlem yapılmıştır. Bu vesileyle benim araştırmam sadece kent kültürünün hakim olduğu İstanbul ve hızla gelişmekte olan Nevşehir’i kapsadığı için, kapalı cemaat özelliğinde olan Alevi ve Sünni köylerinde dış evlilik araştırması yapılabilir. Bu gayeyle, Alevi ve Sünnilerde köy-kent dış evliliği kıyaslamasıyla çok geniş bir analiz elde edilmiş olunur.

Ayrıca, konu üzerine yazılı kaynakları tararken çok dikkatli olunması gerekmektedir. Yanlı, yanlış ve eskimiş bilgilerin, araştırma yapacak olanları yanıltmaması bakımından saha deneyiminin biricikliği ortadadır.

Türklerin, İslamiyet'ten evvel Şaman geleneklerini benimsedikleri bilinmektedir. İslamiyet'in kabul edilmesiyle ona bağlanan şehirde yaşayan Türk grupları, zamanla Sünni mezhebi geliştirmişlerdir. Öte yandan köylerde ve dağlarda yaşayan diğer Türk grupları, Şaman geleneklerini ve Orta Asya anılarına bağlılıklarını kolay terk edememiş ve yarı Sünni-yarı Şia Aleviliği ile Anadolu Aleviliğini oluşturmuşlardır. Bu gruba önceleri Kızılbaş dense de, bugün Alevi-Bektaşilerden söz edebiliyoruz. Söz konusu bu iki inanç, Türk kültür gelenekleriyle renklenerek bizleri oluşturmuştur.

Zengin gelenekli Türk toplumu, 7. yüzyılda İslam'la tanışmış ve 10. yüzyıldan bu yana İslami argümanları yorumlayan Türk unsurlardan biri olan Alevilik ve Sünnilik mezhebiyle, bir karmaşıklık içerisinde kendine özgü bir karakter oluşturmuştur. Bu karakter, Hz. Ali'nin soyuna yapılan haksızlıkların hatırlanmasıyla Alevi toplumunda bir toplumsal yas yaratmış ve bu matem onları kapalı bir toplum haline dönüştürerek, geleneklerini nesilden nesile aktarmalarını sağlamıştır. Türk devletlerini yöneten Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu'nca Sünniliği baskın dini kültür olarak desteklerken, Alevi Türkleri alt kültür olarak dışlamıştır. Bu yanlış yönetimle, Alevilerin toplumsal matemini daha da güçlenmiş ve Alevi-Sünni toplumu, iç evliliklerin uygulanmasıyla kan bağına dayanan tarihi oluşumlarını biyolojik manada pekiştirmişlerdir.

Alevilerin, kadın-erkek bir arada gerçekleştirdikleri Cem Töreni dolayısıyla cinsiyetler arası eşitliği kurumsallaştırdığı düşünülebilir. Ancak Alevilerde kadınlık probleminin, toplumun genel yapısının etkisi altında kaldığı da görülmektedir. Buna göre, Alevi cemaatin iddia ettiği kadın-erkek eşitliği, sosyal bir gerçeklik değildir ve Sünni kadının karşılaştığı kadınlık sorunlarıyla, her iki cemaatin kadını da karşı karşıya kalmaktadır.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Ali. 1994. “*Toplumbilimsel Açıdan Alevilik-Bektaşılık ve Günümüz Alevilik-Bektaşiliğinin Sorunları*”, Dünya’da Ve Türkiye’de Güncel Sosyolojik Gelişmeler, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları III, 719-724

_____, _____. 1998. “*Türkiye’deki Kızılbaşlık (Alevilik-Bektaşılık) Öğretisinde Hz. Ali’nin Yeri*”, Köprü Dergisi 62, Betül 1998, 88-91

American Anthropological Association (AAA). “*Principles of Professional Responsibility*” <www.aaanet.org/committees/ethics.18.06.2007>

Andrewes, Peter Alford. 1992. “*Türkiye’de Etnik Gruplar*”. Çev. Mustafa Küpüşoğlu. Ant Yayınları. 53

Ateş, Süleyman. 1980. “*Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meali*”, İstanbul: Doğu Matbaacılık

Aydın, Ayhan. 2000. “*İzzettin Doğan’la Söyleşi*”, İstanbul: Cem Vakfı Yayınları

Aydın, Suavi. 2000. Arkeoloji ve Sosyolojinin Kısacasında Türkiye’de Antropolojinin “*Geri Kalmışlığı*”, Folklor Edebiyat Sosyal Antropoloji Özel Sayısı

Bahadır, İbrahim. 2001. “*Ümmeten Millete Türk Ulusunun İnşası*”, Ankara: Kalan Yayınları, 72-83.

_____, _____. 2002. “*Cumhuriyetin Kuruluş Sürecinde Atatürk ve Aleviler*”, Ankara: Kalan Yayınları, 103.

Balaman, Ali Rıza. 2002. “*Evlilik Akrabalık Türleri*”, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları. 4-6

Bal, Hüseyin. 1997. “*Alevi-Bektaş Köylerinde Toplumsal Kurumlar*”, İstanbul: Ant Yayınları.

Banoğlu, Niyazi Ahmet. 1945. “*Bektaş Kız*”, İstanbul: Vakit Matbaası

Benedict, Ruth. 1966. “*Krizantem ve Kılıç*”, Çev. Türkân Turgut, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayını

Birdoğan, Nejat. 14 Ağustos 1990, “*Alevilik ve Anadolu’daki Gerçekleri*”, Cumhuriyet Gazetesi.

_____, _____. 1995. “Anadolu’nun Gizli Kültürü Alevilik”, İstanbul: Berfin Yayınları: 207-227

Bock, Philip K. 2001. “İnsan Davranışının Kültürel Temelleri”, Ankara: İmge Kitabevi.

Bolay, Süleyman Hayri. 1996. “Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü”, Ankara: Akçağ Yayınları

Bozkurt, Fuat, 1998. “Aleviliğin Yeniden Yapılanma Sürecinde Toplum-Devlet İlişkisi”, İstanbul: Swedish Research Institute, 23-50.

Bruinessen, Martin Van. 2001. “Kürtlük, Türklük, Alevilik: Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadelesi”, İstanbul: İletişim Yayınları. 13.

Bulmer, M. 1984. “The Chicago School of Sociology: Institutionalization, Diversity, and Rise of Sociological Research”, Chicago: The University of Chicago Press

“Buyruk” (İmam Cafer-i Sadık Buyruğu), Haz. Adil Ali Atalay. 1998. İstanbul: Can Yayınları

Cengiz, Recep. 2000. “Çamiçi’nde Dini Hayat; Alevilik Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”, Alevi-Bektaşılık’de Miras Bölüşümü ve Kadın-Erkek Eşitliği, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

Cevizci, Ahmet 1997. “Felsefe Sözlüğü”, Ankara: Ekin Yayınları

Connerton, Paul. 1999. “Toplumlar Nasıl Anımsar” (Çev. Alaeddin Şenel). İstanbul: Ayrıntı Yayını

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 1983. Cilt 7, İstanbul: İletişim Yayınları

Cumhuriyet Gazetesi. 15 Mayıs 1990. Alevilik Bildirgesi.

Çakır, Ruşen. 1998, “Political Alevism versus Political Sunnism: Convergences and Divergences”, İstanbul: Swedish Research Institute, 23-50.

Çam, Esat. 1995. “Siyaset Bilimine Giriş”, İstanbul: Der Yayınları. 222.

Çamuroğlu, Reha. 1994. “Günümüz Aleviliğinin Sorunları”, İstanbul: Ant Yayınları.

Çobanoğlu, Ö. 1999. “Halk Bilimi Kuramı ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş”, Ankara: Akçağ Yayınları

Demirci, Mehmet. 1945. “*Türkiye’nin Çağdaşlaşma Sürecinde Tarikatlar*”, Türkiye Günlüğü s.17.

Donuk, Abdulkadir. 1991. “*Çeşitli Toplumlarda ve Eski Türklerde Aile*”, (Derleyen: Beylül Dikeçligil, Ahmet Çiğdem), Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları

Dönmezer, Sulhi. 1994. “*Toplumbilim*”, İstanbul: Beta Dağıtım, 195, 200.

Dumont, Paul. 1997. “*Günümüz Türkiye’inde Aleviliğe Bakış*”, İstanbul: Ant Yayınları

Efendiyev, Oktay. 1997. “*Safevi Devletinin Kuruluşunda Türk Aşiretlerinin Rolü*” Yabancı Araştırmacılar Gözüyle Alevilik: Tuttum Aynayı Yüzüme Ali Göründü Gözüme, İstanbul: Ant Yayınları.

Ekal, Berna. 2006. “*Trough Differences And Commonalities: Women’s Experiences Of Being Alevi*”, İstanbul: Boğaziçi Üniv. Yayınlanmamış Tez.

Ekinci, Mustafa. 2002. “*Anadolu Aleviliğinin Tarihsel Arka Planı*”, İstanbul: Beyan Yayınları.

Erdoğan, Kutluay. 2000. “*Alevi-Bektaşî Gerçeği*”, İstanbul: Alfa Yayınları

Erkol, Mustafa E. 1993. “*Sosyoloji*”, İstanbul: Der Yayınevi, 371.

Eröz, Mehmet. 1990. “*Türkiye’de Alevilik ve Bektaşîlik*”, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

_____,_____. 1992. “*Eski Türk Dini ve Alevilik-Bektaşîlik*”, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları

Erseven, Cem. 1990. “*Aleviler’de Semah*”, Ankara: Ekin Yayınları. s. 104, 120.

Eyüboğlu, İsmet Zeki. 1980. “*Bütün Yönleriyle Bektaşîlik*”, İstanbul: Yeni Çığır Kitabevi.

_____, _____. 1979. “*Alevilik-Sünnilik*”, İstanbul: Hürriyet Yayınları.

Fığlalı, E.R. 1984. “*İmamiye Şiası*”, Ankara: 3.

Fığlalı, Ethem Ruhi. 1991. “Çağımızda İktisadi İslam Mezhepleri”, Ankara: Selçuk Yayınları, 233-234.

_____, _____. 1994. “Geçmişten Günümüze Halk İnanışları İtibariyle Alevilik-Bektaşilik”, Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları

_____, _____. 1996. “Türkiye’de Alevilik Bektaşilik”, Ankara: Selçuk Yayınları

Fox, Robin. 1967. “Kinship And Marriage: An Anthropological Perspective”, Nex York: Cambridge University Press. 10.

Gökalp, Ziya. 1980. “Makaleler”, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları. Hazırlayan Şevket Beysanoğlu.

_____, _____. 1992. “Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler”, İstanbul: Sosyal Yayınlar. Hazırlayan Şevket Beysanoğlu.

Gölpınarlı, Abdölbaki. 1958. “Velâyetname Menakıbı-ı Hümkâr Hacı Bektaş-ı Veli”

_____, _____. 1967. “100 Soruda Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatler”

Günay, Ünver. 1998. “Din Sosyolojisi”, İstanbul: İnsan Yayınları

Gürsoy, Akile. 2005. “Gelenekten Geleceğe Antropoloji”, 2005. Haz. Kümbetoğlu, Belkıs ve Birkalan-Gedik, Hande, İstanbul: Epsilon Yayıncılık

Güzel, Abdurrahman. 1995. “XIV. Yüzyıl Edebiyatında Nevruz ve Nevruzîyeler”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şölen Bildirileri (20-22 Mart 1995, Ankara), Ankara: AKM, 95-98

Güvenç, Bozkurt. 1970 a. “ Kuramında Bütüncülik Sorunu Üzerine Bir Deneme”, Ankara: Hacettepe Basımevi

_____, _____. 1985. “Kültür Konusu ve Sorunlarımız”, İstanbul: Remzi Kitabevi.

_____, _____. 1996. “İnsan ve Kültür”, İstanbul: Remzi Kitabevi.

_____, _____. 2002. “Kültürün ABC’si”, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Hacı Bektaş Belediyesi Yayınları No: 1, (2004), “Sorularla Alevilik ve Bektaşilik”

- Karaosmanoğlu, Y. Kadri. 1985. “*Erenlerin Bağından*”. TC. Kültür Bakanlığı Yayınları
- _____, _____. 1996. “*Nur Baba*”, İstanbul: İletişim Yayınları. 3.bs., İstanbul, 14, 15, 240.
- Kadri, Yakup. “*Bir Bektaşî Tekkesinde Mumlar Nasıl Sner*” Yakup Kadri’nin ‘Nur Baba’
- Kara, Mustafa. 1998. “*Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*”, İstanbul: Dergâh Yayınları, s.325.
- Karay, Refik H. 1964. “*Kadınlar Tekkesi*”, İstanbul: İnkilâp ve Aka Kitabevleri,
- Kehl-Bodroği, Krisztina and Barbara Kellner- Heinkele, Anke Otter Beaujean. 1997. “*On the Significance of Musahiplik among the Alevi of Turkey: The Case of Tahtacı*” in Syncretistic Religious Communities in the Near East, Collected Papers of the International Symposium, Berlin, 14-17 Nisan, 1995
- Kehl-Bodroği, Kristina. 1996. “*Tarih Mitosu Ve Kolektif Kimlik*”, İstanbul: Birikim Yayınları
- Kılıç, Abdullah. 2002. “*Küreselleşmenin Geleneksel Kltrimzde Meydana Getirdiği Değişimler ve Isparta rneği*”, VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Küreselleşme ve Geleneksel Kültür Seksiyon Bildirileri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 189-195.
- Kongar, Emre. 1978. “*Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*”, İstanbul: Cem Yayınevi, 424.
- Kottak, Conrad Phillip. 2002. “*Antropoloji: İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*”, Ankara: Ütopya Yayınevi, 423.
- Kümbetoğlu, Belkıs. 2005. “*Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*”, İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Maine, Henry Summer. 1861. “*Ancient Law*”, Londre: J. Murray.
- Malinowski, B. 1964. “*A Scientific Theory Of Culture*”, New York: Galaxie. 25
- Mardin, Şerif. 1993. “*Türkiye’de Din ve Siyaset*”, İstanbul: İletişim Yayınları

Marshall, Gordon. 1999. “*Sosyoloji Sözlüğü*”, Çev: Osman Akınhay, İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları,

Mead, Margaret. 1935. “*Sex And Temperament in Three Primitive Societies*”, New York: Morrow. 84

Melikoff, Iréne. 1983. “*Uyur İdik Uyardılar*”, İstanbul

_____, _____. 1999. Hacı Bektaş, “*Efsaneden Gerçeğe*”, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları

Merter, Feridun. 1990. “*Türk Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler*”, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 40.

Meydan Larousse. 1990. İstanbul: Meydan Yayınevi, Cilt 4-451./Cilt 6-477

Morgan, L. H. 1870. “*Systems Of Consanguinity And Affinity Of The Human Family*”, Washington: Smithsonian Institution.

_____, _____. 1877. “*Ancient Society*”, New York: World Publishing.

Müller, Harald. 2001. “*Kültürlerin Uzlaşması*”, Çev. Ali Çimen, İstanbul: Timaş Yayınları, 151, 157-158)

Noyan, Bedri. 1985. “*Alevilik-Bektaşilik Nedir?*”, Ankara

Ocak, Ahmet Yaşar. 1999. “*Türkiye’de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler*”, İstanbul: Ensar Neşriyat.

_____, _____. 2002. “*Türk Sufiliğine Bakışlar*”, İstanbul: İletişim Yayınları.

_____, _____. 2002 a. “*İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu’da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*”, İstanbul: Dergah Yayınları

_____, _____. 2002b. “*Alevi ve Bektaşi İnançlarını İslam Öncesi Temelleri*”, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ozankaya, Özer. 1977. “*Toplumbilime Giriş*”, Ankara: AÜ Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları

Öktem, Niyazi. 1995. “*Laiklik, Din ve Alevilik Yazıları*”, İstanbul: Der Yayınları.

Öz, Gülay. 1999. “*İslamiyet, Türkler ve Alevilik: Bin Dört Yüz Yıllık Muhalefet*”, Ankara: Yol Bilim Yayınları

Özbudun, Sibel. 2003. “*Kültür Halleri*”, Ankara: Ütopya Yayınları. 329-332, 521

_____, _____. 2005. “*Gelenekten Geleceğe Antropoloji*”, Haz. Kümbetoğlu, Belkıs-Birkalan Gedik, Hande. “Küreselleşme ve Geleceği Yeniden Düşünmek” 51-72.

Özkırımlı, Atilla. 1996. “*Alevilik-Bektaşilik: Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi*”, İstanbul: Cem Yayınevi, 11

Refik, Ahmet. 1994. “*Onaltıncı Asırda Rafizilik ve Bektaşilik*”, Yay Haz: Mehmet Yaman İstanbul: s.84, 112

Roux, Jean Paul. 1995. “*Türklerin Tarihi*” (Çeviren, Galip Üstün) IV. Bölüm, İstanbul: Milliyet Yayınları

Safa, Peyami. 1927. “*Bir Genç Kızın Bektaşiler Arasında Hatıratı*”, Çev. Ahmet Taşgın İstanbul: Amidi Matbaası

Schüller, Harald. 1999. “*Türkiye’de Sosyal Demokrasi: Particilik, Hemşehrilik, Alevilik*”, İstanbul: İletişim Yayınları. 172.

Sevgen, Nazmi. 1999. “*Zazalar ve Kızılbaşlar*”, Ankara: Kalan Yayınları

Shankland, David. 2003. “*Alevis in Turkey, The Emergence of Secular Islamic Tradition*”, London: Routledge

Sıvacıoğlu, Musa 1991. “*Avrupa Topluluğunda kadın Erkek Eşitliği ve Bunun Türk Mevzuatı ile Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi*”, Ankara: Aile ve Toplum Araştırma Kurumu Dergisi
Soyyer, Yılmaz. 1996. “*Sosyolojik Açıdan Alevi-Bektaşi Geleneği*”, İstanbul: Seyran Yayınları

Stirling, Paul. 1993. “*Growth and Changes: Speed Scale Complexity.*” Changes in Turkish Villages, Cambridge Shire: The Eothen Pres, 9

Subaşı, Nejdet. 2001. “*Modern Alevilik: Sınırları Zorlayan Söylem Arayışları*” İstanbul: İslamiyat Yayınları

Sümer, Faruk. 1972. “*Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları*”, Ankara: Ana Yayınları.

Spradley, J.P. 1980. “*Participant Observation*”, Florida: Harcourt Brace College Publishers

Şahhüseyinoğlu, H. Nedim. 2001. “*Alevi Örgütlenmelerinin Tarihsel Süreci*”, Ankara: Ayyıldız Yayınları

Şapolya, E.B. 1964. “*Mezhepler ve Tahrikatlar Tarihi*”, İstanbul:, 254-253.

Şener, Cemal. 1998. “*Aleviler Ne Yapmalı: Alevilerin Güncel-Tarihsel Görevi*”, İstanbul: Ant Yayınları. 138-140.

Tezcan, M. 2000. “*Türk Aile Antropolojisi*”, Ankara: İmge Kitabevi. 14.

Tolan, Barlas. 1975. “*Toplum Bilime Giriş*”, Ankara: Yayıncı Yok

Turner, Victor. 1977. “*Variations on a Theme of Liminality*”, Netherlands: Van Goram and Co.

Türkdoğan, Orhan. 1993. Türk Demokrasi Modelinin Sosyal Yapısı ve Eleştirisi. Ankara: Yaklaşım Dergisi, Sayı: 1 Şubat-Mart, 20-29.

_____, _____. 1995. “*Alevi-Bektaşî Kimliği*”, İstanbul: Timaş Yayınları. 11-12, 15.

_____, _____. 2003. “*Çağdaş Türk Sosyolojisi*”, İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık, 605.

Uludağ, Süleyman. 2003. “*Sufî Gözüyle Kadın*”, İstanbul: İnsan Yayınları.

Üzüm, İlyas. 1997. “*Günümüz Aleviliği*”, İstanbul: İSAM Yayınları

_____, _____. 1998. “*Kültürel Kaynaklara Göre Alevi İnançları ve İbadet Anlayışları*”, Köprü Dergisi. 20-23.

Vaid, Muharriri Ahmed. 1924. “*Kadınlar Tekkesi*”, Çeviren: Ahmet Taşgın Resimli Ay Dergisi, Sayı 9, 27-28.

Vergin, Nur. 1991. “*Toplumsal Değişme ve Türkiye’de Aile*”, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 411.

Wallace, Edwin R. 1983. *“Freud And Anthropology”*, New York: International Universities Press

Whiting, J.W.M. 1967. *“Child Training And Personality”*, New Haven: Yale University Press,

Yalçınkaya, Ayhan. 1996. *“Alevilikte Toplumsal Kurumlar ve İktidar”*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

Yaman, Ali. 2001. *“Dedelik Kurumu Ekseninde Değişim Sürecinde Alevilik”*, İstanbul: İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 80

_____, _____. 2006. *“Orta Asya’dan Anadolu’ya Yesevilik Alevilik Bektaşilik”*. Ankara: Elips Kitap

Yardımcı, Mehmet ve Makal, Tahir Kutsi. 1989. *“Malatya Halk İnanmaları, Mistik Kaynaklı Halk Sağiltmacılığı ve Bazı Halk İnançları”*, İnönü Üniversitesi III. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, İstanbul: Tarla Yayını, 267”

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. 1999. *“Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 9-10.

Yıldırım, Mustafa. 2005. *“Sivil Öriumceğin Ağında”*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 3-5, 17.

Yılmaz, Nail. 2003. *“Toplumsal Değişme ve Kentleşme Sürecinde Alevilik: Reşadiye-İkitelli Örneği”*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Zelyut, Rıza. 1993. *“Aleviler Ne Yapmalı: Şehirlerdeki Alevilerin Sorunları Ve Çözümleri”*, İstanbul: Yön Yayınları, 9.

DİZİN

A

ABD, 6, 35
Adak, 195, 208,
Aile, 20, 22, 44, 46, 49, 50, 51, 81, 82, 83,
84, 85, 86, 90, 91, 95
Akraba, 18, 77, 135, 139, 148, 159, 208,
209
Alevilik Bildirgesi, 61, 183
Amerikan Antropoloji Derneği, 6, 72, 73,
74
Ana, 37, 53, 55, 56
Anaerkil, 12, 20
Ana soyu, 18, 19, 50, 66
Anthropological, 13, 63, 72, 73, 74
Antropolog, 9, 14, 18, 22, 72, 73, 74
Antropoloji, 9, 11, 14, 17, 18, 22, 35, 57,
63, 65, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 76
Antropoloji Bölümü, 10
Antropolojik, 17
Araştırma, 9, 10, 12, 15, 16, 18, 19, 20, 21,
24, 35, 61-80, 97, 101, 102, 106, 107, 110,
113, 114, 208, 212, 213
Ataerkil, 12, 21, 45, 47, 49, 55, 98, 117

B

Baba (aile babası), 3, 11, 22, 23, 25, 45,
46, 50-55, 82, 90, 94, 129, 132, 134-140,
143, 146, 148, 151-156, 160-163, 172-178,
208
Baba (dini önder), 40, 44, 56, 95
Babaerkil, 12, 208
Baba soyu, 18, 19, 50, 55, 66

Bacı, 42, 48, 207, 208
Bekar, 51, 82, 93, 94, 128, 132, 133, 143
Bilgilendirilmiş rıza, 63, 76
Boyun kesmek, 44, 208
Beloğlu, 39, 208, 210
Bismi Şah, 39, 208
Bütüncül yaklaşım, 16, 30, 31, 63, 66, 70,
71

C

Can (ruh), 46, 55
Cemaat, 10, 15, 25, 35, 36, 55, 66, 99, 101-
103, 208

Ç

Çaprazlama araştırma, 12, 63, 68, 77, 102
Çekirdek aile, 21, 25, 60, 80, 86, 87, 94,
96, 122, 171, 208
Çocuk, 52-54, 65-67, 77, 80-87, 95, 96,
99-102

D

Dede, 10, 11, 40-43, 56, 57, 60, 82, 87, 88,
91, 94, 187, 190, 205-208
Demografik, 77, 122
Derinlemesine görüşme, 12, 63, 66, 68, 71,
74, 75, 77, 78, 80, 82, 84, 85, 93, 98
Dış evlilik, 12, 17, 22, 46, 64, 66, 77, 93,
99, 101, 102
Din, 9, 10, 14-17, 20, 24, 30-32, 36, 37, 42,
53-55, 59-68, 75, 77, 80, 81, 87, 92, 93, 95,
101, 179, 183, 186, 187
Dini inanç, 37, 184

Dört Kapı, 39, 192, 208
Düşkün, 42, 43, 49, 53, 84, 87, 90, 91, 179,
208

E

Ehl-i Beyt, 39, 209
Eşref-i mahlukat, 36, 209
Etik, 36, 63, 68, 70, 72-74, 209
Etik ilkeler, 68, 72
Etik kurallar, 72, 74
Evlad-ı Resul, 41, 209
Evlilik, 9, 12, 15-25, 30, 32, 44-46, 49, 51-
55, 63-68, 75-89, 91, 116

F

Farklılaşma, 19, 20, 29, 30, 33, 35

G

Garip Dede, 11, 66, 90, 205, 206
Gıybet, 40, 209
Göç, 21, 30-32, 34, 42, 45, 46, 51, 57, 61,
62, 98, 101, 175
Görücü usulü, 21, 84, 96, 174, 176
Gözlem, 9, 12, 66, 69, 70, 71, 75, 93
Grup, 15-17, 19, 20, 22, 23, 26, 29, 30, 33-
35, 39, 44, 47-49, 54, 59, 65, 68, 70, 91,
92, 99, 101, 150, 157, 180
Gruplaşma, 16, 19, 23, 33, 65
Gülbank, 44, 209

H

Hacıbektaş, 10, 11, 68, 176, 189, 195, 196
Hacı Bektaş Veli, 10, 16, 27-29, 39, 47, 48,
54, 64, 66, 70, 207

Hakikat Kapısı, 39, 209
Haram, 37, 39, 40, 43

İ

İç evlilik, 22, 23, 66, 77, 94, 103
İkrar, 209
İloğlu, 209
İnsan-ı kamil, 39, 209
İstanbul, 10-13, 62, 63, 66, 68, 125, 169

K

Kam, 40, 209
Karma evlilik, 9, 12, 17, 54, 55, 63-68, 77,
95, 209
Kız İsteme, 136

M

Marifet Kapısı, 39, 209
Mülakat, 43, 63, 68, 70, 71, 76, 78, 83
Mürşid, 39, 209, 210

N

Nâd-i Ali, 209, 210
Nevruz, 39, 210
Nevşehir, 10, 11, 14, 64, 66, 68, 70, 77,
126, 170, 204

O

Osmanlı (İmparatorluğu), 14, 17, 27, 28,
30, 32, 33, 58, 59, 64, 66, 68, 102

P

Paspan, 44, 210
Pençe-i Al-i Aba, 29, 210

Peymaneye geçmek, 44, 210

Pir, 28, 89, 90, 163, 209, 210

S

Sakilik, 44, 210

Salat, 39, 210

Selçuklu (Devleti), 14, 27, 28, 30, 31, 58,
102

Semah, 16, 55

Sınlama, 19, 33, 49

Ş

Şeriat, 26, 183, 187

Şeriat Kapısı, 39, 208, 210

T

Tac, 39, 193

Talip, 41, 57, 84, 210

Takıyye, 34, 39, 210

Tarikat Kapısı, 39, 210

Teberra, 39, 53, 210

Türk, 17, 21, 27, 30-36, 42, 44, 46, 49, 50,
53, 59, 92, 93, 101, 102

Türkiye Cumhuriyeti, 17, 30, 33, 34, 124,
183, 184Türkmen, 14, 16, 27, 28, 30-32,
58, 65, 66, 180

V

Vahdet-i Vücut, 38, 210

Vuslat, 43, 210, 211

Y

Yasacı, 44, 210

Yoloğlu, 39, 210, 211

Z

Zekat, 30, 37, 38, 39, 91, 140, 210

Zina, 14, 37, 40, 43, 49, 50

EKLER

Ek 1. Tablolar

Tablo 1. Araştırma Grubunun Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet Dağılımı	Frekans	%
Kadın	15	50
Erkek	15	50
Toplam	30	100

Tablo 2. Araştırma Grubunun Mezhebe Göre Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyete Göre Mezhep	Frekans
Alevi Kadın	10
Sünni Kadın	5
Alevi Erkek	5
Sünni Erkek	10
Toplam	30

Tablo 3. Araştırma Grubunun Yaş Dağılımı

Yaş Aralığı	Doğum Yılı Aralığı	Alevi Kadın İst.	Sünni Kadın İst.	Alevi Erkek İst.	Sünni Erkek İst.	Alevi Kadın Nev.	Sünni Kadın Nev.	Alevi Erkek Nev.	Sünni Erkek Nev.
24-34	1983-1973	3 kişi	1 kişi	1 kişi	2 kişi	1 kişi	3 kişi	3 kişi	1 kişi
35-44	1972-1963	1 kişi	1 kişi	1 kişi	1 kişi	1 kişi	-	-	-
45-54	1962-1953	2 kişi	-	-	2 kişi	1 kişi	-	-	2 kişi
55-67	1952-1940	-	-	-	1 kişi	1 kişi	-	-	1 kişi

Tablo 4. Araştırma Grubunun Evli Oldukları Yıl Dağılımı

Evlilik Süresi Yıl Aralığı	Evlenme Yılı Aralığı	Alevi Kadın	Sünni Kadın	Alevi Kadın	Sünni Kadın
		Sünni Erkek İstanbul	Alevi Erkek İstanbul	Sünni Erkek Nevşehir	Alevi Erkek Nevşehir
2-11	2005-1996	4 Çift	2 Çift	2 Çift	3 Çift
12-21	1995-1986	-	-	-	-
22-31	1985-1976	2 Çift	-	1 Çift	-
32-42	1975-1965	-	-	1 Çift	-

Tablo 5. Araştırma Grubunun Nikah Durumu

Evlilik Özelliği	Alevi Kadın	Sünni Kadın	Alevi Kadın	Sünni Kadın
	Sünni Erkek İstanbul	Alevi Erkek İstanbul	Sünni Erkek Nevşehir	Alevi Erkek Nevşehir
Sadece Resmi Nikah	-	-	-	-
Sadece Dini Nikah	1 Çift	-	-	-
Resmi ve Dini Nikah	5 Çift	2 Çift	4 Çift	3 Çift
Hiç biri Yok Birlikte Yaşıyor	-	-	-	-

Tablo 6. Araştırma Grubunun Eş Durumu

Evlilik Özelliği	Alevi Kadın	Sünni Kadın	Alevi Kadın	Sünni Kadın
	Sünni Erkek İstanbul	Alevi Erkek İstanbul	Sünni Erkek Nevşehir	Alevi Erkek Nevşehir
Birinci Evlilik	5 Çift	1 Çift	4 Çift	3 Çift
İkinci Evlilik	-	1 Çift	-	-
Diğer	1 Çift	-	-	-

Tablo 7. Araştırma Grubunun Çocuk Durumu

Çocuk Durumu	Alevi Kadın	Sünni Kadın	Alevi Kadın	Sünni Kadın
	Sünni Erkek Evliliği İstanbul	Alevi Erkek Evliliği İstanbul	Sünni Erkek Evliliği Nevşehir	Alevi Erkek Evliliği Nevşehir
Kız	5	1	4	1
Erkek	4	2	3	2

Tablo 8. Araştırma Grubunun Hane Durumu

Evlilik Özelliği	Alevi Kadın	Sünni Kadın	Alevi Kadın	Sünni Kadın
	Sünni Erkek Evliliği İstanbul	Alevi Erkek Evliliği İstanbul	Sünni Erkek Evliliği Nevşehir	Alevi Erkek Evliliği Nevşehir
Çekirdek Aile	5 Çift	2 Çift	1 Çift	3 Çift
Geniş Aile	1 Çift	-	3 Çift	-

Tablo 9. Araştırma Grubunun İkametgah Dağılımı

İkametgah	Alevi Kadın Sünni Erkek Evliliği	Sünni Kadın Alevi Erkek Evliliği
İstanbul	6 Çift (12 Kişi)	2 Çift (4 Kişi)
Nevşehir	4 Çift (8 Kişi)	3 Çift (6 Kişi)

Tablo 10. Araştırma Grubunun Mesleklere Göre Dağılımı

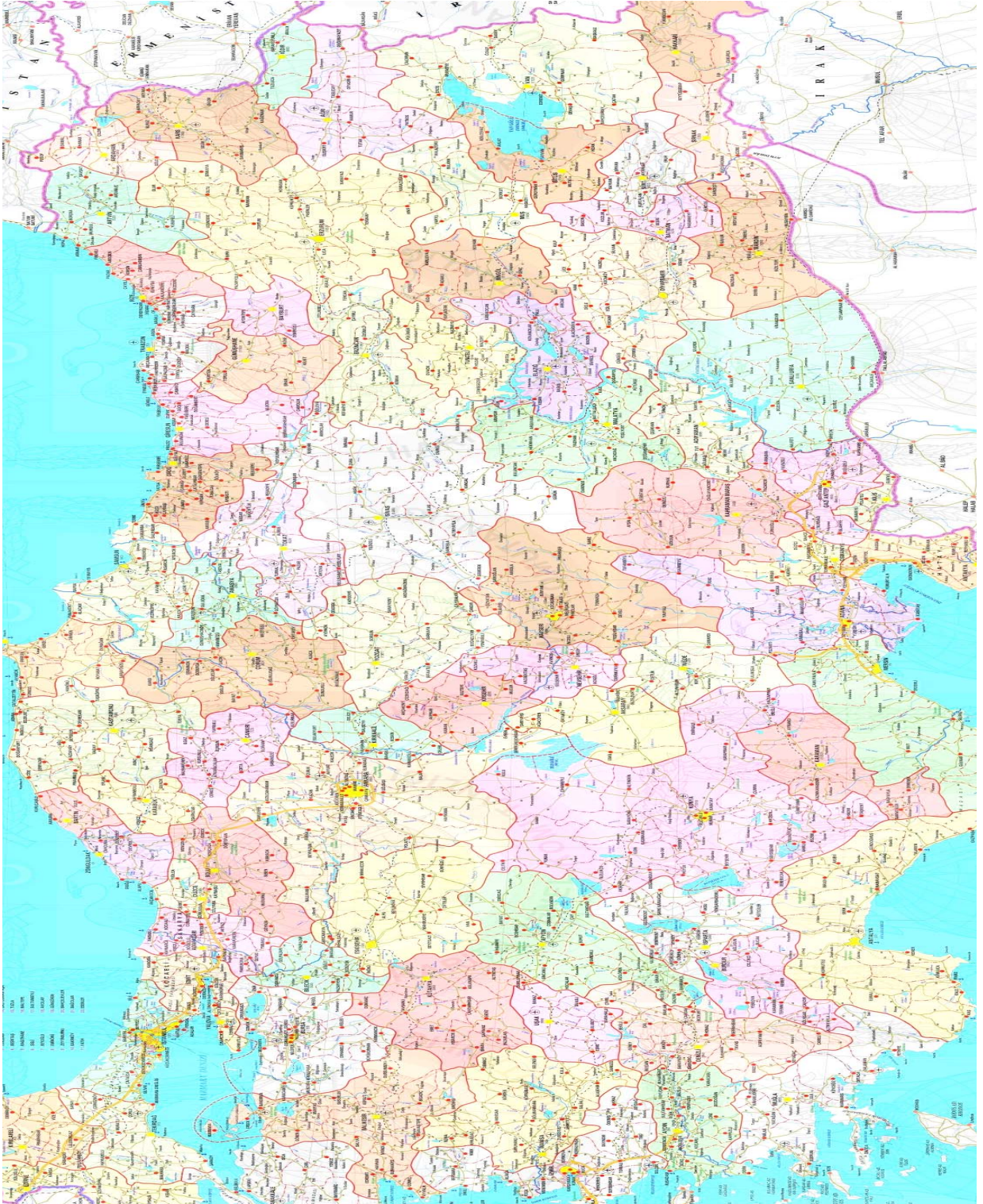
Meslekler	Alevi Kadın İst.	Alevi Erkek İst.	Alevi Kadın Nev.	Alevi Erkek Nev.	Sünni Kadın İst.	Sünni Erkek İst.	Sünni Kadın Nev.	Sünni Erkek Nev.
İşçi		1		1	1	1		1
Memur				1		1	2	
Esnaf				1				2
Ev Kadını	3		2				1	
Ev Kadını Ek İş Yapıyor			1					
Özel Sektör Çalışanı	1							
İş Adamı		1				4		
İş Kadını	2				1			
Emekli								1
İşsiz			1					

Tablo 11. Araştırma Grubunun Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Alevi Kadın İst.	Alevi Erkek İst.	Alevi Kadın Nev.	Alevi Erkek Nev.	Sünni Kadın İst.	Sünni Erkek İst.	Sünni Kadın Nev.	Sünni Erkek Nev.
İlkokul	-	-	-	-	1 Kişi	-	-	-
Ortaokul	1 Kişi	1 Kişi	-	-	-	-	-	-
Lise Terk	-	-	1 Kişi	-	-	-	-	-
Lise	2 Kişi	-	1 Kişi	2 Kişi	-	1 Kişi	1 Kişi	2 Kişi
Ünv. Terk	-	1 Kişi	-	-	-	2 Kişi	-	-
Ünv. Mzn.	2 Kişi	-	2 Kişi	1 Kişi	-	1 Kişi	2 Kişi	2 Kişi
Yük. Lis.	1 Kişi	-	-	-	-	1 Kişi	-	-
Doktora	-	-	-	-	1 Kişi	1 Kişi	-	-

Ek 2. Haritalar

Harita 1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Haritası

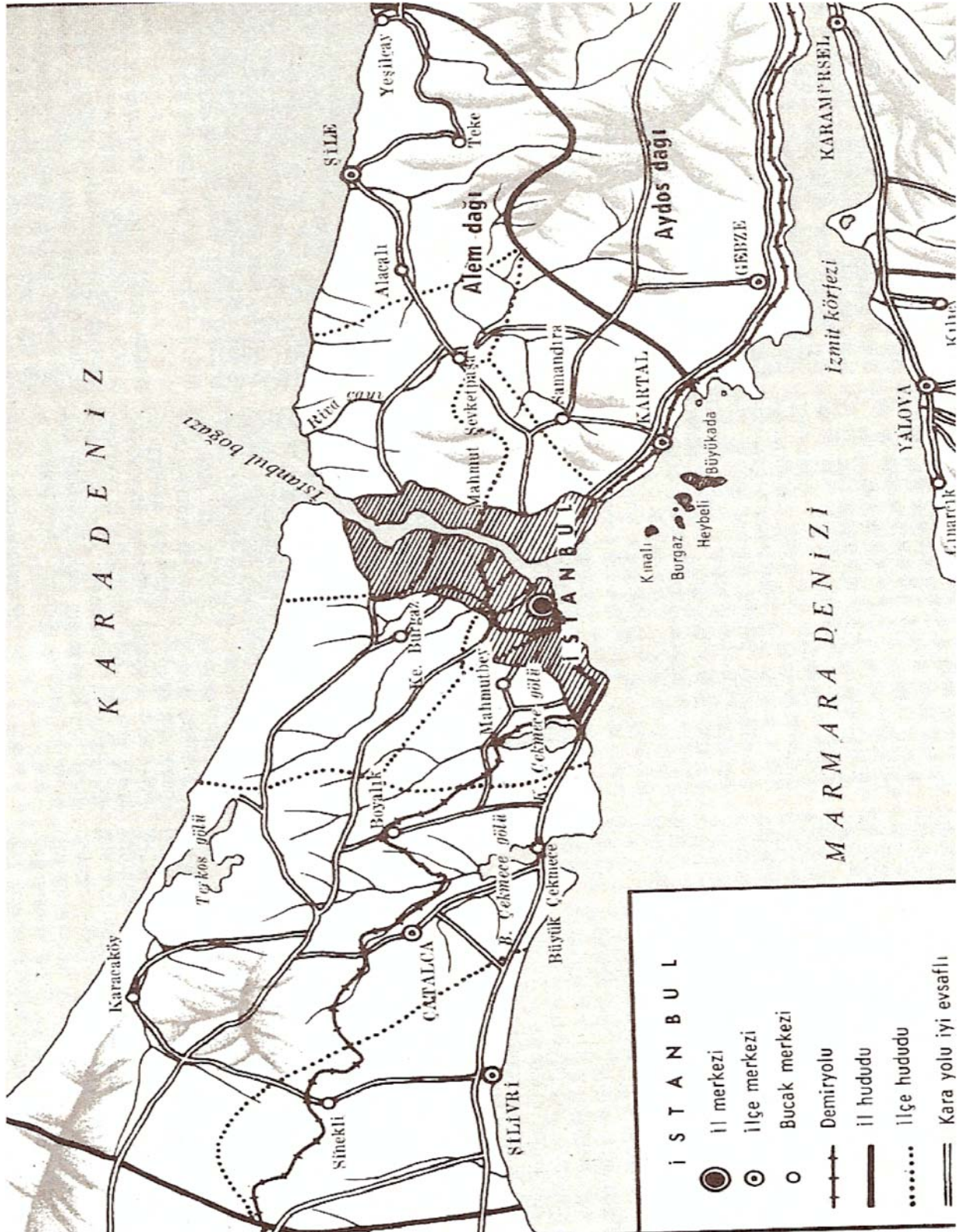

Ölçek: 1 / 981468'dir.

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi-Türkiye Haritası.

<http://www.rehberibb.gov.tr/.07/09/2007>.

Harita 2. İstanbul İli Haritası

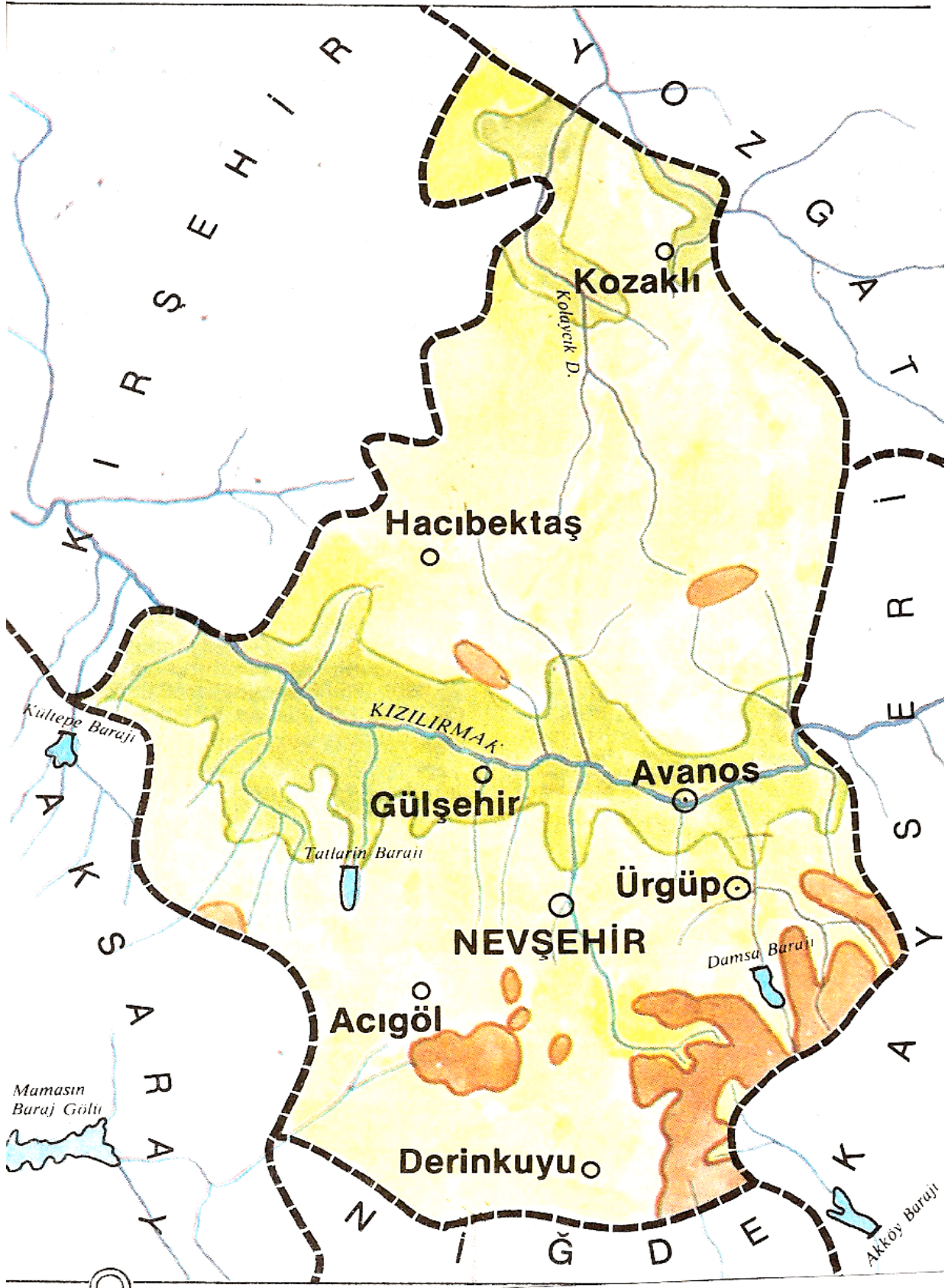

Ölçek: 1 / 931469'dur.

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi-İstanbul Kent Haritası.

<http://rehber.ibb.gov.tr/.07/09/2007>.

Harita 3. Nevşehir İli Haritası

Kaynak: Büyük Türkiye Ansiklopedisi 3, Yıl 1991, 739.

Ek 3. Görüşme Formu

Görüşmeyi Yapanın Adı: Gökçen Çatlı

Görüşülenin Adı:

Cinsiyeti: () Kadın () Erkek

Görüşmenin Yapıldığı Tarih:/..../2007

Görüşmenin Yapıldığı Yer:

Görüşme Saati: :

Görüşme Süresi: Saat Dakika

Kaset Adedi:

Kasetin: () A Yüzü () B Yüzü

Kullanılan Kısaltmalar:

(.) (Arada duruşlar) - (Önceki kelime ve ses arasında kesin bir kopuş)

↑↓ (Ses tonunda iniş çıkışlar var)

? (Kasetten anlaşılıyor)

hh (Nefes almak için durdu, iç geçirdi) : Konuşma sesi veya kelimeyi uzattı

G.Y: Görüşmeyi Yapan

G.K: Görüşülen Kişi

İzin ve Açıklama

Merhaba ismim Gökçen Çatlı. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Antropoloji Bölümü'nde öğrenciyim ve yüksek lisans bitirme tez konusu olarak günümüzde Alevi-Sünni evliliğini araştırıyorum. Doğru saptamalar yapmak amacıyla, bu tarz karma bir evlilik yapmış olanlarla görüşme yapmam gerekiyor. İzin vermezseniz, kimlik bilgileriniz gizli tutulacak, ses kaydı yapılmayacak ve görsel çekim alınmayacak. Görüşmeyi kabul ederseniz, memnun olurum. Aksi halde bana vakit ayırıp, dinlediğiniz için de teşekkür ederim.

D) Demografik Sorular 1-8

1) Doğum tarihiniz?

2) Doğum yeriniz?

Ülke: Şehir: Bölge:

3) Öğrenim düzeyiniz?

1- () Okula gitmedi, okur-yazar değil

2- () Okula gitmedi ama okur-yazar

3- () İlkokul mezunu

4- () Lise

5- () Üniversite (Bölümü)

6- () Diğer

4) Dininiz ve mezhebiniz nedir?

1- () Müslüman-Sünni

2- () Müslüman-Alevi

3- () Diğer

5) Çocuğunuz var mı?

1- () Evet 2- () Hayır 3- () Diğer

6) Meşguliyetiniz nedir?

7) Kendinizi hangi gelir grubu içerisinde görüyorsunuz?

1- () En üst 2- () Üst 3- () Orta 4- () Düşük 5- () En düşük

8) Hane Tanım Formu: Hanede kimlerle birlikte kalıyorsunuz?

Görüşmeciyile Yakınlık	Olan	Doğum Yeri	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	İş	Medeni Hal	Din/Mezhep

II) Evlilik Öncesi Dönemle İlgili Sorular 1-7

1) Siz bekarken, ailenizin dini yaşayış şekli nasıldı? Evde neler yapılırdı? Açıklayınız.

2) Sizin nasıldı? Açıklayınız.

3) Bekarken Aleviliğe/Sünniliğe bakış açınız nasıldı? Açıklayınız.

4) Eşinizle tanışmanızı anlatır mısınız? (Tarih/Yer/Nasıl)

5) İlk tanıştığınızda, sevgilinizin farklı bir mezhepten olmasını nasıl karşıladınız?

6) Aileniz sevgilinizin mezhebini öğrendiğinde, bunu ilk nasıl karşıladılar? Açıklayınız.

7) Alevi/Sünni sevgilinizin olması, arkadaş çevrenizde ilk nasıl karşılandı? Açıklayınız.

III) Evlilik Kararı ve Evlilik Gelenekleri Hakkında Sorular 1-12

1) Evlilik kararınızı sevgili olduktan ne kadar zaman sonra verdiniz?

Yıl: Ay: Hafta:

2) Evlilik kararı almanızdaki sebepler nelerdi?

3) Aileniz kararınızı ilk nasıl karşıladı?

4) Evliliğinize karşı çıkanlar oldu mu?

1- () Evet 2- () Hayır 3- () Diğer

5) Evetse kimler karşı çıktı? / Hayırsa kimler özellikle destek verdi?

6) Onaylamama sebepleri nelerdi? / Onaylarını gerektiren sebep neydi?

7) Eşinizin ailesiyle, sizin aileniz tanışıyorlar mı?

1- () Evet 2- () Hayır (10'a geç) 3- () Diğer

8) Aileler, siz sevgili olduktan ne kadar süre sonra tanıştılar?

Yıl: Ay: Hafta:

9) Ailelerin tanışmasında ilk neler yaşandı?

10) Neden tanışmadıklarını anlatır mısınız?

11) Evlilik sürecinde gerçekleşen törenler hangi geleneğe göre yapıldı?

1- () Alevi 2- () Sünni 3- () Alevi ve Sünni 4- () Diğer

12) Neler yapıldı?

Kız İsteme:

Söz:

Nişan:

Düğün:

IV) Aile Yaşantısı ve Sosyal Çevre Hakkında Sorular 1-17

1) Evinizde, evliliğinizde baba evi kültürünü yaşatmaya çalışıyor musunuz?

1- () Evet 2- () Hayır 3- () Diğer

2) Cevabınızı yorumlayınız.

3) Alevi/Sünni kültürüne özgü bayramları ve özel günleri kutluyor musunuz?

1- () Evet 2- () Hayır 3- () Diğer

4) Evetse hangisi ve nasıl / Hayırsa niye?

5) Mezhep farklılıklardan kaynaklanan sorunlar yaşıyor mu?

1- () Evet 2- () Hayır 3- () Diğer

6) Cevabınızı yorumlayınız?

7) Çocuğunuzu hangi mezhebin öğretilerine göre yetiştiriyorsunuz?

8) Çocuk yetiştirirken mezhep farklılığı sorun yaratıyor mu?

1- () Evet 2- () Hayır 3- () Diğer

9) Cevabınızı açıkla mısınız?

10) Çocuğunuzun ismine nasıl karar verdiniz?

11) Çocuğunuzun karşı mezhepten yapacağı evlilikte tepkiniz ne olurdu?

12) Tavsiyeleriniz ne olurdu?

13) Eşinizin mezhebine geçme konusunda neler düşünüyorsunuz?

14) Sünni/Alevi bir eşle evli olmayı izah eder misiniz?

15) Evlilik hayatınızda dinin nasıl bir yeri var?

16) Eşinizin ailesiyle ilişkileriniz nasıl?

17) İlişkinizin bu boyutta olmasını neye bağlıyorsunuz?

Genel Sorular 1-13

1) Alevilik ve Sünnilik arasında sizce nasıl bir ilişki var?

1- () Benzerlik 2- () Farklılık 3- () Aynı 4- () Diğer

2) Cevabınızı yorumlayınız.

3) Evliliğinizin mezhep farklılığını bulduğunuz ortamlarda söylemediğiniz oldu mu?

1- () Evet 2- () Hayır 3- () Diğer

4) Cevabınızı yorumlayınız

5) Çevreden, eşinizin mezhebiyle alakalı rencide edici bir olay yaşadınız mı?

1- () Evet 2- () Hayır 3- () Diğer

6) Cevabınızı yorumlayınız.

7) Bazı yargılar var: Aleviler dini görevlerini yerine getirmez (abdest almaz, namaz kılmaz, oruç tutmaz, içki içer) yahut Sünniler şekilcidir, dini katılaştırarak saptırırlar ve buna benzer yargılar. Sizin düşünceniz nedir?

8) Musahiplik, hakkında neler diyeceksiniz? Musahip aileniz var mı?

9) Alevilerde, Alevi eşle evlenmeyen düşkün olur diye bir bilgi var. Sizin için durum nedir?

10) Hacı olmak, hacca gitmek sizde ne ifade ediyor?

11) Genel olarak gününüzü nasıl geçiriyorsunuz?

12) Herhangi bir derneğe, lokale üye misiniz?

1- () Evet 2- () Hayır 3- () Diğer

13) Hangisi?

Eklemek istediğiniz her hangi bir şey var mı?

Bana vakit ayırdığınız için teşekkür ederim.

Ek 4. Görüşme Soruları Dökümü

Görüşme Dökümü: (1)

Görüşme No: (25)

Görüşmeyi Yapanın Adı: Gökçen Çatlı

Görüşülenin Adı: Betül

Cinsiyeti: Kadın

Özelliği: İstanbul'da ikametgah ediyor. Kendisi Alevi. Eşi Sünni

Görüşmenin Yapıldığı Tarih: 28/09/2007, Cuma

Görüşmenin Yapıldığı Yer: Betül'ün iş yeri Göztepe/İstanbul

Görüşme Saati: 16:30 - 17:00

Görüşme Süresi: 30 Dakika

Kaset Adedi: 1

Kasetin: (X) A Yüzü (X) B Yüzü

Kullanılan Kısaltmalar:

(.) (Arada duruşlar) - (Önceki kelime ve ses arasında kesin bir kopuş)

↑↓ (Ses tonunda iniş çıkışlar var) ? (Kasetten anlaşılmıyor)

hh (Nefes almak için durdu, iç geçirdi) : Konuşma sesi veya kelimeyi uzattı

G.Y: Görüşmeyi Yapan **G.K:** Görüşülen Kişi

Görüşmeyi, Ramazan Ayı'nın getirdiği yoğunluk bakımından, Betül Hanım'ın Göztepe'de çalışmakta olduğu ofiste yapmak zorunda kaldık. Derinlemesine görüşme süresince, kütüphanenin nispeten boş olması sebebiyle, fazla bölünme yaşanmadı. Zaten görüşmecimin çalışma masası, kütüphanenin biraz arka tarafında olduğu için, içerideki öğrenci trafiği bizi azami şekilde etkiledi. Betül Hanım, 27 yaşında bir Alevi ve üç yıl önce Sünni bir beyle evlenmiş. Henüz çocukları yok ve Göztepe'deki evlerinde iki kişi yaşamaktalar. Eşi bir polis memuru.

G.Y: Görüşmeyi kabul ettiğiniz için teşekkür ederim.

G.K: A : rica ederim.

G.Y: İsminizi elbette söyleyemeyebilirsiniz ama onayınız olursa ve tezde yayınlanmasında bir sakınca yoksa, isminizi alabilir miyim acaba?

G.K: Yok yok ismim Betül.

G.Y: Teşekkür ederim. Doğum tarihiniz ve doğum yeriniz neresi Betül Hanım?

G.K: 5 Nisan 1980'de doğdum. (.) Eskişehir'de.

G.Y: Eğitim durumunuz nedir?

G.K: Yüksek lisansı bitirdim. Doktoraya başlıcam (.) ama işler çok yoğun.

G.Y: Evet bilirim. Peki dininiz ve mezhebınız nedir?

G.K: Ben Aleviyim. Müslüman'ım. Biliyorsunuz, Alevilik İslamiyet'in bir koludur. Aleviyim yani.

G.Y: Hım hım. Çocuğunuz var mı?

G.K: Ayy **hh**... Henüz yok ama bir ara çok istedik şimdi düşünmüyorum **hh**. Öyle işte...

G.Y: Umarım güzel ve sağlıklı bir bebeğiniz olur. Peki meşguliyetiniz nedir? Ne iş yapıyorsunuz?

G.K: Aslında şu an esas olarak kütüphanede yöneticilik yapıyorum, ama aynı zamanda üniversitede araştırma görevlisiyim. Üniversiteden bir hocam bir gün beni aradı, mülakat yapılacağını ve üniversitedeki kütüphane için bir kişi alınacağını bildirdi. Ben de mülakata katıldım. İnanılmaz bir başvuru vardı, ama en nihayetinde burada başladım. Memnunum tabi.

G.Y: Demek ki çok başarılı bir mülakat verdiniz. Tebrik ederim. Peki, kendinizi hangi gelir grubu içerisinde görüyorsunuz?

G.K: Ben mi... Orta. Sorun yok yani.

G.Y: Hanede kimlerle birlikte kalıyorsunuz?

G.K: Eşimle ben varız. Ailem Eskişehir'de zaten.

G.Y: Eşinizin ailesi nerede ikametgah ediyor?

G.K: Onlar buradalar. İstanbul'da. Evet, öyle.

G.Y: Siz bekarken, ailenizin dini yaşayış şekli nasıldı? Mesela evde neler yapılırdı?

G.K: Normal her aile gibiydi. Abartı bir davranış (.) veya rahatsız edici bir din anlayışları yoktu. Babam, anneme nazaran daha rahattır. Açık görüşlü biridir. Kısıtlamaz ve bizi hiçbir şeye zorlamazdı. Annem de dini konuda bize bir zorlama yapmadı zaten. Annem, namazını kılardı. Ailede oruç tutulur...

G.Y: Hangi oruç? Ramazan Ayı mı, On İki günlük oruç mu?

G.K: Her ikisini tutardık. Mesela On İki gün orucunu kesinlikle aksatmazdık. Ama diyelim ki, Ramazan orucunu tümüyle tutmak gibi bir baskı hiç olmadı üstümüzde. Sınavın varsa, hastaysan tutmazsın. Babamla, annem katı değillerdi.

G.Y: Onların dini ve mezhebi nedir?

G.K: Alevi.

G.Y: Siz bekarken, dini açıdan nasıl bir alışkanlığınız vardı?

G.K: Hem Ramazan, hem de Muharrem Ayı orucunu tutardım. Otuz günlük orucun tamamını tutamasam da, dediğim gibi dikkat ederdim. Tabi. Hatta namaz da kıldım. Uzun bir dönem namaz kıldım. Annem buna hiç şaşırmadı. Benim bu işlere (.) meraklı olduğumu söylerdi. Hatta bana, (.) sen çok dindar biriyle evlenirsin derdi gülererek (Gülüşme). Öyle de oldu! Sonra, okul hayat koşturması derken namazı bıraktım. Ama içimde hep bir istek var.

G.Y: Peki bir Alevi olarak, bekarlığınızda Sünniliğe karşı bakış açınız nasıldı?

G.K: Yoo her hangi bir kötü düşüncem yoktu. Zaten şimdi de yok. Olur mu öyle şey! Bazı Sünni kesimin aşırı katı olduğunu ve Alevilere karşı olumsuz düşündüğünü bilirdim. Ama bu demek değil ki herkes böyle. Benim bir sürü Sünni arkadaşım var, Alevi de var. Yani ben onları buna göre seçmedim zaten. Temiz insanlar mı değil mi, değil mi? Bu önemlidir. Ama bu beni hiç kötü etkilemedi. Daha doğrusu kötü bir deneyim yaşamadım. Aslında Aleviler içerisinde de, aşırılığa kaçan var. Sünnileri benimsemeyen ve düşman gören Aleviler olduğunu biliyorum. Ama biz ailece ne başkasını üzdük, ne de başkası bizi üzdü. Önemli olan kimseyi rahatsız etmeden yaşamak istediğin doğruları yaşamaktır.

G.Y: Eşinizle tanışmanızı anlatır mısınız?

G.K: **hh** Arkadaş ortamında oldu. Üniversitede, okul kantininde onu ilk kez gördüğümde arkadaşım arkadaş olarak tanıştık. Çok sessiz biriydi, fazla konuşmadık. O gün bir şey olmadı. O çok sessizdi, ben de fazla hareketliydim. Arkadaş canlısı, bir dakika yerimde oturmazdım. Bu dikkatini çekmiş. İlk olarak onun bakışları dikkatimi çekti. Okula sık sık gelmeye başladı. Meğer benim içinmiş (Gülüşme). Kısa zamanda samimi olduk. Ben de ona ilgi duydum yani (Gülüşme). Her şey kısmet tabi. Sonra yavaş yavaş arkadaşlığımız ciddileşti. Onun yanında olmak beni mutlu ediyordu.

G.Y: Tanışma tarihiniz neydi?

G.K: Mart başı, (.) okul kantininde.

G.Y: Hangi yıl?

G.K: 2004 yok yani evlenme tarihimiz 2004, tanışma tarihimiz 2002, Mart. Okulumun kantininde.

G.Y: İlk tanıştığınızda, sevgilinizin farklı bir mezhepten olmasını nasıl karşıladınız? Alevi olmadığımı nasıl öğrendiniz?

G.K: Tabi ilk tanışmada ben onun Sünni mi, Alevi mi olduğunu merak etmedim, çünkü aklıma gelmedi. Benim için hayati bir sorun olmaz diye düşünürdüm. Aslında onun Alevi

olmadığını anlamıştım, ama arkadaş ortamında, o öyleymiş bu öyleymiş diye bir ayırım, bir etiket yapıştırmazdık biz. Sonra samimiyetimiz ilerleyince konuştuk.

G.Y: Nasıl konuştunuz? Ne dediniz? Ben Aleviyim gibi mi?

G.K: Evet, Aleviyim dedim. Aslında şöyle gelişti. İlk tanışmamızda dediğim gibi o benim için normal bir arkadaştı o sebeple mezhebi önemli değildi. İlişkimiz ciddiyet kazanmaya başlayınca ben tedirgin oldum. Onunla evleneceğimi anladım galiba, içime doğdu sanırım ve endişelenmeye başladım. Ailem aklıma geldi. Onların tepkilerinden korktum. Onları üzer miyim diye korktum. Ben babama çok bağılıyım, hep babam aklıma geliyordu. Bizde (Alevileri kast ediyor) kız çocuğu için (.) baba çok önemlidir. Baba için de öyle tabi. Neyse şimdiki eşimle konuştuk. O, benimle ciddi olduğunu söyledi. Sünni olduğunu anlamıştım zaten dediğim gibi...

G.Y: O sizin Alevi olduğunuzu biliyor muydu?

G.K: Aa... Benim hakkımda fazla bir şey bildiğini sanmıyorum, ama o bildiğini söylüyor. Bence öyle değildi. Benimle ciddi olduğunu söyleyince, ben ilk olarak şunu dedim. Ama ben Aleviyim. O an ki bakışları, bunu pek de bilmediğini ele verdi. Belli etmek istemedi, ama bence o da endişeye kapıldı. Bence bir de şok oldu.

G.Y: Aileniz korkularınızın temelinde olduğuna göre onlar sevgilinizin mezhebini öğrendiğinde, bunu ilk nasıl karşıladılar?

G.K: Ben konuyu ilk anneme açtım. Annem hem sevindi hem üzüldü. Üzüldü bence çünkü biz Aleviyiz, aslında aile çevremiz de Alevi ama Sünni dostlarımız çok. Annem, hem babamın hem çevremizin tepkisinden çekindi. Bana, senin böyle bir şey yapacağını biliyordum zaten dedi. Çok fazla şaşırmadı, ben namaz kılıyor, oruç tutuyordum. Annem, bunu babama nasıl söyleyeceğimize şaşırdı.

G.Y: Babanıza kim söyledi?

G.K: Annem tabi. Ben o akşam evde odamdaydım, annem babama beni istemeye gelmek isteyen bir ailenin olduğunu söyledi. Okuduğum için babam, onlar hakkında daha fazla bir bilgi edinmeden konuya sıcak bakmadı tabi. Annem, ailenin Sünni olduğunu söyledi. Daha doğrusu Alevi değiller dedi. Babamın tepkisi şöyle sert oldu. Bana “Pişman olacaksın. Ne halin varsa gör” dedi. Bu benim için büyük bir yıkılma anıydı. Olmaz da demiyordu, ama olur da demiyordu ve onu hayal kırıklığına uğrattığımı daha iyi anlayınca evlenmekten vazgeçmeyi bile düşündüm, ama annem bana destek oldu. Ablam o sıralar nişanlıydı, o da bana destek verdi. Ağabeyim de tıpkı babam gibi tepkiliydi. Mesela şimdi bile, biraz yüzüm asık olsun ne bileyim ben moralim başka bir konuya biraz gitsin ağabeyim hemen bunu

evliliğime bağlar. Hemen alayım seni oradan der. Böyle yaptıkları için ne moralimin bozukluğunu, ne sıkıntımı onlara pek açamıyorum. Ben güçlüyüm, ben bunun üstesinden gelirim diyorum, ama bazen tıkanıyor insan.

G.Y: Sünni sevgilinizin olması, arkadaş çevrenizde ilk nasıl karşılandı?

G.K: Herkes sevindi. Arkadaş çevrem hem Alevi hem de Sünni. Sorun çıkmadı.

G.Y: Evlilik kararınızı sevgili olduktan ne kadar zaman sonra verdiniz?

G.K: Yaklaşık olarak yedi ay.

G.Y: Evlilik kararı almanızdaki sebepler nelerdi? Eşinizde sizi cezbeden neydi?

G.K: Aa... İyi biriydi. Tabi esas olarak en büyük etken, benim ailemden uzak olmamdı. Ailem Eskişehir'de, ben okuduğum için İstanbul'dayım. Ben ilgi karşısında çözülen biriyim. O bana karşı çok ilgiliydi. Ben de evden uzaktım. Esas olarak evden ayrı olmam beni ona yaklaştırdı anlatabildim mi?

G.Y: Hım hım. Aileniz kararınızı ilk nasıl karşıladı? Evlenmek istediğinizi kesin olarak söyleyince...

G.K: Söylediğim gibi babamın o sözü beni çok kötü etkiledi. Eşimle evlenmeye olan kararlığım, onu üzdü...

G.Y: Ailenizde başka olumsuz tepkiyle karşılaştınız mı? Evliliğinize karşı çıkanlar oldu mu?

G.K: (Gülüşme) Babamın tepkisi yetmişti zaten. Olmadı. Olmadı çünkü bilen yoktu. Ben kimseye onun Alevi olmadığını söylemedim. Akrabalar zaten kına gecesine kadar hiç bir şey bilmediler. Kına gecesi, bilmeyen herkes öğrendi. Benim için zor bir geceydi. Çok sıcak karşılamadılar. Herkes olan oldu der gibiydi. Bundan evvel halam özellikle, daha önceden babamla konuşmuş. O bana kızgındı.

G.Y: Destekleyen olmadı mı?

G.K: Arkadaşlarım yanımdaydı, ama ailemden kimse ne çok sevindi (.) ne de çok sevinmedi. Açıkçası öylesine bir şeyler oldu.

G.Y: Gerçekte onaylamama sebepleri neydi?

G.K: Aa evet, aslında eşim ve ailesinin Sünni olması çok çok büyük bir sorun değildi. Bizim ailenin alışkanlıklarına uyumlu bir aile olmamaları... inanılmaz büyük sorundu. Onlar çok katılar dini bakımdan. Ailem, bu yönlerini görünce esas olarak o zaman ben zor durumda kaldım. Hep arada kaldım. Geri adım da atamadım, ileri de gidemedim.

G.Y: Aileler, siz sevgili olduktan ne kadar süre sonra tanıştılar?

G.K: Tam olarak bir yıl.

G.Y: Ailelerin tanışmasında ilk neler yaşandı? Olumlu bir hava var mıydı?

G.K: Yoktu! Ailem gergindi. Ben eşimin ailesinin, beni istediklerini ve bana karşı olmadıklarını sandığım için, esas sorunun benim ailemde olduğunu düşünüyordum. Eşim, ailesinin bana çok sıcak baktığını söylüyordu. Ama öyle değilmiş. Eşim bunu benden saklıymuş. Onlar da ilkin çok karşı çıkmışlar. Ben bunu zamanla daha iyi gördüm.

G.Y: Ne demişler?

G.K: Aleviler hakkında iyi düşüncelere sahip değillerdi. İşte bilirsiniz, klasik önyargılar. Bu sebeple olumsuzlardı. Sonra onlar dediğim gibi katılar. Tüm ailenin kadınları türbanlı, çarşafı. Ben öyle değilim. Eşime, kapanmam gerektiğini söylemişler. Yani, beni ben olduğum için olmam gerektiği kalıba sokarak bunu isteyerek... Zor yani.

G.Y: Eşiniz onlara ne demiş? Tesettür konusunda...

G.K: Karışmalarını istememiş. Ben bunları evlendikten sonra öğrendim. Ama (.) o zaman bilmeliydim. Ben olsam söylerdim. Çünkü ben eşime ailemin düşüncesini söyledim.

G.Y: Evlilik sürecinde gerçekleşen törenler hangi geleneğe göre yapıldı?

G.K: Bir şey yapılmadı. Ben buna çok üzülüyorum şimdi. O zaman da üzülüyordum. Oldu bittiye geldi evliliğim. Daha çok onların adetlerine uyum sağlandı.

G.Y: Neler yapıldı? Mesela kız isteme oldu demiştiniz...

G.K: Yani bize geldiler. Çiçek, çikolata ve adetlere uygun olarak istediler.

G.Y: Allah'ın emri Peygamber Efendimizin...

G.K: Aynen öyle. Bizde de öyledir. Ailem, onları tesettürlü, sakallı görünce... Annesi, ablası, kardeşleri kapalı. Hatta kayınvalidem çarşafı. Annem, onları görünce donakaldı. Kayınpederim, uzun sakallı. Babama baktım, alakası yok. Yine de o gece söz kesildi. Yüzük takıldı. Çabuk bitti.

G.Y: Ailelerin birbirleriyle konuşması nasıldı?

G.K: İşte bu konu bence faciaydı!

G.Y: Nasıl yani?

G.K: Kayınvalidemler bizim eve girerken, herkesle selamlaştılar. Ben ellerini öptüm, eşim annemle babamla elini öptü. Daha evin girişindeydik. Kayınvalidem babamla uzaktan selamlaşınca, annem de mesafeli durdu tabi. Şimdi herkes tedirgindi zaten. Babam onları salona buyur ederken, kayınvalidem bana oturma odasını sordu. İlk anlamadım ve gösterdim. Onlar da oturma odasına geçtiler.

G.Y: Neden? Erkekler nerede?

G.K: Erkekler salonda. Babam var, kayınpederim var... (.) Ama annemler başka odada. Annem mecbur onlara uydu. Erkeklerle birlikte rahat oturulmazmış, o sebeple yanlarında

olmak alışkanlığı değilmiş. Annem tepki verdi! Normal bir gün değil çünkü. Buyurun biraz burada sohbet edip, beylerin yanına gidelim. Betül’de servisi oraya hazırladı dedi galiba. Hepimizin morali bozuldu. Ben neye uğradığımı şaşırđım.

G.Y: Salona geçildi mi?

G.K: Evet ama tüm keyfimiz kaçmıştı. Babam, kayınpederime sıcak davranmadı ama soğuk da değildi.

G.Y: Nişan oldu mu?

G.K: Olmadı! Maalesef. Eşimin ailesi böyle çalgıya oynamaya karşılar. Zar zor kına gecesi yapıldı. Eskişehir’e hiç gittiniz mi?

G.Y: Evet, gayet iyi bilirim.

G.K: Eskişehir’de kına gecesi sokakta yapılır. Öyle güzel olur ki! Tabi biz bunu söyledik, sokak arasında tüm mahalle, komşular, akrabalar hep birlikte eğlenecektik. Onların tepkisi şu oldu: “Sokakta eğlenmek olur mu? Kadınlar rahat davranamaz. Salonda yapın.” Onlar kınanın haremlik selamlık olmasını istediler...

G.Y: Ne yapıldı peki?

G.K: Sokakta yaptık (Gülüşme). Bizim taraf eğlendi. Onlar zaten yedi-sekiz kişi geldiler. Köşede oturdular ve hiç gülmediler. O gece çok üzüldüm. Her şey öylesine yapıyordu. İstediler, söz oldu mu? Evet! Kına oldu mu? Evet! Ama böyle olmamalıydı. Mesela İmam Nikahı bile çok sorun oldu! Bizde dini nikah vardır ama düğünden bir-iki önce yapılır. Onlar dini nikahı sözlendikten sonra yaptırđılar.

G.Y: Biraz erken olmuş değil mi?

G.K: Tabi. Düğünden aylar evvel, imam nikahı oldu. Günah olurmuş.

G.Y: Kadın-erkek yan yana olduğunuz için mi?

G.K: Evet. Babam çok sinirlendi. Ama bana bir kere ne halin varsa gör dedi ya, o da tepkisini içinde yaşadı. Ben acele ettim. Evlenmek için erkendi. Evde kaldım mı sandım ne oldu anlamadım. Keşke acele etmeseydim. Eşimi, ailesini, düşüncesini daha iyi anlasaydım. O zaman belki babamı dinlerdim.

G.Y: Evliliğinizde sorunlar mı oluyor?

G.K: Ay bunu duymaya hiç hazırlıklı değildim (Gözleri doldu). Yani var. Ben çok sosyalim. Arkadaşlarımla gezmeyi, yeni insanlarla tanışmayı severim. Eşim içine çok kapanık. Biriyle tanışacak diye köşe bucak kaçır. Ev-iş arasında gider gelir, o kadar. Ben derim ki, çıkalım gezelim. Asla.

G.Y: Kapanmanızı mı istiyor?

G.K: Açıkçası böyle bir şey bugüne kadar söylemedi, ama ailesi hep söylüyor. Mesela ben onlara giderken uzun kollu giyerim. Bol giyerim. Böyle olmam.

G.Y: Düğünde nasıl bir gelinliğiniz oldu?

G.K: Böyle kabarık, kat kat beyaz kurdeleliydi. Açık değildi ama. Nikah yaptık, eğlence olmadı. Onlar dini bir düğün istediler. Ailem karşı çıktı tabi ben de. O halde düğün de yok, eğlence de yok dedim.

G.Y: Evinizde, evliliğinizde baba evi kültürünü yaşatmaya çalışıyor musunuz?

G.K: Evde açıkçası eşim kendi hayatını yaşıyor, ben kendi hayatımı. Birlikte yaptığımız tek şey şu günlerde birlikte iftar yapmak, sahura kalkmak.

G.Y: Mesela Alevi veya Sünni kültürüne özgü bayramları ve özel günleri kutluyor musunuz?

G.K: Dini bayramları tabi.

G.Y: Alevi bayramlarını da mı?

G.K: Şeker bayramını, kurban bayramını ve kandilleri tabi kutlarız. Bir kere ailesi, Eskişehir'e gelmişti. O zaman onları bizim ailece gittiğimiz Cem Evi'ne götürdük. Çok merak ediyor gibiydiler ve bence şaşırdılar. Artık akıllarında ne varsa... Yemekler yendi ve geldik. O kadar.

G.Y: Evliliğinizde mezhep farklılıklardan kaynaklanan sorunlar yaşıyor mu?

G.K: Evet tabi ama aynı zamanda bizim sorunumuz kişisel. Eşimle çok farklıyız. O kendi başına büyümüş. İlgisiz yani. O yüzden gelişmeye açık değil. Mesela evin camı kırık. İnsan kırık camla evde nasıl oturur! Ben günlerce bekledim ki gitsin birini bulsun getirsin. En sonunda ben gittim, bir sürü adamla konuştum ve camı yaptırdım.

G.Y: Rahatsızlığınızı belirtmediniz mi?

G.K: Artık vazgeçtim. Bir yemeğe gidecektik. Üstelik polis evine. Arkadaşlarımla yer ayırtacaktık. Ona söyledim polis olduğu için kartı var. Yapamadı. Yani şu telefonu çevirip bir rezervasyon yapamadı. Ona bana da kart çıkarmasını istedim, polis yakınlarına veriliyor ya. Onu da yapmadı tam üç yıl oldu! Ben de polis bir arkadaşımı aradım ondan rica ettim. Rezervasyonu hemen beş dakikada yaptı. Budur, yani. Ben tez canlıyım, o olabildiğince yavaş. Dediğim gibi fazla aceleci davrandım. Evde kalmış gibi.

G.Y: Lütfen yanlış anlamayın, ama eşiniz sizi bu denli üzen konuları bilmeli bence. Kendi başınıza evli değilsiniz. İki kişiniz.

G.K: Nafile...

G.Y: Çocuğunuz henüz yok ama olsaydı onun Sünni biriyle evlenmek istemesine karşı tepkiniz ne olurdu?

G.K: Desteklerdim (.). Alevi olursa daha mutlu olurum. Çünkü öyle ya da böyle sorunlar oluyor.

G.Y: Eşinizin mezhebine geçme konusunda neler düşünüyorsunuz? Hiç baskıyla karşılaştınız mı?

G.K: Ben Aleviyim hiç geçmeyi düşünmedim, ama bildiğim kadarıyla Alevi kız Alevi dışında biriyle evlenince Alevilikten çıkıyor.

G.Y: Düşkünlük gibi mi?

G.K: Evet. Ben dini açıdan Alevi sayılmıyorum diyorlar.

G.Y: Evlilik hayatınızda dinin nasıl bir yeri var?

G.K: Yani benim Alevi olmam ya da onun Sünni olması aslında sorun bu değil. O fazla katı ve sosyal değil. Bu da her şeye yansıyor. Ben dinimi kendimle yaşıyorum. Eşim de fazla karışmaz. Giyimime dikkat etmemi ister. Kolu açık giymemek gibi. Denize girmemek gibi. Ama çıkıyorken (.) havuza giderdik!

G.Y: Eşinizin ailesiyle ilişkileriniz nasıl?

G.K: Onlara karşı iyiyim, ama mesafeliyiz. Muhabbetimiz yok. Eşimle birlikte onlara gideriz, onlar da buraya gelir o kadar. Kötü bir şey geçmedi aramızda. Aslında bir gelinleri daha var. Mesela o Sünni olduğu için, benim kadar onlara titiz yaklaşmasa da, ben asla onun kadar sevilmiyorum biliyorum.

G.Y: Alevilik ve Sünnilik arasında sizce nasıl bir ilişki var?

G.K: Aslında fark az var, benzerlik daha çok. Bizde eğitime daha çok önem verilir. Aile, özellikle baba çok önemlidir.

G.Y: Evliliğinizin mezhep farklılığını bulduğunuz ortamlarda söylemediğiniz oldu mu?

G.K: Yani oluyor tabi. Şöyle ki bir ortamda konu açılırsa söylüyorum aksi halde neden konuyu açayım ki?

G.Y: Çevrenizden mesela akrabalarınız olabilir, eşinizin mezhebiyle alakalı rencide edici bir olay yaşadınız mı?

G.K: Akrabalarım kına günü onları çok garipsediler. Sonra konu kapandı. Başka bir olay yaşanmadı aslında.

G.Y: Bazı yargılar var: Aleviler dini görevlerini yerine getirmez (abdest almaz, namaz kılmaz, oruç tutmaz, içki içer) yahut Sünniler şekilcidir, dini katılaştırarak saptırırlar ve buna benzer yargılar. Sizin düşünceniz nedir?

G.K: Çok ayıp ediyorlar. Ben şu an oruçluyum mesela. Oruç için her iki abdesti almak gerekir. Biz de böyle bir şey yok ama hani sohbetin başında da dedim ya kimi çok katı

Aleviler var. Biz onlara Kızılbaş deriz. Onların bunlara dikkat etmediğini biliyorum. Ya da her Sünni, tüm görevleri yerine getiriyor mu? Sanmıyorum. Bu önyargıların kaynağında eğitimsizlik var bence.

G.Y: Musahiplik, hakkında neler diyeceksiniz? Musahip aileniz var mı?

G.K: Musahiplik ancak iki Alevi erkek tarafından oluşturulan bir bağıdır. Bu sebeple bizim için bunun olması baştan beri mümkün değil, eşim Sünni. Ailemin var ama, gayet de memnunlar zaten aile olunuyor gerçekten. Bu kardeşlik Aleviliği canlı tutuyor, adeta mezhebin kontrol mekanizması gibi. Benimle bile hala ilgilenirler, inanır mısınız? Şimdi diyelim ki eşim yine Sünni olsaydı ve Alevi yoluna göre musahip tutmak için Alevi olunması şart olmasaydı... Tabi hayal ediyorum... Eşim ıı yine istemezdi. Çünkü burada belli ortak özellikler olmalı. Eşim derdini değil bir Aleviyle, bir insanla da ıı paylaşmaz. Musahiplikte her şey beraber yapılır. Eşim sadece işe gittiğinden, bu konuda da pürüz çıkardı. Yani ben ortak bir aile dostu edinsem buna da razıyım dersem yalan olmaz. Nerede kaldı musahip kardeşliği.

G.Y: Hım hım. Alevilerde, Alevi eşle evlenmeyen düşkün olur diye bir bilgi var. Sizin için durum nedir?

G.K: Babam (.) benim artık Alevi olmadığımı düşünüyor ıı bence. Babamla bu konuyu açık açık konuşmadık, üzüldüğümü biliyor. Ama düşkünlük çok ağır bir damga açıkçası. Ben hala Aleviyim, neden düşkün olayım. Aslında bu konuda kendimle savaş veriyorum. İnanın sormaya bile ürküyorum. Bence bazı kurallar hafifletilmeli. Eskiden düşkünlük kolay uygulanabiliyormuş ama bu daha çok hırsızlık yapan, eşine sadık olmayan için geçerlidir. Benim bildiğim kadarıyla Müslüman'ın Müslüman'la evlenmesi bir düşkünlük durumu yaratmıyor.

G.Y: Hacı olmak, hacca gitmek sizde ne ifade ediyor?

G.K: Ben hacca gitmeyi düşünmüyorum. Bunu mantıklı bulmuyorum çünkü başka devletlere para kazandırmak gibi geliyor bana. Peygamber Efendimizin zamanında elbette Mekke'ye gitmek bir rant değildi ama şimdi öyle değil ki. Aracı firma ayrı para alıyor, orada ayrı masraf ediliyor ve valiz valiz hediyelerle dönülüyor. Mekke'de çok lüks oteller varmış mesela. Gidenler orada kalıyor, pahalı masraflar ediyorlarmış. Şimdi bunun neresi ibadet. Sonra ibadetlere katılmak bana yapay geliyor. Elbette gidenlere karşı değilim ama... Bence zekat vermek daha mantıklı.

G.Y: Genel olarak gününüzü nasıl geçiriyorsunuz?

G.K: Ev, iş... İşimi seviyorum zaten. Arkadaşlarım benim için önemlidir. Bazen onlarla toplanırız... Ama eşim gelmez! Arkadaşlarım da alıştı zaten. Mesela yakında ailemin yanına gideceğim. Biraz dinlenmeye ve düşünmeye ihtiyacım var.

G.Y: Herhangi bir derneğe, lokale veya buna benzer bir yere üye misiniz?

G.K: Eskişehir'deki Cem Evimiz var. Oraya bağlıyız biz. O kadar. Ben de her Eskişehir'e gittiğime mutlaka günümü Cem Evimizde geçiririm. Orası sadece bir ibadethane olarak algılanmasın. Orası bir kültür evi. Zaten Eskişehir'de Aleviler orayı yaşam merkezi, kültür evi diye bilirler.

G.Y: Eklemek istediğiniz her hangi bir şey var mı?

G.K: Yoo (.) her şeyi çok akıcı sordunuz. Sorular gayet iyiydi. Benim için de iyi oldu.

Teşekkür ederim.

G.Y: Esas ben teşekkür ederim.

Görüşme Dökümü 2

Görüşme No: (26)

Görüşmeyi Yapanın Adı: Gökçen Çatlı

Görüşülenin Adı: Ali

Cinsiyeti: Erkek

Özelliği: İstanbul'da oturuyor. Kendisi Sünni. Eşi Alevi

Görüşmenin Yapıldığı Tarih: 28/09/2007, Cuma

Görüşmenin Yapıldığı Yer: Betül ve Ali çiftinin Göztepe İstanbul'daki evleri

Görüşme Saati: 21:00 - 21:25

Görüşme Süresi: 25 Dakika

Kaset Adedi: 1

Kasetin: (X) A Yüzü () B Yüzü

Kullanılan Kısaltmalar:

(.) (Arada duruşlar) - (Önceki kelime ve ses arasında kesin bir kopuş)

↑↓ (Ses tonunda iniş çıkışlar var) ? (Kasetten anlaşılmıyor)

hh (Nefes almak için durdu, iç geçirdi) : Konuşma sesi veya kelimeyi uzattı

G.Y: Görüşmeyi Yapan **G.K:** Görüşülen Kişi

Betül Hanım'la görüşmemizin akabinde, kendisi iftar yemeği için evine geçti. Ben de saat 21:00'deki randevumuz için evlerine kabul edildim. Ali Bey, görüşmeyi eşinin ricasıyla kabul ettiği için kendimi şanslı buluyordum. Görüşmeyi gerçekleştirdiğimiz oturma odası, son derece sade döşenmişti. Zira, evin görebildiğim diğer yaşam alanları da sade döşenmişti. Evin girişindeki kapıda, bereket duası dikkatimi çekti. Alevi kültürünü çağrıştıran her hangi bir resim gözüme ilişmedi. Derinlemesine görüşme süresince, Ali Bey'le odada yalnız kaldık ve Betül Hanım sadece bir kez odaya girip, bize Türk kahvesi ikram etti. 30 yaşında olan Ali Bey, Alevi olan eşiyle üç yıl önce evlenmişti. Kendisi dört yıldır polis memurluğu yapıyordu ve geleneksel bir aileden geldiği hemen anlaşılıyordu.

G.Y: Ramazan Ayı telaşına rağmen görüşmeyi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim. Sizi de daha fazla oyalamadan hemen başlayalım istiyorum.

G.K: Tam ne soracağınızı bilmiyorum, ama umarım yanlış bir şey söylemem. Buyurun...

G.Y: İsminizi söylemenizde bir sakınca, yoksa alabilir miyim?

G.K: Sakıncası yok ama soyadıma gerek yok. İsmim Ali. Bir de başlangıçta söyleyeyim de... Betül, resim çekmek isteyebileceğinizi söyledi. Mesleğim malum. Buna gerek yok bence. Betül izin vermiş. O yeter değil mi?

G.Y: Siz nasıl isterseniz öyle yapalım.

G.K: Sağol... Ben başta söyleyim de (.) sonra sorun olur, bu olmasın!

G.Y: Evet, iyi oldu. Teşekkür ederim. Doğum tarihiniz ve doğum yerinizi alabilir miyim?

G.K: 1977'de Konya'da doğdum. Ocak, 19. Otuz yaşındayım artık.

G.Y: Eğitim durumunuzu alabilir miyim?

G.K: Polis okulunu bitirdim.

G.Y: Dininiz nedir?

G.K: Müslüman'ım.

G.Y: Mezhep olarak...

G.K: Ben mezhep olarak Sünni'yim.

G.Y: Çocuğunuzun henüz olmadığını biliyorum.

G.K: Doğru.

G.Y: Meslek olarak polissiniz?

G.K: Evet trafikte çalışıyorum.

G.Y: Ek iş yahut aileyle ortak bir başka iş var mı?

G.K: Yok.

G.Y: Maddi olarak hangi gelir grubu içerisindeyiz?

G.K: Orta direk. Henüz ev yok. Burası kira. Betül ev almak için beni zorluyor. Kısmet artık. Araba almak daha kolay aslında.

G.Y: Hanede eşiniz dışında başka birileri daha sizinle yaşıyor mu?

G.K: Yok işte ikimiz. Babamların evi bu yakada, İstanbul'da. (Anadolu yakasını kast ediyor)

G.Y: Ailenizin yani anne ve babanızın dini yaşayış şekli nasıldır? Mesela evde neler yapılırdı siz bekarken?

G.K: Babam Hacı'dır. Annem dersin öyle. Namazında, Allah yolunda insanların hayatı nasıl olursa bizimki de öyleydi. Kız kardeşlerim de tüm gerekleri yerine getirir. Bizim aile dinine düşkündür.

G.Y: Siz nasıldınız? Ne yapardınız?

G.K: Ben onlar kadar olamadım. Okul, arkadaş çevresi önemli. İş hayatı öbür taraftan. Ama dikkat ederim her şeye.

G.Y: Anlıyorum. Siz bekarken, dini açıdan nasıl bir alışkanlığınız vardı?

G.K: Orucu kendimi bildim bileli tutarım. Cuma namazına giderdim. Zaten şimdi de öyle. Eskisi, yenisi yok aslında. Bekarken, (.) daha gençlik dönemlerinde arkadaşlar içerdi ben de o zaman içki de aldım ama baş ağrısı yapıyor. Bende migren var. Sonra hiç içmedim. İşte gerekli farz ve sünnetler neyse yaparım.

G.Y: Tabi. Siz bir Sünni olarak, bekarken başka mezheplere mesela Aleviliğe karşı bakış açınız nasıldı? Ne düşünürdünüz?

G.K: Aslında din tektir. Ne gerek var ki, o mezhep bu mezhep diye ayrılarak bölünsün. Aslında çok sıcak bakmazdım. Alevi tanıdığım da yoktu. Belki önyargılardandır, hiç kendime Alevi bir arkadaş edineyim demedim. Zaten mesela Alevilik, bildiğim kadarıyla çok sonradan çıktı öyle değil mi? (Yanılıp yanılmadığını anlamak için, soruyu aslında bana soruyor)

G.Y: Alevilik için gönderilmiş bir kutsal kitap yok. Onu kast ettiniz galiba.

G.K: Tabi o da önemli. Esas din, esas hak olarak gönderilmiş saf din varken ne bileyim ben... Hocalar, dervişler söylemiş, Alevilik çıkmış yani...

G.Y: Hım hım anlıyorum. Tarihi derinlik tabi. Eşinizle tanışmanız nasıl oldu? Ne zaman, nerede gördünüz Betül Hanım'ı?

G.K: Arkadaşım sebep oldu. Kalabalık olarak oturuyorlardı. Hanım bir kızdı. Yerinde duramıyordu, ama göze de batmıyordu, hanımdı yani. Sonra dikkatimi çekince onunla konuştum.

G.Y: Yıl neydi?

G.K: 2002 senesinde.

G.Y: Tanıştığınız Betül Hanım'ın sizden farklı bir mezhepte olduğunu nasıl öğrendiniz ve bunu ilk nasıl karşıladınız?

G.K: Eşimle yeni tanıştığım zamanlarda onun Alevi olduğu aklıma hiç gelmedi. Bazı konuşmalarından ailesinin benim aile gibi olmadıklarını anlamıştım, ama Alevi olduklarını hiç düşünmedim ilkin. Zamanla ortaya çıktı. O bana söylemeden anladım. Hissettim, ama emin değildim.

G.Y: Emin olduğunuz gün ne oldu ki?

G.K: Bir şey olmadı. Öyle bir an yok yani. Hissettim.

G.Y: Ama o sizin Sünni olduğunuzu biliyordu galiba?

G.K: Tabi.

G.Y: İlk olarak birbirinizin farklı mezhepten olduğunuzu nasıl açık açık konuştunuz?

G.K: Konuyu ben açtım. Onunla ciddi düşündüğümü söyledim. Yani ilerisi için... O da mutlu oldu tabi, kabul etti. Sonra bana Alevi olduğunu söyledi. Tahmin ettiğim için tepkim normal oldu. Olabilir dedim.

G.Y: Evlenmeden evvel, ailenize konuyu açınca nasıl bir tepki verdiler? Yani ciddi olarak görüştüğünüz kişi Alevi...

G.K: Şimdi (.) burası biraz karışık. Aileme önce bir şey demedim. İstemeye gidilecekti. O zaman söyledim. Tabi (.) iyi olmadı, ama bana güvenirler. İyi biri dedim. Hanım biri.

G.Y: Ailenizin size herhangi bir dayatması oldu mu? Sözlünüz Sünniliğe geçsin, kapansın diye (.) (Betül Hanım, odaya girince derinlemesine görüşmeyi kasti olarak kestim. Kendisi sohbetin nasıl gittiğini sordu, kahveleri bıraktı ve kapıyı yine yarı kapalı tutarak galiba mutfağa geçti).

G.K: Buyurun, kahveden alın. Sigara kullanır mısınız?

G.Y: Şu an içmem teşekkür ederim. Siz içecekseniz sakıncası yok.

G.K: Kahveyle içilir. (Sigara yaktı) Neyse ne oldu, ne olmadı. Onlar nasıl olsa, gelin hanım Sünni olur (.) diye düşündüler. Kapanır dediler. Ben de onlara karışmalarını istemedim. Her şey zamanla yerine oturur. Anlayışlı olurlarsa neden olmasın. Baskıyla olmaz ki bu işler, gönülden gelmeli. Eşimle de konuştunuz, mantıklıdır zaten.

G.Y: Arkadaş çevrenizin Sünni olduğunu söylemişsiniz. Yani hiç Alevi tanıdığının olmadığını...

G.K: Belki olmuştur ama ben bilmiyorum, söylenmiyor ki böyle hemen.

G.Y: Hım hım. Sözlünüzün daha doğrusu ciddi görüştüğünüz kızın Alevi olması, arkadaş çevrenizde ilk nasıl karşılandı?

G.K: Arkadaş çevrem azdır. Arkadaşların çoğu da Betül'le ortaklı. Ben kimseye bir şey demedim. Bu benim özelim en nihayetinde. Yani biri olumsuz konuşamaz ki zaten! Kime ne! Ama Betül herkese söylemiş.

G.Y: Ali Bey, sözlünüzle tanıştıktan ne kadar zaman sonra evlilik mevzusu geçti?

G.K: Tam hatırlamam ama çok geçmemişti. Belki beş ay. O zaten benim onunla ciddi olduğumu biliyordu.

G.Y: Peki Ali Bey, neden Betül Hanım'ı eş olarak seçtiniz? Sizi etkileyen neydi? Neyini farklı buldunuz?

G.K: İlk gördüğümde, hanım, güzel biri dedim. Ben böyle şeyleri pek anlatamam. Siz anlayın işte. Aklıma yattı, onunla evlenilir diye aklıma kazındı.

G.Y: Aileler, ne zaman tanıştılar?

G.K: Eskişehir'e istemeye gittiğimizde tanıştılar. Daha önce birbirlerini bilmiyorlardı. Benimki biraz emrivaki oldu. Evlenmek istediğimi söyledim. Tamam dediler. Sonra kızın ailesinin Alevi olduğunu söyledim. Tepki verdiler ama ben başka çare yoktu. Ben çalışmaya yeni başlamıştım. Fazla üstüme gelemediler. Aramız bozulmazdı ama beni kendilerinden uzaklaştırmamak için istemeye gittik. Zorla gitmediler ama çok da mutlu değillerdi. Annemle, babamdan ziyade ablam her şeyle ilgilendi. Ben ne götürülür bilmem. Ablam yaptırdı çiçeği ve diğer şeyleri.

G.Y: Ailelerin tanışmasında ilk neler yaşandı? Olumlu bir tanışma oldu mu? Mesela aileniz, karşı tarafa çok da gönüllü olmadıklarını belli ettiler mi?

G.K: Evet hemen belli oldu. Kimse konuşmuyordu. Bir tek Betül'ün annesiyle, ablam sohbet ediyorlardı. Ben anneme söyleyince, o da kayınvalideyle sohbeta katıldı ama sıcak samimi bir konuşma olmadı bence. Babam, Betül ikramları getirince onunla konuşmaya başladı.

G.Y: Ne dedi?

G.K: Ellerin dert görmesin dedi. Çünkü çok şey yapmışlar. Kız epey hazırlık yapmış.

G.Y: Babalar hiç konuşmadı mı?

G.K: Konuştular ama hep kısa cümleler oldu. Sonra babam istemeyi yaptı.

G.Y: Betül Hanım'ın babası ne dedi?

G.K: Kısmet böyleymiş dedi. Kızımın, oğlumuzla (Ali Bey'i kast ediyor) sohbeti varmış. Hayırlısı olur, (.) tamam dedi.

G.Y: Söz, nişan nasıl oldu?

G.K: Söz o gün kesildi. Yüzükler takıldı. Betül'ün babası taktı yüzükleri. Nişan'da kına gecesi yapmak istediği için Betül yapılmadı. Nişanı kız tarafı yaparmış. Onlar istemediler nişanı. Ben bişey demedim. Ailem de karışmadı. Onlar nasıl istiyorsa, ayak uydurduk.

G.Y: Kına gecesi demiştiniz? Nasıl oldu? Güzel miydi?

G.K: Ben, ilk kez kına gecesi gördüm. Dedim ya bilmem bu adetleri. Bizde düğünler bellidir. Eğlenme olmaz.

G.Y: Siz kına gecesine katılmadınız mı?

G.K: Eskişehir'e gittim ama kına sokakta oldu. Trafiğe kapalı bir sokaktı gerçi ama çok kalabalıktı. Ben erkeklerle bir yerde oturdum.

G.Y: Genelde kına gecesi damadın eline ya da parmağına da kına yakılır. Ama bunun için kına alayının olduğu yere gitmek gerekir. Siz nasıl yaptınız?

G.K: Haber gönderdiler ama istemedim.

G.Y: Evlenmeden önceki hayatınızdaki baba evi kültürünü, şimdi de kendi evinizde yaşatmaya çalışıyor musunuz?

G.K: Tabi tabi.

G.Y: Sünni kültürüne özgü özel günleri kutluyorsunuz. Peki Alevilerin de özel bayramları, törenleri var. Siz katılır mısınız?

G.K: Alevilerin günlerini kutlamayız. Eşim, ailesinin yanına gidince neler yapar sormam ama illa da kutlama yapma demedim. Bizim bayramları birlikte kutlarız.

G.Y: Evliliğinizde mezhep farklılıklardan kaynaklanan sorunlar yaşıyor mu?

G.K: Bazen.

G.Y: Çocuğunuz Alevi biriyle evlenmek isterse tepkiniz ne olur?

G.Y: Devir değişiyor. Kızmazdım.

G.Y: Eşinizin mezhebine geçme konusunda neler düşünüyorsunuz? Ya da onun Sünni olması hakkında...

G.K: Ben kimseyi zorlayamam, ama doğru olanı bulmak gerekir. Benim ne olduğum belli. Olur mu öyle şey!

G.Y: Evinizde dinin nasıl bir yeri var?

G.K: Sünni gelenekler neyse o yapılır. Mesela oruç tutarız. Betül'de hiç aksatmaz. Cumaları namaz kılarım demiştim. Sonra ne gerekiyorsa.

G.Y: Eşinizin mezhebine ayak uydurur musunuz?

G.K: Hayır, ayak uyduracak bir mesele yok. Ne gibi tam anlayamadım.

G.Y: Kusuruma bakmayın açıklayayım. Mesela Alevi'lerde musahiplik vardır. Bilir misiniz acaba?

G.K: Biliyorum. Evet.

G.Y: Musahiplik iki ailenin yol kardeşliği yani hayatın zorluğunu göğüslemek için gereklidir. Ama bunun için, musahiplik için talip olmak şart. Yani her iki ailenin erkeklerinin Alevi olması. Siz bu meseleyi hiç konuştunuz mu?

G.K: Konuşmadık. Ben Alevi değilim. Zaten hayat herkese zor. Ben sorunlarımı çözüyorum buna ihtiyaç yok ki!

G.Y: Eşinizin ailesiyle ilişkileriniz nasıl?

G.K: İstanbul'da oturmadıkları için tabi aradaki mesafeden dolayı çok görüşemiyoruz. Kötü bir konu geçmedi. Ben fazla konuşkan değilim. Onlar beni soğuk buluyorlarmış ama bu onlara karşı kasti değil. Huyum böyle.

G.Y: Alevilik ve Sünnilik arasında sizce nasıl bir ilişki var?

G.K: Sünnilik hak olan esas din tabi. İşte Alevilik, Hanefilik, bir de şafilere var... Onlar sonradan oldu.

G.Y: Peki Alevilik ve Sünniliği kıyaslayacak olursanız...

G.K: Vallaha (.) Aleviler Ali'yi bilir, tanır. Diğer halifeleri bilmez. Ali'nin halifeliğini almışlar ya. Biz Hz. Muhammed'e inanırız. Onlar da inanır, ama Hz. Ali önemlidir. Ama Peygamber Efendimize de inanırlar.

G.Y: Günlük hayat için konuşacak olursak... Alevi ve Sünni'yi birbirinden nasıl ayırt edersiniz?

G.K: Hepsini bir tutmak günah olur, yalan olur. Betül'ün ailesi mesela bizden çok farklı değil aslında. Temiz, namuslu insanlar. Cem yaparlarmış, ama. Aslında o da bildiğimiz gibi değil tabi. Çoluk çocuk hep birlikte dua okur, yemek yerlermiş.

G.Y: Siz hiç katıldınız mı?

G.K: Katılmadım. Ben (.) kalabalığı sevmem. Ana baba günüydü. Annemler gitti ama. Benim işim var dedim, vardı da gitmedim. Eskişehir'deydim sonra gittim aldım onları.

G.Y: Eşinize yasak getirmediğiniz anladığım kadarıyla. İşte ne bileyim Cem'e gitme diye. Din hususunda anlayışlı mısınız?

G.K: Çocukluğundan bu yana bildiği, gördüğü bir hayat var. Ailesiyle alışmış buna. Annen, baban gider ama sen gitme demek olmaz. O zaman yeni evliydik zaten.

G.Y: Şimdi gider mi? Katılır mı Cem'e?

G.K: Bana anlatmadı. Eskişehir'e gidince gider. Burada gitmez.

G.Y: Eşinizin Alevi olduğunu yani evliliğinizin mezhep farklılığını bulunduğunuz ortamlarda söylemediğiniz oldu mu?

G.K: Eşim artık benimle evli. Bu kimseyi ilgilendirmez!

G.Y: Mutlaka öyle...

G.K: Lafınızı böldüm... Oldu. Akrabalar kendi aralarında dedikodu yapmışlar. Bana ablam söyledi. Yani bu laflar hoş değil.

G.Y: Fazla özel olmazsa ne demişler anlayamadım da?

G.K: Ya işte Betül'ün ailesi Alevi ya, amcamlar biraz katıdır. Babama, sen nasıl Alevi dünür alırsın demiş. Aileler evlenmiyor ki! Betül'ün ailesi orada, biz burada.

G.Y: Siz Alevi bir kızla evlendiniz. Ama bazı yargılar var maalesef. Aleviler dini görevlerini yerine getirmeyen gibi. Hatta bazıları da, Sünni'lerin şekilci olduğunu savunur. Sizin düşünceniz nedir?

G.K: Betül'ün ailesi Alevi (.) ama iyi insanlar... Bunlar hassas meseleler. Alevi'lerin namaz kılmadığını ben de bilirim. Şu an ben de kılmıyorum. Ama önemli olan kılmamak değil! Namaza karşı olmak! Namaz, İslami bir şarttır. Buna karşı olan Müslüman olamaz ki!

G.Y: Musahiplik, hakkında neler diyeceksiniz? Musahip aileniz var mı?

G.K: Nasıl?

G.Y: Yani iki Alevi ailenin birlikte bir bağ kurmalarıdır. Birbirlerine destek olurlar...

G.K: Ha evet şimdi oldu. Benim yok böyle bir durumum.

G.Y: Anlıyorum. Alevilerde, Alevi eşle evlenmeyen düşkün olur diye bir bilgi var. Eşinizin düşkün olup olmadığına dair bir bilginiz var mı?

G.K: Evet... **hh** Cezalı olarak mı?

G.Y: Evet evet. Şöyle biraz daha açayım, pardon. Alevi toplumunda çeşitli suçlar vardır, yapılmamalıdır. Aksi halde, kişi Alevi önder tarafından toplum dışına itilir. Belli bir müddet veya ebedi olarak. İşte bu suçlar zina, yasak evlilik gibi konulardır.

G.K: Eşimin böyle bir durumu yok. O hala Eskişehir'e gidince herkesle görüşür.

G.Y: Hacı olmak, hacca gitmek sizde ne ifade ediyor?

G.K: Elbette iyi duygular uyandırıyor. Mutlaka gidilmeli. Ben de inşallah bir gün bu görevi yerine getireceğim.

G.Y: Gününüzü nasıl geçiriyorsunuz?

G.K: İşim yoğun ve zor. Uyku saatleri hep değişiyor. Bizim meslekte vardiyalı bir sistemle çalışma saatleri ayarlanır. Bir gün gece çalışırsın, diğer sefer gündüz çalışırsın. Boş olduğunda da uyumaya çalışırım. Çok yoruluyorum. Artık yıllardır alıştım, ama yine de gece uykusuyla, gündüz uykusu birbirini tutmuyor. O yüzden ben hep dışarıda çalıştığım için evde olmak hoşuma gider, (.) dinlenmek gibi. Kalabalığı sevmem. Dinginlikte fayda var. Betül bana çok kızar. O gezmeyi sever çünkü işi masa başında. Sıkılıyor tabi.

G.Y: Bir derneğe, lokale üye misiniz?

G.K: Yok hayır. Ama eşime soracak olursanız o Eskişehir'de ailesiyle Cem Ocağı'na giderler, onlar oraya bağlıymış ya.

G.Y: Benim sorularım bu kadar. Sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı?

G.K: Bişey yok teşekkür ederim. Tabi teferruata girdik, umarım sohbetin amacı böyledir. Hep böyle uzun mu sürer? Yoksa ben mi çok konuştum.

G.Y: Yok yok böyledir. Siz gayet iyi cevaplar verdiniz, vaktinizi ayırdınız, evinize konuk ettiniz. Ben çok teşekkür ederim.

Görüşme Dökümü 3

Görüşme No: (11)

Görüşmeyi Yapanın Adı: Gökçen Çatlı

Görüşülenin Adı: Hatice

Cinsiyeti: Kadın

Özelliği: Nevşehir’de oturuyor. Kendisi Sünni. Eşi Alevi

Görüşmenin Yapıldığı Tarih: 25/08/2007 Cumartesi

Görüşmenin Yapıldığı Yer: Nevşehir’in şehir merkezde bulunan evlerinde.

Görüşme Saati: 15:00 -15:30

Görüşme Süresi: 30 Dakika

Kaset Adedi: 1

Kasetin: (X) A Yüzü (X) B Yüzü

Kullanılan Kısaltmalar:

(.) (Arada duruşlar) - (Önceki kelime ve ses arasında kesin bir kopuş)

↑↓ (Ses tonunda iniş çıkışlar var) ? (Kasetten anlaşılmıyor)

hh (Nefes almak için durdu, iç geçirdi) : Konuşma sesi veya kelimeyi uzattı

G.Y: Görüşmeyi Yapan **G.K:** Görüşülen Kişi

Bu görüşmecime ve eşine, ortanca halam sayesinde ulaştım. Aile, halamın eski komşularıydı ve yeni bebekleri olduğundan, yerel bir adet olan “bebek görmesini” henüz yapmayan babaannem, halam, gelini ve torunu eşliğinde hep birlikte ev ziyaretine gidildi. Kapıyı yorgun görünen genç bir bayan açtı. Yeni doğum yaptığı için, belli ki loğusa halini daha üzerinden atamamıştı. Ben elimde iş çantam, dizüstü bilgisayarım, fotoğraf makinem, kayıt cihazım ve ailem bebek hediyeleriyle oldukça ilginç bir grup oluşturmuştuk. Ancak bu kalabalık, derinlemesine görüşmelerimi hiç etkilemedi. Onlar salonda sohbet ederken, sırasıyla ben görüşmecilerimle oturma odasına geçtik. Metin Bey’le yedi yıl önce evlenmiş olan Hatice Hanım 31 yaşında ve biri üç yaşında olan erkek çocukları ve diğeri iki aylık olan kız bebekleriyle oldukça mutlu bir aile kurmuşa benziyorlar. Görüşmecim tıpkı eşi gibi öğretmenlik yapıyor ve tüm yoğunluğuna rağmen faal bir kadın izlenimi veriyordu.

G.Y: Açıkçası bebeğinize rağmen benimle görüşmeyi kabul ettiğiniz için gerçekten çok teşekkür ederim. Yalnız, sizi tebrik ederim kilonuz gayet iyi görünüyor. Çoğu bayan kendini bu dönemde bırakmış...

G.K: Eski halime göre dört kilo fazlam var ama kızıma süt verdiğim için daha rejim yapmak istemiyorum. En azından altı ay olana kadar, emzirmeyi düşünüyorum. Zaten biraz zayıf doğdu.

G.Y: Kaç kiloydu?

G.K: 2 kilo 640 gram. El kadar bir şeydi, canım benim, hala öyle ya. Bir de istediğinizi sorabilirsiniz, hiç çekinmeyin. Zaten benim de bu konuda anlatacak epey konum var.

G.Y: Tamam tabi. Bu arada, süt saati gelirse görüşmeye hemen ara verelim. Ben kendimi sizin bebek durumunuza göre yönlendireceğim, lütfen... Peki, doğum tarihiniz nedir?

G.K: 18 Mayıs 1976 doğumluyum.

G.Y: Doğum yeriniz neresi?

G.K: Adana.

G.Y: İçinden mi?

G.K: Evet.

G.Y: Öğrenim düzeyiniz?

G.K: Üniversiteyi bitirdim. Türkçe öğretmenliğini.

G.Y: Dininiz ve mezhebiniz nedir?

G.K: Sünni mezhebendenim, (.) Müslüman'ım.

G.Y: Türkçe öğretmenliğini bitirmiştiniz... Mesleğiniz aynı mı?

G.K: Evet evet.

G.Y: Ailenizi hangi gelir grubu içerisinde görüyorsunuz?

G.K: Ortanın biraz üstünde görüyorum.

G.Y: Pekala, hanede kimlerle birlikte kalıyorsunuz?

G.K: Eşim, ben ve çocuklarımız.

G.Y: Siz bekarken, ailenizin dini yaşayış şekli nasıldı? Evde neler yapılırdı?

G.K: Özel bir adetimiz olmadı, işte (.) babam bizi açık giyinmememiz için uyarırdı. Annem açıktı, sonradan kapandı. Sokağa çıkarken eşarp takıyor artık.

G.Y: Aileniz oruç tutar mıydı? Namaz kılan var mıydı?

G.K: Oruç tutarlardı. Mesela babam Ramazan'da çok değişirdi. Diğer zamanlar babamın kötü bir alışkanlığı vardı, içkiye meraklıydı... Hala meraklı, bırakamıyor belli ki, neyse Ramazan'da evde huzur olurdu. Babam içmediği için, iftara mutlaka gelirdi. Sahura da kalkılırdı hep beraber. Bu dönemde namaz kıldığını çok gördüm. Onun dışında, içkili dönemlerinde vallaha dünyayla pek bağlantılı olmadığı için evde bırakın dinle ilgili, ne bizle, ne evle bir çabası olmazdı. İşte (.) annem, bize daha kol kanat gererdi. O kadar.

G.Y: Siz dini nasıl yaşardınız?

G.K: Ben çok zayıf bir kızdım ama açlığa da dayanamazdım. Şeker sorunu var bende. Ne çok yenir, ne az ama sık sık. Hafta sonları bazen tutardım ama ne yalan söyleyeyim kendimi zorlamadan tuttum. Uyurdum, uyanınca zaten iftara az kalırdı. Dayanamazsam yine uyurdum. Ama bu da iyi değil. Şimdi bir başında, bir ortasında, bir de sonunda tutuyorum.

G.Y: Bekarken Aleviliğe bakış açınız nasıldı?

G.K: Bir yargım yoktu, bir şey de bilmiyordum aslında. Müslüman olduklarını biliyordum, Hz. Ali'ye inandıklarını biliyordum ama o kadar. Ben bu konulara uzaktım. Sadece derslerim vardı hayatımda.

G.Y: Eşinizle ne zaman tanıştınız?

G.K: 1996 senesinde (.) ben Ankara'yı kazandım. Babamlar, göndermediler. İşte, kız çocuğu bir başına ne yaparsın diye ama ben o kadar çalışmışım, çaba verdim, madem öyle niye dershaneye gönderdiniz değil mi? Zaten dershaneye burslu gittim, çok iyi bir öğrenciydim yani ben derslane masrafı bile yapmadım onlara. Zaten devlet yurdunda kalırım diye umutluydum, bana yapacakları masraf fazla değil. Adana'da verdikleri az harçlığa biraz ilave yapacaklar, ben azla yetinmeyi iyi bilirim. Neyse, kavga dövüş, ağladım, yemedim, beni gönderdiler. Tabi benim tek derdim okulumu okuyup, meslek sahibi olmak. Başka konuda, gezmekte, eğlenmekte aklım yok, param da yok (gülüşme). Okuldayken (.) ilk vizeye hazırlanıyorduk. İşte (.) ders notlarını birbirimize veriyorduk. Biri bana, eski notlarımı verebileceğini söyledi. Ne yalan söyleyeyim benimle ilgilenmesine karşı koymadım. Ama benim tek derdim (.) okulu bitirip, mesleğimi elime almak. Neyse, arkadaş olduk ama normal arkadaş. Sadece okulda konuşuyoruz. Bu uzun zaman böyle gitti. Sonra arkadaşım bana Metin'in özel ilgisi olduğunu, amacının ciddi olduğunu söyledi. Hoşuma gitti, belli etmek istemedim. Aileden uzağım, hafif biri gibi algılamazdı artık iyi kötü tanıyordu ama işte dikkat ben hep dikkat ettim. Metin'e de kızdım çünkü içine kapanık biri değildi, utangaç da değildi. Yani şimdi neden başkasını aracı koyuyordu ki. Aramıza bilerek mesafe koydum, az konuştum derken o bana açıldı. Zaten arkadaşla da konuşmuştum hemen, o kendiliğinden bana söylemiş, Metin demesiyle benle konuşmamış. Aramız düzeldi, daha iyi görüşmeye başladık. İşte tek gezmeye başladık. O zaman, eşim daha çok ilgimi çekti. Elimi bile tutmazdı, öyle dikkat ederdi ki bunlara.

G.Y: Okula 1996'da girdiniz. Ne zaman tanışıp, arkadaş oldunuz? Ne zaman ilişkiniz ciddiyet kazandı?

G.K: Evet 1996'da okula başladım. O, o zaman ikinci sınıftaydı. Daha önce başka bir üniversiteyi kazanmış, orayı bırakıp kazanmış bizim okulu. O yüzden benden üç yaş büyüktür. Biz, esasen 98'de çıkmaya başladık. Yani okulun birinci yılı fazla samimi değildik. 2000'de evlendik.

G.Y: İlk tanıştığınızda, sevgilinizin farklı bir mezhepten olmasını nasıl karşıladınız?

G.K: Ona (.) fazla dikkat etmedim. Metin efendi biriydi. Bu özelliği üstün geldi. Önce kişilik gelir, ciddi, sorumluluklu biriydi. Şimdi ben ailede, babadan fazla ilgi bulmadığım için Metin bana güvenilir bir liman oldu. Gerçekten çok efendidir, evine bağlı, anlayışlı. Daha inanır mısınız bir kez bile sesini yükselttiğini bilmem. Vallah onun böyle olması mezhepten mi kaynaklanıyor, pek sanmam insanın içi temiz olmalı ama ben ondan çok memnunum.

G.Y: Çok önemli değil mi. Alevi olduğunuzu nasıl öğrendiniz, ne dediniz, Metin Bey ne dedi?

G.K: Bir kere diğer erkeklerden farklı olduğu için, ben buna önem verdim. Bana ilk Metin söyledi. Çok bilgili bir çocuktur, her şeyi biliyordu. Bana dinle ilgili bir sürü bilgi verince, ben de nasıl bu kadar bildiğini sordum. O zaman birden söyledi. Tabi biraz tuhafıma gitti ama o kadar iyi biriydi ki beni çok fazla sarsmadı. Şimdi Metin'in efendiliği beni etkilediği için Aleviymiş, Sünni değilmiş... Müslüman olduğu için benim için bu önemlidir. Tabi mesela başka bir millettense olsaydı, Müslüman olmasıydı olmazdı, bence anlaşamazdık çünkü şimdiki değerleri belki olmazdı.

G.Y: Aileniz sevgilinizin mezhebini öğrendiğinde, bunu ilk nasıl karşıladılar?

G.K: Ailem biriyle birlikte görüştüğümü bilmiyordu. İstemeye geleceği hafta söyledim.

G.Y: Ne tepki verdiler?

G.K: Evlenmeyi düşünmeme üzuldüler. Şimdi (.) okul bitiyor, elim ekmek tutacak ama ben evlenmek istiyorum. Şimdi ailede maddi sıkıntı çekildiği için, bir an evvel çalışayım derdindeydiler. O yüzden üniversiteye zor gönderdiler. Babamla büyük münakaşa çıktı. Metin'in Alevi olmasına karşı olduğunu söyledi, evlenmemize karşı çıktı. Madem bu adamla evleneceksin, o halde bu evden hemen git diye diretti. Kovdu işte. Gitmedim, en nihayetinde onlar benim ailem. Aramız düzelsin diye çok uğraştım...

G.Y: Anneniz, kardeşleriniz...

G.K: Onlar da tepki verdiler. Bana fazla destek olmadılar. Şimdi babanız evden kovuyor, niye? Beni üniversiteye göndermeyen babam, gece vakti evden kovuyor. Başına ne gelir, ne olur demeden. Şimdi benim de çocuklarım var. Ben, çocuğum mutsuz olursa sessiz kalamazdım ama oldu işte.

G.Y: Alevi sevgilinizin olması, arkadaş çevrenizde nasıl karşılandı?

G.K: Okul arkadaşlarım bizi birbirimize çok yakıştırdıkları için hepsi normal baktı. Kimse o Alevi diye direktmedi. Adana'dakiler beni çok üzdüler. Şimdi ben Alevilik hakkında fazla bir şey bilmediğim için, bana dinsiz muamelesi yaptılar Metin'den dolayı. Aleviler yıkanmaz, aileye sahip çıkmaz diye laf söylediler...

G.Y: Yıkanmaz derken, neyi kast ettiler?

G.K: Abdesti! (.) Ayy ne ayıp değil mi? Evlendiğimizde bu konuyla ilgili çok soru geldi.

G.Y: Kusura bakmayın çok özelse, sizi rahatsız edecekse bu konuyu es geçelim...

G.K: Yok (.) ben bunu konuşmak istiyorum. Şimdi bana gelmişler, boy abdesti alıp almadığını soruyorlar! Bu nasıl bir cahillik. Çok sinirlendim. Metin benden bile dikkatlidir. Asla ne boy abdestini, ne günlük namaz abdestini almazlık etmez. Yani namaz kılan biri, nasıl boy abdesti almasın. Soranlar da biliyor, namaz kıldığımı. Sırf beni üzme için ellerinden geleni yaptılar.

G.Y: Kim demiştiniz?

G.K: Adana'daki arkadaşlarım da sordu. İş yerinden öğretmen iki bayan çok üstüme geldi bu konuda. Kavga etmeye az kaldı. Okulda resmen bağırardım. Onlar öğretmen olmuş, belli bir kültürleri var diye zannedilir ama eğitimcilerin, eğitimci olmadan önce büyük bir eğitime ihtiyaçları var. Önce nasıl insan olunur, insan kalbi kırmak çok kolay. Bakın kaç yıl geçti hala unutmuyorum. Şimdi ben de, beni üzene daha çok üzüyorum.

G.Y: Hım, hım. Anlıyorum. Evlilik kararınızı alma aşamanızı tekrar konuşalım mı? Aslında gerekli izahları verdiniz ama, siz ailenize Metin Bey'den bahsettiniz, sonra evde huzursuzluk çıktı demiştiniz...

G.K: Metin'le evlenmeye ben kararlıydım. Ailem ne derse desin, en kötü ihtimali göze alarak babam eve geç geliyor, onu bekledim uyumadım, kararlıyım çünkü. Zaten onlar da, okul zamanı benim eve çıkıp gelmememden şüphelenmişlerdi. Anneme bahsetmiştim, o da işte biri benimle yakından ilgileniyor, iyi biri gibi. Ama Alevi galiba dedim.

G.Y: Galiba mı?

G.K: Tabi öyle dedim. Galiba, hani ne derler diye. Annem bana çıkışmıştı. Biz seni okumaya gönderdik, sen oralarda gezmeye koca mı bulmaya gittin... Allah'a çok şükür, ben kötü ne yaptım? Evleneceğim, namuslu biri var suçum bu! Babamı beklerken, annemlerle münakaşamız devam etti. Babam geldiğinde ben ağlıyordum. Annemin tansiyonu çıkmış, babamın pek umurunda olmazdı ama annem benden dolayı hastalandı diye üstüme yürüdü. Annem, birden söyledi. İşte bu kız Ankaralara koca bulmaya gitmiş, bulduğu Alevi, bu kız yoldan çıktı diye ağlıyor. Babam, Alevilerin nasıl olduğunu işte kulaktan dolma bilgilerle

hakaret etmeye başladı. Namus konusunda demediğini bırakmadı. Ben tabii, ne desem dinlemezler zaten konuşurmuyorlar. Benim en son istediğim şey evden kötü ayrılmak. Hani içimde söz olsun, nişanlılığı yaşamak gibi bir hayal çünkü. Bunları herkes yaşamak istemez mi? Ama olmadı. Buna nasıl üzülüyorum, nasıl üzülüyorum. Benim gelinliğim olmadı, giyemedim, gelinlik giymeyi... (sesi titremeye başladı).

G.Y: Ara verelim isterseniz, hem bebeğe de bakın.

G.K: Yok iyiyim, devam edelim.

G.Y: Tamam, nasıl isterseniz. Gelinliği niye giyemediniz?

G.Y: Kavga etmekten ben neye uğradığımı şaşırđım. Babam beni evden kovdu, ne istiyorsan yap ama bizi unut diyor. Ne gelinlik, ne huzur, ne ev kaldı! Ama dedim ya ben elimden geleni yaptım. Metin’de benden haber bekliyor. Aileni al, gelin buraya bir de siz konuşun isteyin, korkacak bir aile olmadığımızı anlatın dedim. Telefonda çok ağladım, Metin’e ne diyebilirim ki. Eşim, çok sinirli, çok ama çok üzgün ne yapacağını şaşırđım, ailesiyle konuşuyor onlar hasta insanlar. Babası kalp hastası, şimdi onlar gelse babamı tanıyorum olmadık şeyler söyler, üstlerine bile yürür, kesin içkili olur diye ben kendimi iki dağın arasında hissettim. Metin, tek geleyim diyor. Olmaz, doğru değil. Ailesi, gelse ben rezil olurum. Kendin gel, tek gel demek istemiyorum ama mecbur kaldık, Metin hemen ertesi gün beni tek başına istemeye geldi ama evde herkesin yüzü asık sanki eve cellat gelmiş. Kayınpederim, kayınvalidem hazırlanmışlar aslında. Gelmek istiyorlar, ama babamların bu kadar işi çığırından çıkardıklarını bilmiyorlar. Babam, Metin’i dinlemeye gerek görmüyor zaten. Biri gelmiş, kızıyla evlenmek istiyor ama umurunda değil. Beni istemesi için cümle kurmasına fırsat vermedi. Annen baban yok mu diye sordu. Metin, onları bilerek getirmediğini söyledi. Gelselerdi bu sefer niye geldiniz derdi. Maksadını aşardı. İyi ki gelmediler.

G.Y: Evliliğinize başka karşı çıkanlar oldu mu?

G.K: Babamlar fırsat vermedi ki, kim ne diyor diye. Onların tepkisi, başkaları çok sıcak bakmasa da yeterli geldi bence.

G.Y: Kayınpederiniz, kayınvalidenizle, sizin aileniz tanışıyorlar mı?

G.K: Hayır hayır. Düğün olmadı, (.) nikah oldu ama annemler nikaha gelemediler. Babam karşı çıkınca, babam gideni akrabalıktan reddederim demiş. Sağı solu belli olmaz diye ben de gelsinler istemedim. Şimdi de görüşmezler, telefonda bile konuşmadılar.

G.Y: Evlilik süreciniz sarsıcı olmuş maalesef. Peki evlilik öncesi dönemde hiçbir kutlama gerçekleşmedi mi?

G.K: Hayır. Şimdi ben diyorum ki, gidim kendime bir gelinlik alayım Metin alay ediyor. Vallaha alabilir.

G.Y: Evinizde, Sünni kültürü yaşatmaya çalışıyor musunuz?

G.K: Onu Metin gayet iyi yapıyor, ben ona destek oluyorum. Biz de böyle.

G.Y: Mesela Alevi veya Sünni kültüre has bayramları ve özel günleri kutluyor musunuz? Cem'e hiç katıldınız mı?

G.K: Katılmadım ama öyle bir denk gelirse hayır demem, o da bir ibadet en nihayetinde. Mesela doğal olarak tüm milli bayramları eğitimci olduğumuz için okulda hep kutlarız, evde de bayrak asılır. Ama dini bayramları özellikle güzel kutlarız. Ramazan'da iftara ve sahura çok iyi hazırlanırım. Ben tutayım, tutmayayım. Davet veririz, Nevşehir'deki aile dostlarımızla yemeğe gideriz. Diğer bayramlar da hep ziyarete gideriz.

G.Y: Mezhep farklılıklardan kaynaklanan sorunlar hiç yaşandı mı?

G.K: İkimizin arasında asla olmadı.

G.Y: Çocuklarınızı hangi mezhebin öğretilerine göre yetiştiriyorsunuz?

G.K: Daha kızım bebek ama oğluma işte Allah'ı öğrettik. Ezan okunurken mesela ellerini yumuk yumuk yapar, dua eder kendince. Bu tabi babasından gördükleriyle etkilendiği için. Babası namaz kılarken, asla önünden geçmez yani çocuk ama anlıyor artık. Biz onları Müslüman olarak büyüteceğiz ama illa Sünni, illa Alevi diye değil. Metin'le bu konuda konuştuk... Aleviliğin iyi yönleri, Sünniliğin iyi yönleri onlara aşılınca zaten iyi bit insan olur. Bu konuda babalarının mezhebi, biraz daha ön planda olabilir benim hiçbir engelim olmaz.

G.Y: Çocuk yetiştirirken mezhep farklılığı sorun yaratıyor mu?

G.K: Hayır ama bu mezhepten dolayı değil, biz kendimiz sorun çıkmasın diye hamilelik döneminde konuştuk.

G.Y: Çocuğunuzun ismine nasıl karar verdiniz?

G.K: İsim kitapları var ya, onları çok karıştırdım.

G.Y: Çocuğunuzun karşı mezhepten yapacağı evlilikte tepkiniz ne olurdu?

G.K: Kesinlikle dinlerdim, benim niyetim önce onlara dost olmak. Benim anne olarak tek arzum çocuklarımın mutluluğu. Eğer birini sevip, evlenmek isterlerse, o kişi de iyi bir insansa isterse yabancı olsun. Tabi belki Metin bunu istemez ama o da bir büyüğün davranacağı gibi öğüt verir herhalde. Bilmem ki... Daha çok küçükler ya, bunlar bana çok uzak geliyor.

G.Y: Çocuklarınız mesela bir Alevi veya Sünni'yle evlenirse tavsiyeleriniz ne olurdu?

G.K: Saygı önce tabi. Saygıyla ve sevgiyle her şey yolunda gider. Aslında aynı kültürden olmazsa evlilik bence imkansız olur. Metin’le ben aynı kültürdeniz, sorun bu yüzden yaşanmaz. Onlara da adetlere aykırı olmayan birini tavsiye ederdim.

G.Y: Eşinizin mezhebine geçme konusunda neler düşünüyorsunuz?

G.K: Bu olmaz. O da geçmez, ben de.

G.Y: Alevi bir eşle evli olmayı izah eder misiniz?

G.K: Kesinlikle daha saygılı. Tabi başka Alevi erkekler böyle mi, hepsini bilemem ama eşim kadına çok saygılı. Başka insanlara da çok düşünceli, saygılı, düşünceli, bencil değil ki.

G.Y: Evlilik hayatınızda dinin nasıl bir yeri var?

G.K: Biz Müslüman her ailenin hayatında din nasıl bir yerdeyse onunla birlikte yaşıyoruz. Önemli bir yerde dinimiz.

G.Y: Eşinizin ailesiyle ilişkileriniz nasıl?

G.K: Gayet iyi görüşürüz, ararım onları. Onlar da beni, çocuklarımı severler.

G.Y: İlişkinizin bu boyutta olmasını neye bağlıyorsunuz?

G.K: Benim en ufak bir saygısızlığım olmadı, benim ailem de böyle zorluk çıkarınca birbirimizin eksikliğini fazla irdelemedik.

G.Y: Alevilik ve Sünnilik arasında sizce nasıl bir ilişki var?

G.K: Aynı Allah’a, aynı Peygamber’e, aynı kutsal kitaba inanan iki din, iki mezhep.

G.Y: Evliliğinizin mezhep farklılığını bulduğunuz ortamlarda söylemediğiniz oldu mu?

G.K: Sorarlarsa söylerim, bilemeyene özellikle anlatmam ne gerek var. Herkes farklı bir eğitim düzeyinde. Ters bir şey söylenemez artık da böyle saçma sapan sorular gelir mi, gelirse diye herkese söylemem ben. Sakladığım için değil, herkes Nevşehir’de bizi bilir ve gerçekten aile gibi severler.

G.Y: Çevreden, eşinizin mezhebiyle alakalı rencide edici bir olay yaşadınız mı?

G.K: Yaşadım, işte abdestle ilgili olay. Bir de çoğu insanın bakışında şunu görüyorum... Hani bu mum meselesi (mum söndü ithamlarını kast ediyor) için bazıları belki sanıyor ki, Aleviler kızını, karısını sakınmaz... Tam aksine!

G.Y: Toplumun bir kesiminde bu yargılar var diyorsunuz... Peki genel olarak bir gününüzü nasıl geçiriyorsunuz? Neler yapıyorsunuz?

G.K: Bebekle fazla uyuyamıyorum, uykusuz ve yorgunum. İşe başlayacağım, bakalım o zaman nasıl ayakta dururum. İşe gitmekten, evle ve çocuklarla ilgilenmekten fazla vakit kalmıyor ki. Hafta sonu gezeriz, aile dostlarımıza gideriz.

G.Y: Herhangi bir derneğe, lokale üye misiniz?

G.K: Yok, hayır. Ben öyle düşünce grupları, siyasi derneklere hiç üye olmadım. İlgim yok. Mesleki açıdan katılıyorum ama şimdilik imkansız. Mesela Metin öğretmen evine sık sık gider. Ben vakit bulamıyorum

G.Y: Mesela Alevilerde, musahiplik vardır, bilir misiniz?

G.K: Nasıl, dedim ya pek bilmem.

G.Y: Musahiplikte, iki Alevi aile birlikte kardeş olurlar ama arada kan bağı yok. Birbirlerine destek verirler. Metin Bey'le bu konuda hiç konuştunuz mu?

G.K: Hayır konuşmadık.

G.Y: Alevilerde ayrıca, Alevi eşle evlenmeyen düşkün olur diye bilinir. Eşiniz için nasıl bir akıbet oldu biliyor musunuz?

G.K: Alevi erkek, Alevi kadınla evlenmeli yani...

G.Y: Evet.

G.K: Eşim bunu anlattı ama bu artık pek uygulanmıyormuş. Şimdi bu galiba her yörede farklı anlaşılıyor. Eşim kendisini cezalı görmüyor, ona sen suçlusun diyen de olmadı, en azından ben duymadım.

G.Y: Hacı olmak, hacca gitmek sizde ne ifade ediyor?

G.K: Maddi refaha bağlı ama ı gitmeyi ama ileride isterim. Şimdi değil.

G.Y: Eklemek istediğiniz her hangi bir şey var mı?

G.K: Ben bu görüşmeyi isteyerek kabul ettim. İnsanlar sabit düşüncelerini değiştirsın diye bekliyorum. Tabi, hep birlikte çabalarsak yaparız.

G.Y: Bana vakit ayırdığınız için teşekkür ederim.

G.K: Ben de. Teşekkür ederim Gökçen Hanım.

Görüşme Dökümü 4

Görüşme No: (12)

Görüşmeyi Yapanın Adı: Gökçen Çatlı

Görüşülenin Adı: Metin

Cinsiyeti: Erkek

Özelliği: Nevşehir’de oturuyor. Kendisi Alevi. Eşi Sünni

Görüşmenin Yapıldığı Tarih: 25/08/2007 Cumartesi

Görüşmenin Yapıldığı Yer: Nevşehir’in şehir merkezde bulunan evlerinde.

Görüşme Saati: 15:40 - 16:10

Görüşme Süresi: 30 Dakika

Kaset Adedi: 1

Kasetin: (X) A Yüzü (X) B Yüzü

Kullanılan Kısaltmalar:

(.) (Arada duruşlar) - (Önceki kelime ve ses arasında kesin bir kopuş)

↑↓ (Ses tonunda iniş çıkışlar var)

? (Kasetten anlaşılıyor)

hh (Nefes almak için durdu, iç geçirdi)

: Konuşma sesi veya kelimeyi uzattı

G.Y: Görüşmeyi Yapan

G.K: Görüşülen Kişi

Akrabalarım Nevşehir’li olduklarından, Nevşehir’deki tüm görüşmecilerimi onlar sayesinde umduğumdan daha kolay bulabildim. Şehrin merkezinde, beş katlı bir binanın ikinci katında oturan görüşmecilerimin evi, renkli ve spor eşyalarla döşenmişti. Metin Bey, 33 yaşında ve ilköğretimde sınıf öğretmenliği yapıyor. Aslen Malatyalı ama yıllar öncesinden tayini Nevşehir’e çıktığı için buraya yerleşmişler. Konuşkan ve sıcakkanlı biri.

G.Y: Görüşmeyi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim.

G.K: Umarım bir katkımız olur.

G.Y: Olmaz mı. Şimdiden teşekkür ederim. İsminizi tekrar almamda bir mahsur yoksa, şimdide söyler misiniz?

G.K: Ne mahsuru olacak. Adım Metin.

G.Y: Doğum tarihiniz nedir?

G.K: 1974 doğumluyum.

G.Y: Doğum yeriniz neresi?

G.K: Arguvan’lıyım.

G.Y: Nereye bağlı Arguvan?

G.K: Malatya'nın ilçesi. Küçük bir yerleşim bölgesi. Köy gibi.

G.Y: Anladım. Öğrenim düzeyiniz nedir?

G.K: Üniversite mezunuyum. Öğretmenliği bitirdim. Eşim de öğretmen. Zaten aynı üniversite mezunuyuz. Orada tanıştık...

G.Y: Ne güzel bir tesadüf. Peki sizin dininiz nedir? Mezhebiniz nedir?

G.K: Müslüman'ım. Alevi geleneğinden geliyorum.

G.Y: Hem anne hem de babanız Alevi mi?

G.K: Evet her ikisi de.

G.Y: Çocuğunuz var mı diye sormama gerek yok, iki çocuk var Allah bağışlasın çok tatlılar. Meşguliyetiniz nedir?

G.K: Sınıf öğretmeniyim. (okul ismini söyledi) ilköğretim okulunda.

G.Y: Metin Bey hangi gelir grubu içerisindeyiz?

G.K: Normal bir hayatımız var. Eşim de çalıştığı için sıkıntı hiç çekmedik.

G.Y: Orta o halde, anlıyorum. Bu evde kimlerle kaldığınızı sormak istiyorum.

G.K: Eşim ve iki çocuğum var.

G.Y: Çocukların yaşı ve dinini öğrenebilir miyim. Bir kız, bir erkek...

G.K: Evet oğlum üç yaşına basıcak. Kızım henüz iki aylık. Tabi çocuklar Müslüman olarak büyüyecek ama onlara her şeyi anlatmaya niyetliyiz. Sünniliği, Aleviliği anlatırım.

G.Y: Siz bekarken, ailenizin dini yaşayışı şekli nasıldı? Evde neler yapılırdı?

G.K: Evde bir şey yapılmazdı. Bizim oralar (Arguvan'ı kast ediyor) biz Alevilerin olduğu ilçede kalıyorduk. Evler iki veya üç katlı, bağı bahçesi olan var, hayvanı olan var. Küçük bir yer olduğundan, hepimiz iç içe yaşıyorduk. Herkes birbirini tanıyor. Alevi halkı yoğunluğu var tabi, o yüzden rahattık.

G.Y: Hım hım, geniş bir aileniz var galiba?

G.K: Evet. Tüm kardeşlerim hala orada. Biz dört kardeşiz. İki kız, iki erkek. Ben en küçükleriyim. Ne anlatıyordum? Konu dağıldı mı?

G.Y: Hayır, gayet iyi. Evet, şey diyordunuz ailenizdeki dini yaşayışı anlatacaktınız...

G.K: Evet, bizim aile Bektaşî'dir. Yani Alevilik ikiye ayrılıyor. Kızılbaş ve Bektaşîler. İslamiyet'in farzlarını yerine getirmeyenlere biz Kızılbaş deriz. Bizim köyde de vardı. Rahat adamlardı yani. Bizim akrabalar ya da diğer komşular bunlarla pek anlaşamazdı. Tabi konuşulur, gelinir gidilirdi ama ne bileyim ben biraz garipserdik işte. Biz Bektaşîler, Türklüğün merkezindeyiz çünkü. Mesela, bizde oruç tutulur. Namaz kılınır. Aslında artık bunları yapmayanlar daha çok.

G.Y: Nerede?

G.K: Arguvan'da da değişiklik var. Her yerde var değil mi? Gelenekler değişiyor, insan değişiyor... Mesela daha önceden Cem yapılırdı. şimdi yılda bir yapılıyor. Katılım da azaldı. İnsanların cem yapmanın anlamını yitirmiş. Cem demek, özünü anlamak demektir. Kendini bulan adam, başkasına zarar vermez, kendisine iyi bakar.

G.Y: şimdi de katılıyor musunuz?

G.K: Evet ama memlekete gidince. Burada yok galiba.

G.Y: Bekarlığınızda Sünniliğe bakış açınız nasıldı?

G.K: Yok canım (.) benim Alevi diye Sünni diye kulu ayırmam. İyiydi, kötü bir düşüncem hiç olmadı. Olması için zaten sebep yok. Çünkü hepimiz aynı dine inanıyoruz. Tek fark gelenekler. Onlar da, biliyorsunuz (.) dini ulular tarafından hayata geçirilmiş değerler. Yani geleneklerle farklılaşmışız.

G.Y: Evet, bilgilerinizi güzel ifade ettiniz. Eşinizle tanışmanızı anlatır mısınız? Nerede oldu, yıl kaçtı?

G.K: 2000 yılında evlendik ama bizim tanışmamız tabi daha erken oldu. Ben ikinci sınıftayken, eşim okula yeni giriş yapmıştı. Aynı sınıfta değiliz ama aynı okulda okuyoruz. Bir de benim alttan dersim vardı. Onunla aynı derse girip çıkarken göz aşinalığı oldu. Tanışmak istedim. Ama hemen olmadı bunlar. Kabul etti. Ben o sıralar, hayatıma bir düzen vermek istiyordum. Hemen olmasa da en azından evlenebileceğim kişiyi bulmak istiyordum. Bu fikrimi arkadaşşıma açtım. O da, eşime belli etmiş. Onun ilk tepkisi şu olmuş: o niye bana söylemiyor seni gönderiyor... Haklı da benim haberim yok. Sonra eşim bana soğuk davrandı. Tabi öğrendim ki bir yanlış anlama var. O zaman kendim teklif ettim (gülüşme).

G.Y: O ne dedi?

G.K: Umduğum cevabı almadım. Biraz erken oldu, daha tanıyamadık birbirimizi dedi. Tabi (.) haklıydı ama ben onun da niyeti olduğunu anladım çünkü hayır hiç demedi. Yine dolaştık, konuştuk.

G.Y: Sevgilinizin farklı bir mezhepten olması sizi nasıl etkiledi?

G.K: Yani kötü etkilenme olmadı. Onu ilk tanıdığımda tabi bilmiyordum, ama kesin olarak tahmin edebiliyordum. Sormama gerek yoktu zaten. Ben aslında, ondan çekindim. Tamam okuyan, bilgili biri ama bilemezsin ki. Belki karşıdır.

G.Y: O sizin Alevi olduğunuzu öğrenince nasıl bir tepki verdi?

G.K: Sanki (.) biliyormuş gibi davrandı. Hiç tuhaf karşılamadı.

G.Y: Konu nasıl açıldı?

G.K: Ankara’da Tunalı Hilmi Caddesi var. Alışveriş için gitmiştik. Kılıç şeklindeki kolyeleri göstererek, “Bak Hz. Ali’nin kılıcı” dedim. İşte devam ettim... “Kılıç sembolü Ali’nin Allah’ın aslanı olduğunu anlatır” diye anlattım. Tabi ben onun bana konuyu açmasını istedim, belki anlamıştır diye. Bana bu konuyla fazla ilgili olduğumu söyleyince, ben de tabi öyleyim çünkü Aleviyim dedim. Sanki bir şey yokmuş gibi davrandı. Ben anladım şaşırıldığını. Ama ben rahatlamıştım. Çünkü şimdi kızla geziyoruz, konuşuyoruz, ama belki dinime karşı çıkarsa, çıkabilirse ben de genç kızdır onun gönlünü daha geç olmadan kırmayayım dedim.

G.Y: Ailenize, sevgilinizin mezhebini söylediniz mi?

G.K: Sevgili olduğumuz dönemde anlatmadım.

G.Y: Arkadaş çevreniz nasıl karşıladı?

G.K: Bu konuda eşimle daha iyi konuşmuşunuzdur.

G.Y: Evet anlattı.

G.K: Tatsız konular olmuş. Bayan bayana konuştuysanız daha iyi. Evet...

G.Y: Evlilik kararınızı ne zaman söylemişsiniz?

G.K: Tanıştıktan iki yıl sonra arkadaşlık teklif ettim. Teklifim ciddi olduğu için bu evlenme manasına da geliyordu. En azından niyetimi belli ettim.

G.Y: Bu kararı almanızdaki sebepler nelerdi? Niye hanımefendiyi uygun buldunuz?

G.K: Şimdi ben yanımda gururla taşıyacağım birini istedim. Tabi herkes ister. Onu da okul hayatında gördüm, tanıdım. Eli, yüzü güzeldi, düzgündü. Öğrencilik hayatında, çoğu kişi aileden uzak olduğundan özgürlük ortamında istediğini yapabiliyordu. O, gayet düzgün biriydi. Kendini korumaya itinalıydı.

G.Y: Evlenmeye karar verdiniz. Peki aileniz kararınıza ne dedi?

G.K: Ailem çok sevindi.

G.Y: Sünni olması sorun olmadı mı?

G.K: Bana kapalı olup olmadığını sordular sadece. Değil dedim. Onlar, ben ilk anlatınca sanmışlar ki eş adayım tesettürlü.

G.Y: Evliliğinize karşı çıkanlar oldu mu?

G.K: Evet, (.) oldu. Eşimin ailesi karşı çıktı. Babası, (.) evlenirsen bir daha bu eve gelme demiş. Söylenecek şey değil zaten. Eşim, babasından biraz şikayetçidir, ama konu sadece bizim evliliğimiz değil. Babası alkolü sever. Eve bağlılığı yokmuş, o yüzden eşim ona yakın olamamış. Ailece biraz kopuklar.

G.Y: Eşinizin ailesiyle, sizin aileniz tanışıyorlar mı?

G.K: Hayır.

G.Y: Neden? Neden tanışmadıklarımı anlatır mısınız?

G.K: Ben kendim gittim istedim. Babamlar çok istiyordu gelmeyi ama babasının sağı solu belli olmaz diye istemedim. Kendim gittim. Babası ben eve girince, bağırdı sövdü özür dilerim ama... Diğer aile üyeleri suskunlardı, kimse araya girip onu yatıştırmadı bile. Çok tuhafıma gitti. Baktım eşim ağlıyor. Bu işi uzatmayalım, hemen evlenelim dedim. Öyle yaptık çünkü başka çaremiz yoktu. Kızı evden kovuyor babası düşünsenize! Olmaz ki. Şimdi benim de kız evladım var. Hele ki kıza kıyılır mı?

G.Y: Bu hengamede, söz nişan da olmadı...

G.K: Hayır. Normal kıyafetlerle nikah oldu sadece. Hoca nikahını da yaptık.

G.Y: Sizin aileniz geldi mi nikaha?

G.K: Geldiler tabi. Ama düğün yapmadık dediğim gibi. Ben yeni çalışmaya başlamıştım, fazla bir gelir de yok. Bizim nikah aceleye geldi. Kayınpederden dolayı, kavga dövüş çıkmıştı. Derdim hemen evlenip, onu kurtarmaktı. Şimdi, eşim babasıyla yine görüşüyor. Annesini de arar, ama bu kadar. Benim ailemle daha iyi geçiniyor. Evime de gelirler, kalırlar. Hep güler yüzlü karşılar, sohbetleri iyidir.

G.Y: Evinizde, baba evi kültürünü yani Aleviliği yaşıyor musunuz?

G.K: Şimdi ilginç bir şey anlatayım. Bizim evliliğimizde kim Alevi, kim Sünni belli değil (gülüşme). Ben ibadetlerimi, namazımı hiç aksatmadan kılarım. Dediğim gibi evlenmeden evvel de aynıydım. Ama eşimin namaz alışkanlığı yok. Kaç kez istedim, kılsın istiyorum ama artık üşeniyor mu, bir de çocuklar olunca yoruluyor. Mesela ben orucumu hiç aksatmam. Yola da gitsem, hasta da olsam tabi çok hasta olursam tutmam ama dikkat ederim. Eşim, bir başta tutar sonra yok.

G.Y: Bu konuda baskı uyguluyor musunuz?

G.K: Hayır, bunları biraz şaka olsun diye de anlattım. Bizim ev hayatımızı bilen hep ona takılır. Şimdi bir de esmer ya, ona sen kesin Alevisin derler. Mesela halanız da eşimle hep şakalaşır.

G.Y: Evet biraz anlattı. Sizin ailenizi çok met etti. Zaten Nevşehir'de çok seviliyorsunuz.

G.K: Bizde burayı çok sevdik. Herkes misafirperver.

G.Y: İç Anadolu kültürü, temiz bir kültür. Peki, nerede kalmıştık... Alevi ve Sünni kültürüne özgü bayramları kutluyor musunuz?

G.K: Hayır, Alevi kültürüne özgü bayramları kutlamayız. Hz. Ali başımın tacıdır, pirimdir elbette ama Kadir Gecesi gibi, Miraç Kandili gibi, Ramazan'ı, Şeker Bayramı'nı dualarla anmak, kutlamak gerekiyor. Şimdi bir de çocuklar var. Onların eğitimi için milli değerlerimize daha çok sarılıyoruz.

G.Y: Eşinizle, mezhep farklılığından dolayı sorunlar yaşıyor mu?

G.K: Hiç olmadı. Ben eşime daha dikkatli ol, orucunu tut derim sadece.

G.Y: Çocuğunuzu hangi mezhebin öğretilerine göre yetiştiriyorsunuz?

G.K: Şimdi bu konuda eşimle açık açık konuştuk. Ben çocuklarımın hem Alevi, hem de Sünni kültürünü özümsemelerini istiyorum. Alevilik gönül dinidir. Gerçek bir Alevi asla gönül kırmaz, yalan konuşmaz. Çocuklarım böyle olsun isterim. Ayrıca Müslüman olarak, ibadetlerini yerine getirmelerini isterim ama abartman yani benim gibi.

G.Y: Çocuk yetiştirirken mezhep farklılığından dolayı sorun yaşıyor musunuz?

G.K: Hayır. Eşim bu konuda bana güveniyor, ben de ona.

G.Y: Çocuklarınızın ismine nasıl karar verdiniz? İsimleri neydi çok pardon.

G.K: Erkek olan Aybars, kız olan Aybüke. Eşimle seçtik. Hem modern hem de birbirine uyumlu geldiği için...

G.Y: Çocuklarınızın karşı mezhepten yapacağı evlilikte tepkiniz ne olurdu?

G.K: Sünnilerle mi?

G.Y: Evet, yani tekrar sormakta fayda var. Sizin çocuklarınız Alevi mi, Sünni mi?

G.K: Şu an ne desem yanlış olur aslında ama ben Alevi kültürü ağırlıklı yetiştiriyorum. Reşit yaşa gelince onlar ne isterlerse onu seçsinler. Ben onlara her iki mezhebi anlatırım, vazife olarak. Hangisi gönüllerine hitap ediyorsa, onu uygularlar.

G.Y: Nüfus cüzdanlarının din bölümünde ne yazıyor?

G.K: İslam tabii!

G.Y: Pardon, kimi boş bırakıyor... Bundan dolayı sormak istedim. Sünni mezhepten yapacakları evliliğe karşı tutumunuzu tekrar alabilir miyim?

G.K: Olabilir. Önemli olan namuslu, (.) edepli olması.

G.Y: Çocuklarınıza tavsiyeleriniz ne olurdu?

G.K: O din, bu din evet önemli ama esas olan kişiliktir derdim.

G.Y: Eşinizin mezhebine geçme konusunda neler düşünüyorsunuz?

G.K: Yok olmaz.

G.Y: Sünni bir eşle evli olmayı izah eder misiniz?

G.K: Güzel bir şey. Eşim iyi bir insandır.

G.Y: Evlilik hayatınızda dinin nasıl bir yeri var?

G.K: Evlilik hayatınızda mı... Pek yok! Biz, birbirimize insanlığımız için değer veriyoruz. Aramızda, farklı olan mezheplerimizin münakaşasını hiç ama hiç etmedik. Ne bileyim ben,

dört yıl oldu evleneli, bırakın din hakkında kavga etmeyi başka bir konuda da tartışma yaşanmadı. İkimiz de sakın yapıyoruz, eğitimliyiz tabi bunun sonu yok eğitim hep devam eder.

G.Y: Eşinizin ailesiyle ilişkileriniz nasıl?

G.K: Ben mesafeliyim, onlar da bana mesafeli.

G.Y: İlişkinizin bu boyutta olmasını neye bağlıyorsunuz?

G.K: Benim Alevi olmamın da etkisi var illaki! Kafa yapılarımız uymuyor. Babasıyla sohbet etmek için çilingir sofrası kurulmalı. Ben yapmam bunu. Kayınvalidem aslında iyidir. Yeter ki eşimle iyi olsunlar değil mi? Beni üzmeleri pek mümkün değil zaten çünkü o bağ, istemeye gittiğim gün koptu. Eşimin o halini görünce, unutmam imkansız. O kızlarıdır, unuttur affeder tabi ama benden bunu eşimde beklemiyor.

G.Y: Alevilik ve Sünnilik arasında sizce nasıl bir ilişki var?

G.K: Tarihi olarak mı? Yaşayış olarak mı?

G.Y: Yaşayış olarak.

G.K: Sünnilik daha yaygın bir din olduğu için Alevilik bir alt kol şeklinde. Sünniliğin güncel hayattaki geleneği daha çok yaygın. Ama en nihayetinde her ikisi de aynı dinin iki kolu. Gerçek Alevi ve gerçek Sünni arasındaki ilişki, Allah'a ulaşmak için gösterilen çabadır.

G.Y: Evliliğinizin mezhep farklılığını bulduğunuz ortamlarda söylemediğiniz oldu mu?

G.K: Yok söyleriz biz.

G.Y: Çevreden, eşinizin mezhebiyle alakalı rencide edici bir olay yaşadınız mı?

G.K: Hayır. O yaşamış. Sohbetin başında da söyledim ya, onunla bayan bayana konuşmuşunuz, işte o mesele.

G.Y: İşte herkesin eğitimi, bilgisi bir yere kadar... Alevilerin dini görevlerini yerine getirmediğine dair yargılar var. Mesela abdest almak, namaz kılmak, oruç tutmak, içki içmek gibi. Veya Sünnilerin şekilci olduğu, dini katılaştırarak saptırdıkları. Sizin düşünceniz nedir?

G.K: Tamamen yanlış değil. Sünni kesimin hepsi şekilci değil. Alevilerin birçoğu, Aleviliği yanlış uyguluyorlar o sebeple dinin kendisinden kaynaklanmayan sebeplerle, kimi dini görevlerini yerine getirmeyip, onun arkasına sığınıyorlar.

G.Y: Musahiplik, hakkında neler diyeceksiniz? Musahip aileniz var mı?

G.K: Ben dinimi yalnız yaşıyorum. Yani ıı bir yol kılavuzdur bu. Şimdiye dek böyle bir gereksinim duymadım.

G.Y: Alevilerde, Alevi eşle evlenmeyen düşkün olur diye bir bilgi var. Sizin için durum nedir?

G.K: Kızılbaşlar der bunu. Bektaşilerde bu yoktur. Doğru, ahlaklı ve Kur-an'a inanan kadınla evlenen düşkün olmaz bizde.

G.Y: Hacı olmak, hacca gitmek sizde ne ifade ediyor?

G.K: Aleviliğe göre Hac zorunlu değil, giden de (.)fazla değildir bence ama ben görmek isterim tabi.

G.Y: Genel olarak gününüzü nasıl geçiriyorsunuz?

G.K: Hem evde, hem işte değil mi?

G.Y: Evet.

G.K: Sabah erkenden kalkarım. Çocuklara bakar, abdest tazelerim. Namazımı kılarım. Eşim, gece kıza kalktığı için iki aydır kahvaltıyı ben hazırlıyorum. Onlarla kahvaltı yaparız. İşe çıkarım. Eşim altı aydır çalışmıyordu, hamile olduğu için fazladan bile ücretli izin aldı. Şimdi bu eğitim yılında başlayacak. O zaman işimiz daha zor olacak. Mecburen bebek için bir teyze ayarladık. O bakacak ama okul öğlene kadar olduğu için eşim müdür beyle anlaşabilirse, öğlen çıkıp gelecek. Ben dörtte işten çıkıp, ya lokale giderim ya esnaf arkadaşlarla laflarız. Namaz için Kurşunlu Cami'ye mutlaka girerim. Okulda da bir oda var zaten, sorun olmuyor. Akşama doğru evin eksikliğini alır, yapılacak çarşı işlerini hallederim. Sonra çocuklarla ilgilenir, oynarım. Kitap okurum, bulmaca çözerim böyle.

G.Y: Herhangi bir derneğe, lokale üye misiniz?

G.K: Dini bir yere değilim. Öğretmen olduğumuz için, burada da çok güzel bir öğretmen evi var oraya doğal olarak üyeyiz.

G.Y: Ekleme istediğiniz her hangi bir şey var mı?

G.K: Siz bence sordunuz.

G.Y: Bana vakit ayırdığınız için teşekkür ederim.

G.K: Ben de. Sağolun. Böyle bir konuya değinmeniz çok güzel.

Ek 5. Tablo 12 Genel Görüşmeci Listesi

Ç	N	Cins.	Görüşme	Grşm.	Grşm.	Dğm.	Eğitimi	Mesleği	Oturma	Ev.	Çocuk	Çocuk
İ	O	Din	Yeri	Tarihi	Saati	Yeri/ Yılı			Yeri/ Gelir Düzeyi	Yılı/ Süre	Sayısı/ Cinsç	Yaşı
F				Süresi								
T												
1	1	Kadın Alevi	İstanbul Gültepe	02.08 40 dk.	12:40 13:20	Mersin 1982	Lise	Ev Kadım	İstanbul Alt	2005 2	Yok	
-	2	Erkek Sünni	İstanbul Yeniköy	02.08 30 dk.	14:50 15:20	İstanbul 1979	Lise	İşçi Garson	İstanbul Alt	-	-	
2	3	Erkek Sünni	İstanbul Yeniköy	02.08 25 dk.	19:20 19:45	Adana 1950	Doktora	İş Adamı İşletmeci	İstanbul Üst	2005 2	1 Kız/ 4 Erkek	33/30, 26,23, 19
-	4	Kadın Alevi	İstanbul Yeniköy	02.08 40 dk.	21:00 21:40	Yalova 1970	Lise	İş Kadını İşletmeci	İstanbul Üst	-	Yok	
3	5	Erkek Sünni	İstanbul Etiler	05.08 35 dk.	12:05 12:40	Ankara 1961	Yüksek Lisans	İş Adamı	İstanbul Üst	1985 22	1 Erkek 1 Kız	20 Yaş 14 Yaş
-	6	Kadın Alevi	İstanbul Etiler	05.08 25 dk.	13:00 13:25	İstanbul 1961	Ünv.	İş Kadını	İstanbul Üst	-	-	-
4	7	Kadın Alevi	İstanbul B.elievler	06.08 40 dk.	21:20 22:00	Amasya 1958	Orta okul	Ev Kadını	İstanbul Üst	1979 28	2 Kız	27 Yaş 23 Yaş
-	8	Erkek Sünni	İstanbul B.elievler	06.08 30 dk.	22:00 22:30	Amasya 1959	Ünv. Terk	İş Adamı	İstanbul Üst	-	-	-
5	9	Kadın Alevi	Nevşehir Merkez	21.08 30 dk.	15:00 15:30	Elazığ 1945	Lise	Ev Kadını	Nevşehir Orta	1965 42	2 Kız 1 Erkek	40, 35 38
-	10	Erkek Sünni	Nevşehir Merkez	21.08 40 dk.	16:00 16:40	Nevşehir 1940	Ünv.	Memur Em. Öğr.	Nevşehir Orta	-	-	-
6	11	Kadın Sünni	Nevşehir Merkez	25.08 30 dk.	15:00 15:30	Adana 1976	Ünv.	Memur Öğretmen	Nevşehir Orta	2000 7	1 Erkek 1 Kız	3 Yaş 2 Aylık
-	12	Erkek Alevi	Nevşehir Merkez	25.08 30 dk.	15:40 16:10	Malatya 1974	Ünv.	Memur Öğretmen	Nevşehir Orta	-	-	-
7	13	Erkek Sünni	Nevşehir Ürgüp	28.08 40 dk.	18:00 18:40	Nevşehir 1961	Ünv.	Esnaf Elektrikçi	Ürgüp Orta	1997 10	1 Erkek 1 Kız	9 Yaş 7 Yaş
-	14	Kadın Alevi	Nevşehir Ürgüp	28.08 40 dk.	18:40 19:20	Mersin 1968	Ünv.	Muhasebe/ Ev Kadını	Ürgüp Orta	-	-	-
8	15	Erkek Sünni	Nevşehir Ürgüp	01.09 35 dk.	10:10 10:45	Kırşehir 1975	Lise	İşçi Güvenlikçi	Ürgüp Orta	2004 3	Yok	
-	16	Kadın Alevi	Nevşehir Ürgüp	01.09 30 dk.	11:00 11:30	Kayseri 1975	Ünv.	Ev Kadını	Ürgüp Orta	-	-	
9	17	Erkek Alevi	Nevşehir Merkez	02.09 35 dk.	12:20 12:55	Afyon 1980	Lise	Esnaf Araç Satış	Nevşehir Orta	2005 2	Yok	
-	18	Kadın Sünni	Nevşehir Merkez	02.09 30 dk.	21:00 21:30	Nevşehir 1983	Ünv.	Memur Öğretmen	Nevşehir Orta	-	-	
10	19	Kadın Alevi	Nevşehir Merkez	04.09 40 dk.	18:00 18:40	Nevşehir 1957	Lise Terk	Ev Kadını	Nevşehir Üst	1974 33	1 Erkek 1 Kız	32 Yaş 26 Yaş
-	20	Erkek Sünni	Nevşehir Merkez	04.09 35 dk.	18:40 19:15	Nevşehir 1959	Lise	Esnaf Kuyumcu	Nevşehir Üst	-	-	-

1	2	Kadın	Nevşehir	09.09	16:00	Nevşehir	Lise	Ev Kadını	Nevşehir	2004	1 Erkek	1,5 Yaş
1	1	Sünni	H.bektaş	30 dk.	16:30	1982		Manikürcü	Alt	3		
-	2	Erkek	Nevşehir	09.09	16:50	Hbektas	Lise	İşçi	Nevşehir	-	-	-
	2	Alevi	H.bektaş	35 dk.	17:15	1982		Kasetçi	Alt			
1	2	Kadın	İstanbul	28.09	10:00	Z.guldak	İlkokul	İşçi	İstanbul	2000	2 Erkek	2 ve 5
2	3	Sünni	Silivri	45 dk.	10:45	1972		Kapıcı	Alt	7		Yaş
-	2	Erkek	İstanbul	28.09	10:50	Sivas	Orta	İşçi	İstanbul	-	-	-
	4	Alevi	Silivri	40 dk.	11:30	1970	okul	Kapıcı	Alt			
1	2	Kadın	İstanbul	28.09	16:30	Eskişehir	Yüksek	Müdür/	İstanbul	2004	Yok	
3	5	Alevi	Göztepe	30 dk.	17:00	1980	Lisans	Arş.Gör.	Orta	3		
-	2	Erkek	İstanbul	28.09	21:00	Konya	Ünv.	Polis	İstanbul	-	-	
	6	Sünni	Göztepe	25 dk.	21:25	1977		Memuru	Orta			
1	2	Erkek	İstanbul	29.09	21:00	Sivas	Ünv.	İş	İstanbul	2004	1 Kız	2 Yaş
4	7	Alevi	Florya	35 dk.	21:35	1974	Terk	Adamı	Üst	3		
-	2	Kadın	İstanbul	29.09	22:00	Kayseri	Doktora	İş	İstanbul	-	-	-
	8	Sünni	Florya	30 dk.	22:30	1977		Kadını	Üst			
1	2	Kadın	İstanbul	30.09	21:40	İstanbul	Ünv.	Ev	İstanbul	2002	2 Kız	3 Yaş
5	9	Alevi	B.düzü	40 dk.	22:20	1980		Kadını	Üst	5		1 Aylık
-	3	Erkek	İstanbul	30.09	20:40	Giresun	Ünv.	İş	İstanbul	-	-	-
	0	Sünni	B.düzü	35 dk.	21:15	1971	Terk	Adamı	Üst			

Ek 6. Tablo 13 İstanbul Görüşmeci Listesi

Ç İ F T	N O	Cinsiyet	Görüşme Yeri	Grşm. Tarihi	Doğum Yeri/ Yılı	Eğitimi	Mesleği	Gelir Düzeyi	Evlilik Yılı/ Süresi	Çocuk Sayısı/ Cinsiyet
1	1	Kadın Alevi	İstanbul Gültepe	02.08.2007 Perşembe	İstanbul 1982	Lise	Ev Kadın	Alt	2005 2	Yok
-	2	Erkek Sünni	İstanbul Yeniköy	02.08.2007 Perşembe	İstanbul 1979	Lise	Garson	Alt	-	-
2	3	Erkek Sünni	İstanbul Yeniköy	02.08.2007 Perşembe	Adana 1950	Doktora	İş Adamı	Üst	2005 2	1 Kız/ 4 Erkek
-	4	Kadın Alevi	İstanbul Yeniköy	02.08.2007 Perşembe	Yalova 1970	Lise	İşletmeci	Üst	-	Yok
3	5	Erkek Sünni	İstanbul Etiler	05.08.2007 Pazar	Ankara 1961	Yüksek Lisans	Yönetici	Üst	1985 22	1 Erkek 1 Kız
-	6	Kadın Alevi	İstanbul Etiler	05.08.2007 Pazar	İstanbul 1961	Üniversite	Yönetici	Üst	-	-
4	7	Kadın Alevi	İstanbul B.evler	06.08.2007 Pazartesi	Amasya 1958	Ortaokul	Ev Kadın	Üst	1979 28	2 Kız
-	8	Erkek Sünni	İstanbul B.evler	06.08.2007 Pazartesi	Amasya 1958	Üniversite Terk	İş Adamı	Üst	-	-
12	23	Kadın Sünni	İstanbul Silivri	28.09.2007 Cuma	Zonguldak 1972	İlkokul	Kapıcı	Alt	2000 7	2 Erkek
-	24	Erkek Alevi	İstanbul Silivri	28.09.2007 Cuma	Kastamonu 1970	Ortaokul	Kapıcı	Alt	-	-
13	25	Kadın Alevi	İstanbul Göztepe	28.09.2007 Cuma	Eskişehir 1980	Yüksek Lisans	Müdür/ Arş.Gör.	Orta	2004 3	Yok
-	26	Erkek Sünni	İstanbul Göztepe	28.09.2007 Cuma	Konya 1977	Üniversite	Polis Memuru	-	-	-
14	27	Erkek Alevi	İstanbul Florya	29.09.2007 Cumartesi	Adıyaman 1974	Üniversite Terk	İş Adamı	Üst	2004 3	1 Kız
-	28	Kadın Sünni	İstanbul Florya	29.09.2007 Cumartesi	Kayseri 1977	Doktora	Yönetici	Üst	-	-
15	29	Kadın Alevi	İstanbul B.düzü	30.09.2007 Pazar	İstanbul 1980	Üniversite	Ev Kadın	Üst	2002 5	1 Kız
-	30	Erkek Sünni	İstanbul B.düzü	30.09.2007 Pazar	İstanbul 1970	Üniversite Terk	İş Adamı	Üst	-	-

Ek 7. Tablo 14 Nevşehir Görüşmeci Listesi

Ç İ F T	N O	Cinsiyet Mezhep	Görüşme Yeri	Grşm. Tarihi	Doğum Yeri/ Yılı	Eğitimi	Mesleği	Gelir Düzeyi	Evlilik Yılı	Çocuk Sayısı/ Cinsiyet
5	9	Kadın Alevi	Nevşehir Merkez	21.08.2007 Salı	Elazığ 1945	Üniversite	Ev Kadın	Orta	1965 42	2 Kız 1 Erkek
-	10	Erkek Sünni	Nevşehir Merkez	21.08.2007 Salı	Nevşehir 1940	Üniversite	Emekli Öğretmen	Orta	-	-
6	11	Kadın Sünni	Nevşehir Merkez	25.08.2007 Cumartesi	Adana 1976	Üniversite	Öğretmen	Orta	2000 7	1 Erkek 1 Kız
-	12	Erkek Alevi	Nevşehir Merkez	25.08.2007 Cumartesi	Malatya 1974	Üniversite	Öğretmen	Orta	-	-
7	13	Erkek Sünni	Nevşehir Ürgüp	28.08.2007 Salı	Nevşehir 1961	Üniversite	Elektrikçi	Orta	1997 10	1 Erkek 1 Kız
-	14	Kadın Alevi	Nevşehir Ürgüp	28.08.2007 Salı	H.bektaş 1968	Üniversite	Muhasebe	Orta	-	-
8	15	Erkek Sünni	Nevşehir Ürgüp	01.09.2007 Cumartesi	Kırşehir 1975	Lise	Güvenlikçi	Orta	2004 3	Yok
-	16	Kadın Alevi	Nevşehir Ürgüp	01.09.2007 Cumartesi	Kayseri 1975	Üniversite Terk	Ev Kadın	Orta	-	-
9	17	Erkek Alevi	Nevşehir Merkez	02.09.2007 Pazar	Nevşehir 1980	Lise	Tüccar	Orta	2005 2	Yok
-	18	Kadın Sünni	Nevşehir Merkez	02.09.2007 Pazar	Nevşehir 1983	Üniversite	Öğretmen	Orta	-	-
10	19	Kadın Sünni	Nevşehir Merkez	04.09.2007 Salı	Nevşehir 1957	Lise Terk	Ev Kadın	Üst	1979 28	1 Erkek 1 Kız
-	20	Erkek Sünni	Nevşehir Merkez	04.09.2007 Salı	Nevşehir 1959	Lise	Kuyumcu	Üst	-	-
11	21	Kadın Sünni	Nevşehir H.bektaş	09.09.2007 Pazar	Nevşehir 1982	Lise	Ev Kadın	Alt	2004 3	1 Erkek
-	22	Erkek Alevi	Nevşehir H.bektaş	09.09.2007 Pazar	H.bektaş 1982	Lise	Kasetçi	Alt	-	-

Ek. 8 Görüşülenlerin Profilleri

Çift 1 / Görüşme 1

Birinci görüşmemi, Alevi mezhebinden gelen ve 25 yaşında olan Ebru Hanım'la yaptım. Kendisi Gültepe'de oturuyor ve iki yıldır Sünni mezhepli Yusuf Bey'le evli. Henüz çocukları yok ve hane içinde çekirdek aile özelliğindedir. Lise mezunu olan görüşmecim, eşinin onayı olmadığı için çalışmıyor. Kendisi ev hanımı. Görüşmecim, dış evliliğinde sorun yaşamıyor ancak ailesi ilk dönemlerde bir Sünniyle evlenmesine çok karşı çıktığı için, eşi onlarla çok sık görüşmesine sıcak bakmıyor.

Çift 1 / Görüşme 2

Birinci çiftin ikinci görüşmesini iş yerinde zor şartlar altında yaptım. Yusuf Bey, 28 yaşında bir Sünni ve Yeniköy'de çok tanınmış bir restorantta başgarsonluk yapıyor. Kendisi de tıpkı eşi gibi lise mezunu. Eşiyle çok severek evlenmişler ve ilişkilerinde hiçbir sorun yaşamadıklarını ifade ediyor. Evlilik sürecinde, gerek eşinin ailesinden gerek kendi ailesinden çok tepki gördükleri için, ailelerle nadiren bir araya gelmeyi tercih ediyor.

Çift 2 / Görüşme 3

Aynı gün içerisindeki üçüncü görüşmemi, 2 numaralı görüşmecimin çalıştığı restoranın büyük hisse sahibiyle yaptım. Kendisi 57 yaşında ve dinine çok bağlı. Eşiyle yedi yıl evvel Londra'da tanışmışlar. Görüşmecimin birinci evliliğinden dört çocuğu var. Çocuklarının en büyüğü 33, en küçüğü 19 yaşında. Birinci eşi de, çocukları da İstanbul'da oturuyorlar. Ailesiyle yakından ilgileniyormuş. Şimdiki eşiyle çocuk düşünmüyorlar. Alevi eşinin ailesiyle ilişkileri son derece iyi. Hatta kayınvalidesinin kendileriyle birlikte yaşamalarından dolayı son derece mutlu. Kayınvalidesinden sadece altı yaş küçük olmasına rağmen, ona anne diye hitap etmesi hoş bir detaydı.

Çift 2 / Görüşme 4

Gün sonunda yaptığım dördüncü görüşmemi, 2 numaralı görüşmecimin diğer patronuyla yaptım. Kendisi 1970 doğumlu ve ailesiyle birlikte, uzun yıllar yurtdışında yaşamış. İki yıl önce evlendiği eşiyle, Yeniköy'de bulunan restoranlarını beş yıldır başarılı bir şekilde işletiyorlar. Dış evliliklerinde büyük sorunlar olmasa da, Sünni eş kendisine oruç, namaz ve giyim konusunda dönem dönem baskı kurabilmekte. Genç kadın, eşinin ailesi bu evliliği onaylamadığı onlarla görüşmüyor. Ancak sorunun kaynağı kendisinin Alevi olması

değildir. Aile, oğullarının birinci evliliğini sarsmakla onu suçlamaktalar. Aslında çocuk sahibi olmak isteyen görüşmecim, eşiyle olan birlikteliklerini henüz resmiyete dökemedikleri için bundan çekinmekte olduğunu ifade ediyor. Görüşmecimin annesi de onlarla birlikte yaşıyor. İlk dört görüşmemi, kendisi sayesinde yaptım.

Çift 3 / Görüşme 5

Annemin yardımlarıyla ulaştığım bu çiftle, Etiler'deki evlerinde görüştüm. Ankara 1961 doğumlu görüşmecim eşiyle birlikte aile şirketlerinin başındalar. Son derece bilgili bir bey olan görüşmecim için Alevi eşiyle evlenmek hiçbir soruna sebep olmamış. Daha ziyade Alevi eşi, kendisinin geleneklerine uyum sağlamış. Çocuklar, Sünni geleneklere göre yetiştirilmekte.

Çift 3 / Görüşme 6

46 yaşında olan Alevi görüşmecim, İstanbul doğumlu ve eşiyle birlikte aile şirketlerinde özellikle iplik ihracatıyla uğraşıyorlar. 22 yıldır evli olan görüşmecimin, iki çocuğu var. Dış evliliklerinin sorunsuz gitmesi, kendisinin özellikle dini açıdan özverili davranmasından kaynaklanıyormuş. Maddi açıdan büyük bir refah yaşayan ailenin, kimi ufak tefek sorunları aştıkları söylenebilir.

Çift 4 / Görüşme 7

Nevşehir'e gitmeden önce görüştüğüm son çifti, mecburen akşam bitimi rahatsız etmek zorunda kaldım. Bahçelievler Koza Evleri'nde ikametgah eden görüşmecime, yine annemin yardımlarıyla ulaşabildim. Kendileri bizim eski kapı komşularımızdı. 1958 doğumlu olan Alevi görüşmecim, 28 yıldır Sünni görüşmecimle evli. Bu evlilikten iki kızları var. Biri 27, diğeri 23 yaşında. Görüşmecim, ortaokulu bitirmesinden sonra, babası vefat edince okuyamamış. Eşiyle, çocukluk arkadaşları ve evlenmelerinde her hangi bir sorun çıkmamış. Aynı oranla şimdide, Sünni adetlerin yönlendirdiği evlilikleriyle uyumlu bir çift oluşturmuşlar. Çocukları da Sünni geleneklere göre yetiştirilmekte. Görüşmecim 49 yaşında ve bakımlı bir kadın.

Çift 4 / Görüşme 8

Yoğun bir iş adamı olan görüşmecim, üniversiteyi siyasi sebeplerden dolayı bırakmış ve memleketine dönerek, evlenmiş. Kardeşleriyle ortak bir iş yürüten görüşmecim, eşinin Alevi bir aileden gelmesini son derece olağan karşılamakla birlikte, onunla evlenmesi

ardından Sünni olduğunu ve kızlarının da Sünni olduklarını ifade etmiştir. Görüşmecim 48 yaşında.

Çift 5 / Görüşme 9

Nevşehir’de yaptığım ilk görüşmemi, Elazığ’dan Nevşehir’e 1965 yılında gelin gelen Necla Hanım’la yaptım. Bu evlilikten iki kızı ve bir oğlu olmuş. Kızları 40 ve 35, oğlu 38 yaşında. Ayrıca torunları da var. Çocuklarını Sünni geleneğe göre yetiştirdiklerini ifade eden Necla Hanım, Alevi geleneklerini yerine getiremediği için üzgün. Ancak özellikle eşine karşı tepkili değil. Nevşehir’in geleneksel aile yapısı dolayısıyla, bunda çevrenin çok etkisi olduğunu söylüyor. Kendisi, 1945 doğumlu ve lise mezunu. Kısa bir süre çalışmış ama nişanlandıktan sonra eşi işi bırakmasını istediği için ayrılmış ve ev kadını olmuş. Geniş ve geleneksel bir aileye gelin gelen Necla Hanım, 20 yıl eşinin ailesiyle aynı evde yaşamışlar. Bundan şikayetçi değilmiş.

Çift 5 / Görüşme 10

Tüm görüşmecilerim arasında en büyük kişi olan Muhittin Bey, 1940 doğumlu yani 67 yaşında. Üniversite mezunu olan görüşmecim, emekli bir öğretmen. Kendisi lisede muhasebe öğretmenliği yapmış. Eşinin, kendisiyle evlenmesiyle Sünni olduğunu ifade etti.

Çift 6 / Görüşme 11

Üniversite bitimi, Nevşehir’e tayinleri dolayısıyla gelen ve buraya yerleşen görüşmecim, öğretmenlik yapıyor. Kendisi Sünni ve iki küçük çocuğu var. Evlilik sürecinde, kendi ailesi sebebiyle büyük sıkıntılar yaşamış. Ancak eşinin düzgün biri olması dolayısıyla, evliliklerinde mezhepten dolayı sorun yaşamadıklarını ifade ediyor. Kendisi 31 yaşında ve 7 yıldır evli. Görüşmecim Adanalı. Eşiyle üniversitede tanışmışlar.

Çift 6 / Görüşme 12

Alevi olan görüşmecim, Nevşehir’de öğretmenlik yapıyor. Kendisini Alevi değil, Bektaşî olarak görüyor ve Bektaşîliğin tasavvufa dayalı olan iyi insan olma felsefesine inanıyor. Eşinin oruç tutmasını ve namaz kılmasını istiyor ancak bu konuda her hangi bir zorlaması yok. Çocuklarının ise Alevi mezhepli ağırlıklı yetişmesine dikkat ediyor. Kendisi Malatyalı ama Nevşehir’i kendi memleketi gibi görüyor.

Çift 7 / Görüşme 13

39 yaşında olan Sünni görüşmecim, iki üniversite bitirmiş. Ürgüp'te kendi mağazası var ve elektrikle alakalı her türlü işi yapıyor. Evliliklerinin ilk dönemlerinde, mezhebe dayalı sorunlar yaşamışlar ve eşi, Ürgüp'e alışmakta zorlandığı için kayınvalidesi Mersin'e taşınmaları için çok baskı kurmuş. Eşiyle, kısa dönemli ayrılıklar yaşamışlar ancak şimdi orta yolu bulduklarını ifade ediyor. Görüşmeyi mağazada gerçekleştirdik.

Çift 7 / Görüşme 14

Nevşehir'e bağlı Ürgüp'te oturan görüşmecim, aslen Mersin'li. Eşiyle 10 yıl evvel, 1997 yılında görücü usulü denen evlenme biçimiyle bir araya gelmişler. Bu dış evlilikten iki çocuğu var. Erkek çocuğu 9 yaşında, kızı 7 yaşında. Kendisi, üniversite mezunu ve evlenmeden evvel muhasebecilik yapıyormuş. Şimdi hem ev kadını, hem de evde esnafın muhasebesini tutuyor. 39 yaşında ve Alevi gelenekleri, kendince uyguluyor. Evliliğinin ilk aylarında, boşanmayı düşünmüş. Ürgüp'e alışamamış ve gelin geldiği aileye mesafeli durup onlarla mecbur kaldıkça görüştüğü için eşinin yakın akrabalarının tepkisini çekmiş. Onlara uyum sağlamayıp, ortak bir payede buluşmayı reddettiği için (mesela oruç tutmak gibi) hala zorluk çıkardıklarını söylüyor. Çocukları ise Sünni. Görüşmeyi, eşinin iş yerinde gerçekleştirdik.

Çift 8 / Görüşme 15

Bu görüşmecime, yedinci çiftin yardımlarıyla ulaştım. Erkek görüşmecim Sünni ve özel bir bankada güvenlikçi olarak çalışıyor. Kendisi 32 yaşında ve lise mezunu. 2003 yılında arkadaşı vasıtasıyla tanıştığı kızla, 1 yıl sonra evlenmiş. Eşinin Alevi olmasından dolayı büyük bir sorun yaşanmamış ama annesi ilkin karşı çıkmış. Şimdi mutlu olduklarını ifade ediyor.

Çift 8 / Görüşme 16

32 yaşındaki görüşmecim, Kayserili ve eşinin annesiyle aynı evde yaşıyorlar. Alevi olan görüşmecimin henüz çocuğu yok. Üniversite mezunu olmasına rağmen iş bulamadığını ifade ediyor. Alevi kültürünü şimdiki evinde tam manasıyla yaşayamasa da, baba evine gidince istediğini yapmakta özgür olduğunu söylüyor. Evinde eşinin mezhebine göre yaşansa da, baskın bir kişiliği var.

Çift 9 / Görüşme 17

Nevşehir’de tüccar olan görüşmecim, babasının vefat etmesi üzerine babasının sağlığında ortaklaşa lastik işi yaptığı akrabalarının yanında çalışmak üzere, annesi ve kardeşleriyle Afyon’dan Nevşehir’e göç etmişler. Maddi sıkıntılar dolayısıyla eğitimini lisede bitiren Alevi görüşmecim, dört katlı müstakil bir evde ailece yaşıyorlar. Eşi, iş yaptığı bir esnafın kızı ve evlenme aşamasında hiçbir sorun yaşamamışlar. Kendisini namaz kılan, oruç tutan ve dört halifeye de inanan bir Alevi olarak görüyor. Kendisini Alevi görmesindeki etken, babasına duyduğu özlemden kaynaklanıyor diye düşünmekteyim. Görüşmecim 30 yaşında ve eşiyle son derece mutlu olduklarını ifade ediyor.

Çift 9 / Görüşme 18

Nevşehir doğumlu görüşmecim henüz 24 yaşında ve özel bir dershanede stajyer Türkçe öğretmenliği yapıyor. Eşiyle severek evlenmiş ve devlet kadrosunda öğretmenliği kazandığı halde, tayini uzağa çıktığı için zorunlu hizmete gitmemiş. Bundan pişman olmadığını söylüyor. Henüz iki yıldır evli ve çocukları yok. Eşinin Alevi olmasından dolayı sorun yaşamamışlar çünkü eşinin en az onun kadar Müslüman olduğunu düşünüyor. Geleneksel aile şeklinde, eşinin tüm ailesiyle birlikte büyük bir evde yaşıyorlar. Herkesin kendi katı ve kendi dairesi olsa da, yemekler ortak katta yeniliyor.

Çift 10 / Görüşme 19

Nevşehir doğumlu görüşmecimin ailesi Mersinli, ancak babasının polis memuru olduğu yıllarda tayini Nevşehir’e çıktığı için burada eşiyle tanışmış ve aşık olmuşlar. Gizli gizli arkadaşlık etmişler. Babasının tekrar tayini çıkınca mecburen Nevşehir’den taşınmışlar ancak, sevgilisi peşinden gitmiş ve babasının vermeyeceği için onu kaçırmak istemiş. Çünkü kendisi o zaman lise öğrencisiymiş. Babasına rest çekmeyi göze alarak, eşiyle evlenmeyi başarmış. Ailesiyle de bağlarını hiç koparmamış. Kayınpederi ve kayınvalidesiyle halen aynı evde yaşıyorlar ve onlardan yana hiç sorun yaşamamış. Eşinin kıskançlığı dolayısıyla küçük yaşlarda kapanmış. Eşini hala sevdiğini ama okulu bıraktığı ve iş sahibi olmadığı için çok pişman olduğunu ifade ediyor. Görüşmecim 50 yaşında ve iki büyük çocuğu var. Kendisini artık Alevi olarak görmüyor.

Çift 10 / Görüşme 20

Kuyumculuk yapan görüşmecim, 52 yaşında ve 33 yıl evvel aşık olduğu Alevi kızı bugün de sevdiğini ifade ediyor. Derinlemesine görüşmeyi, ailece yaşadıkları büyük bir evde

yaptım. Kendisi Nevşehir doğumlu ve eşinin artık Alevi sayılmadığını düşünüyor. Çocuklarını ise, Sünni geleneğe göre yetiştirmişler.

Çift 11 / Görüşme 21

Hacıbektaş'ta yaşayan görüşmecim henüz 25 yaşında ve bir oğlu var. İkinci bebeğine üç aylık hamile. Eşiyle 1997 yılında lise birdeyken tanışmışlar. Aynı okulda, hatta aynı sınıfta okumuşlar. Tanışmışlar ve altı yıl arkadaşlık, bir yıl nişanlılık evresi geçirdikten sonra evlenmişler. Eşi Bektaş Alevilerinden olduğu için kültür olarak birbirlerine benzemekteler ve dış evliliklerinde maddi sorun dışında başka bir aksilik yaşamadıklarını ifade etmiştir. Görüşmecim liseyi kendi isteğiyle bırakmış ve akrabasının kuaföründe manikürcülük yapmış. Hamile kaldıktan sonra, işten mecburen ayrılmış. Şimdilik ev kadını ama eve ek gelir olması için bazen evlere maniküre gittiğini söyledi.

Çift 11 / Görüşme 22

Hacıbektaş'ta, bir kasetçinin yanında çalışan görüşmecimi Hacıbektaş şölenleri sırasında tanıdım. Üç yıldır Sünni bir kızla evli olan Alevi görüşmecim, dış evliliklerinde sorun yaşamamalarını kendisinin Bektaş geleneğinden gelmesine bağlıyor. Çocuklarını da Bektaş kültürüne göre yetiştirmeyi düşünüyor ama eşinin mezhep değiştirmesini beklemiyor. Kendisi eşiyi aynı yaşta.

Çift 12 / Görüşme 23

İstanbul'a döndüğümde yaptığım ilk görüşmeydi. Randevumuzu dört kez iptal ettikten sonra, kardeşimin yoğun çabalarıyla ikna olan görüşmecim, beni en fazla uğraştıran çift oldu. Kendisi 35 yaşında ve ilkokul mezunu. Birinci evliliğinden, çocuk yapmadan geçimsizlik sebebiyle ayrılmış. Eşini, akrabasının tavsiye etmesiyle tanımış ve evlenmeye karar vermiş. Bir nevi görücü usulü bir evlilik aşaması yaşamışlar. Eşinin Alevi olduğunu, bilmeyenlerden sakladığını ifade etti. Bunu da, ev temizliğine gittiği kişilerin düşüncesinden çekindiği ve aldığı ev işlerini kaybedebileceği korkusuyla yapmaktaymış. İkinci evliliğinden iki erkek çocuğu var. Çocuklar Sünni. Zonguldaklı olan görüşmecim, eşinin ailesiyle çok iyi görüşüyor ve dış evliliklerinde en ufak bir sorun olmadığını söylüyor.

Çift 12 / Görüşme 24

Sivas doğumlu ve 37 yaşında olan Alevi görüşmecim, görüşme randevumuza sadık kalmak istese de, eşinin yönlendirmesiyle hareket etmek zorunda kaldık. İlk evliliği olan

görüşmecim, eşinden ve eşinin ailesinden son derece memnun. Kendi ailesinin de, gelinlerini kabullendiklerini ifade etti. Kendisini yarı Sünni yarı Alevii gören görüşmecim, çocuklarını Sünni geleneğe göre yetiştirmekte. Kendisi ortaokul mezunu. Görüşmeyi, 12 numaralı çiftin Silivri’de hem çalışıp, hem kaldıkları sitedeki son derece şirin evlerinde yaptık.

Çift 13 / Görüşme 25

Alevi mezhebinden olan görüşmecim, üç yıl evvel severek evlenmiş. Evlilik aşamasında özellikle babası onay vermemiş ancak kendisinin direktmesi üzerine, ailesi nispeten destek olmuşlar. Eşinin ailesi, tüm görüşmecilerim içerisinde en koyu Sünni aile olarak saptanmıştır. Evliliğinde baskı gördüğünü ve babasını dinlemeyip, evlenmekle çok acele ettiğini düşünüyor. Evlilikleri, Alevi-Sünni çatışması sebebiyle biraz sıkıntılı. Müdür olan görüşmecim, 30 yaşında ve şimdilik çocuk istemiyor. Aleviliği, Eskişehir’de bulunan ailesinin yanına gidince yaşadığını ve Alevilikten asla vazgeçmeyeceğini söylüyor. Yüksek lisansını bitiren görüşmecim, doktorasına hazırlanma aşamasında. İdealist bir kadın.

Çift 13 / Görüşme 26

Zorlanarak yaptığım derinlemesine görüşmelerden biriydi. Sünni görüşmecim, eşinin Alevi kimliğini kabul etmiyor ve Aleviliğin eşinin ailesiyle yaşadığı yıllarda kaldığını düşünüyor. Onlarla çok sık bir araya gelmeyen görüşmecim, çocukları olduğunda Sünni geleneklere göre yetiştireceklerini ifade ediyor. Kendisi 30 yaşında ve polis memuru. Konya doğumlu ama ailece İstanbul’a yerleşmişler. Görüşmeyi Göztepe’deki evlerinde gerçekleştirdim.

Çift 14 / Görüşme 27

Kendi muhitimden tanıdığım bu beyle, eşimin yardımıyla ulaştım. Sivas doğumlu görüşmecim, 33 yaşında bir Alevi iş adamı. Kendisi, üç yıl evvel Sünni bir kadınla hayatını birleştirmiş. Üniversiteyi de hayatını idame ettirmek zorunda olduğu için bitirememiş. Evliliğinde, eşinden son derece memnun ve onun için yapamayacağı hiç bir şey olmadığını ama mezhebini değiştiremeyeceğini söylüyor. Kızının eğitiminde ise, Sünni gelenekleri uyguladıklarını ifade ediyor.

Çift 14 / Görüşme 28

Eğitimine en fazla ihtimam gösteren iki görüşmecimden biri. Kendisi doktorasını almış ve şu an büyük bir holdingi yönetiyor. Sünni bir aileden gelen görüşmecim, üç yıl

evvel Alevi eşiyle büyük ailevi sorunlarla evlenmiş. Özellikle ağabeyleri tarafından, Alevi bir erkekle evlenmek istediği için reddedilme durumuna gelmiş. Evliliklerin merkezinde, kendisinin mezhebi yani Sünnilik hakim ve iki yaşındaki kızının da Sünni olduğunu söylüyor. Görüşmecim, tüm kadın görüşmecilerim arasında en baskın kişilikti. Eşiyle ise son derece mutlu olduklarını ifade ediyor. Florya'daki evlerinde yaptığım derinlemesine görüşme kendilerine aittir ve aile maddi ferahlık içerisindedir. Ailesi, Kayseri'nin önde gelen simalarından olduğu için derinlemesine görüşmeyi kabul ederken çekindi.

Çift 15/ Görüşme 29

Kardeşim vasıtasıyla ulaştığım görüşmecim, beş yıldır evli ve biri üç yaşında biri yeni doğmuş olan kız çocukları var. 27 yaşında ve evliliğinin ilk dönemlerinde çalışmış olsa da, şimdi ev kadını. Alevi bir aileden geliyor ve kendisini Alevi görüyor. Evliliğinin ilk döneminde, eşiyle çok büyük sıkıntılar yaşamışlar. Eşi, baskın bir yapıya sahip ve eşini kendi doğrularında değiştirmeye çalışmış. Kızını, Sünni geleneklere göre yetiştiriyorlar. Görüşmecim üniversite mezunu. Görüşmeyi, çiftin evlerinde yaptım. Maddi durumları son derece iyi ve hem evleri, hem de arabaları var.

Çift 15/ Görüşme 30

Giresunlu olan görüşmecim, 1971 doğumlu. Sünni geleneklere son derece bağlı ve tüm İslami farzları yerine getiriyor. Babası ve ağabeyiyle birlikte, imalatçılık yapıyorlar. Kendisi üniversiteyi bitirememiş. Eşinin Alevi olduğunu kesinlikle kabul etmiyor ve ilk evli oldukları yıl, eşinin ailesiyle büyük kavgalar ettiklerini söylüyor. Eşinin ailesini, kendi evliliğine karışmakla hala suçluyor olsa da, şimdi aradaki sorunları her iki taraf da unutmaya çalışıyorlarmış.

Can Dündar...

Aleviler ve MHP

Hamburg'daydık hafta sonu... Eski Kültür Bakanı Fikri Sağlar, Avrupa Parlamentosu milletvekili Vural Öger, Alevi-Bektaşi Federasyonu Genel Sekreteri Turan Eser ve ben, Hamburg Alevi Kültür Derneği'nin konuyu yedik. İlgili, kalabalık bir kitle önünde 3.5 saat siyaset tartıştık. "Diaspora Alevileri"nin Türkiye siyasetindeki ağırlığının giderek arttığını düşünürse, bu ilginin kıymeti daha iyi anlaşılabilir. Seçim yaklaşıyor, Aleviler yine parti vitrinlerinde, ekranlarda, gazetelerde konum almaya başlamış. Aleviler hep "CHP'nin oy deposu" olarak görüldü. Ancak bu seçim farklı... CHP'nin söz verip çalışması bazı Alevi kökenli adayları arka plana itmesi, hele bazılarının yerine eski MHP'lileri getirmesi, Alevi örgütlerinde tepki yaratmış. Kafalar iyice karışmış. CHP'yi hâlâ "kötünün iyisi" görenler olsa da "Bunca yıl oy verdik de ne oldu? Başka çare arayalım" diyenler de çok... Kimisi başımsız sol veya Alevi adaylara meylediyor, kimisi diğer partilerden destek vermiyor. Alevilerin gündeminde de bu var: Sağ'dan aniden zuhur eden "Alevi sempatisi..." Hele AKP'nin ve MHP'nin vitrine Alevi adaylar çıkarması, hayret verici bulunuyor. Daha önce de bu partilerin Alevi adayları oldu belki; ama "Alevilik vurgusuyla" ilan edilmeleri ilk kez oluyor. MHP ve AKP'de boy gösteren Alevi adayları "yol düğünü" diye aforoz edenler var. Onlara göre bu, "pazara kadar" sürecek bir ibretli iş... Seçimin ertesi günü "vitrin süsleri" rafa kaldırılacak. Alevilerin özellikle Çanakkale'de sağ partilere de çeşitli nedenlerle oy verdiğini bir gerçekse de 22 Temmuz'da MHP ve AKP'ye kitlesel oy kayması beklenmiyor. Maraş, Çorum'u, Tokat'ı, Sivas'ı yavaş yavaş bir kesim, tek kimlikli bir siyaseti savunan MHP'ye ya da Sünni vurgulu İslamı dayatan AKP'ye oy vermez. Ama bu partilerin Alevi ilgisinin dikkate alınması gereken bir yanı da var. MHP imdi "Gelin canlar bir olalım" sloganını kullanıyor. O da herkes gibi merkezi gözüne kestiriyor; seçime dorukta kitle partisi olmaya çalışıyor. Mezhebe dayalı yaklaşımların, kendi sınırlarını daralttığını fark ediyor. Açılım çabası biraz da bundan... Eğer Aleviler öyle olmadıklarını düşünüyorsa, bu "oyunu bozmak" ve MHP'yi samimiyet testine sokmak kendi ellerinde...

Kendilerini davet edenlerden, Maraş, Sivas gibi katliamlara dair samimi bir öz eleştiri beklemek, otonom politikalara, "Ya sev ya terk et" dayatmasına itiraz etmek, bu konularda siyaset değişikliği beklemek haklarıdır.

MHP, çok kimlikli bir kültür yapısına uygun politikalar oluşturulması, zorunlu din derslerinin kaldırılması, Diyanet yönetiminde Alevilerin de yer alması, camilere tanınan avantajların cemevlerine de tanınması gibi taleplere sıcak bakacaksa, bu konuda cesaretlendirilmelidir.

Alevi-Bektaşî düşüncesinin Türkiye'nin aydınlanmasına katkısı göz önüne alındığında, bu ırkçı toplumun tüm kesimlerine yayılması, tek bir partiye yüklenerek yapılarak kamplasmaından evladır. O yüzden Alevilerin, kendi ilkeleri doğrultusunda herkesle diyalog kapılarını açık tutması, hem demokratikleşme, hem toplumsal barış açısından önemlidir...

Haber 2.

Aleviler öfkeli: Halaçol u suç il edi, derhal görevden alınsın

Alevi Bektai Federasyonu üyeleri 'Alevi Kürtler, Ermeni kökenlidir' diyen Halaçol u'nu Türk Tarih Kurumu'nun önüne siyah çelenk bırakarak protesto etti.

RAD KAL - ANKARA - Alevi Bektai Federasyonu (ABF) üyeleri, Kürt Alevilerinin Ermeni kökenli oldu u nu söyleyen Türk Tarih Kurumu (TTK) Başkanı Yusuf Halaçol u'nu protesto ederek, TTK önüne siyah çelenk bıraktı. ABF Genel Sekreteri Turan Eser, "Açıklama, talihsiz, a nssız, ayrımcı ve bölücüdür. TTK Başkanı Yusuf Halaçol u görevinden alınmalıdır" dedi. Eser, Halaçol u hakkında suç duyurusunda bulunacaklarını da söyledi. TTK Başkanı Yusuf Halaçol u geçen hafta Kayseri'de düzenlenen bir toplantıda yaptığı konu mada Sünni Kürtlerin bir kısmının Türkmen, Alevi Kürtlerin de Ermeni kökenli oldu u nu söylemi ti. Gelen elet ireler üzerine önceki gün bir basın toplantısı düzenleyerek kendisini savunan Halaçol u'nu bu kez ABF üyeleri protesto etti. Bir grup ABF üyesi ile birlikte dün TTK önüne gelen federasyon başkanı Turan Eser, Halaçol u'nun 'Ermenilere, Alevilere ve Kürtlere yönelik aa ılayıcı, küçümseyici ve siyasal ve kültürel kimlik haklarına müdahale edici açıklamalar yaptığını öne sürerek, tarihsel konularda arat ırma yapan kiilerin somut bir tez sunması halinde bunu bilimsel verilere dayandırması gerektiğini ifade etti. Eser, açıklamasında özetle u nları söyledi:

"Halaçol u'nun açıklaması bilimsellik ile ilgisi olmayan ideolojik bir de e rlendirmedir. Halaçol u, Anadolu'nun kültürel, inançsal ve dinsel zenginliklerini inkâr ederek tek tiplet irmeyi öneren bir çaba içindedir. Cehaletin tırpanı ile akıllı, toplumsal hafızayı ve farklı kültürel kimlikleri biçmeye dönük bu yaklaşı m, ayrımcılık, ırkçılık ve kafatasçılık üretir. Bu üretimde biz olamayız, olanlara da müsaade etmeyiz. Resmi ideolojiden beslenen bu de e rlendirmeler, Alevileri, Kürtleri, Ermenileri, Türkleri, Sünnileri, gayrimüslimleri, bu ülkenin bütün aydınlık insanlarını üzmüt ür. Birlik ve beraberli in eit haklar zemininde yaa tılmasını, farklı kimliklerin kültürel kimlik haklarına saygılı bir toplumsal uzlaşmaya ihtiyacımız oldu u bugünlerde, ırkçılı ın bilim ve akademisyenlik adına te vik edilmesi akla mantı ve sad uyuya sı maz. t e bu tür açıklamalar bölücülüktür. Alevi Bektai Federasyonu üyelerinden olua n grup, TTK binası önünde eylem yaptı. Açıklama geri alınmalı. Hukuksal açıdan da Halaçol u'nun açıklamaları suçtur. Toplumda önyargı olut urmaya çalı n bu açıklamaların derhal geri alınması, bununla birlikte Türk Tarih Kurumu Başkanı'nın derhal görevden alınması, Alevi Bektai Federasyonu olarak bizim talebimizdir. Sayın Halaçol u'nun açıklamalarıyla ilgili olarak Cumhuriyet Basıncı'na suç duyurusunda bulunacağız ve delil olarak da Halaçol u'nun medyada yer alan açıklamalarını göstereceiz."

Önceki gün basın toplantısıyla kendini savunan Halaçol u'na öfke dinmiyor. ABF üyeleri, TTK önüne siyah çelenk bıraktı.
FOTO RAF: SERTAÇ KOÇ

Kaynak: http://www.hacıbektasderneği.org/haber/aleviler_ofkeli_halacoglu_gorevden_alınsın

Sivas katliam yangını yüreklerde harlanacak

ONURKAN AVCI

Sivas'da 33'ü yazar, ikisi otel çalı şanı olmak üzere 35 kişinin diri diri yakılarak öldürüldüğü Madı mak Katliamı 14. yılı nda kederle anılıyor. Pir Sultan Abdal Kültür Derneği'nin çağrısıyla biraraya gelen Kurumlar 2 Temmuz'da yapacakları anma programını açıkladılar. Katliamın 14. yılı nda TMMOB Makina Mühendisleri Beyoğlu Şubesi'nde toplanarak anma programlarını açıklayan Alevi Bektaşî Federasyonu, DİSK bünyesinde bazı sendikalar ve İstanbul Tabip Odası'nı da bulduğu 56 katılımcı kurum, 2 Temmuz'u anmanın önemini belirttiler. ÖDP, DTP, TKP, EMEP, SDP gibi partilerden de destek bulan katılımcılar birliği temsilcileri ve ölenlerin yakınları, Sivas Katliamı'nda can veren 33 aydını n resimlerini taşıdılar.

Madı mak Katliamı 14. yılı Anma Programı

Anma programı 27 Haziran 2007'de İHD' de veya TMMOB' da yapılacak basın açıklamasıyla başlayacak.

Saat 11.00 : Hrant Dink'in mahkemesine destek katılımlı yapılacak.

Saat 14.00 : Zincirlikuyu Mezarlığı ziyareti edilecek

Saat 15.30 : Karacaahmet Mezarlığı ziyareti edilecek

Saat 17.00 : Haydarpaşa Numune Hastanesi önünde toplanılacak

Saat 17.30 : Kadıköy'de yapılacak mitinge doğru yürüyüş başlayacak

Saat 18.00 : Kadıköy'de miting yapılacak. Mitinge, semah ekibi, Grup Munzur, Grup Vardiya destek olacaktır.

27 Haziran-6 Temmuz arası Pir Sultan Abdal Kültür Derneği'nin İstanbul şubelerinde çeşitli anma etkinlikleri sürdürülecek.

Sivas Katliamı

2 TEMMUZ 1993 günü organize biçimde Paşa ve Meydan camilerinden çıkan gruplar önce etkinliklerin yapıldığı Kültür Merkezi'ne ulaşarak, bir gün önce dikilen anıtı kısmen tahrip etti. Grubun sayısı akşam saatlerinde 20.000'e yaklaştı. Önce Madı mak Oteli önündeki araçları ateşe veren ve taşıyan grup, sonunda oteli de ateşe verdi. Aralarında Asım Bezirci, Nesim Çimen, Muhlis Akarsu, Metin Altıok, Hasret Gültekin, Ozan Türkyılmaz'ın bulunduğu 37 kişi yanarak veya dumandan boğularak yaşamını yitirdi. Aziz Nesin'in de bulunduğu 51 kişi de olaylardan kendi olanaklarıyla, ağır yaralarla kurtuldu. Sivas'da 2 gün sokağa çıkma yasağı kondu. Yıllar süren yargılama sonucunda 33 sanık idam cezasına çarptırıldı. 2002 yılı nda idam cezası'nı yürürlükten kaldıran İmzasıyla idam cezası hükümlülerinin cezaları müebbet hapis cezalarına dönüştürüldü. Dönemin Başbakanı Tansu Çiller'in "Otel saran vatandaşlarımızın sağlığı yerindedir" diyerek katliamcılarının sağlığından endişe etmiş, sanıklarının avukatlığına Refahiyol iktidarının Adalet Bakanı Şevket Kazan üstlenmişti.

Ek 10. Cem'e Davet Broşürleri

PROGRAM

15.00	Açılış
15.05	Saygı Duruşu ve İstiklal Marşı
15.10	Alevi İslam Din Hizmetleri Başkanı Sayın Ali Rıza UĞURLU'nun Açılış Konuşması
15.20	Cem Vakfı Genel Başkanı Sayın Prof. Dr. İzzettin DOĞAN'ın Konuşması
15.35	Barkovizyon Gösterisi
15.50	Türk Halk Müziği Sanatçılarının Seslendireceği Değişler
16.15	Cem
17.45	Galata Mevlevihanesi Semazenleriyle Birlikte "Birlik Semahı"
18.15	Semah Duası ve Kapanış

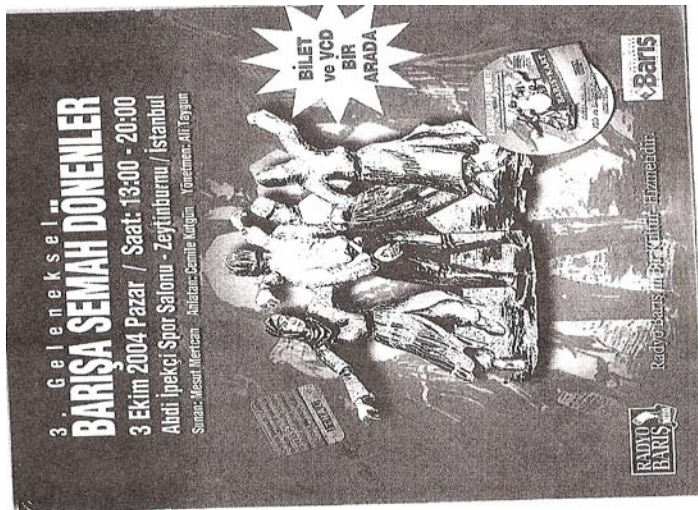
Tarih	25 Eylül 2004 Cumartesi
Saat	15.00
Yer	Abdi İpekçi Spor Salonu Onuncu Yıl Caddesi Zeytinburnu / İstanbul
Oturma Planı	D2

CEM'E DAVET

Alevi İslam anlayışının,
Alevi - Bektaşî - Mevlevî
uygulaması olan "Cem"i
izlemek üzere teşriflerinizi
bekler, saygılarımızı sunarız.

CEM VAKFI

Alevi İslam Din Hizmetleri Başkanlığı

Kaynak: Ekal, 2006: 105

Ek 11. Alevilik Bildirgesi

Aşağıdaki Alevilik Bildirisi, Cumhuriyet dönemindeki Alevilerin kendi düşüncelerini belirten ilk yazılı siyasi çıkışlarıdır. Bildirge, 15 Mayıs 1990 yılında Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanmıştır. Bildirgenin tamamı aşağıdadır:

Bu bildirge, Müslümanlığın Türkiye'de yaşayan bir kolu olan Aleviliğin sorunlarını duyurmaya ve Alevilerin bazı isteklerini kamu-oyuna duyurmayı amaçlıyor.

Aleviler başka inançlara, “doğru, güzel, kutsal” gözüyle bakarlar. Ama kendi inanç ve kültürleri için de aynı olumlu duydu ve yaklaşımı beklerler... Alevi öğretisinin tanınması, Türkiye için barış ve zenginlik kaynağı olacaktır...

Gerçekler:

Türkiye'de 20 milyon Alevi yaşıyor.

60 milyona yaklaşan Türkiye nüfusunun yaklaşık 20 milyonunu Alevi yoluna mensup Müslümanlar oluşturuyor. Alevilik de Sünnilik gibi İslam inancının bir koludur. Sünnilik kadar eskidir. Türkiye'de dinsel, siyasal, kültürel, sosyal yönleriyle Alevilik, halkın bir bölümünün yaşama biçimidir. Kültür ve inanç olarak halen varlığını sürdürmektedir. Ama kaynak İslamiyet olmakla beraber, Sünni İslam ve Alevi İslam arasında hem öğretilerde hem de pratik yaşamda belirli farklar vardır.

Sünni halkımız Alevilik hakkında hiçbir şey bilmiyor.

Ülkemizdeki çoğunluğu oluşturan Sünni Müslümanlar, Alevilik hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyor. Alevilik hakkındaki görüşleri, tamamen olumsuz önyargılardan, söylentilerden doğan yakıştırmalardan oluşuyor. Geçmişte şeriatçı Osmanlı Devleti zamanında Alevilere karşı yaratılan iftiralar, bugün de bazı insanlar tarafından gerçek gibi kabul ediliyor. Osmanlı zihniyetini bu çağda yaşatmaya kimsenin hakkı yoktur.

Diyanet İşleri, İslam'ın sadece Sünni kolunu temsil ediyor.

Türkiye'de çoğunluğu oluşturan Sünni İslam, Türkiye Cumhuriyeti'nde Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla resmen temsil ediliyor. Devlet okullarında din ve ahlak eğitimi ile camilerde imamlar vasıtasıyla Sünni İslam yaşıyor ve yaşatılıyor.

Alevi varlığı yok sayılıyor.

Buna karşın 20 milyonluk Alevi kitlesi resmen yok sayılıyor, görmezlikten geliniyor. Bunun en canlı kanıtı, devlet yetkililerinin yaptıkları açıklamalarda, Türkiye'nin tümünü "Sünni" göstermeye çalışmaları, "Biz Sünniyiz" demeleridir. Halbuki Türkiye nüfusunun 3'te 1'i Alevidir...

Alevilere karşı olanlarla birtakım yarı aydınlar da, "Alevilik öldü!" diyerek Osmanlıcı tavırdan yana çıkıyor. Alevi geçinen bazı okumuşlar da kraldan fazla kralcı kesilerek bu görüşlere destek veriyor. Kimileri de Alevi kültürünün canlandırılmasını "gericilik" olarak görüyor. Bunlar, Aleviliği yok sayma tavrıdır. Unutmamalı ki, Alevilik yok olursa, meydan Osmanlı kafalılara kalacaktır...

Türkiye'de Hıristiyanların, Yahudilerin, Süryanilerin bile kendilerine ait ibadethaneleri olduğu halde Aleviler bundan yoksun bırakılmıştır. Bugün Alevi kültürünü yaşatacak hiçbir kurum bulunmamaktadır.

İnanç ve anlatım özgürlüğü bir insanlık hakkıdır.

İnsan Hakları Bildirgesi'nin 9. maddesi ve Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nın 24. maddesi, herkese "Vicdan, dini inanç ve kanaat özgürlüğü" garantisini veriyor. Ülkemizde, Cumhuriyetin kurulması ile birlikte Alevilere yönelik resmi devlet baskısı sona ermişse de eskiden gelen sosyal, psikolojik ve siyasi baskı varlığını sürdürmektedir. Aleviler, bu baskılar yüzünden "vicdan, dini inanç ve kanaat" özgürlüğünü kullanamıyorlar. Aleviler, halen Aleviliklerini gizlemek zorunda kalıyorlar.

Aleviler, Atatürk devrimlerini hep desteklediler.

Cumhuriyeti yaratan temel güçlerden birisi de Alevi kitlelerdir. Aleviler, her zaman Atatürk'ün ve onun devrimlerinin yanında olmuşlardır. Fakat sıkıntıları Cumhuriyet döneminde de bitmemiştir. Alevi kitle Türkiye'nin, demokratik, özgürlükleri tam bir ülke olmasını temel hedef alır. Türkiye'ye gerçek anlamda sahip çıkar.

İstekler:

Aleviler üzerinde baskı olduğu kabul edilmelidir.

Bugün Türkiye'deki 20 milyonluk Alevi kitle üzerinde Osmanlı'dan gelen ve halen sosyal, kültürel ve psikolojik ağırlıklı olarak süren ağır bir baskı vardır. Bu baskının adını, açık yüreklilikle koymanın zamanı gelmiştir.

Aleviler çekinmeden “Ben Aleviyim” diyebilmelidir.

Alevi kitle bugün bile Alevi olmaktan korku duymaktadır. Buna gerek yoktur. Bu kesimden insanlar, gerektiğinde, açıkça “Aleviyim” diyebilmelidirler. Bu, onların doğal insanlık haklarından birisidir.

Sünni aileler, Alevilik hakkındaki düşüncelerini değiştirmelidir.

Türkiye'nin gerçek bir huzur toplumu olabilmesi için Sünni ve Alevi kitlenin, birbirleri hakkında iyi düşünceler beslemesi gerekir. Aleviler hakkında görmediği şeyleri söyleyerek iftira etme olayına, Sünni aileler izin vermemelidir. Kafalara yerleşmiş olan olumsuz düşünceler atılmalıdır. Her inanç, her kültür diğerlerine saygı duyarak yaşmalı, yaşatılmalıdır. Avrupa'daki Protestan ve Katolik mezhebinden aileler, bugün yan yana, dostça, gül gibi yaşayıp gidiyorlar. Türkiye için de aynı samimi bütünlük mümkündür.

Aydınlar, Alevi varlığını, insan hakları bağlamında savunmalıdırlar.

Her ülkede olduğu gibi ülkemizde de insan haklarını savunmak ve korumak, devletten önce aydınlara düşmektedir. Aydınlar, kendi sorunlarının dışındaki toplumsal sorunlarla ilgilenen toplumun seçkin elemanlarıdır. Bu nedenle, onlar Alevi varlığına dikkati çekmek ve Aleviler karşı yapılan baskılara karşı tavır almak zorundadırlar. Bugün ülkemizde önemli insan hakları ve demokratik sorunlar bulunduğu gerçektir. Bunların ve en önemlilerinden birisi de Alevilerin durumudur. Alevilerin sorunlarını duyurmada önderlik aydınlara, demokrasiyi isteyen politikacılara, iş adamlarına ve serbest meslek sahiplerine düşmektedir. Politik veya maddi çıkar yüzünden Aleviliğini gizleyenlerin de, bu tavırlarını bırakmaları gerekir. Aydınların yanı sıra, belli bir konuma gelmiş Alevilerin bu konuda tavır alması zorunludur. Bu sorumluluğu başkalarına yıkmaya kalkışmak yanlıştır. Her insanın kendi kimliğini açıkça söyleyebilmesi, insanlık hakkıdır. Bu kimliğin “mezhepçilik” veya “şovenistlik” ile damgalanması, temel insanlık hakkına saygı duymamaktır.

Türk basını, yayınlarında Alevi kültürüne yer vermelidir.

Bugün, Türk toplumunun en seçkin, en demokratik, en laik kafalı insanları, emekçisinden patronuna, basın sektöründe yoğunlaşmıştır. Buna karşın basınımızda, 20 milyonluk Alevi kitleyle ilgili bilgiye veya habere az rastlanır. Alevi kültürünün tanıtılmasına basınımız daha geniş olanaklar sağlamalıdır. İnanıyoruz ki Aleviler üzerindeki baskının kalkması, Türkiye'yi daha demokratik bir yapıya kavuşturacaktır. Bugün basınımızın sorunları ile Alevilerin sorunları birbirine çok yakındır...

TRT, Alevi varlığını dikkate almalıdır.

Türkiye radyo ve televizyon istasyonları Alevi kitlenin varlığından habersiz görünüyorlar. Radyo ve televizyonda Alevi kültürü de yer almalıdır. Alevi büyükleri, Alevilerin kutsal günleri, şiiri, müziği, folkloru tanıtılmalıdır.

Diyanet İşleri'nde Aleviler de temsil edilmelidir.

Diyanet İşleri Başkanlığı (devlet), 20 milyonluk Alevi kitesini görmezden geliyor. Diyanet, Alevi öğretisini resmen tanımalı ve bu öğretinin temsilcilerine kendi bünyesinde görevler vermelidir. Bu ülkede, 20 milyonluk Alevi kitle de devlete vergi veriyor. Tahminen üçte biri Alevilerden alınan devlet bütçesinden Diyanet işlerine, her yıl yüzlerce milyar lira para aktarılıyor. Laik bir ülkede Diyanet İşlerine para verilmesi yanlıştır. Eğer devlet, Diyanet'e para veriyorsa, Alevi kesime de nüfusu oranında para aktarmalıdır. Bu para da Alevi kültürünün yaşatılması ve canlandırılması için harcanmalıdır.

Alevi köylerine cami yapmaktan vazgeçilmelidir.

Diyanet İşleri, son yıllarda, Alevi köylerine cami yapmak, imam göndermek gibi etkisiz bir baskı yöntemi daha geliştirdi. Kendi varlığından başkasına tahammül edemeyen zihniyetin bu uygulamasına, devletin alet edilmemesini bekliyoruz. Bu uygulamalar derhal durdurulmalıdır. Aleviler, köylerine cami değil okul ve cem evi (kültür evi) istiyorlar...

Din ve ahlak derslerinde Alevi öğretisi yer almalıdır.

Okullarda, din ve ahlak eğitiminin zorunlu hale getirilmesi sonucu, Alevi kökenli öğrenciler, kendi öğretilerini değil, Sünni öğretiyi öğrenmektedirler. Bu yetmiyormuş gibi okullarda Alevilik her fırsatta kötülenerek genç yürekler yaralanmakta, beyinlere düşmanlık tohumları ekilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın buna mutlaka engel olmasını bekliyoruz. Bu durum, din ve vicdan hürriyeti ilkelerine uymadığı gibi toplumsal barışı da zedelemektedir. Bunu engellemek için okullarda, isteyen Alevi öğrenciye, Aleviliği öğrenme olanakları yaratılmalıdır. Bunun için din ve ahlak derslerine Aleviliği tanıtıcı bilgiler eklenmelidir...

Hükümetlerin, Alevilere bakış açısı değişmelidir.

Alevilere yönelik olumsuz şartlanmalar, iş başına gelen hükümet üyelerini de etkilemektedir. Bunlar, Aleviliği görmezden geliyor, yok sayıyorlar. Bakanlar ve milletvekilleri "Alevi" sözünü ağızlarına almaya korkuyorlar. Bizim gibi çok kültürlü

toplumlarda; hükümetler, bütün inançlara saygı duyacak bir politika izlemek zorundadırlar. Diyanet İşleri'nin; Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu açıdan yeni baştan düzenlenmesi, hükümetlerin önünde çok önemli bir görev olarak durmaktadır.

Aleviler, laik devletin güvencesidirler.

Alevilik bütün Ortaçağların sevgi ve sohbe dayalı tek canlı kültürü olarak bugüne dek geldi. Aleviler kültürleri gereği, hoşgörülü, bilime saygılı, ilerlemeye açık bir toplumdur. Bağnaz düşünceye karşıdırlar. Laik devletin, şeriat devleti kurma çabalarına karşı korunması bugün Alevi varlığı bir güvencedir. Devlet, bu güvenceyi eritmeyi değil, kuvvetlendirmeyi düşünmelidir. Demokratik, laik çoğulcu güçler, Alevi varlığının netleşmesi için çaba göstermelidir.

Dedelik kurumu, çağdaş anlamda yeniden yapılandırılmalıdır.

Dedeler yüzyıllarca Alevi kesiminin hem öğretmenleri, hem din görevlileri, hem yargıçları olarak çalıştılar. Bu insanla; Alevi kültürünü kuşaktan kuşağa aktardılar. Zamanımızda, camilerden ve okullardan yetişen yüz binlerce imam, ülkenin her tarafında maaşlı olarak çalıştırılırken dedelik, Aleviliğin baskı altında tutulması sonucu, sıkıntı içindedir. Dedelere kendilerini geliştirme ve yetiştirme olanakları sağlanmalıdır. Alevi kültürünün yaşatılmasında kendisini yenilemiş, çağdaş kafalı aydın dedelerden yararlanılabilir...

Yurtdışındaki Aleviler için acil programlar şarttır.

Bugün yalnızca Federal Almanya'da 350 binle – 400 bin arasında Alevi işçimizin bulunduğu sanılıyor. Yurtdışındaki Alevi işçiler, çocuklarına kendi kültürlerini vermek için yoğun istek duyuyorlar. Fakat onlara Sünni programlardan başka seçenek verilmiyor. Bu da kabul görmüyor. Böylece yeni yetişen gençler, kültürel boşluğa itiliyor. Yurtdışındaki Aleviler için Alevi kültürünü tanıtıcı programlar, Alevi çocukları için de bu konuda dersler şarttır. Devlet, bu işçiler için, din adamı yollarken Alevilik gerçeğini göz önünde tutmalıdır. Türkiye'de olduğu gibi yurtdışındaki Alevilere de, imamlar aracılığıyla din hizmeti sunmak mümkün değildir. Bu gerçek, artık kabul edilmeli ve aydın Alevi dedelerden yararlanılmalıdır.

Alevilik ile bugünkü İran Şiiliği'nin ilgisi yoktur.

Alevilere karşı tavrı içinde olanlar, geleneksel iftiralarını sürdürerek, Türkiye Aleviliği ile İran'daki molla düşüncesini aynı paralelde göstermeye çalışıyorlar. Bu yanlıştır. Gerek felsefede, gerek uygulamada Anadolu Aleviliği ile bugünkü İran Şiiliğinin bir benzerliği yoktur. Aleviliğin temeli; hoşgörü, insan sevgisi, canlıya saygı, zorbalığa karşı olmaktır. Aleviler, bağnaz güçlerin değil, demokratik kitlelerin yanındadırlar. Bu geçmişte de, günümüzde de böyle olmuştur...

Sonuç

Türkiye, tek değil, birçok kültürün bulunduğu bir toplumdur. Bu durum da ülkemiz için zenginliktir. Değişik kültürlerin kendilerini açık açık ortaya koyması, insanları bireysel planda demokratik, hoşgörülü, insancıl bir kimliğe sokar. Bu da tüm insanlığın arzuladığı bir hedeftir.

Temeli insan sevgisi ve barış olan Alevi kültürü, bugün hiç desteklenmiyor. Hükümetlerin, bu insan kültürünü koruması; yaşatması için aydınlarla işbirliğine girmesi şarttır. Siyasetçileri tarafından dile getirilen, “inançlar ve fikirler üzerindeki baskıların kaldırılması gerektiği” yolundaki açıklamaların sözde kalmamasını diliyoruz. Bu konuda demokratik aydınlar olarak, tüm Türk halkından destek bekliyoruz...

Yazar Yaşar Kemal; Gazeteci-yazar İlhan Selçuk; Prof. Dr. Berker Yaman; Prof. Dr. Kıvanç Ertop, Gazeteci-yazar Rıza Zelyut, Araştırmacı Atilla Özkırımlı, Gazeteci-yazar İlhami Soysal, İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi Başkanı Emil Galip Sandalcı, Yazar Aziz Nesin, Sanatçı Zülfü Livanelli, Sanatçı Tarık Akan, Doç, Dr. Çetin Yetkin, Yazar Ataol Behramoğlu, Gazeteci-yazar Seyfettin Turan, Gazeteci Musa Ağacık, Gazeteci-yazar Süleyman Yağız, Avukat Muharrem Naci Orhan, Yazar Nejat Birdoğan, Avukat Cemal Özbey (Alevilik Bildirgesi, 15 Mayıs 1990, Cumhuriyet Gazetesi).

Ek 12. Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Hacı Bektaş Türbesi'nin içindeki salonların birindeyim. Türbede ebedi istirahatlarında olan Alevi ulularının etrafa yaydıkları saygı atmosferinden etkilenmemek elde değildi (Türbe Rehberi, 18 Ağustos 2007, Cumartesi. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 2: Türkiye'nin dört bir yanından Hacı Bektaş Veli Türbesi'ne ziyarete gelenler fazla sayıda olmasına rağmen, kimse sıranın sükunetini bozacak bir davranışta bulunmadı. Herkes son derece sakin ve saygılıydı (Gökçen ÇATLI, 19 Ağustos 2007, Pazar. Hacıbektaş/Nevşehir).

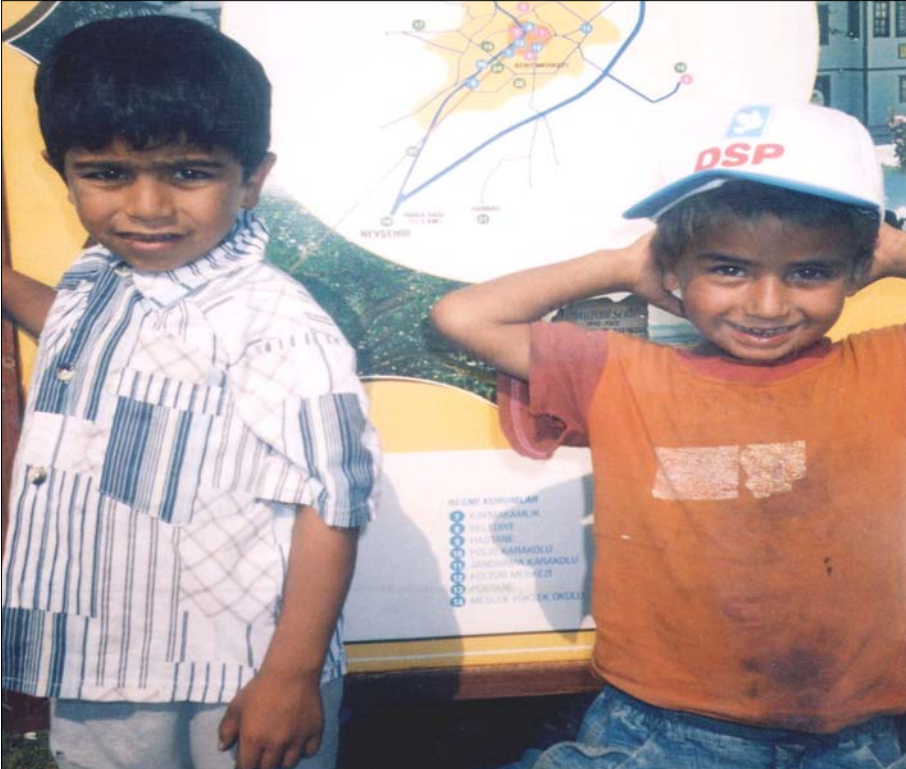
Fotoğraf 3: Hacıbektaş Belediyesi'nin önünde sohbet ettiğim beyefendi, geleneksel köy Alevi giysileriyle tüm dikkatleri üzerine çekiyordu (Gökçen ÇATLI, 16 Ağustos 2007, Perşembe. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 4: Geleneksel köy Alevi kadının giysilerinde kırmızı rengin ağırlıkta olduğu bilinmektedir (Gökçen ÇATLI, 12 Ekim 2007, Cuma. Garip Dede Kültür Merkezi Cem Evi, Küçükçekmece/İstanbul).

Fotoğraf 5: Türbenin bahçesinde tanıştığım Alevi aile, silindir dilek taşında güzel kızlarına poz verdirdiler. Eller birleştirilerek taş, yukarıdan aşağıya kavranarak dilek tutulmaktadır (Gökçen ÇATLI, 16 ağustos, 2007, Perşembe. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 6: Hacıbektaş Meydanı'ndaki iki şirin Alevi çocuk, gülerек beni izliyorlardı. Küçüğün şapkasında, solu temsil eden DSP'nin amblemi bulunmaktadır (Gökçen ÇATLI, 16 Ağustos 2007, Perşembe. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 7: Hacibektaş Meydanı'ndaki şenlikler, anma merasimine büyük bir renk katmaktaydı (Gökçen ÇATLI, 16 Ağustos 2007, Perşembe. Hacibektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 8: Müzenin içerisinde itinayla sergilenen bu kutsal eşya, kırk kollu dev bir şamdandır. Şamdan, Aleviliğin Dört Kapı Kırk Makam öğretisini sembolize etmektedir (Gökçen ÇATLI, 19 Ağustos 2007, Pazar. Hacibektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 9: Müzenin duvarlarını renklendiren bu tablolar, Aleviliğin resim sanatına önem veren yönünün bir göstergesidir. Üstte Hüseyin-i Taç ile Hz. Ali'nin oğullarından olan Hüseyin'in kutsallığı anlaşılmaktadır; ortada 15.yüzyılda yaşamış olan Alevi önderlerden Kaygusuz Abdal'ın resmi ve solda Hüsn-ü Hat Levhası bulunmaktadır (Gökçen ÇATLI, 19 Ağustos 2007, Pazar. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 10: Batıl inanç gereği, ağaca bir bez parçası bağlayıp dilek tutanın isteği kabul olurmuş. Hacıbektaş Belediyesi de bu batıl inancın önüne geçmek için ağacın önündeki levhaya ibare düşmeyi uygun görmüşler: "LÜTFEN AĞACA BEZ BAĞLAMAYINIZ!" (Gökçen ÇATLI, 24 Ağustos 2007, Cuma. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 11: Cem Töreni esnasında, Anadolu motifleriyle dokunan minderler üzerine serilen hayvan postları üzerine oturulmaktadır (Gökçen ÇATLI, 19 Ağustos 2007, Pazar. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 12: Tekkenin mutfağındayım. Bakırdan dev aş (yemek) kazanı (tenceresi) ve kepçesi (kaşığı), taştan gömme duvardaki fırında sergilenmiştir. Özel günlerde, Alevi kadınlar bu dev kazanlarda yemek yapmaktadır (Gökçen ÇATLI, 19 Ağustos 2007, Pazar. Hacıbektaş/Nevşehir).

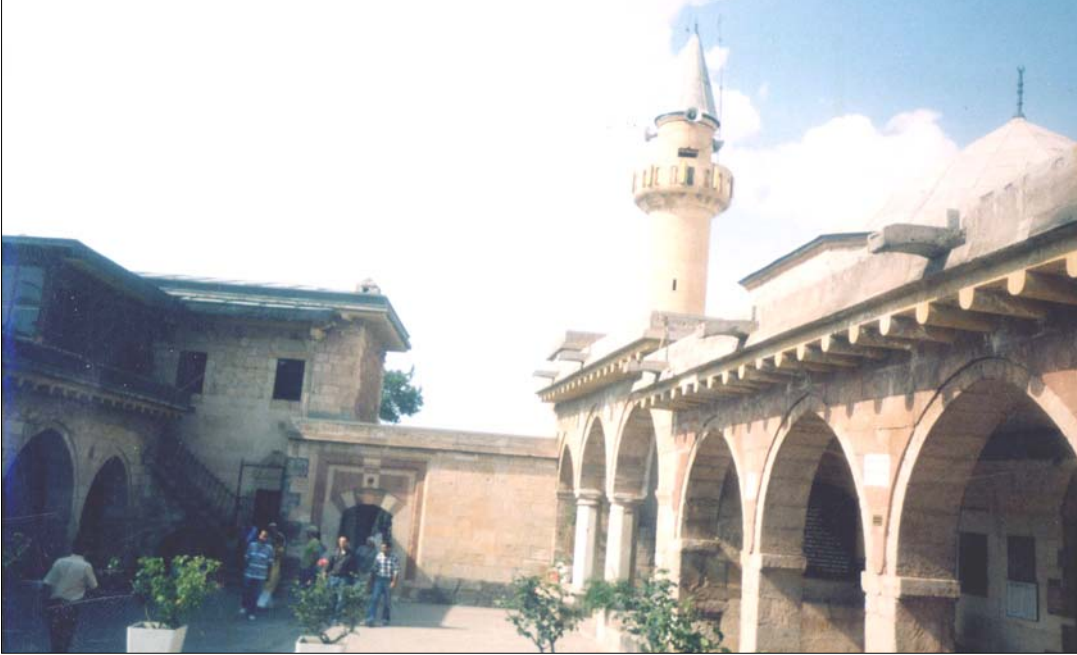
Fotoğraf 13: Hacıbektaş'ın girişinde bulunan bu iki katlı ev, diğer yapılara da bir örnektir. Hacıbektaş'ta yüksek katlı ev bulunmamaktadır (Gökçen ÇATLI, 24 Ağustos 2007, Cuma. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 14: T.C Devleti, Cem Evleri'ni ibadethane olarak görmediği için, maddi destek de sağlamamaktadır. Zira Cem Evleri, Kültür Merkezi olarak işletilmektedir ve vakıf çatısı altında bağışlarla ayakta durmaktadır. Hacıbektaş Belediyesi'nin önünde sıra oluşturan Aleviler, bağış yapmak için beklemektedir. Bu da bir nevi adaktır. Sol camekanda, İngiltere'deki Cem Evi'nin tabelası bulunmaktadır (Gökçen ÇATLI, 16 Ağustos 2007, Perşembe. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 15: Aleviler, Cumhuriyet'in kuruluşunda Atatürk'e büyük destek vermişlerdir. Atatürk'te, ulusun felsefesini oluştururken Alevileri merkeze almıştır. Hacıbektaş Belediye binasının duvarındaki Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ve Veli'nin yan yana resimleri dikkat çekmektedir (Gökçen ÇATLI, 24 Ağustos 2007, Cuma. Hacıbektaş/Nevşehir).

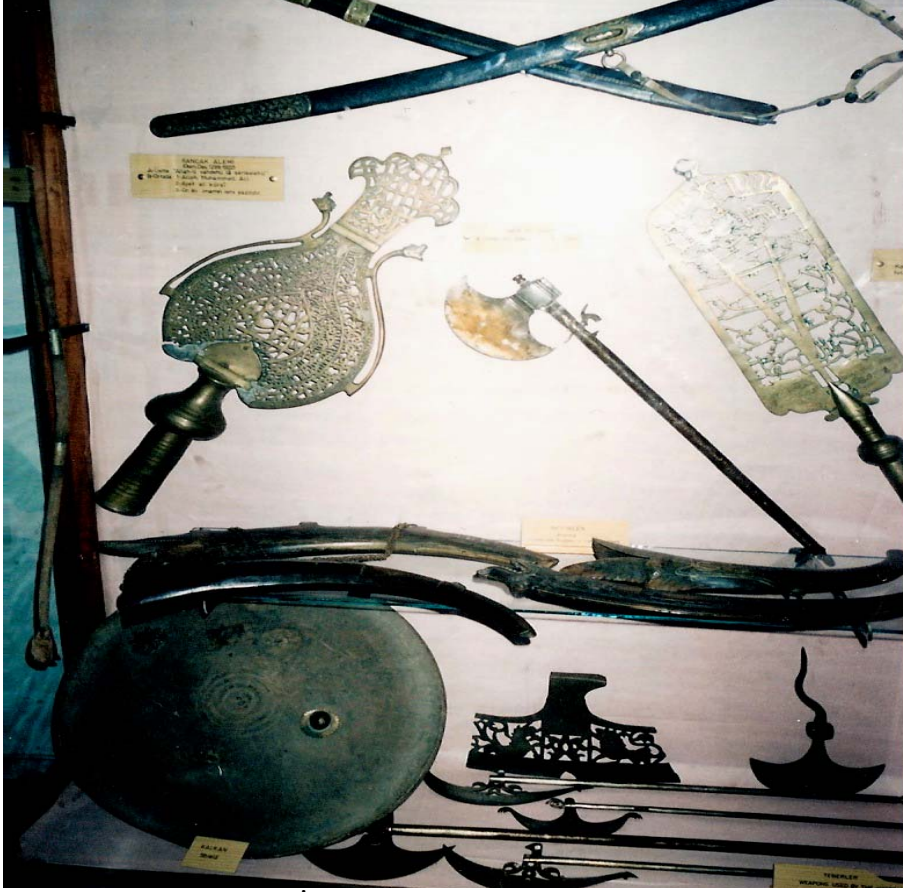
Fotoğraf 16: Veli'nin, Bektaşî öğretisi, Sünnî görüşü ihtiva etmektedir. Hacıbektaş Veli Tekkesi'nin uzaktan görünüşünde, yapıtın üstünde minare dikkat çekmektedir (Gökçen ÇATLI, 24 Ağustos 2007, Cuma. Hacıbektaş/Nevşehir).

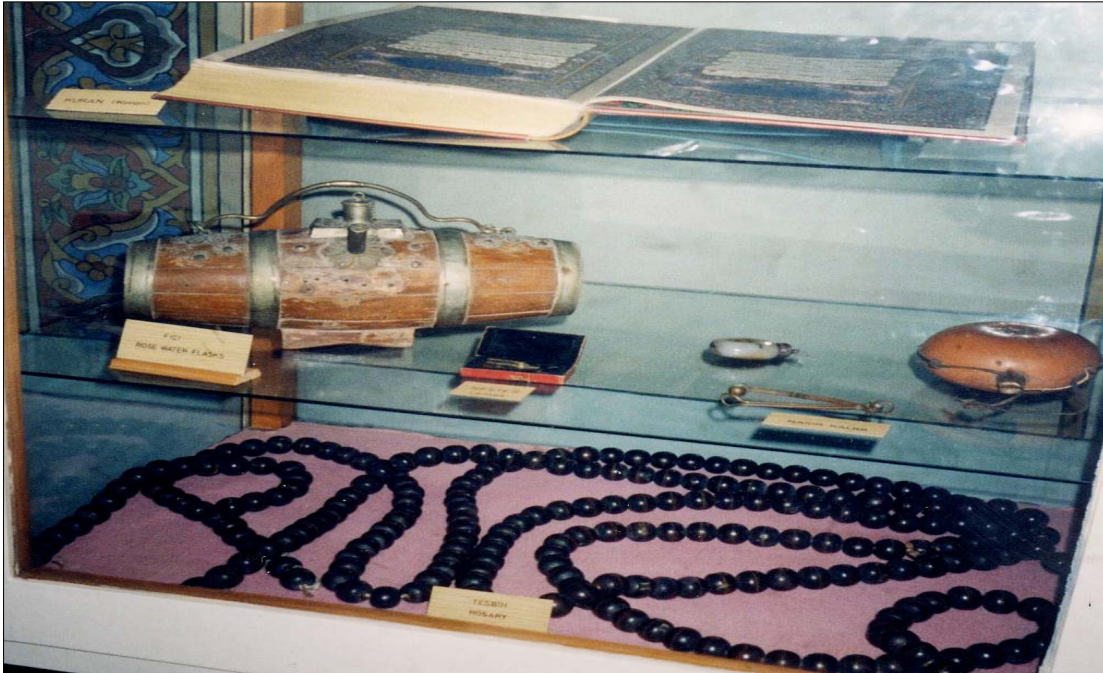
Fotoğraf 17: Hacibektaş Veli Tekkesi'nin mutfak bölümündeyim. Eski mutfak geleneği başarılı bir şekilde canlandırılmıştır (Gökçen ÇATLI, 24 Ağustos 2007, Cuma. Hacibektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 18: Mutfaktaki yer sofrasında, yemek tepsi üzerindeki (bakır sini) yemekler aynı kaptan yenmekteydi. Tahta kaşıklar da dikkat çekmektedir (Gökçen ÇATLI, 24 Ağustos 2007, Cuma. Hacibektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 19: Osmanlı İmparatorluğu döneminde kullanılan savunma silahları da, büyük bir ihtimamla sergilenmektedir: Kılıç, Sancak Alemi, çeşitli boyda baltalar ve kalkan bulunmaktadır (Gökçen ÇATLI, 24 Ağustos 2007, Cuma. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 20: Müzede sergilenen eşyaların tümü tarihi eserdir. Üstte Kur-an'ı Kerim; Ortada içki fiçisi; Altta dev bir tesbih bulunmaktadır (Gökçen ÇATLI, 24 Ağustos 2007, Cuma. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 21: Yine müzede camekan içinde sergilen bazı eşyalar dikkatimi çekmişti. Üstte yürüme bastonları; Ortada cep saatleri, ruba tahtası; Altta kaşık, enfiye kutuları bulunmaktadır (Gökçen ÇATLI, 24 Ağustos 2007, Cuma. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 22: Aleviler, Hacıbektaş'ın en işlek meydanında alışveriş yapmaktadır (Gökçen ÇATLI, 17 Ağustos 2007, Cuma. Hacıbektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 23: Hacibektaş meydanındaki alışveriş dükkanları son derece renkli bir görüntü oluşturmaktaydı. Alevi dini önderlerin resimleri tablolarla, bardaklarda, kolyelerde ve halılarda işlenerek onları adeta kutsallaştırmış görünüyordu (Gökçen ÇATLI, 17 Ağustos 2007, Cuma. Hacibektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 24: Hacibektaş'ın şehir merkezinden bir görüntü (Gökçen ÇATLI, 18 Ağustos 2007, Cuma. Hacibektaş/Nevşehir).

Fotoğraf 25: Nevşehir'deki Sünni görüşmecimle, derinlemesine mülakat bitimi, evlerinin oturma odasındayız (Gökçen ÇATLI, 25 Ağustos 2007, Cumartesi. Nevşehir).

Fotoğraf 26: Nevşehir'deki Alevi görüşmecimle, derinlemesine görüşme bitimi, evlerinin oturma odasındayız (Gökçen ÇATLI, 25 Ağustos 2007, Cumartesi. Nevşehir).

Fotoğraf 27: Alevi kadın-Sünni erkek evliliğinin meyvesi... Görüşmecilerim, evlerinden ayrılmamdan evvel oturma odasına getirdikleri bebekleriyle fotoğraf çektirmeme müsaade etmişlerdi (Gökçen ÇATLI, 30 Eylül 2007, Pazar. Beylidüzü/İstanbul).

Fotoğraf 28: Son mülakatı yaptığım görüşmecilerin salonu benim için ayrı bir hatırası vardır. Çünkü alan araştırmasının derinlemesine görüşmeleri, bu mekanla son noktayı koymuştu (Gökçen ÇATLI. 30 Eylül 2007, Pazar. Beylükdüzü/İstanbul).

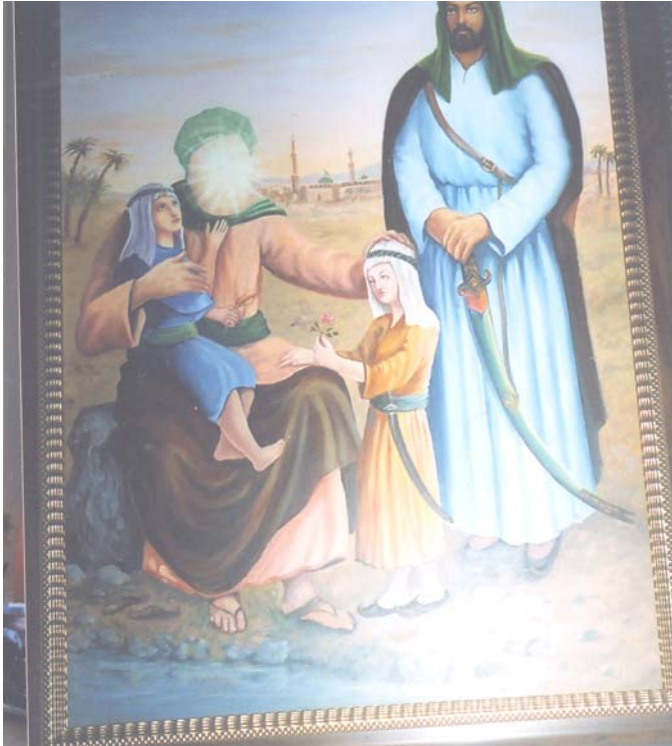
Fotoğraf 29: Tek minareli Nevşehir Merkez Cami, şehrin hemen merkezinde bulunmaktadır. Nevşehir’de neredeyse her dört sokakta bir cami bulunmaktadır (Gökçen ÇATLI. 2 Kasım 2007, Cuma. Nevşehir).

Fotoğraf 30: Nevşehir’de eski binaların çoğu, fotoğrafta görünen dörtgen şeklindeki taşlarla inşa edilmekteydi. Bu taşlar yapısı gereği kir tutmadığı için, evlerin boya ihtiyacı da olmamaktadır (Gökçen ÇATLI. 1 Kasım 2007, Perşembe. Nevşehir).

Fotoğraf 31: Garip Dede Cem Evi, önünde otoparkı olan büyük bir bahçe içerisinde bulunmaktadır. İki katlı binanın altında tanıtım bürosu, üstte dede odası ve ibadethane salonu vardır (Gökçen ÇATLI.12 Ekim 2007, Cuma. Garip Dede Kültür Merkezi Cem Evi, Küçükçekmece/İstanbul).

Fotoğraf 32: İslamiyet'te görsel tasfir yasak olduğundan, tabloda Hz. Muhammed'in yüzü ışıkla kapatılmıştır. Aslında fiziksel diğer unsurların da resmedilmesi çoğu din alemine göre büyük bir yasaktır. Hemen yanında Hz. Ali elindeki kılıçla resmedilmiştir. İslami tarihte Hz. Ali, Allah'ın aslanı yani savaşan kılıcı olarak efsaneleştirilmiştir (Gökçen ÇATLI.12 Ekim 2007, Cuma. Garip Dede Kültür Merkezi Cem Evi, Küçükçekmece/İstanbul).

Fotoğraf 33: Günümüzde, Dedelerin Cem Evi'ndeki odaları tıpkı bir yönetici odası görünümündedir (Gökçen ÇATLI. 12 Ekim 2007, Cuma. Garip Dede Kültür Merkezi Cem Evi, Küçükçekmece/İstanbul).

Fotoğraf 34: Cem Salonundan bir görüntü. Bu fotoğrafta, kürsü ve hemen önünde ayaklı bir mikrofon görülmektedir. Cem Evi Dedesi, kalabalığı burada toplayabilmektedir. Ayrıca Garip Dede'de, alt katta bulunan salonda da toplanabilmektedir (Gökçen ÇATLI. 12 Ekim 2007, Cuma. Garip Dede Kültür Merkezi Cem Evi, Küçükçekmece/İstanbul).

Ek 13. Şiirlerde Alevilik

Güzel olanın altını çizen Alevilik, saza-söze-şiire dayalı bir gelenektir. Buna göre Alevi geleneğinde birçok erkek ve kadın ozan yetişmiştir. Ozanlar, aşağıdaki dizelerde halkın sorunlarına ışık tutmaktadırlar:

Eksik avradın kötüsü
Dizini dikip oturur
İşinin kolayın bilmez
Yüzünü yıkıp oturur

Kaygusuz Abdal (Hacı Bektaş Belediyesi Yayınları, 2004: 30).

Ey erenler erler nasıl ersiniz
Söyleyin sizinle davamız vardır
Bacılara niçün nakıs dersiniz
Bizim de Hazret-i Havva'mız vardır

Zehra (Hacı Bektaş Belediyesi Yayınları, 2004: 31).

Bizi de halk eden Sübhan değil mi
Arslanın dişisi arslan değil mi

Naciye Bacı (Hacı Bektaş Belediyesi Yayınları, 2004: 31).

Aleviliğin Bektaşî tarikatını kuran Hacı Bektaş Veli, kadınların erkeklere kıyasla eksik varlıklar olarak değerlendirilmesini, aşağıdaki dörtlüğünde eleştirmektedir:

Erkek dişî sorulmaz muhabbetin dilinde
Hakk'ın yarattığı her şey yerli yerinde
Bizim nazarımızda kadın-erkek farkı yok

Noksanlıkla eksiklik senin görüşlerinde (Hacı Bektaş Belediyesi Yayınları, 2004: 28).

Ek 14. İslam'da Elli Dört Farz

Her inanç sisteminde olduğu gibi İslamiyet'te de belli kurallar vardır. Bunlar aşağıda ele alınmıştır:

Allah'a ortak koşmamak; İman sahibi olmak, Allah'ı anmak; Temiz giyinmek; Boy abdesti almak; Namaz abdesti almak; Yiyecek-içeceklerin helal olması; Beş vakit namaz kılmak, Namazı başkalarına tavsiye etmek; Allah'ın rahmetinden ümidi kesmemek; Yalan söylememek; Falcılara inanmamak, fesat karıştırmamak, bir şeyi uğursuz saymamak; Ahlakı bozuklarla görüşmemek, hakaret edileceğe hürmet etmemek; Ahirete inanmak, faydalı şeyler yapıp, hep çalışmak; Savaşta düşmandan kaçmamak, vatan için çarpışmak; Adam öldürmemek; Ana-babaya karşı gelmemek, onlarla akrabaya yardım edip ziyaretlerine gitmek; Faizcilik-tefecilik yapmamak; Kimseye iftira atmamak; Yetime iyi davranmak, malını yememek, mirasta hakkını vermek; Zina etmemek; Cinsi ahlaksızlıktan sakınmak; Günahların bağışlanması için sadakatla tövbe etmek; Ölümü unutmamak, Allah korkusunu hatırlamak; İnsanı fenalığa sevk etmemek, Şeytana, nefse uymamak; Bilgi edinmek, sanatta ve fende diğer milletlerden aşağı kalmamak; Doğruluktan ayrılmamak; Bütün varlığıyla faziletsever olmak; İmkani varsa fakirlere zekat verip, yardımcı olmak; İmkani varsa bir kez Hacca gitmek; Kalbi hıyanetten, hasetten ve günahlardan temizlemek; Hayatını bile bile tehlikeye atmamak, intihara kalkışmamak; Allah'a, Peygamber'e ve büyüklere itaat etmek; Farzları öğrenmek, öğretmek, Kur'an-ı Kerim'i okuyup, Allah buyruklarını yerine getirmek; Hayırlı teşebbüsleri teşvik etmek, hayır işlemek, zararlı şeylerden herkesi sakındırmak; İbadeti gösteriş için yapmamak; Allah'ın verdiği nimetlere şükretmek; Azamet, gurur taslamamak ve Müslüman kardeşini küçümsememek; Sabırlı olmak; İş güç sahibi olmak, miskinliği bırakmak; Emanete hıyanet etmemek, her işte adil ve insafı olmak; Tartıda, ölçüde hile yapmamak; Nikahta haram olanları ve müşrik kadını nikahlamamak; Domuz eti ve murdar olanı yememek; İçki içmemek; Kumar oynamamak; Fitneden, riyakarlıktan sakınmak, dedikodu yapmamak; Komşu hakkını gözetmek; Kimseye eziyet etmemek; Hayızde olan eşine yaklaşmamak; Zulüm yapmamak, evcil hayvanlara iyi bakmak ve işkence etmemek; Küçük günah işlemekte ısrar etmemek; Kimsenin malına tecavüz etmemek, hırsızlık, eşkıyalık yapmamak; Verilen sözü tutmak, ahdi bozmamak; Yalan şهادette bulunmamak; Millet ve memleket menfaatlerini her şeyden üstün tutmak, yapıcı olup, yıkıcı olmamak (Tavaslı, 2005: 8-9).

Ek 15. Hacı Bektaş Veli'nin Dört Kapı Öğretisi

Şeriat Kapısı: İslam dininin temelini öğrenildiği ve Beloğlu olunan bu aşamada Kur'an-ı Kerim öğrenmeli, namaz-oruç-zekat-hac görevleriyle Hz. Muhammed'in sünnetlerine uymalı, şefkatli ve dürüst olmalı, evlenmeli, cinsel yasaklar ve temizlik kurallarına uyulmalıdır.

Tarikat Kapısı: Bu kapıda "talib" olan kişi tarikata aşkla bağlanarak, Mürşidin kılavuzluğu ve onayıyla Yoloğlu olabilmek, Batını dünyaya girer ve İslam dininin Şeriat Kapısı'ndaki zorunlu kuralların uygulaması sona erer.

Marifet Kapısı: Yıllar süren yoğun bir eğitimle, Batını Sırlara vakıf olunup Derviş olunur. Çünkü kişi "İnsan-Tanrı-Evren" ve "Özel Kendini Bilme" çalışmalarıyla tüm sırları çözmüştür.

Hakikat Kapısı: Tanrı'nın kişiye görüldüğü bu aşamada *İloğlu* olunur. İloğlu olan ender kişilerden Hallac-ı Mansur, sırrı açıkladığından kurban edilmiştir (Candan, 2002: 336-338).

Ek 16. Alevilikte On Altı Farz

Tevellâ: Ali'yi ve onu sevenleri sevmek, benimsemeyenleri sevmemek.

Teberra: Ali'nin ilk halifeliğini tanımayanlardan sakınmak.

Takıyye: Yabancılardan Aleviliği ve tarikat sırlarını gizlemek.

Ehl-i Beyt Sevgisi: Muhammed-Ali-On İki İmam'a bağlanmak.

Tanrı'nın Görünüş Alanına Çıkışı: Tanrı'nın, Ali'nin kişiliğinde görünmesi, Muhammed'in Ali'nin yolunda gitmesidir. Bu inanış Alevilerde yaygın değildir.

Nâd-i Ali: Sabah ve akşam Arapça okunan bu duayla Ali'ye sığınılır.

On İki İmam'a Salavat: Nâd-i Ali'den sonra On İki İmam'a sığınılır.

Nevruz'u Kutlamak: Ali'nin doğduğu ve Fatma'yla evlendiği Nevruz'da kutlamalar yapılır.

Su İçmemek: Yezid'le girdiği savaşta susuzluktan ölen Hüseyin anısına 12 gün su içilmez.

Ruh Göçü: Ölüncel ruh başka bir gövdeye geçer. Bu inanış Alevilerde yaygın değildir.

Bismi Şah: Sünniler duaya başlarken Bismillah derken, Aleviler Bismi Şah derler.

Caferilik: Cafer-i Sadık'ın, Caferi mezhebini kurduğu inancıyla, kimi mezheplerinin devamını ona bağlarlar.

Şarap-Rakı: İçki içmek Alevilerde haram değildir. **Çalgı:** Çalgı ve içki eşliğinde düzenlenen törenler inanç gereğidir. **Niyaz:** Namaz-oruç yoktur, niyaz (yalvararak ibadet) vardır.

Sakal-Bıyık Kesmemek: Hz. Ali sakal ve bıyığını kesmediğinden aksi yapılmaz (Güzel, 1995: 95-98).

Ek 17. Araştırmada Kullanılan Kavramların Sözlüğü

A

Adak: Bağlı bulunulan tekkeye, istekte bulunarak maddi değeri olan bağışlar yapmak

Ana: Alevi önderinin eşine, saygıyı ifade etmek için kullanılır (Örneğin Kadıncık Ana) veya kadın erkekten büyükse, kişi ona ana diye hitap edebilir

Anaerkil: Ana yani kadın ağırlıklı soy, kültür seçimi

B

Baba: Alevi inanç önderi

Babaerkil: Ana yani kadın ağırlıklı soy, kültür seçimi

Bacı: Sevgiyi, saygıyı belirtir ve erkekten yaşça küçükler için kullanılır

Boyun kesmek: Boynu yana eğmek

Beloğlu: Şeriat Kapısı'ndaki Alevi

Bismi Şah: Sünnilerin duaya başlarken söyledikleri "Bismillah" yani "Allah'ın adı ile" yerine Aleviler "Bismi Şah" yani "Şahın Ali'nin adı ile" derler

C

Cemaat: Toplumun içerisindeki küçük ölçekli toplumca topluluğun dini birleşimi

Ç

Çaprazlama: Tek tip bir görüşmeci seçimi (örneğin sadece Alevi kadın-Sünni erkeklerle yapılan derinlemesine görüşme) yerine görüşmeci seçimini daha yönlü (Alevi kadın-Sünni erkek/Sünni kadın-Alevi erkek) ele almak.

Çekirdek aile: Küçük aile modelidir. Hanede anne baba veya çocukların varlığını ifade eder. Yani kalabalık yakın aile bireylerini ihtiva eden geniş aile tipi değildir.

D

Dede: Bektaşilerin inanç önderi

Dem almak: İçki içmek

Dem sunmak: İçkileri dağıtmak

Dem tablası: İçki tepsisi

Derinlemesine görüşme: Görüşmecinin, görüşülene sorduğu sorular bütünü

Destur: Onay almak/vermek

Dış evlilik: Akraba zinciri ve klan/grup dışındakilerle yapılan evlilik

Dört Kapı: Alevi geleneğini oluşturan inanç kapılarıdır. Bunlar Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat Kapılarıdır.

Düşkün: Kişinin Alevilikten çıkma durumu ve cezalı olması

E

Ehl-i Beyt: Muhammed-Ali-Ali'nin soyu yani On İki İmama inanmak, sevgi duymak

Etik: Bilimsel kurallar, sınırlamalar ve uyulması icap eden kıstaslar

Eşref-i mahlukat: Yaratılmış olanların en onurlusu

Evlad-ı Resul: Hz. Ali'nin soyundan olan kişi

H

Hakikat Kapısı: Tanrı'nın kişiye görüldüğü bu aşamada *İloğlu* olunur. İloğlu olan ender kişilerden

Haram: Kişiye ait olmayana el sürmek

İ

İç evlilik: Akraba veya klan/grup içinden yapılan evlilik

İkrar: Törene katılma yetkisi olan Alevi

İkrar Ayini: Alevi olmak isteyen tabi tutulduğu birinci ayın

İkrar vermek: Ant içmek

İloğlu: Hakikat Kapısında birliğe, olgunluğa ulaşan yani kemale erişene denir

İnsan-ı kamil: İloğlu'na bakınız

K

Kam: Eski Türklerin inanç önderi

Kara Kazan: Pir evinde yemek yapmak için kullanılan devasal büyüklükte bakır tencere

Karma evlilik: Dış evlilik türü

G

Gıybet: Dedikodu yapmak veya başkasının sırrını söylemek

Görüşmeye katılan: Araştırma konusuna dahil olan kişi

Görüşmeyi yapan: Araştırma konusunu yürüten kişi

Gülbank: Yüksek sesle okunan dua

M

Marifet Kapısı: Yıllar süren yoğun bir eğitimle, Batını Sırlara vakıf olunup Derviş olunur. Çünkü kişi “İnsan-Tanrı-Evren” ve “Özel Kendini Bilme” çalışmalarıyla tüm sırları çözmüştür.

Mü'min: Müslüman olan kişi

Musahip: Alevilerde yol ve ahiret kardeşliği

Mürşid: Talibin yol göstericisi ve öğreticisi

N

Nâd-i Ali: Ali'yi yardıma çağıran ve ona sığınılan sabah ve akşam Arapça okunan bir dua

Nevruz: Yeni Gün. Hz. Ali'nin doğum günü sayılır. Hz. Fatma ile Nevruz'da evlendiği düşünülür

Niyaz: Dilemek, yalvarmak

P

Paspan: Cem Töreni gözcüleri

Pence-i Al-i Aba: Muhammed-Ali-Fatıma-Hasan-Hüseyin

Peymançeye geçmek: Ayakta durmak

Pir: Dini önder

S

Sakilik: İçki dağıtma işi

Salat: Alevi geleneğinde geçerli olan bir ibadettir ama namaz da değildir. Allah'ı içten anmaktır

Salavat: Nâd-i Ali'den sonra On İki İmam'dan yardım istemek

Ş

Şeriat Kapısı: İslam dininin temelini öğrenildiği ve Beloğlu olunan bu aşamada Kur'an-ı Kerim öğrenmeli, namaz-oruç-zekat-hac görevleriyle Hz. Muhammed'in sünnetlerine uymalı, şefkatli ve dürüst olmalı, evlenmeli, cinsel yasaklar ve temizlik kurallarına uyulmalıdır.

T

Tac: On İki İmamı temsilen, Alevi ulularının başlarına geçirdikleri 12 dilimli başlık

Talip: Tarikata girmiş ama sofuluğu devam eden Alevi

Takıyye: Güvenlik için ve sır saklama terbiyesi olarak yabancılardan Alevi olduğunu gizlemek ve tarikat sırlarını açığa çıkarmamak

Tarikat Kapısı: Bu kapıda “talib” olan kişi tarikata aşkla bağlanarak, Mürşidin kılavuzluğu ve onayıyla Yoloğlu olabilerek, Batını dünyaya girer ve İslam dininin Şeriat Kapısı’ndaki zorunlu kuralların uygulaması sona erer.

Teberra: Ali’nin ilk halifeliğini tanımayan ve soyuna yapılan kötölükleri benimsemeyenlerden sakınmak

Tevellâ: Ali’yi ve onu sevenleri sevmek

V

Vahdet-i Vücut: Alevi geleneğinde yer ve gök Tanrı’nın görünümleridir. Hz. Ali’de O’nun yeryüzündeki görüntüsüdür

Vuslat: Allah’a kavuşmak

Y

Yasacı: Törende, düzenini koruyan ve ikramları dağıtan görevli

Yoloğlu: Tarikat yoluna girmiş Alevi kişi

Z

Zekat: Düşküne yapılan maddi yardımdır. Yani malın belli bir oranının, her yıl muhtaçlara dağıtılması

Zina: Eşini bir başkasıyla aldatmak

Ek 18. Derinlemesine Görüşmelerden Seçmeler

“...Eşimin baskısı demeyelim ama isteği hem benim, hem de çocukların gerçek Müslüman gibi yaşamaya çalışmak... Alevilik, Sünni düşünceye göre en azından sosyal literatürde daha rahat yaşayan bir halkın sahiplendiği bir düşünce. O yüzden, ben de çocuktan annemin titiz bir Müslüman olduğundan ziyade, dönem dönem dini emirleri yerine getirdiğini bilirim. Şimdi benim çocuklara örnek olmam gerekir ki, onlar da görerek kültürünü oluştursun bence. Bu görev bizim evde önce babaya aittir ben ancak onun söylediklerini ve yaptıklarını kopya etmeye gayret edebiliyorum. Ama eşim hep der ki, sen çoğu Sünni doğan kadından daha Müslümansın... Bunu tabi ancak bizi yaratanın takdirindedir. Şimdi eşim bana Ramazan Ayı'nda oruç tut diye diretmedi ama o tutunca benim yemem en azından insani olarak vicdanlı değildi. Öyle böyle derken bir baktım ben de tutar oldum ve büyük oğlum da şimdi hafta sonları tutuyor. Çocuk ne görürse onu uyguluyor. Bizim evde Hz. Ali'nin resimleri yok, Cem'e gitmeyiz ama babaları anlattı onlara her şeyi iyi kötü bilirler ve saygı duyarlar Aleviliğe. Mesele bayram namazına giderler baba oğul. Eşim normalde namaz kılmaz ama cumalarını kaçırmamaya dikkatlidir. Bizim oğlan da babadan göre göre, en azından ailesinin namaz kılma anlayışını gördüğü için belli bir disiplin içerisindedir. Kızım daha küçük ama kedi orucu der kayınvalidem, öğlene kadar tutulur. Kızıma sen daha çocuksun, çocuklara kedi orucu sevaptır demiş. Kızım da onu yaptı. Ben de destekledim ama ancak tatil gününde. Hani eşim diktatör değildir ama kıyafet meselesinde de normal ölçüt neyse o giyilir. Kızıma göbeği açık bir şey giydireceğini sanmam, zaten ben de müsaade etmem” (Kadın, Alevi, yaş 37, İstanbul. Çift 3, Görüşme 6).

“...Eşimle yaptık bir Hac görevimizi. Biz Hacıyız. Bizim burada gitmeyenin maddi durumu bir de iyiyse çok ayıplanır zaten...” (Kadın, Alevi, yaş 63, Nevşehir. Çift 5, Görüşme 9).

“...Namaz bir farzdır. Namazını beş vakit ve saatinde kılmamak demek, sopa demektir. Babam, ben beşe başlayınca öğretmişti zaten gördüğümde göz ezberime almıştım. Oruç tutmamak olanaksızdı, şimdiki gibi şekerlemeleri bulan paşaydı. Müslümanlığı çocukluğumda, gençliğimde gördüm yaşadım ama şimdi eşim bazen bana uymaz. Ben de babamdan sıkı bir disiplin aldım, kendimi değiştirmem bu böyle geldi böyle gider. Ona da geç arka tarafa saf alacağız der namaz kılarız. Babam, anneme bunu diyecek annem işim var diyecek! Sopa, sopa” (Erkek, Sünni, yaş 58, İstanbul. Çift 2, Görüşme 3).

“...Daha kızım bebek ama oğluma işte Allah'ı öğrettik. Ezan okunurken mesela ellerini yumuk yumuk yapar, dua eder kendince. Bu tabi babasından gördükleriyle etkilendiği için. Babası namaz kılarken, asla önünden geçmez yani çocuk ama anlıyor artık. Biz onları Müslüman olarak büyüteceğiz ama illa Sünni, illa Alevi diye değil. Metin'le bu konuda konuştuk... Aleviliğin iyi yönleri, Sünniliğin iyi yönleri onlara aşılınca zaten iyi bit insan olur. Bu konuda babalarının mezhebi, biraz daha ön planda olabilir benim hiçbir engelim olmaz” (Kadın, Sünni, yaş 32, Nevşehir. Çift 6, Görüşme 11).

“...Musahiplik ancak iki Alevi erkek tarafından oluşturulan bir bağıdır. Bu sebeple bizim için bunun olması baştan beri mümkün değil, eşim Sünni. Ailemin var ama, gayet de memnunlar zaten aile olunuyor gerçekten. Bu kardeşlik Aleviliği canlı tutuyor, adeta mezhebin kontrol mekanizması gibi. Benimle bile hala ilgilenirler, inanır

mısınız? Şimdi diyelim ki eşim yine Sünni olsaydı ve Alevi yoluna göre musahip tutmak için Alevi olunması şart olmasaydı... Tabii hayal ediyorum... Eşim ıı yine istemezdi. Çünkü burada belli ortak özellikler olmalı. Eşim derdini değil bir Aleviyle, bir insanla da ıı paylaşmaz. Musahiplikte her şey beraber yapılır. Eşim sadece iş gittiğinden, bu konuda da pürüz çıkardı. Yani ben ortak bir aile dostu edinsem buna da razıyım dersem yalan olmaz. Nerede kaldı musahip kardeşliği. Babam benim artık Alevi olmadığımı düşünüyor ıı bence. Babamla bu konuyu açık açık konuşmadık, üzüldüğümü biliyor. Ama düşkünlük çok ağır bir damga açıkçası. Ben hala Aleviyim, neden düşkün olayım. Aslında bu konuda kendimle savaş veriyorum. İnanın sormaya bile ürküyorum. Bence bazı kurallar hafifletilmeli. Eskiden düşkünlük kolay uygulanabiliyormuş ama bu daha çok hırsızlık yapan, eşine sadık olmayan için geçerlidir. Benim bildiğim kadarıyla Müslüman'ın Müslüman'la evlenmesi bir düşkünlük durumu yaratmıyor... Ben hacca gitmeyi düşünmüyorum. Bunu mantıklı bulmuyorum çünkü başka devletlere para kazandırmak gibi geliyor bana. Peygamber Efendimizin zamanında elbette Mekke'ye gitmek bir rant değildi ama şimdi öyle değil ki. Aracı firma ayrı para alıyor, orada ayrı masraf ediliyor ve valiz valiz hediyelerle dönülüyor. Mekke'de çok lüks oteller varmış mesela. Gidenler orada kalıyor, pahalı masraflar ediyorlarmış. Şimdi bunun neresi ibadet. Sonra ibadetlere katılmak bana yapay geliyor. Elbette gidenlere karşı değilim ama... Bence zekat vermek daha mantıklı... Ev, iş... İşimi seviyorum zaten. Arkadaşlarım benim için önemlidir. Bazen onlarla toplanırız... Ama eşim gelmez! Arkadaşlarım da alıştı zaten. Mesela yakında ailemin yanına gideceğim. Biraz dinlenmeye ve düşünmeye ihtiyacım var... Eskişehir'deki Cem Evimiz var. Oraya bağlıyız biz. O kadar. Ben de her Eskişehir'e gittiğime mutlaka günümü Cem Evimizde. Orası sadece bir ibadethane olarak algılanmasın. Orası bir kültür evi. Zaten Eskişehir'de Aleviler orayı yaşam merkezi, kültür evi diye bilirler” (Kadın, Alevi, yaş 28, İstanbul. Çift 13, Görüşme 25).

“...Eşimle baştan konuştuğumuz için biz Alevi günlerine aleni bir şekilde katılmayız. Ama eşim derse ki gidelim, ben ona uyarım, bunu bilir, onu asla rencide etmem. Milli bayramlarımızı, dini günlerimizi, özel yaş günü kutlamalarımızı yaparız. Mesela içki de içeriz, bara da gideriz ama üç aylarda eve içki girmez. Bu evin bereketini kaçırmır, ne gerek var ki” (Kadın, Sünni, yaş 31, İstanbul. Çift 14, Görüşme 28).

“...Tüm bayramlara hazırlanırız, anarız ama eşimin hala vazgeçemediği bir huyu var. Benim bu bayramlarda, ailesini aramamı, onlara gitmemizi ister. Ben bunu yapmam. Yahut ailesinin andığı Alevi bayramlarında en azından benim de bir iki kez gitmemi istedi. Bu doğru değil dedim ama ikna olamıyor” (Kadın, Alevi, yaş 38, İstanbul. Çift 2, Görüşme 4). “...Bizim evliliğimizde her şey bir kumardı. Olacak mı, olmayacak mı inanın annemle, eşimin ailesinin tanıştığı ilk gün bile ne olacağı belli değildi. Ben, kardeşim, anneannem ve annem, eşimin ailesini bizim eve davet ettik. Hazırladık tabii ama bundan kimsenin haberi olmadı. Babamlar şehir dışındaydı, buna denk getirdik. Onlar da tüm aile ellerinde çok güzel beyaz seramik içerisinde yapma çiçek buketi ve gümüş tepside çikolatayla geldiler. Annem aslında benim zorunla bunu kabul etmişti. Şimdi annem, eşimin annesine nazaran çok daha genç. Kayınvalidem, neredeyse anneannemle yaşıt olduğu için anneme aile çok da cazip gelmemişti. Mesela annem, muhabbet edebileceği, çevremizde dolaşabileceği bir kadın olmasını isterdi bence. Kayınpederim de oldukça yaşlı olunca, o akşam daha çok ben ortamı rahatlatmaya çalıştım. Ailelerin arasında bir kültür farklılığı olduğu kıyafetlerden, konuşma becerisinden, çatal tutuşundan anlaşılıyordu. Annemler bu detaylardan dolayı rahatsız oldular, belki küçümsediler ama eşimin duruşu son derece asildi. Annem bence esas olarak eşimin kibarlığını beğendiği için bana destek verir gibiydi. Tüm ailenin yani en azından yakın ailenin birbirleriyle tanışmaları kına gecesinde oldu. Düğünde ise, ağabeylerim eşimin ailesini ilk kez gördü. Onlar beni annemden isteyebildiler

çünkü. Babamlar bu evliliğe tamamen karşıydı. Alevi biriyle evlenebileceğime inanmadılar ve ağabeylerimle imam nikahı olduğu gün barıştık. Ama onlar hala eşimi kabul etseler de, ailesiyle görüşmezler. O yüzden ilk tanışma diye bir durum olmadı. Düğünde el sıkıştılar o kadar” (Kadın, Sünni, yaş 31, İstanbul. Çift 14, Görüşme 28).

“...Kayınvalidemler bizim eve girerken, herkesle selamlaştılar. Ben ellerini öptüm, eşim annemle babamla elini öptü. Daha evin girişindeydik. Kayınvalidem babamla uzaktan selamlaşınca, annem de mesafeli durdu tabi. Şimdi herkes tedirgindi zaten. Babam onları salona buyur ederken, kayınvalidem bana oturma odasını sordu. İlk anlamadım ve gösterdim. Onlar da oturma odasına geçtiler. Erkekler salonda. Babam var, kayınpederim var... Ama annemler başka odada. Annem mecbur onlara uydu. Erkeklerle birlikte rahat oturulmazmış, o sebeple yanlarında olmak alışkanlığı değilmiş. Annem tepki verdi! Normal bir gün değil çünkü. Buyurun biraz burada sohbet edip, beylerin yanına gidelim. Betül’de servisi oraya hazırladı dedi galiba. Hepimizin morali bozuldu. Ben neye uğradığımı şaşırđım. Evet ama tüm keyfimiz kaçmıştı. Babam, kayınpederime sıcak davranmadı ama soğuk da değildi (Kadın, Alevi, yaş 28, İstanbul. Çift 13, Görüşme 25).

Ek 19. ARAŞTIRMA TAKVİMİ (2006-2007)

Seçtiğim birinci tez konumun literatür taraması başlangıçta iyi neticeler verdiğinden, enstitüden tez için izin talebinde bulunulmuş ancak hemen akabinde, literatür taramasında çıkan sorunlar nedeniyle konu değişikliği uygun görülmüştür. Yeni tez seçimim, ilk konuma olan benzerliğiyle literatür taramasında bana az da olsa yardım sağlamış ve kaybettiğim zamanı tasarruf etmeme olanak olmuştu. Ayrıca, eğitimim süresince Araştırma Yöntemleri dersinde Alevilerle gerçekleştirdiğim derinlemesine görüşmeler bana belli bir ilk deneyim olduğundan, araştırma takviminde yaşadığım sorunları kısa sürede kapatmayı başardım. Çalışmam umut ettiğim gibi gidince, tez konusu değişiklik talebimi tez danışmanım da olan bölüm başkanımıza danışarak onay aldım. Araştırma grubumu, tavsiyesi doğrultusunda Alevi-Sünni evliliği yapmış olanlar olarak genelledik. Böylece, görüşmeci bulma olanağım arttı ve çalışmamın konusu genişledi. İlk yaşadığım sorunların çıkmasından endişe duyduğumdan, tüm araştırmamı garantiye alıp epey yol aldıktan sonra ilgili gerekçe ve talebimi enstitüye sundum.

Faaliyet	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Konu Seçimi												
Literatür Taraması												
Konuya Odaklanma												
Araştırılacak Grup												
İzin Alınması												
Yöntem Seçimi												
Alan Çalışması												
Veri Girişi												
Veri Analizi												
Raporun Yazımı												
Harmanlama												
Son Göz Okuma												
Dizin												
Jüri Okuması												
Son Düzeltmeler												
Ciltleme												

Ek 20. ARAŞTIRMA BÜTÇESİ (2006-2007)

GİDER KALEMİ	AÇIKLAMA	TUTAR (YTL.)
Kaynak Yayın Giderleri Toplamı		230 YTL.
1. Kitaplar		200 YTL.
2. Dergi ve gazeteler		30 YTL.
Kırtasiye Giderleri		530 YTL.
3. Ciltleme		250 YTL.
4. Fotokopi		170 YTL.
5. Ses kayıt cihazı için kaset	10 Adet Kaset x 13 YTL.	130 YTL.
6. Fotoğraf giderleri	3 Fotoğraf makarası x 7 YTL. + 3 Tabettirme x 8 YTL.	45 YTL.
7. Kırtasiye malzemeleri		20 YTL.
8. Pil, CD		15 YTL.
Konaklama ve İaşe Masrafları	Nevşehir’de babaannemin ve dayımın evlerinde misafir edilmem sebebiyle, konaklama ve iaşe için bir harcama yapmama müsaade edilmemiştir. Belirtilen toplam rakam, akrabalarımın evi için alınan kurutulmuş çiçek ve akrabalarımın alan araştırması bitimini kutlamak üzere alınan pastalardan ibarettir. Ayrıca alan yerinde tahmin ettiğimden az harcama yapmam, yiyecek-içecek için ayıracak vakit bulamamdan kaynaklanıyor.	140 YTL.
9. Alanda yiyecek-içecek		40 YTL.
Ulaşım	Alan araştırması sıcak yaz aylarına tekabül ettiği için özel araç kullanılmıştır. İstanbul’dan Nevşehir’e de özel araç ile gidilmiştir. Belirtilen miktar akaryakıt ve otomatik geçiş sisteminde harcanan bedeldir.	800 YTL.
10. İstanbul-Nevşehir		500 YTL.
11. İstanbul içi		200 YTL.
12. Nevşehir içi		100 YTL.
Öngörülmemiş Diğer Harcamalar		150 YTL.
TOPLAM		1900 YTL.

Ek 21. KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Gökçen ÇATLI
Doğum Yeri Doğum Tarihi	Nevşehir / Merkez 22 Mayıs 1975
Medeni Durum	Evli / Çocuk Yok
Medeni Durum	Evli / Çocuk Yok
Uyruk ve Dini Mensubiyet	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı / Türk Müslüman / Sünni
İlk Öğretim	(1981-1982) Cumhuriyet İlkokulu / Nevşehir (1983-1984) Alphonse Daudet İlkokulu / Poitiers (1984-1987) Victor Hugo İlkokulu / Paris (1987-1990) Jean-Macé Orta Okulu / Paris (1990-1991) Saînt-Benoît Orta Okulu / İstanbul
Orta Öğretim	(1991-1995) Saînt-Benoît Lisesi / İstanbul
Lisans Derecesi	(1995-2000) İstanbul Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü
İş Deneyimi	(2007-2008) Yazar / Bilgeoğuz Yayınları (2001-2007) Yazar / Timaş Yayınları (2006-2007) Müdür / İhlas Dershanesi Genel Merkez (2005-2006) Kurs Müdürü / İhlas Bilgisayar ve Yabancı Dil Kursu (2005-2006) Türkçe Uzman Öğreticisi / İhlas Dershanesi Genel Merkez (2004-2005) İngilizce Okutmanı / İstanbul Aydın Üniversitesi (2002-2004) Fransızca Uzman Öğreticisi / Bil Dershanesi (2001-2002) Köşe Yazarı / Türk Haber ve Bilge Adam Gazeteleri
Yayınlanmış Eser	Babam Çatlı. 2000. İstanbul: Timaş Yayınları Abdullah Çatlı “Çelik Çekirdek”. 2007. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları
Yabancı Dil	Çok iyi derecede Fransızca, İngilizce; Başlangıç seviyesinde İtalyanca
İletişim	gokcencatli@hotmail.com / gokcencatli1@hotmail.com / www.catli.com

